Radhakrishna Gosvami
Vyakaranaprabhakara

Radha Krishna

व्याकरणप्रभाकरः

Vyākaraṇa prabhākara

श्रीमद्गोस्वामिप्रवरश्रीराधाकृष्णेन
महाराजरणजीतसिंहनृपतेःसभापण्डितेन
पञ्चनदप्रदेशीयमहाविद्यालयस्यसेनेटाख्य
सभायाःसभ्यतमेन विरचितः ॥

पूर्वार्द्धः

सम्वत् १९३०

लवपुरस्थमित्रविलासयन्त्रालये
पण्डित श्रीमुकुन्दरामेण मुद्रितः

ख्रिष्टीयाब्द १८७३

प्रथमवारे ५२५ खण्ड — मूल्य ॥)

ॐ नमो विघ्नहर्त्रे

गणेशं स्वगुरून्स्वेष्टं वाग्देवीं प्रणमाम्यहं व्याकृ
तौ बालबोधार्थं पाणिनीयसूत्रावहेन वै १ गुरवः श्री
व्रजराजाः शास्त्रार्थानां तु पारगास्त्वासन् तद्दर्शिते
न विधिना राधाकृष्णेन रच्यते यत्नात् २ मायोऽस्मि
न्संध्यसन्ध्यादिसहितो रूपसंग्रहः बहुप्रयोजनोऽये
न विना न स्यात्पदार्थधीः ३ सरूपभेदयुक्शब्दा
अव्ययाः स्वार्थसंयुताः स्त्रीप्रत्ययास्ततस्तेषां नियमा
अपि दर्शिताः ४ कारकाश्च समासाश्च तद्धिताश्च ततः
परं पूर्वार्द्धे उत्तरार्द्धे तु धातूनां शानसमकं ५ तद्रू
पदर्शनं चापि कृउदाहरणानि च सन्त्यत्र मत्कृताः
श्लोकाः प्राचीनाबहवोऽपि च ६। अथ वर्णो द्विधा ज्ञेयाः
स्वरव्यंजनभेदतः वर्णमालागताः काद्या व्यञ्जनास्ते हल
स्तोऽपि च ७ अकाराद्याः स्वरा ज्ञेया अचश्चापि ते मताः
निरपेक्षाः स्वरा ज्ञेयाः स्वरापेक्षा हलः स्मृताः ८ ह्रस्वादी
र्घाः प्लुताश्चाचः कुक्कुटध्वनितो मताः अर्द्धमात्रं तु तं
ज्ञेयमेकमात्रं लघूदितम् ९ द्विमात्रं गुरुवर्णः स्यात्
त्रिमात्रं तु प्लुतं मतम् उदात्ताद्यास्त्रयो ज्ञेयाः षड्जादि
स्वरलक्षणैः १० आद्ये निषादगांधारौ मध्ये रिषभधै
वतौ स्वरितप्रभवा ज्ञेयाः षड्जमध्यमधैवताः ११
स्युः क·च·ट·त·पा वर्गाः स्पर्शाः पंचभिरक्षरैः कण्ठेति

सर्गोः कुहकाः तालुनीचुयशास्तथा १२ मूर्द्धन्याऋटुरा
षश्चदन्तास्लृतुलसामताः उपध्मानीयमोष्ठोन्त्यंपवर्गौका
रकौतथा १३ एपेकंठोष्ठजौद्वौतौओऔस्तः कण्ठतालु
जौ दन्तोष्ठजोवोज्ञस्वारोनस्योवर्गान्तगाअपि १४
अन्तस्थायरलावश्चोष्माणःशषसहास्तथा अइउऋ
ल्टवैह्रस्वाः आईऊॠचदीर्घकाः १५ सुतोह्णान्समा
ह्नतोभवतीतिविनिश्चयः अर्.एओगुणसंज्ञाःस्युःआ
र्.ऐ.औवृद्धिसंज्ञकाः १६ इ.उ.ऋ.ल्ट.सभेदाख्याः
इकोयवरलायणः स्वयत्नस्थानयोरैक्यात्सावर्ण्यंचा
त्तरेषुवै १७ वर्णाभावोवसानंस्यात्सन्धिरन्तरयोर्भ
वेत् संयोगःसन्धिरेवास्तिसचस्याद्धलांभवेत् १८
विभक्त्यंतंपदंज्ञेयंतिङंतंस्यात्क्रियापदम् हृहोगुणे
यणेदीर्घेह्रस्वादीर्घौपिदृश्यते १९ कानिचिद्युक्यसू
त्राणिलिख्यन्तेलक्ष्यहेतवे सन्ध्यर्थेनियमाश्चापिद
र्शिताःस्वत्रसम्मताः २० वन्देहंसज्जनान्विज्ञान्ज्ञा
ज्ञानत्मापन्नार्थधीः पानिन्दारमतानीचाडुम्बंपीत्वा
ह्निवन्स्थिताः २१ ।

अथ सन्धयः

अकः सवर्णे दीर्घः (१)

अ इ उ ऋ लृ इत्येषां सदीर्घाणां यथा यथा तेष्वेव परेषु द्वयोः स्थाने दीर्घः

उदाहरणानि यथा

स्थाने भवति यथा जातम् जातं

अ अ आ दैत्य अरिः दैत्यारिः पाप अरिः पापारिः

अ आ आ परम आत्मा परमात्मा पाप आत्मा पापात्मा

आ अ आ गंगा अत्र गंगात्र महा अद्रिः महाद्रिः

आ आ आ गंगा आत्मजः गंगात्मजः देवता आत्मजः देवतात्मजः

इ इ ई कवि इन्द्रः कवीन्द्रः करीन्द्रः हरीन्द्रः गिरीन्द्रः

इ ई ई कपि ईशः कपीशः कवीशः अधीशः गिरीशः

ई इ ई मही इन्द्रः महीन्द्रः सुधीन्द्रः जानकीन्द्रः

ई ई ई गौरी ईशः गौरीशः लक्ष्मीशः महीशः सुधीशः

उ उ ऊ भानु उष्मा भानूष्मा ऋतु उद्भवः ऋतूद्भवः

उ ऊ ऊ जानु ऊर्ध्व जानूर्ध्व गुरूहणं ऋतूष्मा

ऊ उ ऊ चमू उत्सवः चमूत्सवः वधूत्सवः हूहूरस्य

ऊ ऊ ऊ वधू ऊढा वधूढा चमूढा भूर्द्धेम्

ऋ ऋ ॠ पितृ ऋणं पितॄणं भ्रातॄणं दातॄद्धिः

शाकंध्वादिषुनित्यमत्रगुणंपररूपंभवति ॥

शाक अंधुः शाकन्धुः कर्क अन्धुः कर्कन्धुः मार्त्त अंडः मार्त्तण्डः

मनस् ईषा मनीषा

आद्गुणः

अकाराकाराभ्यां सदीर्घेषु इ·उ·ऋ·ऌ·षु परेषु पूर्वपरयो र्द्वयोः स्थाने तत्स्थानीयो गुणः

उदाहरणानि

स्थाने		भवति	यथा		जातम्
अ	इ	ए	उप	इन्द्रः	उपेन्द्रः गजेन्द्रः नरेन्द्रः
अ	ई	ए	गण	ईशः	गणेशः नरेशः सुरेशः
आ	इ	ए	रमा	इच्छा	रमेच्छा महेन्द्रः मालेति
आ	ई	ए	गंगा	ईशः	गंगेशः रमेशः उमेशः
अ	उ	ओ	हित	उपदेशः	हितोपदेशः पुत्रोत्सवः नीलोत्पलं
अ	ऊ	ओ	हार	ऊर्ध्वे	हारोर्ध्वे गदोर्ध्वे जलनोष्मा
आ	उ	ओ	गंगा	उदकं	गंगोदकं यमुनोदकं मोमे
आ	ऊ	ओ	गंगा	ऊर्मयः	गंगोर्मयः मुद्रोना शिवोर्मिः
अ	ऋ	अर्	देव	ऋषिः	देवर्षिः धनर्द्धिः प्रतापर्द्धिः
आ	ऋ	अर्	महा	ऋषिः	महर्षिः मायर्द्धिः मालर्द्धिः
अ	ऌ	अल्	तव	ऌकारः	तवल्कारः
आ	ऌ	अल्	महा	ऌकारः	महल्कारः

ऋत्यकः

ऋकारे परतः अ·इ·उ·ऋ·ऌ· वर्णानाम्पदान्ते प्रकृतिभावोभवति ब्रह्माऋषिः ब्रह्मर्षिः ब्रह्मऋषिः शुचीऋषिः शुच्यृषिः शुचिऋषिः इत्यादि असवर्णे स्वरे परे पदान्तयो रीऊवर्णयोः शाकल्यस्य मते ह्रस्वः

कुमारी ऋषभा कुमार्यृषभा कुमारिऋषभा

वधू ऋषभा वध्वृषभा वधुऋषभा

वृद्धिरेचि

अकारात् एऐ ओऔ परतः पूर्व परयोर्द्वयोः स्थाने तत्स्थानी या वृद्धिः स्यात्

स्थाने भवति यथा जातम्

अ ए ऐ तवैव ममैव एकैकम्

आ ए ऐ गंगा एषा गंगैषा सदैव तदैव कृष्णैकादशी

अ ऐ ऐ देव ऐश्वर्य्यं देवैश्वर्य्यं नरैक्यं धनैकाम् सैक्यं

आ ऐ ऐ वार्त्ता ऐक्यं वार्त्तैक्यं सीमैक्यं महैरावती गंगायमुनैक्यं

अ ओ औ मिष्ट ओदनं मिष्टौदनं जलौघः शारीरौजः

आ ओ औ महा औषधी महौषधी वलौषधी गंगौघः

अ औ औ कृष्ण औत्कण्ठ्यं कृष्णौत्कण्ठ्यं वलौद्धत्यं चित्तौदार्य्यं

आ औ औ महा औषधं महौषधं सदौत्सुक्यं सभौत्कर्ष्यं

अवर्णादेजाद्योरेत्येधत्योरूठि च परे वृद्धिर्भवति ॥

उप एधते उपैधते विश्वऊहः विश्वौहः उप एति, उपैति

प्रादि-पररूपम्

अकारान्तोपसर्गात् एओकारादौ धातौ परतः पररूपं न तु वृद्धिः

स्थाने भवति यथा जातम्

अ ए. ए. प्र एजते प्रेजते

अ ओ ओ उप ओषति उपोषति

अकारादोमि आङि च पररूपं शिवाय ओं नमः शिवायोंनमः

शिव एहि शिवेहि

इकोयणचि

इकः स्थाने क्रमात् यवरलाः स्युः स्वभिन्नेचि

उदाहरणानि क्रमेण

इ अ य् दधि अत्र दध्यत्र

इ आ य् दधि आनय दध्यानय

इ	उ	य्	अभि	उदयः	अभ्युदयः
इ	ऊ	य्	अति	ऊर्ध्वम्	अत्यूर्ध्वम्
इ	ऋ	य्	इ	ऋकारः	यृकारः
इ	ए	य्	भूमि	एधितं	भूम्येधितम्
इ	ऐ	य्	भूमि	ऐश्वर्य्य	भूम्यैश्वर्य्यम्
इ	ओ	य्	पचति	ओदनं	पचत्योदनं
इ	औ	य्	अति	औदार्य्य	अत्यौदार्य्यम्

दीर्घेषु

इकोसावर्णेशाकल्यस्यह्रस्वश्चेतिपदेह्रस्वः समासेतुनह्रस्वः यएवएव यथा गौरी औ गौर्य्यौ

स्थाने	भवति		यथा		जातम्	
ई	अ	य्	चक्री	अत्र	चक्र्यत्र	चक्रिअत्र
ई	आ	य्	देवी	आगता	देव्यागता	देविआगता
ई	उ	य्	सुधी	उपास्युः	सुद्ध्युपास्यः	
ई	ऊ	य्	स्त्री	ऊढा	स्त्र्यूढा	स्त्रिऊढा
ई	ऋ	य्	देवी	ऋद्धिः	देव्यृद्धिः	देविऋद्धिः
ई	ए	यू	नारी	एषा	नार्य्येषा	नारिएषा
ई	ऐ	य्	नदी	ऐरावती	नद्यैरावती	नदिऐरावती
ई	ओ	य्	महती	ओचता	महत्योचता	महतिओचता
ई	औ	य्	देवी	औदार्य्यम्	देव्यौदार्य्यम्	

ह्रस्वोकारस्थानेवः

स्थाने	परतः	भवति		यथा	जातम्
उ	अ	व्	मधु	अत्र	मध्वत्र
उ	आ	व्	मधु	आनय	मध्वानय
उ	इ	व्	मधु	इच्छा	मध्विच्छा
उ	ई	व्	पटु	ईहा	पट्वीहा
उ	ऋ	व्	धातु	ऋद्धिः	धात्वृद्धिः

उ	ए	व्	प्रभु	एषः	प्रभ्वेषः
उ	ऐ	व्	प्रभु	ऐश्वर्य्यं	प्रभ्वैश्वर्य्यम्
उ	ओ	व्	गुरु	ओकः	गुर्वोकः
उ	औ	व्	प्रभु	औदार्य्यं	प्रभ्वौदार्य्यम्

दीर्घऊकारस्थानेवः

स्थाने	परतः	भवति		यथा	जातम्
ऊ	अ	व्	सरयू	अम्बु	सरय्वम्बु
ऊ	आ	व्	चमू	आगमनम्	चम्वागमनम्
ऊ	इ	व्	वधू	इच्छा	वध्विच्छा
ऊ	ई	व्	वधू	ईशः	वध्वीशः
ऊ	ऋ	व्	वर्षाभू	ऋद्धिः	वर्षाभ्वृद्धिः
ऊ	ए	व्	चमू	एधनम्	चम्वेधनम्
ऊ	ऐ	व्	भू	ऐश्वर्य्यं	भ्वैश्वर्य्यम्
ऊ	ओ	व्	सरयू	ओघः	सरय्वोघः
ऊ	औ	व्	वधू	औदार्य्यं	वध्वौदार्य्यम्

ऋकारस्थानेर्

स्थाने	परतः	भवति		यथा	जातम्
ऋ	अ	र्	दातृ	अनुज्ञा	दात्रनुज्ञा
ऋ	आ	र्	दातृ	आज्ञा	दात्राज्ञा
ऋ	इ	र्	धातृ	इच्छा	धात्रिच्छा
ऋ	ई	र्	मातृ	ईहितं	मात्रीहितम्
ऋ	उ	र्	पितृ	उपासनं	पित्रुपासनम्
ऋ	ऊ	र्	भ्रातृ	ऊढना	भ्रात्रूढना
ऋ	ए	र्	स्वसृ	एधनं	स्वस्रेधनम्
ऋ	ऐ	र्	नृ	ऐश्वर्य्यं	न्रैश्वर्य्यम्

ऋ	ओ	र्	प्रशान्त ओकः प्रशान्तोकः
ऋ	औ	र्	होतृ औदार्य्यम् होत्रौदार्य्यम्

लृकारस्थानेल्

स्थाने	परतः	भवति	यथा जातम्
लृ	अ	लृ	अंशः लंशः लृ ईशः। लीशः
लृ	आ	लृ	आकृतिः लाकृतिः

एचोयवायावः

अचिपरतः ए ऐ ओ औ स्थाने अय् अव् आय् आव् इतिक्रमा न्स्युः

एकारस्थाने अय् यथा

लोपःशाकल्यस्य

स्थाने	परतः	भवति	यथा		जातम्	
ए	अ	अय्	शे	अनम्	शयनम्	
ए	आ	अय्	हरे	आयाहि	हरयायाहि	हरआयाहि
ए	इ	अय्	हरे	इमंत्राहि	हरयिमंत्राहि	हरइमंत्राहि
ए	ई	अय्	हरे	ईश्वरोसि	हरयीश्वरोसि	हरईश्वरोसि
ए	उ	अय्	हरे	उदयंकुरु	हरयुदयंकुरु	हरउदयंकुरु
ए	ऊ	अय्	हरे	ऊर्ध्वंरक्ष	हरयूर्ध्वंरक्ष	हरऊर्ध्वंरक्ष
ए	ऋ	अय्	हरे	ऋद्धिंकुरु	हरयृद्धिंकुरु	हरऋद्धिंकुरु
ए	ए	अय्	हरे	एहि	हरयेहि	हरएहि
ए	ऐ	अय्	हरे	ऐश्वर्य्यंदेहि	हरयैश्वर्य्यंदेहि	हरऐश्वर्य्यंदेहि
ए	ओ	अय्	हरे	ओंत्वम्	हरयोंत्वम्	हरओंत्वम्
ए	औ	अय्	हरे	औदार्यंकुरु	हरयौदार्यंकुरु	हरऔदार्यंकुरु

ओकारस्थानेअव् यथा

स्थाने	परतः	भवति	यथा	जातम्	शाकल्यस्यमते लोपः
ओ	अ	अव्	भो अनम्	भवनं	

ओ आ अव् विष्णो आगच्छ विष्णवागच्छ विष्ण आगच्छ
ओ इ अव् विष्णो इति विष्णविति विष्ण इति
ओ ई अव् विष्णो ईतितो रक्ष विष्णवीतितो रक्ष विष्ण ईतितो रक्ष
ओ उ अव् विष्णो उत्कंठास्ति विष्णवुत्कंठास्ति विष्ण उत्कंठास्ति
ओ ऊ अव् विष्णो ऊर्ध्वं नय विष्णवूर्ध्वं नय विष्ण ऊर्ध्वं नय
ओ ऋ अव् विष्णो ऋद्धिं कुरु विष्णवृद्धिं कुरु विष्ण ऋद्धिं कुरु
ओ ए अव् विष्णो एहि विष्णवेहि विष्ण एहि
ओ ऐ अव् विष्णो ऐक्यं कुरु विष्णवैक्यं कुरु विष्ण ऐक्यं कुरु
ओ ओ अव् विष्णो ओदनं देहि विष्णवोदनं देहि विष्ण ओदनं देहि
ओ औ अव् विष्णो औषधं देहि विष्णवौषधं देहि विष्ण औषधं देहि

ऐ स्थाने आय् यथा

स्थाने पक्षः भवति यथा जातम् जातम्

ऐ अ आय् है अत्रागच्छ हायत्रागच्छ हा अत्रागच्छ
ऐ आ आय् है आयाहि हायायाहि हा आयाहि
ऐ इ आय् है इच्छसि हायिच्छसि हा इच्छसि
ऐ ई आय् है ईश्वर हायीश्वर हा ईश्वर
ऐ उ आय् है उद्धर मां हायुद्धर मां हा उद्धर मां
ऐ ऊ आय् है ऊढे हायूढे हा ऊढे
ऐ ऋ आय् है ऋषे हायृषे हा ऋषे
ऐ ए आय् है एजक हायेजक हा एजक
ऐ ऐ आय् है ऐरावति हायैरावति हा ऐरावति
ऐ ओ आय् है ओकाधिप हायोकाधिप हा ओकाधिप
ऐ औ आय् है औरस हायौरस हा औरस

औस्थानेआव्‌यथा

स्थाने	परतः	भवति	यथा	जातम्	जातम्
औ	अ	आव्	कौ अत्रन्यौ	कावत्रन्यौ	काअत्रन्यौ
औ	आ	आव्	कौ आगतौ	कावागतौ	काआगतौ
औ	इ	आव्	कौ इच्छतः	काविच्छतः	काइच्छतः
औ	ई	आव्	कौ ईहेते	कावीहेते	काईहेते
औ	उ	आव्	कौ उज्झितौ	कावुज्झितौ	काउज्झितौ
औ	ऊ	आव्	कौ ऊढवतौ	कावूढवतौ	काऊढवतौ
औ	ऋ	आव्	कौ ऋच्छतः	कावृच्छतः	काऋच्छतः
औ	ए	आव्	कौ एधेते	कावेधेते	काएधेते
औ	ऐ	आव्	कौ ऐक्यकरौ	कावैक्यकरौ	काऐक्यकरौ
औ	ओ	आव्	कौ ओष्ठजौ	कावोष्ठजौ	काओष्ठजौ
औ	औ	आव्	कौ औत्सुक्यकरौ	कावौत्सुक्यकरौ	काऔत्सुक्यकरौ

एङः पदान्तादति

पदान्तस्थात् एकारात् ओकारात्च अकारेपरे अकारेणसहपूर्वरूपमेव न अय् अवौ

ए अ हरे अव हरेऽव

ओ अ विष्णो अव विष्णोऽव

वांतोयिप्रत्यये

यादिप्रत्ययेपरतः ओ इत्यस्य अव् औ इत्यस्यच आव् स्यात्

गो यम् गव्यम् नौ यम् नाव्यम् गो शब्दात् यूतिशब्दे पिक्वचिदवादेशः गव्यूतिः

लोपःशाकल्यस्य

अवर्णे पूर्वयोः पदांतस्य यकार वकारयोर्वा अचिलोपः

हरे इह हरयिह लोपे हरइह

श्रियै उद्यतः श्रियायुद्यतः लोपे श्रियाउद्यतः
विष्णो इह विष्णाविह लोपे विष्णाइह
असौ आदित्यः असावादित्यः लोपे असाआदित्यः

अचोरहाभ्यांद्वे

अचः पराभ्यां रेफहकाराभ्यां परेषां ह्‌·र·श·ष·स· वर्णभि न्नानां हलां विकल्पेन द्वितं भवति।
रकाराद्यथा हर्यनुभवः हर्य्यनुभवः अर्कः अर्क्कः
हकारात् यथा ब्रह्म ब्रह्म्म अपह्नुते अपह्न्नुते नह्यस्ति नह्य्यस्ति

ईदूदेद्द्विवचनंप्रगृह्यं

ई· ऊ· ए इत्येतदंतं द्विवचनमचि यथा स्थितं स्यात्
हरी एतौ हरीएतौ विष्णू इमौ विष्णूइमौ
गंगे अमू गंगेअमू पचेते इमौ पचेतेइमौ

स्तोःश्चुनाश्चुः

शकारचवर्गयोर्योगे सस्य शस्तकारदकारनकाराणान्चच जञाः क्रमात्स्युः।

शयोगे सस्य शो यथा हरिस् शेते हरिश्शेते हरिःशेते वाशरीतिपक्षे विसर्गपक्ष
च योगे सस्य शो यथा रामस् चिनोति रामश्चिनोति
छ योगे सस्य शो यथा हरस् छादयति हरश्छादयति
श योगे तस्य चो यथा अग्निचित् शेते अग्निचिच्शेते
शश्छोटीतिछः अग्निचिच्छेते
च योगे तस्य चो यथा मरुत् चक्रं मरुच्चक्रम्
छ योगे तस्य चो यथा शत्रुजित् छिनत्ति शत्रुजिच्छिनत्ति
ज योगे दस्य जो यथा क्लांजशोंते रणजिद् जयति रणजिज्जयति

झ योगे दस्य जो यथा शत्रुजित् झंकारः झलांजशोन्तेशत्रुजिज्झंकारः
ञ योगे दस्य ञो यथा तत्-ञकारः तद्-ञकारः तज्-ञकारः।
यरोऽनुनासिके॰ तञ्ञकारः।
श योगे नस्य ञो यथा सन्शंभुः सन्शंभुः शितुगितित्वकि सञ्छंभुः
च योगे नस्य ञो यथा पन् चति पञ्चति तन् चति तञ्चति
छ योगे नस्य ञो यथा सन् छ्याकः सञ्छ्याकः श्चुत्वोत्तरं ञत्वः
ज योगे नस्य ञो यथा शार्ङ्गिन् जयः शार्ङ्गिञ्जयः
झ योगे नस्य ञो यथा सर्वन् झंकारः सर्वञ्झंकारः
ञ योगे नस्य ञो यथा महान् ञकारः महाञ्ञकारः

ष्टुनाष्टुः

षकार टवर्गयो योगे सस्यवः त,द,ना, नान्त्व ट,ड,णाः क्रमात्स्युः

ष योगे सस्य षो यथा रामस् षष्ठः रामष्षष्ठः
ट योगे सस्य षो यथा रामस् टीकते रामष्टीकते
ट योगे तस्य टो यथा तत् टीका तट्टीका
ठ योगे तस्य टो यथा बृहत् ठंकारः बृहट्ठंकारः
ड योगे तस्य डो यथा बृहत् डीनं बृहद्डीनम् बृहड्डीनम् झलांजशोन्ते
ढ योगे तस्य ढो यथा बृहत्ढक्का बृहद्ढक्का बृहड्ढक्का झलांजशोन्ते
ट योगे नस्य णो यथा महान् टंकारः महाण्टंकारः
ठ योगे नस्य णो यथा महान् ठंकारः महाण्ठंकारः
ड योगे नस्य णो यथा महान् डामरः महाण्डामरः
ढ योगे नस्य णो यथा महान् ढौकते महाण्ढौकते
ण योगे नस्य णो यथा महान् णकारः महाण्णकारः

नपदान्तात्ताहोरनाम् नवति नगरीणाम् नस्यात्
पदांतटवर्गात् सकार तवर्गयोः षकार टवर्गौनस्तः
यथा षट् संतः मधुलिट् तरति
अत्रत्वभवत्येव
षट् नां षण्णाम् षट् नवतिः षण्णवतिः
षट् नगर्य्यः षण्णगर्य्यः

तोःषि

षकारे परे तवर्गस्यटवर्गोन सन् षष्ठः अत्रसन्षष्ठःइतिन

झलांजशोन्ते

पदान्ते प्रायोवर्गीयस्य तृतीयः अवसानेत्वा भवति।
तकारस्यत्लकारे परतः लकार एवस्यात्
वाक् ईशः वागीशः वाक् वाग् दिक् गजः। दिग्गजः
अच् अत्र अजत्र अच् अज् शाक् चनः। शाग्चनः
दधिलिट् अत्र दधिलिड्त्र लिट् लिड् वाक् जाले। वाग्जालम्
तत् रूपं तद्रूपम् तत् तद् वाक् दाने। वाग्दानम्
अनुष्टुप् अत्र अनुष्टुब्त्र अनुष्टुप् अनुष्टुब् धिक् धूर्ते। धिग्धूर्तम्

तोर्लि

लकारेपरे तकार नकारयो र्निरनुनासिक सानुनासिकौ
लकारौ क्रमतः स्तः
तत् लयः तल्लयः विद्वान् लिखति विद्वाँल्लिखति

यरोनुनासिकेऽनुनासिकोवा

पंचमे परत लजडगीयाणां पदान्तस्या तां स्ववर्ग पंचमो
नुनासिकोवा
वाक् नयति वाङ्नयति पक्षेवाग् नयति
अच् मात्रं अञ्मात्रम् पक्षेअज्मात्रं

मधुलिट् नाथः मधुलिण्णाथः पक्षे मधुलिड्नाथः
तत् नयति तन्नयति पक्षे तद्नयति
अनुष्टुप् मानम् अनुष्टुम्मानम् पक्षे अनुष्टुब्मानम्

मकारादिप्रत्ययेतुनित्यमनुनासिकः

तत् मात्रम् तन्मात्रम् तत् मयं तन्मयं अत्रतद्मयंन

खरिच

वर्गद्वितीयतृतीयचतुर्थानां प्रथमाः स्युः वर्गप्रथमद्विती
ययोः परतः शषसेषुच
चित्रलिख् खनति चित्रलिक् खनति
भेद् ता भेत्ता रिरिभ्सते रिरिप्सते
अग्निमथ् शंका अग्निमत् शंका अग्निमच्छंका।
सुहृद् षंढः सुहृत्षंढः

झयोहोन्यतरस्याम्

वर्गेभ्यो त्तरहकारस्यस्ववर्गचतुर्थोवास्यात्
वाक् हरिः वाग्घरिः अच् हीनं अज्झीनं स्वलिट् हसति स्व
तत् हविः तद्धविः त्रिष्टुप् हर्षः त्रिष्टुब्भर्षः लिड्ढसति

शश्छोटि

पदान्तवर्गाद्यानांशस्यछोटि
वाक् शेते वाक्छेते
अच् शासनं अच्छासनम्
दधिलिट् शेते दधिलिट्छेते
तत् श्लोकेन तत्श्लोकेन तच्छ्लोकेन
त्रिष्टुप् शोभते त्रिष्टुप्छोभते

मोऽनुस्वारः

व्यञ्जनवर्णेषु परतः मस्यानुस्वारः पदान्ते
गृहम् याति गृहंयाति। हरिम् वन्दे हरिंवंदे
धनम् रक्षति धनंरक्षति। पुत्रम् लभते पुत्रंलभते
शिष्यम् शास्ति शिष्यंशास्ति। अयम् षट्पदः अयंषट्पदः
शत्रुम् हन्ति शत्रुंहंति। निधिम् संस्थापयति निधिंसंस्थापयति

नश्चापदान्तस्य झलि

अपदान्तनकारमकारयोः शषसहेषु परतोऽनुस्वारः।
नकारस्य· यशान्·सि। यशांसि। सर्पीन्षि। सर्पींषि।
धनून्·षि। धनूंषि। पयान्·सि। पयांसि।
मकारस्य· आक्रम्·स्यते। आक्रंस्यते। अधिजिगाम्·स
ते। अधिजिगांसते।

अवसानेविचमस्यमएव

त्वाम् माम् तम् एतम्
गृहम् अत्र गृहमत्र पुत्रम् आनयति पुत्रमानयति
धनम् इच्छति धनमिच्छति शत्रुम् ईषेति शत्रुमीषेति
अयम् उमापतिः अयमुमापतिः ताम् ऊचुः तामूचुः
भवताम् ऋद्धिः भवतामृद्धिः
तम् एकम् तमेकम्
किम् ऐश्वर्य्यम् किमैश्वर्यम्
तम् ओघम् तमोघम्
वरम् औत्कण्ठ्यम् वरमौत्कंठ्यम्

ङमोह्रस्वादचिङमुण् नित्यम्

ह्रस्वात् ङ·ण·ना नामचिद्वित्वम्
प्रत्यङ् आत्मा प्रत्यङ्ङात्मा

सुगण् ईशः सुगण्णीशः
सन् अच्युतः सन्नच्युतः

अनुस्वारस्ययियिपरसवर्णः

अपदान्ते स्ववर्गपंचमोनुस्वारस्यस्पर्शे परतः

अं कितः अङ्कितः संचः सञ्चः
अं चितः अञ्चितः पं डितः पण्डितः
ठं ठिराजः ठुण्ठिराजः पं था पन्था
चं दनम् चन्दनम् इं धनं इन्धनम्
रं भा रम्भा

पदान्तस्यवा

त्वं करोषि त्वङ्करोषि त्वंकरोषि
किं चातुर्य्यं किञ्चातुर्य्यं किंचातुर्य्यं
सं यन्ता सँय्यन्ता संयन्ता
सं वत्सरः सँव्वत्सरः संवत्सरः
यं लोकम् यँल्लोकम् यंलोकं
किं टीका किण्टीका किंटीका
किं तत्र किन्तत्र किंतत्र
किं पश्यसि किम्पश्यसि किंपश्यसि

यद्यप्यनुस्वारस्ययियिपरसवर्ण इति नित्यविधिनाविकल्पाभावएव तथापिपुराणाद्यन्तर्गतशिष्टादिलेखबलाद्भ्रमनिवृत्त्यर्थं विसंधिपाठोप्यादरणीय एव

नश्छव्यप्रशान्

सान्त् छ· य· व· र· ल· न· ङ·· ञ· म· परकेषु च·छ· ट·ठ· तथेषु परतः पदान्त नकारस्य सकारः पूर्वान्तरोपरि अनुस्वारः पक्षेनुनासिकश्च

पश्पन् चकितः पश्पंश्चकितः पश्पँश्चकितः
शार्ङ्गिन् छिन्धि शार्ङ्गिंश्छिन्धि शार्ङ्गिँश्छिन्धि
कान् टिट्टिभान् कांष्टिट्टिभान् काँष्टिट्टिभान्
कान् ठक्कुरान् कांष्ठक्कुरान् काँष्ठक्कुरान्
पतन् तरुः पतंस्तरुः पतँस्तरुः
स्पृशन् थूत्कारः स्पृशंस्थूत्कारः स्पृशँस्थूत्कारः

डः सि धुट्

डकारात्सकारे परतः मध्ये तकारागमो वा
षड् सन्तः षट्त्सन्तः षट्सन्तः
लिड् सु लिट्त्सु लिट्सु

छे च

ह्रस्वाच्छकारे परतः मध्ये चकारागमः दीर्घात्पदान्ताद्वा आ
ङ्नो नित्यमेव

ह्रस्वात्

स्व छः स्वच्छः अच्छः गच्छति
इ छति इच्छति इच्छति
दीर्घात् चे छिद्यते चेच्छिद्यते

पदान्ताद्वा

लक्ष्मी छाया लक्ष्मी च्छाया लक्ष्मीछाया
आङ्नोनित्यं आ छादयति आच्छादयति माच्छिदत्

रोः सुपि

अहन् शब्दस्य नकारस्य रकारो भवति नतु विभक्तौ
अहन् अहः अहरहः अहन्। गणः अहर्गणः

अथविसर्गसंधिः

सकारश्च शकारश्च जिह्वामूलीय एवच उपध्मानीयकश्च विसर्गो विकृतिस्तथा ओकारदीर्घलोपाश्च यरवर्णौ तथामतौ एकादशप्रकारा हि विसर्गरूपबोधकाः ३॥

विसर्जनीयस्यसः

१ सयथा सतथ वर्णेषु परतः विसर्गस्य सकारः

सपरतः नतयः सन्तु नतयस्सन्तु देवास्सन्ति

तपरतः रामः त्राता रामस्त्राता कस्त्वम्

थपरतः कः थुत्कारः कस्थुत्कारः देवस्थकारः

क्वचित्प्रत्यय प्रभृतिस्थ ककार पकारयोः परतः विसर्गस्य सकारः

पयः पाशं पयस्पाशम् यशः कल्पम् यशस्कल्पम्

२ शकारो यथा शचछ वर्णेषु परतः विसर्गस्य शः

शपरतः हरिः शेते हरिश्शेते हरिःशेते वाशरीति पक्षेविसर्गोत्र

चपरतः पूर्णः चन्द्रः पूर्णश्चन्द्रः कश्चतुरः

छपरतः कः छलति कश्छलति कश्छात्रः

कुप्वोः ᳵकᳵपौच

३ जिह्वामूलीयो यथा ककार खकार योःपरतः विसर्गस्यार्द्ध विसर्ग सदृशो जिह्वामूलीयो वा

कपरतः कः करोति कᳵ करोति कः करोति

खपरतः कः खनति कᳵ खनति कः खनति

कुप्वोः ≍कः ≍पौ च

४ उपध्मानीयो यथा। पकार फकार योः परतः विसर्ग
स्याद्द विसर्ग सदृश उपध्मानीयो वा
प परतः। कः पठति क≍पठति कः पठति
फ परतः। कः फलति क≍फलति कः फलति

कस्कादिषु च

ककार पकार योः परतः इकार उकारोत्तर विसर्गस्य ष
५ षकारो यथा। क परतः सर्पिः कुण्डिका सर्पिष्कुण्डिका
क परतः धनुः कपालम् धनुष्कपालम्
प परतः सर्पिः पात्रम् सर्पिष्पात्रम्
प परतः भ्रातुः पुत्रः भ्रातुष्पुत्रः

खरवसानयोर्विसर्जनीयः

६ विसर्गविकृतिर्यथा। अवसाने विसर्गस्य विसर्ग एव
क· ख· प· फ· श· ष· स· वर्णेषु च परतः
घटः पटः हरिः वृद्धिः ऋद्धिः
कः करोति कः खनति कः पठति कः फलति
हरिः शेते कः सर्प्पः कः षाण्मातुरः

हशि च

७ ओकारो यथा। अकारान्तात् अकार वर्गतृतीयचतुर्थ
पंचमेषु परतः यरलवहेषु च परतः
विसर्गस्य ओकारः
शिवः अर्च्यः शिवोर्च्यः रामः गच्छति रामो गच्छति
कः चातकः कोच्चातकः कः जागर्त्ति को जागर्त्ति
सुन्दरः ऊंकारः सुन्दरोऊंकारः कः डामरः कोडामरः
विद्रद्रः ढुंढिः विद्रदरो ढुंढिः कः दाता को दाता

कः धर्मः कोधर्मः कः नायकः कोनायकः
कः वंद्यः कोवंद्यः कः भेदः कोभेदः
कः मंत्री कोमंत्री कः याति कोयाति
कः लाभः कोलाभः कः वक्ता कोवक्ता
कः हर्त्ता कोहर्त्ता

रोरि

रकारे परतः रकारलोपः लोपनिमित्तके रकारे परतः अ इ उ वर्णानां दीर्घश्च

८ दीर्घोयथा पुनः रमते पुनारमते बलिःराजा बलीराजा संमतिः रथोः संमतीरथोः पटुःराजते पटूराजते

९ लोपोयथा भोभगो अघो अपूर्वस्ययोशि पतङ्गतर विसर्गस्य यकारो भवति वर्गप्रथम द्वितीय शषसभिन्न वर्णेषु परतः लोपः शाकल्यस्य इतिसर्वेषाम् अकारात् ह्रस्वाकार भिन्ने चि परेलोप लोपोवा दीर्घोकारात् हलिमात्रे भो भगो प्रभृति पूर्वस्य च हलिनित्यम्
भोः देवाः भोदेवाः भगोः नमस्ते भगोनमस्ते अघोः याहि अघोयाहि अत्रनित्यंलोपः

वालोपोयथा

सः आगतः सआगतः सयागतः
एषः आगतः एषआगतः एषयागतः
देवाः अत्र देवाअत्र देवायत्र
नराः इह नराइह नरायिह
नृपः ईक्षते नृप ईक्षते नृपयीक्षते
नारदः उवाच नारदउवाच नारदयुवाच
देवाः ऊचुः देवाऊचुः देवायूचुः

हताः एधन्ते हताएधन्ते हतायेधन्ते
कः ऐश्वर्य्यवान् कऐश्वर्य्यवान् कयैश्वर्य्यवान्
कः औरसः कऔरसः कयौरसः
१० यकारो यथा भोभगो‸अपूर्वस्य योऽशि ‸अघो
सः आगतः सयागतः एषः आगतः एषयागतः
११ अआभिन्नस्वरोत्तरविसर्गस्य रेफोऽचि वर्गतृतीयचतु
र्थपञ्चमयलवहेषु परतः स्वरपरककारान्ताव्यय
स्यस्य अदन्तसम्बुद्धिस्थस्य च विसर्गस्य स्थाने रकारः
पूर्वोक्तेषु परतः

हरिः अत्र हरिरत्र श्रीः अत्र श्रीरत्र पटुः आद्यः पटुराद्यः
वर्षाभूः एषः वर्षाभूरेषः हरेः आराधनं हरेराराधनं
धनेः उत्कर्षः धनेरुत्कर्षः प्रभोः आदेशः प्रभोरादेशः
नौः आगता नौरागता हरिः गर्जति हरिर्गर्ज्जति
शत्रोः जातः शत्रोर्ज्जातः हरेः जन्म हरेर्जन्म
वायोः झंकारः वायोर्झंकारः गुरोः डिम्भः गुरोर्डिम्भः
प्रभुः ढुंढिः प्रभुर्ढुंढिः धेनोः दानम् धेनोर्दानम्
यतेः धर्म्मः यतेर्धर्म्मः हरेः नाम हरेर्नाम
रिपोः बाधा रिपोर्बाधा गुरोः भार्य्या गुरोर्भार्य्या
बंधोः मानं बंधोर्मानं गुणैः युक्तः गुणैर्युक्तः
धनेः लाभः धनेर्लाभः शिशोः वलयः शिशोर्वलयः
रिपोः हन्ता रिपोर्हन्ता पुनः अत्र पुनरत्र
स्वः व्ययं स्वर्व्ययम् अन्तः इह अन्तरिह
प्रातः एतत् प्रातरेतत् निः अर्थकं निरर्थकं
दुः आशा दुराशा पुनः भोक्ता पुनर्भोक्ता
प्रातः मंगलं प्रातर्मंगलं स्वः यातः स्वर्यातः

अंतः द्रितः अंतर्द्रितः

एतत्तदोः सुलोपोकोरनञ्समासेहलि

एतत्तच्छब्दयोः ककाररहितयोर्हलिविसर्गलोपः नञ्तनञ्समासे

वरमेषः ददाति वरमेषददाति सः तु सतु

सः च सच एषः विष्णुः एषविष्णुः

सः शंभु स शंभु सः हरिः सहरिः

अथषत्वविधानम्

इ· उ· ऋ· ऌ· ए· ऐ· ओ· औ· क· ख· र· ल· वर्णेभ्यः परस्य प्रत्यय सकारस्यमूर्द्धन्यः षः हरिषु· गुरुषु· कर्त्तषु· ऌषु· रामेषु· गोषु· ग्लोषु· नौषु· वा त्वक्षु· प्रत्यङ्क्षु· चतुर्षु· कमलेषु· इत्यादि।

नकारस्यान्यनुस्वारेणविसर्गेणचान्तरायेऽपि

धनूंषि आशीःषु

यत्रसहधातोः साडितिरूपन्तत्रैतत्सकारस्यषः

तुराषाट् तुराषाड् इत्यादि

इकारादिवर्णेभ्यः परेषां· शास्· वस्· घस्· स्विद्· स्वद्· सञ्ज स्वप्· स्मिङ्· धातूनां सस्यषः तथैवस्वरदन्त्यवर्णपरक सकारादीनांमेक· सृप· सृ· स्तॄ· स्तृ· ज्र· स्तस्त्यै वर्जितानांचसस्यषः शिष्टः उषतुः जक्षतुः सिष्वदे असिष्वदत् इत्यादि

यत्रसनः षत्वम्भवति तत्राभ्यासात्परस्यसौतिएयन्तयोरेव

तुष्टूषति· सुष्वापयिष्यति सनः षत्वाभावेत्वभ्यासात्पर
स्य भवत्येव तिष्ठासति· अन्यत्र· सिसिक्षति इत्यादि·
स्विद्· स्वद्· सह् एषां ण्यन्तानां षोन· सिष्वेदयिषति।
सिष्वादयिषति· सिसाहयिषति।

उपसर्गस्थात् षत्वनिमित्तात्परेषां सुनोत्यादीनां सस्य
षः केषांचिदर्थविशेष उपसर्गविशेषेच।

तेयथा। विषुणोति· प्रतिषुवति· निष्पाति· अनुष्टौ
ति· अधिष्ठोभति· प्रतिष्ठास्यति· अभिषेणयति· नि
षेधति· गत्यर्थे सेधतेर्न· गंगां विसेधति· गच्छतीत्य
र्थः· निषिञ्चति· अधिषञ्जते· अतिष्वंजते निषीद
ति. प्रतेस्तुन· प्रतिसीदति· विष्टभ्नोति· प्रतिष्टभ्नाति·
अथोपसर्गविशेषादौ· विष्वणति· अवष्वणति· सशब्दं
भुंक्ते इत्यर्थः।

अवष्टभ्नोति· भ्नातिवा· आलम्बते अविदूरेणेत्यर्थः
परिनिवीत्युपसर्गविशेषात्· परिषेवते· निषेवते·
विषेवते· एवं सित· सय· सिवु· सह· सुट्· स्तु· स्वंजा
नामपिज्ञेयम्।

सुनोत्यादितः सेवतेः पर्यन्तानामडव्यवायेपिषत्वम्
अभ्यासविषये तु स्थादीनामेव सकारस्य षत्वम्
व्यषुणोत्· प्रत्यषुवत्· न्यषात्· अन्वष्टौत्· अध्य
ष्टोभत् प्रत्यष्ठात्· अभ्यषेणयत्· न्यषेधीत्· इत्या
दि।। अभ्यासे· अधितष्ठौ प्रतिषिषेणयिषति· नि
षिषेध· अभिषिषेच इत्यादि।

इतरेषां तु· अभिसुषाव· परिससौ· इत्यादि।

परि नि·विभ्यः सिवादीनामडव्यवाये वा षत्वं तेषु सह

धातोर्यत्र सोढ इतिरूपं नत्रकेनापिषत्वन्न· सिवू· सह्· स्तुट्· स्तु· स्वञ्ज· एतेसिवादयः। परिषीव्यति पर्य्यषीव्यत्· पर्य्यसीव्यत्· पर्य्यषहत्· पर्य्यसहत्· इत्यादि परिसोढा।

अनु· वि· परि· अभि· नि· पूर्वकस्यस्यन्दतेरप्राणिकर्तृकस्यसस्यषोवा।

अनुष्यन्दते· अनुस्यन्देतेवा जलम् मत्स्योदके अनुस्यंदेते अनुष्यंदेतेवा प्राणिभुत्· अनुस्यन्दते· इत्यादेव विपूर्वस्यस्कन्दधातोर्निष्ठाभिन्ने कृत्प्रत्ययेपरेषत्वं· परिपूर्वस्यतु सर्वत्र विष्कन्ता· विस्कन्ता· निष्ठायांतु विस्कन्नः इत्येव· परिस्कन्दति· परिष्कंदति· परिष्कण्णः परिस्कन्ता। परिष्कन्ता इत्यादि प्राच्यभरतानाम्मतेनिष्ठायामपिष्कन्दः।

निर्·नि· वि· भ्यः परयोः स्फुर· स्फुल धात्वोस्सस्यवाषः। निःस्फुरति· निःष्फुरति· निष्फुरति· निस्फुरति· विष्फुरति विस्फुरति एवंस्फुलतेः।

वेः परस्यस्कम्भातेर्नित्यंषः

विष्कभ्नोति। विष्कभ्नाति।

समासेऽङ्गुलेःपरस्यसङ्गस्यसस्य षः

अङ्गुलिषङ्गः असमासेतु अङ्गुलेः सङ्गः

भीरुशब्दात्समासेस्थानस्यसस्यषः

भीरुष्ठानम् अन्यत्रभीरोः स्थानम्।

अग्नेःपरेषांस्तुत्·सोमशब्दयोः समासेषः सोमस्यतुज्योतिरायुरग्निभ्यः अग्निष्टुत्· अग्निष्टोमः अग्नीषोमौ ज्योतिष्टोमः· आयुःष्टोमःअसमासेतुज्योतिषः सोमः

षष्ठ्यन्तमातृपितृशब्दात् समासे षष्ठ्यलुक्पक्षे स्वसृशब्दसकारस्य वा षत्वं लुक्पक्षे तु नित्यम्।

मातुःष्वसा· मातुः स्वसा· पितुःष्वसा· पितुः स्वसा· मातृष्वसा। पितृष्वसा असमासे तु मातुः स्वसा पितुः स्वसा

अभिनिस् इति संघात पूर्वस्य स्तन धातोः सस्य षः शब्दसंज्ञायां अभिनिष्टानो वर्णः शब्दसंज्ञायां किम् अभिनिःस्तनति मृदङ्गः

षकारेः विच परे उपसर्गप्रादुःशब्दाभ्यां परस्याः स्धातोः सस्य षः।

निषन्ति· प्रादुःषन्ति· निष्यात्· प्रादुःष्यात्

सु· वि· नि· दुर्· पम्यः परेषां कृत संप्रसारणस्य स्वप्धातोः क्लिजंत सुद्· धातोः समशब्दस्य च षः।

सुषुषुपतुः सुषुप्यात्· विषूतिः निषूतिः विषमः इत्यादि।

निनदीभ्यां स्नाधातोः षत्वं प्रावीण्यार्थे।

निष्णातः शास्त्रेषु नदीष्णः कौशलभिन्ने तु निस्नातः इत्यादि।

सूत्रे वाच्ये प्रति पूर्वस्यापि

प्रतिष्णातं सूत्रम् शुद्ध मित्यर्थः

वि· कु· शमि· परि पम्यः स्थलशब्दस्य षत्वं गोत्रे वाच्ये तु कपिपूर्वस्य विष्ठलम्· कुष्ठलम्· शमिष्ठलम्· परिष्ठलम्· कपिष्ठलो नाम यस्यास्य पुत्रः कापिष्ठलिः अन्यत्र तु कपीनां स्थलम् कपिस्थलम्

अग्रगामित्यर्थे प्र पूर्वस्य· अम्ब· आम्ब· गो· भूमि· सव्य· अप· द्वि· त्रि· कु· शे· कु· शंकु· अंगु· मंजि· पुंजि· परमे· वर्हिः दिवि·

अग्नि एभ्यः परस्यस्तस्य इति रूपस्यषत्वम्।
प्रष्ठोगोः अग्रेगच्छतीत्यर्थः अग्रेतिकिम्· प्रस्थः अम्बष्ठः
आम्बष्ठः· गोष्ठः· भूमिष्ठः· सव्यष्ठः· अपष्ठः· द्विष्ठः· त्रिष्ठः·
कुष्ठः शेकुष्ठः· शंकुष्ठः इत्यादि।

वृत्तासनयोर्वाच्ययोर्विश्रवेस्यावन्तस्यस्त्र धातोः षत्वम्

वैदिकनाम्नितुचश्मन्तस्य विष्टरोवृत्तः· विष्टरः आस
नम् विष्टारः पंक्तिश्छन्दः· विस्तीर्यन्तेस्मिन्नक्षराणीत्यधि
करणेघञ्

गवि· युधि· शब्दाभ्यांस्थिरस्यसस्यषः सुषामादिगणेपि
गविष्ठिरः युधिष्ठिरः· सुषामा· सुषंधिः

णकारवर्ज्जमिकारादिभ्यः परस्येकार परसकारस्य षत्वं
संज्ञायाम् नतत्रवाचकात्परस्यतुवा

हरिषेणः· एकारपरस्यकिम् हरिसक्थः संज्ञायांकिम्
पृथुसेनः णकारात्तु· विष्वक्सेनः· इकारादिभ्यःकिम् स
र्वसेनः

नक्षत्रे रोहिणीषेनः रोहिणीसेनः अत्रापिणकारात्·
शतभिक्सेनः इत्येव

इकारादिभ्योह्रस्वेभ्यःपरस्यसकारस्य नादौनद्धिनेप
रेषत्वम्

निर्गतोवर्णाश्रमेभ्य इतिनिष्ठ्यः चाण्डालः अतिषा
येनसर्पिः सर्पिष्टमम्

निस्· शब्दसकारस्यतपधात्वौपरे आसेवनभिन्ने
र्थेषः निष्टपति

पदादेःसातिप्रत्ययस्यचषत्वम् न

दधिसिञ्चति – अग्निसात्करोति

सिच् धातोस्सस्य यङि नषत्वम्
निसेसिच्यते· प्रतिस्तब्धनिस्तब्धशब्दयोर्नषत्वम्।
प्रतिस्तब्धः निस्तब्धः स्तनोत्यादित्वात्प्राप्तम् षत्वं न भवति
चङि परे· स्तम्भ, सिवु· सह धातूनां न षत्वम्
अवातस्तम्भत्· पर्यसीषिवत्· न्यसीषहत
स्यसनि च· परे स्तनोतेः षत्वं न
विसोष्यति: अभिसुसूषति
सदेरभ्यासात्परस्य लिटि षत्वं न
निषसाद· स्यादित्वात्प्राप्तम्। निषिध्यते।

अथ णत्वविधानम्

ऋरषेभ्यो नस्य णः स्याच् हयकवर्गपवर्ग अनुस्वारव्यवधा
नेपि स्यात् पदान्ते न
ऋ यथा नृणाम् नॄणाम् मातॄणाम्
र यथा चतुर्णाम्   सुपर्णः
ष यथा पूष्णः   पदान्ते रामान् अत्र न
व्यवधाने करणं· कारणम्· गृहेण· रामेण· गर्वेण· अर्केण·
दर्पेण समासे तु न छन्दसि ऋकारान्तपदाद्वा रामनाम
गंधर्वगानम्। नृमणः पितृपाणम्
संज्ञाविषये गकारभिन्न स्याच् हयकवर्गादिव्यवधाने ऽव्यव
धाने च पूर्वपदस्थान्निमित्तादुत्तर पदस्थस्यापि नस्य णत्व
म् उपसर्गान्तु बहुलं नसशब्दस्य यथा द्रुणसः खुरणाः·
खुरणसः· खरणाः खरणसः प्रणसः इत्यादि

संज्ञायां वन शब्दस्योत्तर पदस्यणत्वं नार्ह्रियुग्रामादिभ्यएव
तेचयथा पुरगावणम्- मिश्रकावणम्- मिध्रकावणम् सा
रिकावणम् कोटरावणम् अग्रेवणम् वनस्याग्रे इतिविग्रहः
राजदंतादित्वादग्रेशब्दस्यपूर्वनिपातस्सप्तम्याश्चालुक्निपातनादेव
प्रादिभ्यस्त्वसंज्ञायामपि
तेयथा प्रवणम्निर्वणम् अन्तर्वणम् शारवणम् इक्षुवण
म् प्लक्षवणम् आम्रवणम् कार्ष्यवणम् खदिरवणम्
पीयूक्षावणम्
ओषधिवनस्पतिवाचिसनिमित्तपूर्वपदेभ्योविकल्पेन
ओषध्यःफलपाकान्तास्स्वदितेरेवनस्पतयः उद्भिज्जाज्ञेयाः।
दूर्वावणम् दूर्वावनम् शिरीषवणम् शिरीषवनम्।
चन्तरादिस्वरवच्छब्देभ्य इरिकादिभ्यश्चनणत्वम्
देवदारुवनम् इरिकावनम् मिरिकावनम् तिमिरावनम्
अदन्तपूर्वपदस्थाद्रेफादह्नादेशस्यनस्यणः
सर्वाह्णः पूर्वाह्णः पराह्णः उत्तराह्णः अपराह्णः
आरोप्यमानीयमानवाचिनः सनिमित्तात्पूर्वपदाद्वाहनन
कारस्यणः।
इक्षुवाहणम् शारवाहणम् खदिरवाहणम् पञ्जरवा
हणम् नेह इन्द्रवाहनम्।
देशेवाच्ये पूर्वपदस्थान्निमित्तात्पान शब्दस्यनस्यणः
भावकरणयोस्तुवा
क्षीरपाणाः उशीनराः सुरापाणाःप्राच्याः पीयन्ते इति
पानमितिकर्म्मव्युत्पत्तिरत्रज्ञेयाभावेकरणेच क्षीरपाणम्
क्षीरपानम् सुरापाणम् सुरापानमितिविकल्पः
पूर्वपदनिमित्तात्प्रातिपदकान्तनुम् विभक्तिस्थस्यापिवा।

यथा माषवापिणौ· व्रीहिवापाणी· माषवापेण· पक्षे माष
वापिनावित्यादि प्रहिण्वति· उत्तरपदं यस्मात्प्रातिपदिकं तदं
न्तस्यैव नस्यणत्वम् नेह· गर्गाणांभगिनी गर्गभगिनी

युवादेःत्वम्नादेश्च न

रम्ययूना· परिपक्वानि· प्रेन्वन्· त्वम्नाति· त्वसोति

एकाजुत्तरपदे कवर्गवत्युत्तरपदे च प्रातिपदिकान्ता
दिस्थनस्य नित्यं णः

वृत्रहणौ· हरिमाणी· क्षीरपाणी· क्षीरपेण· रम्यविणा
हरिकामिणौ· हरिकामाणी· हरिकामेण

पदव्यवधाने णत्वम् षान्तस्य नशेश्च तथा

माषकुम्भवापेन· चतुरंगयोगेन· नहिनेन भवति· आ
द्रगोमयेण शुष्कगोमयेण· प्रनंष्टा· प्रनंक्ष्यति
उपसर्गनिमित्तात्परे पदे णस्य धातोर्नस्य णत्वम् गदादि
षूपसर्गस्थनिमित्तान्नेर्णत्वञ्च।
प्रणदति· प्रणमति· परिणदति· अन्तर्णदति· अन्तर्णु
हाति· पराणौति· प्रणश्यति· प्रणिनदति· प्रणिपतति·
प्रणिपद्यते· प्रणिददाति· प्रणिदधाति· प्रणिमाति· प्र
णिद्यति· प्रणिहंति· प्रणियाति· प्रणिवाति· प्रणिद्राति
प्रणिप्साति· प्रणिवपति· प्रणिवहति· प्रणिशाम्यति·
प्रणिचिनोति· प्रणिदोग्धीति·
उपदेशे कादिखादिषान्तभिन्ने गदादेरस्मिन् परे नेर्णत्वं
वा स्यात्
प्रणिभवति· प्रनिभवति· प्रणिवदति· प्रनिवदति· इ
त्यादि।
उपसर्गस्थनिमित्तादन्धातोर्नस्य पदान्तेऽपदान्तेऽपि ण

न्नेस्यात्

प्राणिति हे प्राण। प्राणिता· प्राणिष्यति· प्राणितु· प्राण्यात्।

अभ्यासवतोधातोरुभौनकारौणत्वंलभेते

प्राणीणत्· प्राणिणिषति· प्राणिणिषिष्यति

अपूर्वस्यहन्तेर्नस्यणत्वंवमयोःपरतोवा· उपसर्गस्यनिमित्तात्

अन्तःशब्दादपिदेशाभिन्नेवाच्येऽस्यणत्वम्

प्रहण्यात्· प्रहण्मि· प्रहन्मि· प्रहण्वः प्रहन्वः अन्तर्हणनम्।

देशेतु अन्तर्हननोदेशः ह्रस्वाकारपूर्वत्वमत्रसर्वत्रविवक्षितम्।

नेह· प्रघ्नन्ति· अन्तर्घ्नन्ति· अन्तरघ्नानि· प्राघ्नानि इत्यादि।

अन्तःशब्दादयनशब्दस्यापिपूर्ववत्

अन्तरयणम् देशेतु अन्तरयनोदेशः

उपसर्गस्यनिमित्तादजन्तरस्यकृत्स्थनकारस्यणत्वं निर्विण्णशब्देऽपि

प्रयाणीयम्· निर्विण्णः· अजन्तरस्यकिम्· प्रमग्नः

णयन्ताद्विहितस्यविकल्पेन

प्रयापणीयम्· प्रयापनीयम्· णयन्तविहिताभावात्

प्रयास्यमाणम् प्रयापनित्य

णत्वेषत्वेच दुर् उपसर्गोनेन

दुर्यानम्· दुर्यापनम्· एवंदुर्नदति· दुर्निन्दति इत्यादि

हलादेरकारभिन्नस्वरोपधाद्विहितकृत्स्थनस्य णोवासानुस्वारस्यचेन्नहि इजादेर्हलन्ताद्विहितस्यैव

प्रकोपणीयम्· प्रकोपनीयम् इजुपधात्किम्· प्रोम्भणम्

प्रवपणीयम्
प्रेवणीयम्

प्रवृंणीयम् प्रेह्व·णीयम् इत्यादेः किम्· प्रमंगनीयम्
प्रोम्भणम्
मगिसर्पणे धातुः

निंस निंक्ष निन्दा वा

प्रणिंसितव्यम्· प्रनिंसितव्यम्· प्रणीक्षितव्यम्· प्र
निक्षितव्यं प्रणिन्दितव्यम्· प्रनिन्दितव्यम्

ण्यांभांभूपूतन् कमिगमिप्यायीवेपृभ्यः परस्य कृत्यस्य
णो न

प्रभानीयम्· प्रभवनीयम्· प्रपवनीयम्· इउ·क्तम प्र
पवणीयः सोमः प्रकमनीयः· प्रगमनीयः· प्रप्याय
नीयः प्रवेपनीयम् प्रव्यापणीयं प्रव्यापनीयम्
ण्यन्तेभ्य एभ्योप्येवम्· प्रभापनीयम्· प्रभावनीयम्·
प्रपावनीयम्· इत्यादि।

पदान्तषकारान्तस्य णो न·

निष्पानम्· सर्पिष्पानम्· षान्त् किं निर्णयः· पदान्ता
त् किं पुष्णाति· पदे अन्तः पदान्तः इति सप्तमी समासा
त् क्षुसर्पिष्केण अत्र णत्वं भवत्येव

संदर्श्य संधिविषयं नियमान् षत्वणत्वयोः
शब्दाश्चाग्रे प्रदर्श्यन्ते लिंगै रकत्रचत्रिभिः

विभक्तयः	पुंसि	पुंसि	स्त्रियाम्	स्त्रियाम्	नपुंसके	नपुंसके
प्र॰	अः	रामः	आ	गंगा	अम्	फलम्
	औ	रामौ	ए	गंगे	ए	फले
	आः	रामाः	आः	गंगाः	आनि	फलानि
सं॰	हे अ	हे राम	हे ए	हे गंगे	हे अ	हे फल
	हे औ	हे रामौ	हे ए	हे गंगे	हे ए	हे फले
	हे आः	हे रामाः	हे आः	हे गंगाः	हे आनि	हे फलानि
द्वि॰	अम्	रामम्	आम्	गंगाम्	अम्	फलम्
	औ	रामौ	ए	गंगे	ए	फले
	आन्	रामान्	आः	गंगाः	आनि	फलानि
तृ॰	एन	रामेण	आया	गंगया	एन	फलेन
	आभ्याम्	रामाभ्याम्	आभ्याम्	गंगाभ्याम्	आभ्याम्	फलाभ्याम्
	ऐः	रामैः	आभिः	गंगाभिः	ऐः	फलैः
च॰	आय	रामाय	आयै	गंगायै	आय	फलाय
	आभ्याम्	रामाभ्याम्	आभ्याम्	गंगाभ्याम्	आभ्याम्	फलाभ्याम्
	एभ्यः	रामेभ्यः	आभ्यः	गंगाभ्यः	एभ्यः	फलेभ्यः
पं॰	आत्	रामात्	आयाः	गंगायाः	आत्	फलात्
	आभ्याम्	रामाभ्याम्	आभ्याम्	गंगाभ्याम्	आभ्याम्	फलाभ्याम्
	एभ्यः	रामेभ्यः	आभ्यः	गंगाभ्यः	एभ्यः	फलेभ्यः
ष॰	अस्य	रामस्य	आयाः	गंगायाः	अस्य	फलस्य
	अयोः	रामयोः	अयोः	गंगयोः	अयोः	फलयोः
	आनाम्	रामाणाम्	आनाम्	गंगानाम्	आनाम्	फलानाम्
स॰	ए	रामे	आयाम्	गंगायाम्	ए	फले
	अयोः	रामयोः	अयोः	गंगयोः	अयोः	फलयोः
	एषु	रामेषु[१]	आसु	गंगासु[२]	एषु	फलेषु[३]

(१) एवं कृष्णशिवदेववृक्षपठादयः अकारान्ताः पुंल्लिङ्गाः (२) एवं रमादुर्गा उमामालालतादयः आकारान्ताः स्त्रीलिङ्गाः अंबा अक्का अल्ला शब्दा गंगावत् हे अंब हे अक्क हे अल्ल इति विशेषः (३) एवं धनवनपुष्पकुलादयः नपुंसकलिङ्गाः

	पुं.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	शुक्लः	शुक्ला	शुक्लम्
	शुक्लौ	शुक्ले	शुक्ले
	शुक्लाः	शुक्लाः	शुक्लानि
सं.	हे शुक्ल	हे शुक्ले	हे शुक्ल
	हे शुक्लौ	हे शुक्ले	हे शुक्ले
	हे शुक्लाः	हे शुक्लाः	हे शुक्लानि
द्वि.	शुक्लं	शुक्लां	शुक्लम्
	शुक्लौ	शुक्ले	शुक्ले
	शुक्लान्	शुक्लाः	शुक्लानि
तृ.	शुक्लेन	शुक्लया	शुक्लेन
	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्याम्	शुक्लाभ्याम्
	शुक्लैः	शुक्लाभिः	शुक्लैः
च.	शुक्लाय	शुक्लायै	शुक्लाय
	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्याम्
	शुक्लेभ्यः	शुक्लाभ्यः	शुक्लेभ्यः
पं.	शुक्लात्	शुक्लायाः	शुक्लात्
	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्यां	शुक्लाभ्याम्
	शुक्लेभ्यः	शुक्लाभ्यः	शुक्लेभ्यः
ष.	शुक्लस्य	शुक्लायाः	शुक्लस्य
	शुक्लयोः	शुक्लयोः	शुक्लयोः
	शुक्लानाम्	शुक्लानाम्	शुक्लानाम्
स.	शुक्ले	शुक्लायां	शुक्ले
	शुक्लयोः	शुक्लयोः	शुक्लयोः
	शुक्लेषु	शुक्लासु	शुक्लेषु

	पुम्	स्त्री॰	नपुं॰
प्र॰	सर्वः	सर्वा	सर्वम्
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वे	सर्वाः	सर्वाणि
सं॰	हे सर्व	हे सर्वे	हे सर्व
	हे सर्वौ	हे सर्वे	हे सर्वे
	हे सर्वे	हे सर्वाः	हे सर्वाणि
द्वि॰	सर्वम्	सर्वाम्	सर्वं
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वान्	सर्वाः	सर्वाणि
तृ॰	सर्वेण	सर्वया	सर्वेण
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वैः	सर्वाभिः	सर्वैः
च॰	सर्वस्मै	सर्वस्यै	सर्वस्मै
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
पं॰	सर्वस्मात्	सर्वस्याः	सर्वस्मात्
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
ष॰	सर्वस्य	सर्वस्याः	सर्वस्य
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	सर्वेषाम्	सर्वासाम्	सर्वेषाम्
स॰	सर्वस्मिन्	सर्वस्याम्	सर्वस्मिन्
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	(१) सर्वेषु	(२) सर्वासु	(३) सर्वेषु

पुं (१) कस्यचित्नामवाचकः सर्वशब्दः रामवत् सर्वाय सर्वान् इत्यादि ।
स्त्री (२) नामवाचकत्वे सर्वाशब्दः रमावत् ॥
नपुं (३) सर्वादीनामपि कस्यचित् नामवाचकत्वे पूर्वायेत्येवमस्मात् ॥

	पुं·	स्त्री·	नपुं·
प्र·	सर्वः	सर्वा	सर्वम्
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वे सर्वाः	सर्वाः	सर्वाणि
सं·	हे सर्व	हे सर्वे	हे सर्व
	हे सर्वौ	हे सर्वे	हे सर्वे
	हे सर्वे हे सर्वाः	हे सर्वाः	हे सर्वाणि
द्वि·	सर्वम्	सर्वाम्	सर्वम्
	सर्वौ	सर्वे	सर्वे
	सर्वान्	सर्वाः	सर्वाणि
तृ·	सर्वेण	सर्वया	सर्वेण
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वैः	सर्वाभिः	सर्वैः
च·	सर्वस्मै	सर्वस्यै	सर्वस्मै
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
पं·	सर्वस्मात्। सर्वात्	सर्वस्याः सर्वायाः	सर्वस्मात्। सर्वात्
	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्याम्
	सर्वेभ्यः	सर्वाभ्यः	सर्वेभ्यः
ष·	सर्वस्य	सर्वस्याः	सर्वस्य
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	सर्वेषाम्	सर्वासाम्	सर्वेषाम्
स·	सर्वस्मिन्। सर्वे	सर्वस्याम्	सर्वस्मिन्। सर्वे
	सर्वयोः	सर्वयोः	सर्वयोः
	सर्वेषु	सर्वासु	सर्वेषु

सर्व· पर· अवर· दक्षिण· उत्तर· अपर अधर स्व· अन्तर· एतेषां नवानां सर्ववत्सर्वाणिरूपाणि प्रथमाबहुवचने पंचमीसप्तम्योश्चैकवचने पक्षे रामवत् रूपाणि ॥

	पुम्	स्त्री॰	नपुं॰
प्र॰	द्वितीयः	द्वितीया	द्वितीयं
	द्वितीयौ	द्वितीये	द्वितीये
	द्वितीयाः	द्वितीयाः	द्वितीयानि
सं॰	हे द्वितीय	हे द्वितीये	हे द्वितीय
	हे द्वितीयौ	हे द्वितीये	हे द्वितीये
	हे द्वितीयाः	हे द्वितीयाः	हे द्वितीयानि
द्वि॰	द्वितीयं	द्वितीयाम्	द्वितीयं
	द्वितीयौ	द्वितीये	द्वितीये
	द्वितीयान्	द्वितीयाः	द्वितीयानि
तृ॰	द्वितीयेन	द्वितीयया	द्वितीयेन
	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्
	द्वितीयैः	द्वितीयाभिः	द्वितीयैः
च॰	द्वितीयस्मै॰द्वितीयाय	द्वितीयस्यै।द्वितीयायै	द्वितीयस्मै॰द्वितीयाय
	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्
	द्वितीयेभ्यः	द्वितीयाभ्यः	द्वितीयेभ्यः
पं॰	द्वितीयस्मात्॰द्वितीयात्	द्वितीयस्याः द्वितीयायाः	द्वितीयस्मात्॰द्वितीयात्
	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभ्याम्
	द्वितीयेभ्यः	द्वितीयाभ्यः	द्वितीयेभ्यः
ष॰	द्वितीयस्य	द्वितीयस्याः	द्वितीयस्य
	द्वितीययोः	द्वितीययोः	द्वितीययोः
	द्वितीयानाम्	द्वितीयानाम्	द्वितीयानाम्
स॰	द्वितीयस्मिन्। द्वितीये	द्वितीयस्याम्। द्वितीयायाम्	द्वितीयस्मिन्॰ द्वितीये
	द्वितीययोः	द्वितीययोः	द्वितीययोः
	द्वितीयेषु	द्वितीयासु	द्वितीयेषु

एवंतृतीयः एवंतृतीया एवंतृतीयम्

प्रथम चरम अल्प अर्द्ध कतिपय नेम एतेषां तयान्तानां च प्रथमायाः बहुवचने प्रथमे प्रथमाः इत्यादिपूर्ववत्रामवत् ॥

उभशब्दोनित्यंद्विवचनान्तः त्रिलिङ्गः

	पु.		पु.	स्त्री.	नपुं.
प्र.	उभौ	१	उभयः	उभया	उभयं
सं.	हे उभौ		उभयौ	उभये	उभये
द्वि	उभौ		उभये	उभयाः	उभयानि
तृ.	उभाभ्याम्	१	हे उभय	हे उभये	हे उभय
च.	उभाभ्याम्		हे उभयौ	हे उभये	हे उभये
पं.	उभाभ्याम्		हे उभये	हे उभयाः	हे उभयानि
ष.	उभयोः	२	उभयं	उभयाम्	उभयम्
स.	उभयोः		उभयौ	उभये	उभये
	स्त्री.				
प्र.	उभे		उभयान्	उभयाः	उभयानि
सं.	हे उभे	३	उभयेन	उभयया	उभयेन
द्वि.	उभे		उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्
तृ.	उभाभ्याम्		उभयैः	उभयाभिः	उभयैः
च.	उभाभ्याम्	४	उभयस्मै	उभयस्यै	उभयस्मै
पं.	उभाभ्याम्		उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्
ष.	उभयोः		उभयेभ्यः	उभयाभ्यः	उभयेभ्यः
स.	उभयोः	५	उभयस्मात्	उभयस्याः	उभयस्मात्
	नपुं.				
प्र.	उभे		उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्	उभयाभ्याम्
सं.	हे उभे		उभयेभ्यः	उभयाभ्यः	उभयेभ्यः
द्वि	उभे	६	उभयस्य	उभयस्याः	उभयस्य
तृ.	उभाभ्याम्		उभययोः	उभययोः	उभययोः
च.	उभाभ्याम्		उभयेषाम्	उभयासाम्	उभयेषाम्
पं.	उभाभ्याम्	७	उभयस्मिन्	उभयस्याम्	उभयस्मिन्
ष.	उभयोः		उभययोः	उभययोः	उभययोः
स.	उभयोः		उभयेषु	उभयासु	उभयेषु

पदादिषोडशानां पदादय आदेशाः विकल्पेन द्वितीयाबहुवचनान्ता							
पाद पद्	दन्त दत्	यूष यूषन्	निशा निश्	पृतना पृत्	मास मास्	आस्य आसन्	सानु स्नु

	पुं.		पुं.	
प्र.	पादः सं.	हे पाद	दंतः सं.	हे दन्त
	पादौ	हे पादौ	दंतौ	हे दंतौ
	पादाः	हे पादाः	दंताः	हे दंताः
द्वि.	पादं		दंतम्	
	पादौ		दंतौ	
	पादान्	पदः	दंतान्	दतः
तृ.	पादेन	पदा	दंतेन	दता
	पादाभ्याम्	पद्भ्याम्	दन्ताभ्याम्	दद्भ्याम्
	पादैः	पद्भिः	दन्तैः	दद्भिः
च.	पादाय	पदे	दन्ताय	दते
	पादाभ्याम्	पद्भ्याम्	दंताभ्याम्	दद्भ्याम्
	पादेभ्यः	पद्भ्यः	दंतेभ्यः	दद्भ्यः
पं.	पादात्-द्	पदः	दंतात्-द्	दतः
	पादाभ्याम्	पद्भ्याम्	दंताभ्यां	दद्भ्याम्
	पादेभ्यः	पद्भ्यः	दंतेभ्यः	दद्भ्यः
ष.	पादस्य	पदः	दंतस्य	दतः
	पादयोः	पदोः	दंतयोः	दतोः
	पादानाम्	पदाम्	दंतानाम्	दताम्
स.	पादे	पदि	दंते	दति
	पादयोः	पदोः	दंतयोः	दतोः
	पादेषु	पत्सु	दंतेषु	दत्सु

ततश्चारभ्यभवति

दोष	शीर्ष	शकृत्	यकृत्	असृक्	हृदय	उदक	नासिका
दोषन्	शीर्षन्	शकन्	यकन्	असन्	हृद्	उदन्	नस्

	पुं.		स्त्री.	
प्र.	यूषः	सं. हे यूष	निशा	सं. हे निशे
	यूषौ	हे यूषौ	निशे	हे निशे
	यूषाः	हे यूषाः	निशाः	हे निशाः
द्वि.	यूषं		निशां	
	यूषौ		निशे	
	यूषान्	यूष्णः	निशाः	निशः
तृ.	यूषेन	यूष्णा	निशया	निशा
	यूषाभ्याम्	यूषभ्याम्	निशाभ्यां	निज्भ्याम् निड्भ्याम्
	यूषैः	यूषभिः	निशाभिः	निज्भिः निड्भिः
च.	यूषाय	यूष्णो	निशायै	निशे
	यूषाभ्याम्	यूषभ्याम्	निशाभ्यां	निज्भ्याम्· निड्भ्याम्
	यूषेभ्यः	यूषभ्यः	निशाभ्यः	निज्भ्यः निड्भ्यः
पं.	यूषात्·द्	यूष्णः	निशायाः	निशः
	यूषाभ्याम्	यूषभ्याम्	निशाभ्यां	निज्भ्याम् निड्भ्याम्
	यूषेभ्यः	यूषभ्यः	निशाभ्यः	निज्भ्यः निड्भ्यः
ष.	यूषस्य	यूष्णः	निशायाः	निशः
	यूषयोः	यूष्णोः	निशयोः	निशोः
	यूषाणाम्	यूष्णाम्	निशानाम्	निशाम्
स.	यूषे	यूष्णि	निशायाम्	निशि
	यूषयोः	यूष्णोः	निशयोः	निशोः
	यूषेषु	यूषसु	निशासु	निट्सु निट्त्सु

	स्त्री·		पुं·	
प्र·	पृतना	हे पृतने	मासः	हे मास
	पृतने	हे पृतने	मासौ	हे मासौ
	पृतनाः	हे पृतनाः	मासाः	हे मासाः
द्वि·	पृतनां		मासम्	
	पृतने		मासौ	
	पृतनाः	पृतः	मासान्	मासः
तृ·	पृतनया	पृता	मासेन	मासा
	पृतनाभ्याम्	पृद्भ्याम्	मासाभ्याम्	माभ्याम्
	पृतनाभिः	पृद्भिः	मासैः	माभिः
च·	पृतनायै	पृते	मासाय	मासे
	पृतनाभ्याम्	पृद्भ्याम्	मासाभ्याम्	माभ्याम्
	पृतनाभ्यः	पृद्भ्यः	मासेभ्यः	माभ्यः
पं·	पृतनायाः	पृतः	मासात् द्	मासः
	पृतनाभ्याम्	पृद्भ्याम्	मासाभ्याम्	माभ्याम्
	पृतनाभ्यः	पृद्भ्यः	मासेभ्यः	माभ्यः
ष·	पृतनायाः	पृतः	मासस्य	मासः
	पृतनयोः	पृतोः	मासयोः	मासोः
	पृतनानाम्	पृताम्	मासानाम्	मासाम्
स·	पृतनायां	पृति	मासे	मासि
	पृतनयोः	पृतोः	मासयोः	मासोः
	पृतनासु	पृत्सु	मासेषु	माःसु मास्सु

	नपुं.		पुं.	
प्र.	आस्यम् सं.	हे आस्य	सानुः सं.	हे सानो
	आस्ये	हे आस्ये	सानू	हे सानू
	आस्यानि	हे आस्यानि	सानवः	हे सानवः
द्वि.	आस्यम्		सानुम्	
	आस्ये		सानू	
	आस्यानि	आस्नः	सानून्	स्नून्
तृ.	आस्येन	आस्ना	सानुना	स्नुना
	आस्याभ्याम्	आसभ्याम्	सानुभ्याम्	स्नुभ्याम्
	आस्यैः	आसभिः	सानुभिः	स्नुभिः
च.	आस्याय	आस्ने	सानवे	स्नवे
	आस्याभ्याम्	आसभ्याम्	सानुभ्याम्	स्नुभ्याम्
	आस्येभ्यः	आसभ्यः	सानुभ्यः	स्नुभ्यः
पं.	आस्यात्	आस्नः	सानोः	स्नोः
	आस्याभ्याम्	आसभ्याम्	सानुभ्याम्	स्नुभ्याम्
	आस्येभ्यः	आसभ्यः	सानुभ्यः	स्नुभ्यः
ष.	आस्यस्य	आस्नः	सानोः	स्नोः
	आस्ययोः	आस्नोः	सान्वोः	स्न्वोः
	आस्यानाम्	आस्नाम्	सानूनाम्	स्नूनाम्
स.	आस्ये	आस्नि	सानौ	स्नौ
	आस्ययोः	आस्नोः	सान्वोः	स्न्वोः
	आस्येषु	आससु	सानुषु	स्नुषु

	पुं·		नपुं·	
प्र·	दोषः	हे दोष	शीर्षम्	हे शीर्ष
	दोषौ	हे दोषौ	शीर्षे	हे शीर्षे
	दोषाः	हे दोषाः	शीर्षाणि	हे शीर्षाणि
द्वि·	दोषम्		शीर्षम्	
	दोषौ		शीर्षे	
	दोषान्	दोष्णः	शीर्षाणि	शीर्ष्णः
तृ·	दोषेन	दोष्णा	शीर्षेण	शीर्ष्णा
	दोषाभ्याम्	दोषभ्याम्	शीर्षाभ्याम्	शीर्षभ्याम्
	दोषैः	दोषभिः	शीर्षैः	शीर्षभिः
च·	दोषाय	दोष्णे	शीर्षाय	शीर्ष्णे
	दोषाभ्याम्	दोषभ्याम्	शीर्षाभ्याम्	शीर्षभ्याम्
	दोषेभ्यः	दोषभ्यः	शीर्षेभ्यः	शीर्षभ्यः
पं·	दोषात्	दोष्णः	शीर्षात्	शीर्ष्णः
	दोषाभ्याम्	दोषभ्याम्	शीर्षाभ्याम्	शीर्षभ्याम्
	दोषेभ्यः	दोषभ्यः	शीर्षेभ्यः	शीर्षभ्यः
ष·	दोषस्य	दोष्णः	शीर्षस्य	शीर्ष्णः
	दोषयोः	दोष्णोः	शीर्षयोः	शीर्ष्णोः
	दोषाणाम्	दोष्णाम्	शीर्षाणाम्	शीर्ष्णाम्
स·	दोषे	दोष्णि·दोषणि	शीर्षे	शीर्ष्णि शीर्षणि
	दोषयोः	दोष्णोः	शीर्षयोः	शीर्ष्णोः
	दोषेषु	दोषसु	शीर्षेषु	शीर्षसु

स्त्रियांशाकृत्विशेषा — नपुंसकलिंगे

यकृत्शब्दःउदरस्थांगविशेषःनहर्दे कोरोगस्य

प्र·	शाकृत्	हेशाकृत्	यकृत्	हेयकृत्
	शाकृतौ	हेशाकृतौ	यकृती	हेयकृती
	शाकृतः	हेशाकृतः	यकृंति	हेयकृंति
द्वि·	शाकृतम्		यकृत्	
	शाकृतौ		यकृती	
	शाकृतः	शाक्नः	यकृंति	यकानि
तृ·	शाकृता	शाक्ना	यकृता	यक्ना
	शाकृद्भ्याम्	शाकभ्याम्	यकृद्भ्याम्	यकभ्याम्
	शाकृद्भिः	शाकभिः	यकृद्भिः	यकभिः
च·	शाकृते	शाक्ने	यकृते	यक्ने
	शाकृद्भ्याम्	शाकभ्याम्	यकृद्भ्याम्	यकभ्याम्
	शाकृद्भ्यः	शाकभ्यः	यकृद्भ्यः	यकभ्यः
पं·	शाकृतः	शाक्नः	यकृतः	यक्नः
	शाकृद्भ्याम्	शाकभ्याम्	यकृद्भ्याम्	यकभ्याम्
	शाकृद्भ्यः	शाकभ्यः	यकृद्भ्यः	यकभ्यः
ष·	शाकृतः	शाक्नः	यकृतः	यक्नः
	शाकृतोः	शाक्नोः	यकृतोः	यक्नोः
	शाकृताम्	शाक्नाम्	यकृताम्	यक्नाम्
स·	शाकृति	शाक्नि· शाकनि	यकृति	यक्नि यकनि
	शाकृतोः	शाक्नोः	यकृतोः	यक्नोः
	शाकृत्सु	शाकसु	यकृत्सु	यकसु

	नपुंसके अस्रज्शब्दो रुधिरवाचकः		नपुंसके हृदयःशब्दः वक्षसि मनसि च	
प्र·	अस्रक्·ग् सं·	हे अस्रक्·ग्	हृदयं सं·	हे हृदय
	अस्रजी	हे अस्रजी	हृदये	हे हृदये
	अस्रंजि	हे अस्रंजि	हृदयानि	हे हृदयानि
द्वि·	अस्रक्·ग्		हृदयं	
	अस्रजी		हृदये	
	अस्रंजि	असानि	हृदयानि	हृंदि
तृ·	अस्रजा	अस्ना	हृदयेन	हृदा
	अस्रग्भ्याम्	असभ्याम्	हृदयाभ्याम्	हृद्भ्याम्
	अस्रग्भिः	असभिः	हृदयैः	हृद्भिः
च·	अस्रजे	अस्ने	हृदयाय	हृदे
	अस्रग्भ्याम्	असभ्याम्	हृदयाभ्याम्	हृद्भ्याम्
	अस्रग्भ्यः	असभ्यः	हृदयेभ्यः	हृद्भ्यः
पं·	अस्रजः	अस्नः	हृदयात्	हृदः
	अस्रग्भ्याम्	असभ्याम्	हृदयाभ्याम्	हृद्भ्याम्
	अस्रग्भ्यः	असभ्यः	हृदयेभ्यः	हृद्भ्यः
ष·	अस्रजः	अस्नः	हृदयस्य	हृदः
	अस्रजोः	अस्नोः	हृदययोः	हृदोः
	अस्रजाम्	अस्नाम्	हृदयानाम्	हृदाम्
स·	अस्रजि	अस्नि·असनि	हृदये	हृदि
	अस्रजोः	अस्नोः	हृदययोः	हृदोः
	अस्रक्षु	असस्सु	हृदयेषु	हृत्सु

	नपुंसके		स्त्रियां नासिकाशब्दः	
प्र·	उदकम्	हे उदक	नासिका	हे नासिके
	उदके	हे उदके	नासिके	हे नासिके
	उदकानि	हे उदकानि	नासिकाः	हे नासिकाः
द्वि·	उदकम्		नासिकाम्	
	उदके		नासिके	
	उदकानि	उदानि	नासिकाः	नसः
तृ·	उदकेन	उद्ना	नासिकया	नसा
	उदकाभ्याम्	उदभ्याम्	नासिकाभ्यां	नोभ्याम्
	उदकैः	उदभिः	नासिकाभिः	नोभिः
च·	उदकाय	उद्ने	नासिकायै	नसा
	उदकाभ्याम्	उदभ्याम्	नासिकाभ्याम्	नोभ्याम्
	उदकेभ्यः	उदभ्यः	नासिकाभ्यः	नोभ्यः
पं·	उदकात्	उद्नः	नासिकायाः	नसः
	उदकाभ्याम्	उदभ्याम्	नासिकाभ्याम्	नोभ्याम्
	उदकेभ्यः	उदभ्यः	नासिकाभ्यः	नोभ्यः
ष·	उदकस्य	उद्नः	नासिकायाः	नसः
	उदकयोः	उद्नोः	नासिकयोः	नसोः
	उदकानाम्	उद्नाम्	नासिकानाम्	नसाम्
स·	उदके	उद्नि	नासिकायाम्	नसि
	उदकयोः	उद्नोः	नासिकयोः	नसोः
	उदकेषु	उदसु	नासिकासु	नःसु। नस्सु

	स्त्रियां जराशब्दः जराया जरस्वाजादौ		पुंसि निर्ज्जरः	
प्र॰	जरा	॰	निर्ज्जरः	॰
	जरे	जरसौ	निर्जरौ	निर्जरसौ
	जराः	जरसः	निर्जराः	निर्जरसः
सं॰	हे जरे	॰	हे निर्ज्जर	॰
	हे जरे	हे जरसौ	हे निर्ज्जरौ	हे निर्ज्जरसौ
	हे जराः	हे जरसः	हे निर्ज्जराः	हे निर्जरसः
द्वि॰	जरां	जरसम्	निर्जरम्	निर्ज्जरसम्
	जरे	जरसौ	निर्ज्जरौ	निर्ज्जरसौ
	जराः	जरसः	निर्ज्जरान्	निर्ज्जरसः
तृ॰	जरया	जरसा	निर्ज्जरेण	निर्जरसा
	जराभ्याम्	॰	निर्ज्जराभ्याम्	॰
	जराभिः	॰	निर्ज्जरैः	॰
च॰	जरायै	जरसे	निर्जराय	निर्ज्जरसे
	जराभ्याम्	॰	निर्ज्जराभ्याम्	॰
	जराभ्यः	॰	निर्जरेभ्यः	॰
पं॰	जरायाः	जरसः	निर्ज्जरात्	निर्जरसः
	जराभ्याम्	॰	निर्जराभ्याम्	॰
	जराभ्यः	॰	निर्जरेभ्यः	॰
ष॰	जरायाः	जरसः	निर्ज्जरस्य	निर्ज्जरसः
	जरयोः	जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	जराणाम्	जरसाम्	निर्जराणाम्	निर्ज्जरसाम्
स॰	जरायाम्	जरसि	निर्ज्जरे	निर्ज्जरसि
	जरयोः	जरसोः	निर्जरयोः	निर्ज्जरसोः
	जरासु	जरस्सु	निर्ज्जरेषु	निर्जरस्सु

	स्त्रियाम्		नपुंसके निर्जरे कुलम्	
प्र॰	निर्जरा	०	निर्जरम्	०
	निर्जरे	निर्जरसौ	निर्जरे	निर्जरसी
	निर्जराः	निर्जरसः	निर्जराणि	निर्जरांसि
सं॰	हे निर्जरे	०	हे निर्जर	०
	हे निर्जरे	हे निर्जरसौ	हे निर्जरे	हे निर्जरसी
	हे निर्जराः	हे निर्जरसः	हे निर्जराणि	हे निर्जरांसि
द्वि॰	निर्जराम्	निर्जरसम्	निर्जरम्	निर्जरसम्
	निर्जरे	निर्जरसौ	निर्जरे	निर्जरसी
	निर्जराः	निर्जरसः	निर्जराणि	निर्जरांसि
तृ॰	निर्जरया	निर्जरसा	निर्जरेण	निर्जरसा
	निर्जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	निर्जराभिः	०	निर्जराभिः	०
च॰	निर्जरायै	निर्जरसे	निर्जराय	निर्जरसे
	निर्जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	निर्जराभ्यः	०	निर्जराभ्यः	०
पं॰	निर्जरायाः	निर्जरसः	निर्जरात्	निर्जरसः
	निर्जराभ्याम्	०	निर्जराभ्याम्	०
	निर्जराभ्यः	०	निर्जरेभ्यः	०
ष॰	निर्जरायाः	निर्जरसः	निर्जरस्य	निर्जरसः
	निर्जरयोः	निर्जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	निर्जराणाम्	निर्जरसां	निर्जराणाम्	निर्जरसाम्
स॰	निर्जरायाम्	निर्जरसि	निर्जरे	निर्जरसि
	निर्जरयोः	निर्जरसोः	निर्जरयोः	निर्जरसोः
	निर्जरासु	निर्जरस्सु	निर्जरेषु	

	पुंसि आकारांतो विश्वप शब्दः	नपुंसके विश्वपाजलम्	पुंसि
प्र·	विश्वपा	विश्वपम्	हाहा
	विश्वपौ	विश्वपे	हाहौ
	विश्वपाः	विश्वपानि	हाहाः
सं·	हे विश्वपा	हे विश्वप	हे हाहाः
	हे विश्वपौ	हे विश्वपे	हे हाहौ
	हे विश्वपाः	हे विश्वपानि	हे हाहाः
द्वि·	विश्वपाम्	विश्वपम्	हाहाम्
	विश्वपौ	विश्वपे	हाहौ
	विश्वपः	विश्वपानि	हाहान्
तृ·	विश्वपा	विश्वपा	हाहा
	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभ्याम्	हाहाभ्याम्
	विश्वपाभिः	विश्वपाभिः	हाहाभिः
च·	विश्वपे	विश्वपे	हाहै
	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभ्याम्	हाहाभ्याम्
	विश्वपाभ्यः	विश्वपाभ्यः	हाहाभ्यः
पं·	विश्वपः	विश्वपः	हाहाः
	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभ्याम्	हाहाभ्याम्
	विश्वपाभ्यः	विश्वपाभ्यः	हाहाभ्यः
ष·	विश्वपः	विश्वपः	हाहाः
	विश्वपोः	विश्वपोः	हाहौः
	विश्वपाम्	विश्वपाम्	हाहाम्
स·	विश्वपि	विश्वपि	हाहे
	विश्वपोः	विश्वपोः	हाहौः
	विश्वपासु	विश्वपासु	हाहासु

एवं स्त्रियामपि
गोपाः स्त्रियां विश्वपावत् एवं शंखध्मादयः

अथ इकारान्ताः शब्दाः

	इः कामः पुंसि	पुं. शुचिशब्दस्त्रिलिंगः	स्त्रियाम्	नपुंसके
प्र·	इः	शुचिः	शुचिः	शुचि
	ई	शुची	शुची	शुचिनी
	अयः	शुचयः	शुचयः	शुचीनि
सं·	हे ए	हे शुचे	हे शुचे	हे शुचे हे शुचि
	हे ई	हे शुची	हे शुची	हे शुचिनी
	हे अयः	हे शुचयः	हे शुचयः	हे शुचीनि
द्वि·	इम्	शुचिम्	शुचिम्	शुचि
	ई	शुची	शुची	शुचिनी
	ईन्	शुचीन्	शुचीः	शुचीनि
तृ·	इना	शुचिना	शुच्या	शुचिना
	इभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्
	इभिः	शुचिभिः	शुचिभिः	शुचिभिः
च·	अये	शुचये	शुच्यै शुचये	शुचिने
	इभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्यां	शुचिभ्याम्
	इभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः
पं·	एः	शुचेः	शुच्याः शुचेः	शुचिनः
	इभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्	शुचिभ्याम्
	इभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः	शुचिभ्यः
ष·	एः	शुचेः	शुच्याः शुचेः	शुचिनः
	योः	शुच्योः	शुच्योः	शुचिनोः
	ईनाम्	शुचीनाम्	शुचीनाम्	शुचीनाम्
स·	औ	शुचौ	शुच्यां शुचौ	शुचिनि
	योः	शुच्योः	शुच्योः	शुचिनोः
	इषु	शुचिषु	शुचिषु	शुचिषु

	इकारांतः हरिःशब्दः	स्त्रियांतुमतिशब्दः	इकारांतोनपुंसके वारिशब्दः	नपुंसकेदधिशब्दो विशेषः
प्र·	हरिः	मतिः	वारि	दधि
	हरी	मती	वारिणी	दधिनी
	हरयः	मतयः	वारीणि	दधीनि
सं·	हेहरे	हेमते	हेवारे हेवारि	हेदधि हेदधे
	हेहरी	हेमती	हेवारिणी	हेदधिनी
	हेहरयः	हेमतयः	हेवारीणि	हेदधीनि
द्वि·	हरिम्	मतिम्	वारि	दधि
	हरी	मती	वारिणी	दधिनी
	हरीन्	मतीः	वारीणि	दधीनि
तृ·	हरिणा	मत्या	वारिणा	दध्ना
	हरिभ्याम्	मतिभ्याम्	वारिभ्याम्	दधिभ्याम्
	हरिभिः	मतिभिः	वारिभिः	दधिभिः
च·	हरये	मत्यै मतये	वारिणे	दध्ने
	हरिभ्याम्	मतिभ्याम्	वारिभ्याम्	दधिभ्याम्
	हरिभ्यः	मतिभ्यः	वारिभ्यः	दधिभ्यः
पं·	हरेः	मतेः मत्याः	वारिणः	दध्नः
	हरिभ्याम्	मतिभ्याम्	वारिभ्याम्	दधिभ्याम्
	हरिभ्यः	मतिभ्यः	वारिभ्यः	दधिभ्यः
ष·	हरेः	मतेः मत्याः	वारिणः	दध्नः
	हर्योः	मत्योः	वारिणोः	दध्नोः
	हरीणाम्	मतीनाम्	वारीणाम्	दध्नाम्
स·	हरौ	मत्यां मतौ	वारिणि	दध्नि दधनि
	हर्योः	मत्योः	वारिणोः	दध्नोः
	हरिषु	मतिषु	वारिषु	दधिषु

एवमग्निरविभूति कुक्ष्यादयः

एवंबुद्धिकान्तिस्मृत्यादयः

एवमनादिशब्दादयः एवमस्थि·सक्थि अक्षिशब्दाः अनादयेअनादिनेइतिचतुर्थ्यां द्विवचनादौषष्ठी बहुवचनेन

	इकारान्तः पुंसि सखिशब्दः	स्त्री चेत्सखी	नपुं.
प्र.	सखा	सखी	सखि
	सखायौ	सख्यौ	सखिनी
	सखायः	सख्यः	सखीनि
सं.	हे सखे	हे सखि	हे सखे हे सखि
	हे सखायौ	हे सख्यौ	हे सखिनी
	हे सखायः	हे सख्यः	हे सखीनि
द्वि.	सखायम्	सखीम्	सखि
	सखायौ	सख्यौ	सखिनी
	सखीन्	सखीः	सखीनि
तृ.	सख्या	सख्या	सखिना सख्या
	सखिभ्याम्	सखीभ्याम्	सखिभ्याम्
	सखिभिः	सखीभिः	सखिभिः
च.	सख्ये	सख्यै	सखिने. सख्ये
	सखिभ्याम्	सखीभ्याम्	सखिभ्याम्
	सखिभ्यः	सखीभ्यः	सखिभ्यः
पं.	सख्युः	सख्याः	सखिनः सख्युः
	सखिभ्याम्	सखीभ्याम्	सखिभ्याम्
	सखिभ्यः	सखीभ्यः	सखिभ्यः
ष.	सख्युः	सख्याः	सखिनः सख्युः
	सख्योः	सख्योः	सखिनोः सख्योः
	सखीनाम्	सखीनाम्	सखीनाम्
सं.	सख्यौ	सख्याम्	सखिनि. सख्यौ
	सख्योः	सख्योः	सखिनोः सख्योः
	सखिषु	सखीषु	सखिषु

सुसखिशब्दे सुसखिना सुसखये। सुसखेः२ सुसखौ। इति तृतीयाद्येकवचने विशेषः एवमतिसखिशब्दः।

	पुंसिपतिःशब्दः	समस्तेविशेषः	अथईकारान्तः पुंसिसेनानीशब्दः
प्र·	पतिः	सीतापतिः	सेनानीः
	पती	सीतापती	सेनान्यौ
	पतयः	सीतापतयः	सेनान्यः
सं·	हेपते	हेसीतापते	हेसेनानी
	हेपती	हेसीतापती	हेसेनान्यौ
	हेपतयः	हेसीतापतयः	हेसेनान्यः
द्वि·	पतिं	सीतापतिम्	सेनान्यम्
	पती	सीतापती	सेनान्यौ
	पतीन्	सीतापतीन्	सेनान्यः
तृ·	पत्या	सीतापतिना	सेनान्या
	पतिभ्याम्	सीतापतिभ्याम्	सेनानीभ्याम्
	पतिभिः	सीतापतिभिः	सेनानीभिः
च·	पत्ये	सीतापतये	सेनान्ये
	पतिभ्याम्	सीतापतिभ्याम्	सेनानीभ्याम्
	पतिभ्यः	सीतापतिभ्यः	सेनानीभ्यः
पं·	पत्युः	सीतापतेः	सेनान्यः
	पतिभ्याम्	सीतापतिभ्याम्	सेनानीभ्याम्
	पतिभ्यः	सीतापतिभ्यः	सेनानीभ्यः
ष·	पत्युः	सीतापतेः	सेनान्यः
	पत्योः	सीतापत्योः	सेनान्योः
	पतीनाम्	सीतापतीनाम्	सेनानीनाम्
स·	पत्यौ	सीतापतौ	सेनान्याम्
	पत्योः	सीतापत्योः	सेनान्योः
	पतिषु	सीतापतिषु	सेनानीषु

एवंनिशापतिगौरीपतिसेनापतिभूपत्यादयः

एवंप्रधीग्रामणीअग्रण्यादयः सप्तम्येकवचने प्रधीशब्दस्य प्रध्यि इतिविशेषः

	पपीशब्दे विशेषः	स्त्री	पुंसि सुखी सुखमिच्छतीति सुखी
प्र	पपीः	गौरी	सुखीः
	पप्यौ	गौर्यौ	सुख्यौ
	पप्यः	गौर्यः	सुख्यः
सं	हे पपीः	हे गौरि	हे सुखीः
	हे पप्यौ	हे गौर्यौ	हे सुख्यौ
	हे पप्यः	हे गौर्यः	हे सुख्यः
द्वि	पपीम्	गौरीम्	सुख्यम्
	पप्यौ	गौर्यौः	सुख्यौ
	पपीन्	गौरीः	सुख्यः
तृ	पप्या	गौर्या	सुख्या
	पपीभ्याम्	गौरीभ्याम्	सुखीभ्याम्
	पपीभिः	गौरीभिः	सुखीभिः
च	पप्ये	गौर्यै	सुख्ये
	पपीभ्याम्	गौरीभ्याम्	सुखीभ्याम्
	पपीभ्यः	गौरीभ्यः	सुखीभ्यः
पं	पप्यः	गौर्याः	सुख्युः
	पपीभ्याम्	गौरीभ्याम्	सुखीभ्याम्
	पपीभ्यः	गौरीभ्यः	सुखीभ्यः
ष	पप्यः	गौर्याः	सुख्युः
	पप्योः	गौर्योः	सुख्योः
	पप्याम्	गौरीणाम्	सुख्याम्
स	पपी	गौर्याम्	सुखीख्य
	पप्योः	गौर्योः	सुख्योः
	पपीषु (१)	गौरीषु (२)	सुखीषु (३)

(१) एवं वातप्रमीः। क्विबन्तवातप्रमीशब्दस्य तु 'अमि' शसि ङौ च विशेषः। वातप्रम्यम् वातप्रम्यः वातप्रम्यि इति। (२) एवं नदीपत्नीवाणीकान्त्यादयः लक्ष्मी प्रथमैकवचने लक्ष्मीः एवं तरीतन्त्र्यादयोऽपि अवीतन्त्रीतरीलक्ष्मीश्रीह्रीधीणाम् उणादितः स्त्रीलिङ्गानां न अस्यां न सुलोपो न कदाचन॥ (३) एवं सुतीलूत्यादयः सुखिन् नान्तः तदा सुखी सुखिनौ।

सुधीःपुंसिसुष्ठुधीर्यस्यसः स्त्रियाम्सुष्ठुधीर्यस्याःसा सुष्ठुधीर्यस्य नपुंसकस्य तत्

प्र·	सुधीः	सुधीः	सुधि
	सुधियौ	सुधियौ	सुधिनी
	सुधियः	सुधियः	सुधीनि
सं·	हे सुधीः	हे सुधीः	हे सुधे हे सुधि
	हे सुधियौ	हे सुधियौ	हे सुधिनी
	हे सुधियः	हे सुधियः	हे सुधीनि
द्वि·	सुधियम्	सुधियम्	सुधि
	सुधियौ	सुधियौ	सुधिनी
	सुधियः	सुधियः	सुधीनि
तृ·	सुधिया	सुधिया	सुधिया· सुधिना
	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्
	सुधीभिः	सुधीभिः	सुधीभिः
च·	सुधिये	सुधियै सुधिये	सुधिने सुधिये
	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्
	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः
पं·	सुधियः	सुधियाः सुधियः	सुधियः सुधिनः
	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्	सुधीभ्याम्
	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः	सुधीभ्यः
ष·	सुधियः	सुधियाः सुधियः	सुधियः सुधिनः
	सुधियोः	सुधियोः	सुधियोः सुधिनोः
	सुधियाम्	सुधीनाम् सुधियाम्	सुधीनाम् सुधियाम्
स·	सुधियि	सुधियाम्· सुधियि	सुधियि सुधिनि
	सुधियोः	सुधियोः	सुधियोः सुधिनोः
	सुधीषु	सुधीषु	सुधीषु

सुधी यवक्रीसुधीवत् एवं नीशब्दः सप्तम्येकवचनेनियामितिविशेषः

	स्त्रियांश्रीः	स्त्रियां	पुंसिवातप्रमीशब्दःमृगविशेषः
प्र॰	श्रीः	स्त्री	वातप्रमीः
	श्रियौ	स्त्रियौ	वातप्रम्यौ
	श्रियः	स्त्रियः	वातप्रम्यः
सं॰	हे श्रीः	हे स्त्रि	हे वातप्रमीः
	हे श्रियौ	हे स्त्रियौ	हे वातप्रम्यौ
	हे श्रियः	हे स्त्रियः	हे वातप्रम्यः
द्वि॰	श्रियम्	स्त्रीम् स्त्रियम्	वातप्रमीम्
	श्रियौ	स्त्रियौ	वातप्रम्यौ
	श्रियः	स्त्रियः स्त्रीः	वातप्रमीन्
तृ॰	श्रिया	स्त्रिया	वातप्रम्या
	श्रीभ्याम्	स्त्रीभ्याम्	वातप्रमीभ्याम्
	श्रीभिः	स्त्रीभिः	वातप्रमीभिः
च॰	श्रियै श्रिये	स्त्रियै	वातप्रम्ये
	श्रीभ्याम्	स्त्रीभ्याम्	वातप्रमीभ्याम्
	श्रीभ्यः	स्त्रीभ्यः	वातप्रमीभ्यः
पं॰	श्रियाः श्रियः	स्त्रियाः	वातप्रम्यः
	श्रीभ्याम्	स्त्रीभ्याम्	वातप्रमीभ्याम्
	श्रीभ्यः	स्त्रीभ्यः	वातप्रमीभ्यः
ष॰	श्रियाः श्रियः	स्त्रियाः	वातप्रम्यः
	श्रियोः	स्त्रियोः	वातप्रम्योः
	श्रियाम् श्रीणाम्	स्त्रीणाम्	वातप्रम्याम्
स॰	श्रियां श्रियि	स्त्रियाम्	वातप्रमी
	श्रियोः	स्त्रियोः	वातप्रम्योः
	श्रीषु	स्त्रीषु	वातप्रमीषु(१)

(१) छिवंनवातप्रमीशब्दस्य अमि॰ शसि॰ ङौ च॰ विशेषः। वातप्रम्यं। वातप्रम्यः। वातप्रम्यि। इतिरूपाणी।

	पुंलि शंभुवाचक उ शब्दः	पुंलि पटुः	स्त्रियां तु	नपुंसके
प्र.	उः	पटुः	पटु	पटु
	ऊ	पटू	पटू	पटुनी
	अवः	पटवः	पटवः	पटूनि
सं.	हे ओ	हे पटो	हे पटो	हे पटो हे पटु
	हे ऊ	हे पटू	हे पटू	हे पटुनी
	हे अवः	हे पटवः	हे पटवः	हे पटूनि
द्वि.	उम्	पटुम्	पटूम्	पटु
	ऊ	पटू	पटू	पटुनी
	ऊन्	पटून्	पटूः	पटूनि
तृ.	उना	पटुना	पट्वा	पटुना
	उभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्
	उभिः	पटुभिः	पटुभिः	पटुभिः
च.	अवे	पटवे	पट्वै पटवे	पटोः पटुवे
	उभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्
	उभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः
पं.	ओः	पटोः	पट्वाः पटोः	पटोः पटुनः
	उभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्	पटुभ्याम्
	उभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः	पटुभ्यः
ष.	ओः	पटोः	पट्वाः पटोः	पटोः पटुनः
	वोः	पट्वोः	पट्वोः	पट्वोः पटुनोः
	ऊनाम्	पटूनाम्	पटूनाम्	पटूनाम्
स.	औ	पटौ	पट्वाम् पटौ	पटौ पटुनि
	वोः	पट्वोः	पट्वोः	पट्वोः पटुनोः
	उषु	पटुषु	पटुषु	पटुषु

एवंशंभुगुरुभानुविष्णुजरुसाध्वादयः स्त्रियांच।पट्वी पट्व्यौ।पट्व्यः इत्यादि

	उकारान्तः स्त्रियां धेनुशब्दः	उकारान्तो नपुंसके मधुशब्दः	पुंसि ऊकारान्तो हूहूशब्दः	पुंसि स्वयंभूशब्दः
प्र·	धेनुः	मधु	हूहूः	स्वयंभूः
	धेनू	मधुनी	हूह्वौ	स्वयंभुवौ
	धेनवः	मधूनि	हूह्वः	स्वयंभुवः
सं·	हे धेनो	हे मधो हे मधु	हे हूहूः	हे स्वयंभूः
	हे धेनू	हे मधुनी	हे हूह्वौ	हे स्वयंभुवौ
	हे धेनवः	हे मधूनि	हे हूह्वः	हे स्वयंभुवः
द्वि	धेनुम्	मधु	हूहूम्	स्वयंभुवम्
	धेनू	मधुनी	हूह्वौ	स्वयंभुवौ
	धेनूः	मधूनि	हूहून्	स्वयंभुवः
तृ·	धेन्वा	मधुना	हूह्वा	स्वयंभुवा
	धेनुभ्याम्	मधुभ्याम्	हूहूभ्याम्	स्वयंभूभ्याम्
	धेनुभिः	मधुभिः	हूहूभिः	स्वयंभूभिः
च·	धेन्वै धेनवे	मधुने	हूह्वे	स्वयंभुवे
	धेनुभ्याम्	मधुभ्याम्	हूहूभ्याम्	स्वयंभूभ्याम्
	धेनुभ्यः	मधुभ्यः	हूहूभ्यः	स्वयंभूभ्यः
पं·	धेनोः धेन्वाः	मधुनः	हूह्वः	स्वयंभुवः
	धेनुभ्याम्	मधुभ्याम्	हूहूभ्याम्	स्वयंभूभ्याम्
	धेनुभ्यः	मधुभ्यः	हूहूभ्यः	स्वयंभूभ्यः
ष·	धेनोः धेन्वाः	मधुनः	हूह्वः	स्वयंभुवः
	धेन्वोः	मधुनोः	हूह्वोः	स्वयंभुवोः
	धेनूनाम्	मधूनाम्	हूहूनाम्	स्वयंभुवाम्
स·	धेनौ धेन्वाम्	मधुनि	हूह्वि	स्वयंभुवि
	धेन्वोः	मधुनोः	हूह्वोः	स्वयंभुवोः
	धेनुषु	मधुषु (१)	हूहूषु (२)	स्वयंभूषु (३)

(१) एवमश्रुसान्वादयः। प्रियक्रोष्टुशब्दस्य तृतीयादावजादौ पक्षे प्रियक्रोष्ट्रा प्रियक्रोष्ट्रे इत्यादि पुंवदपीति विशेषः। (२) एवमतिचम्वादयः। हे अतिचमु अतिचम्वौ अतिचम्वः। अतिचमूनाम् अतिचम्वाम् इति संबुद्धि चतुर्थ्याद्येकवचने षष्ठीबहुवचने च विशेषः। (३) एवं कटप्रूः

अथ ऋकारान्तः

	पुंसि वर्षाभूशब्दः	स्त्रियां चमूशब्दः	क्रोष्टुस्थाने क्रोष्टृशब्दः
प्र·	वर्षाभूः	चमूः	क्रोष्टा
	वर्षाभ्वौ	चम्वौ	क्रोष्टारौ
	वर्षाभ्वः	चम्वः	क्रोष्टारः
सं·	हे वर्षाभूः	हे चमु	हे क्रोष्टो
	हे वर्षाभ्वौ	हे चम्वौ	हे क्रोष्टारौ
	हे वर्षाभ्वः	हे चम्वः	हे क्रोष्टारः
द्वि·	वर्षाभ्वम्	चमूम्	क्रोष्टारं
	वर्षाभ्वौ	चम्वौ	क्रोष्टारौ
	वर्षाभ्वः	चमूः	क्रोष्टॄन्
तृ·	वर्षाभ्वा	चम्वा	क्रोष्ट्रा क्रोष्टुना
	वर्षाभूभ्याम्	चमूभ्याम्	क्रोष्टुभ्याम्
	वर्षाभूभिः	चमूभिः	क्रोष्टुभिः
च·	वर्षाभ्वे	चम्वै	क्रोष्ट्रे क्रोष्टवे
	वर्षाभूभ्याम्	चमूभ्याम्	क्रोष्टुभ्याम्
	वर्षाभूभ्यः	चमूभ्यः	क्रोष्टुभ्यः
पं·	वर्षाभ्वः	चम्वाः	क्रोष्टुः क्रोष्टोः
	वर्षाभूभ्याम्	चमूभ्याम्	क्रोष्टुभ्याम्
	वर्षाभूभ्यः	चमूभ्यः	क्रोष्टुभ्यः
ष·	वर्षाभ्वः	चम्वाः	क्रोष्टुः क्रोष्टोः
	वर्षाभ्वोः	चम्वोः	क्रोष्ट्रोः क्रोष्ट्वोः
	वर्षाभ्वाम्	चमूनाम्	क्रोष्टूनाम्
स·	वर्षाभ्वि	चम्वाम्	क्रोष्टरि क्रोष्टौ
	वर्षाभ्वोः	चम्वोः	क्रोष्ट्रोः क्रोष्ट्वोः
	वर्षाभूषु [1]	चमूषु [2]	क्रोष्टुषु

[illegible]

(१) एवं हन्भू· दृन्भू । कारभू· पुनर्भूः [illegible] स्वयम्भूवत्

(२) एवं वधूः।

अथ ऋकारान्तः

	पुंसि कर्तृशब्दः	स्त्रियां तु	नपुंसके	मातेति माता पुंसि
प्र	कर्त्ता	कर्त्री	कर्तृ	माता
	कर्त्तारौ	कर्त्र्यौ	कर्तृणी	मातरौ
	कर्त्तारः	कर्त्र्यः	कर्तॄणि	मातरः
सं	हे कर्त्तः	हे कर्त्रि	हे कर्तृ हे कर्तः	हे मातः
	हे कर्त्तारौ	हे कर्त्र्यौ	हे कर्तृणी	हे मातरौ
	हे कर्त्तारः	हे कर्त्र्यः	हे कर्तॄणि	हे मातरः
द्वि	कर्त्तारं	कर्त्रीम्	कर्तृ	मातरं
	कर्त्तारौ	कर्त्र्यौ	कर्तृणी	मातरौ
	कर्तॄन्	कर्त्रीः	कर्तॄणि	मातॄन्
तृ	कर्त्रा	कर्त्र्या	कर्त्रा कर्तृणा	मात्रा
	कर्तृभ्याम्	कर्त्रीभ्याम्	कर्तृभ्याम्	मातृभ्याम्
	कर्तृभिः	कर्त्रीभिः	कर्तृभिः	मातृभिः
च	कर्त्रे	कर्त्र्यै	कर्त्रे कर्तृणे	मात्रे
	कर्तृभ्याम्	कर्त्रीभ्याम्	कर्तृभ्याम्	मातृभ्याम्
	कर्तृ भ्यः	कर्तृ भ्यः	कर्तृभ्यः	मातृभ्यः
पं	कर्तुः	कर्त्र्याः	कर्तुः कर्तृणः	मातुः
	कर्तृभ्याम्	कर्त्रीभ्याम्	कर्तृभ्याम्	मातृभ्याम्
	कर्तृभ्यः	कर्त्रीभ्यः	कर्तृभ्यः	मातृभ्यः
ष	कर्तुः	कर्त्र्याः	कर्तुः कर्तृणः	मातुः
	कर्त्रोः	कर्त्र्योः	कर्त्रोः कर्तृणोः	मात्रोः
	कर्तॄणाम्	कर्त्रीणाम्	कर्त्रीणाम्	मातॄणाम्
स	कर्तरि	कर्त्र्याम्	कर्तरि कर्तृणि	मातरि
	कर्त्रोः	कर्त्र्योः	कर्त्रोः कर्तृणोः	मात्रोः
	कर्तृषु	कर्त्रीषु	कर्तृषु	मातृषु (१)

(१) पितामाताननन्दानासत्येहोताभ्रातायातरः जामातादुहिता [illegible] इमेदश स्त्रीलिंगे मातृशब्दवत् [illegible]

	पातीति पिता पितृ शब्दः पुंसि	स्त्रियां गोशब्दः एवमेव पुंसि गोशब्दः	रैशब्दः ऐकारान्तः	ओकारान्तः स्त्रियां नौशब्दः
प्र·	पिता	गौः	राः	नौः
	पितरौ	गावौ	रायौ	नावौ
	पितरः	गावः	रायः	नावः
सं·	हे पितः	हे गौः	हे राः	हे नौः
	हे पितरौ	हे गावौ	हे रायौ	हे नावौ
	हे पितरः	हे गावः	हे रायः	हे नावः
द्वि·	पितरं	गाम्	रायम्	नावम्
	पितरौ	गावौ	रायौ	नावौ
	पितॄन्	गाः	रायः	नावः
तृ·	पित्रा	गवा	राया	नावा
	पितृभ्याम्	गोभ्याम्	राभ्याम्	नौभ्याम्
	पितृभिः	गोभिः	राभिः	नौभिः
च·	पित्रे	गवे	राये	नावे
	पितृभ्याम्	गोभ्याम्	राभ्याम्	नौभ्याम्
	पितृभ्यः	गोभ्यः	राभ्यः	नौभ्यः
पं·	पितुः	गोः	रायः	नावः
	पितृभ्याम्	गोभ्याम्	राभ्याम्	नौभ्याम्
	पितृभ्यः	गोभ्यः	राभ्यः	नौभ्यः
ष·	पितुः	गोः	रायः	नावः
	पित्रोः	गवोः	रायोः	नावोः
	पितॄणाम्	गवाम्	रायाम्	नावाम्
स·	पितरि	गवि	रायि	नावि
	पित्रोः	गवोः	रायोः	नावोः
	पितृषु	(१) गोषु	(२) रासु	(३) नौषु

(१) एवं द्योशब्दः स्त्रियां नपुंसके प्रद्योशब्दः नपुंसक मधुवत् (२) एवं रैशब्दः नपुंसके रि शब्दः नपुंसक सुधीवत् षष्ठी बहुवचने रीणाम् राणाम् इति रूपद्वयम्। (३) पुंसि ग्लौः नौवत् नपुंसके तु नौशब्दः नपुंसक मधुवत्। (४) राशब्दः स्त्रियां मघवाचकः रा रौ राः इत्यादि रमावत्

स्त्रियमतिक्रान्तोऽतिस्त्रिः

	पुं॰	स्त्री॰	नपुं॰
प्र॰	अतिस्त्रिः	अतिस्त्रि	अतिस्त्रि
	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रिणी
	अतिस्त्रियः	अतिस्त्रियः	अतिस्त्रीणि
सं॰	हे अतिस्त्रे	हे अतिस्त्रे	हे अतिस्त्रे हे अतिस्त्रि
	हे अतिस्त्रियौ	हे अतिस्त्रियौ	हे अतिस्त्रिणी
	हे अतिस्त्रियः	हे अतिस्त्रियः	हे अतिस्त्रीणि
द्वि॰	अतिस्त्रियम् अतिस्त्रिम्	अतिस्त्रियम् अतिस्त्रिम्	अतिस्त्रि
	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रियौ	अतिस्त्रिणी
	अतिस्त्रियः अतिस्त्रीन्	अतिस्त्रियः अतिस्त्रीः	अतिस्त्रीणि
तृ॰	अतिस्त्रिणा	अतिस्त्रिया	अतिस्त्रिणा
	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्
	अतिस्त्रिभिः	अतिस्त्रिभिः	अतिस्त्रिभिः
च॰	अतिस्त्रये	अतिस्त्रियै अतिस्त्रये	अतिस्त्रिणे अतिस्त्रये
	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभ्याम्
	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः
पं॰	अतिस्त्रेः	अतिस्त्रियाः अतिस्त्रेः	अतिस्त्रिणः अतिस्त्रेः
	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रीभ्याम्	अतिस्त्रीभ्याम्
	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः	अतिस्त्रिभ्यः
ष॰	अतिस्त्रेः	अतिस्त्रियाः अतिस्त्रेः	अतिस्त्रिणः अतिस्त्रेः
	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रिणोः अतिस्त्रियोः
	अतिस्त्रीणाम्	अतिस्त्रीणाम्	अतिस्त्रीणाम्
स॰	अतिस्त्रौ	अतिस्त्रियाम् अतिस्त्रौ	अतिस्त्रिणि अतिस्त्रौ
	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रिणोः अतिस्त्रियोः
	अतिस्त्रिषु	अतिस्त्रिषु	अतिस्त्रिषु

प्रियतिसृशब्दः त्रिलिङ्गः

	पुं·	स्त्री·	नपुं·
प्र·	प्रियतिसा	प्रियतिसा	प्रियतिसृ- प्रियत्रि
	प्रियतिस्रौ	प्रियतिस्रौ	प्रियतिसृणी
	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः	प्रियतिसॄणि
सं·	हे प्रियतिस्रः	हे प्रियतिस्रः	हे प्रियतिसः हे प्रियत्रि हे प्रियत्रे
	हे प्रियतिस्रौ	हे प्रियतिस्रौ	हे प्रियतिसृणी
	हे प्रियतिस्रः	हे प्रियतिस्रः	हे प्रियतिसॄणि
द्वि·	प्रियतिस्रम्	प्रियतिस्रम्	प्रियतिसृ प्रियत्रि
	प्रियतिस्रौ	प्रियतिस्रौ	प्रियतिसृणी
	प्रियतिसॄन्	प्रियतिसॄन्	प्रियतिसॄणि
तृ·	प्रियतिस्रा	प्रियतिस्रा	प्रियतिस्रा प्रियतिसृणा
	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्
	प्रियतिसृभिः	प्रियतिसृभिः	प्रियतिसृभिः
च·	प्रियतिस्रे	प्रियतिस्रे	प्रियतिस्रे प्रियतिसृणे
	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्
	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः
पं·	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः प्रियतिसृणः
	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्	प्रियतिसृभ्याम्
	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः	प्रियतिसृभ्यः
ष·	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः	प्रियतिस्रः प्रियतिसृणः
	प्रियतिस्रोः	प्रियतिस्रोः	प्रियतिस्रोः प्रियतिसृणोः
	प्रियतिसृणाम्	प्रियतिसृणाम्	प्रियतिसृणाम्
स·	प्रियतिस्रि	प्रियतिस्रि	प्रियतिस्रि प्रियतिसृणि
	प्रियतिस्रोः	प्रियतिस्रोः	प्रियतिस्रोः प्रियतिसृणोः
	प्रियतिसृषु	प्रियतिसृषु	प्रियतिसृषु

अथहलन्ताःशब्दाः तत्रप्रथमतः सर्वनामवाचकास्तेषुचत्रिलिंग्यां सरूपेयुष्मदस्मदीदृश्येते। सर्वना म्नांसंबोधनंन भवति	 युष्मदस्मदोः द्वितीया चतुर्थी षष्ठीबहुवचनेषु वःनः द्विवचने
प्र त्वम् अहम्	षु वां नौ द्वितीयैकवचने त्वामा
युवाम् आवाम्	षष्ठीचतुर्थ्येकवचने तेमे इतित
यूयम् वयम्	दर्थबोधका आदेशाः पक्षेभवंति
द्वि त्वा· त्वाम् मा· माम्	उदाहरणानियथा
वां युवाम् नौ आवाम्	रामोदरस्त्वावतु मापिमित्र
वः युष्मान् नः अस्मान्	ददातुतेमेपि सुरं मुकुन्दः
तृ त्वया मया	निहंतुतेविघ्नचयानिमेपि
युवाभ्याम् आवाभ्याम्	रक्षत्वसौवामपिनौ मुरारिः १
युष्माभिः अस्माभिः	ददातुवांनावपि शर्मकृष्णः
च ते· तुभ्यम् मे मह्यम्	त्रातास्तुवांश्रीदयितस्तथानौ
वां· युवाभ्याम् नौ आवाभ्याम्	पुष्णातुवोनोपिहरिर्हितंवः
वः युष्मभ्यम् नः अस्मभ्यम्	ददातुनोहंतशुभानिवोनः २
पं त्वत् मत्	
युवाभ्याम् आवाभ्याम्	श्रीशस्त्वावतुमापीह
युष्मत् अस्मत्	दत्तात्तेमेपिशर्मसः।
ष ते तव मे मम	स्वामीतेमेपिसहरिः
वां युवयोः नौ आवयोः	पातुवामपिनौविभुः
वः युष्माकम् नः अस्माकम्	सुखंवांनोददात्वीशः
स त्वयि मयि	पतिर्वामपिनौहरिः
युवयोः आवयोः	सोव्याद्वोनःशिवंवोनो
युष्मासु अस्मासु	दद्यात्सेव्योत्रवः सनः २

प्रत्यक्षे चेदमो रूपमेतदो निकटे भवेत् अदसो विप्रकृष्टे स्यात् परोक्षे चापि तच्छब्दः १
आत्मन्यस्मद्परे युष्मद्यत्तदोर्भवतोऽपि ते किमः प्रश्नार्थके शक्तिर्ज्ञातव्याक विभिः सदा २

तद्शब्दः त्रिलिङ्गः

	पुं	स्त्री	नपुं
प्र०	सः	सा	तत् · द्
	तौ	ते	ते
	ते	ताः	तानि
द्वि०	तम्	ताम्	तत् · द्
	तौ	ते	ते
	तान्	ताः	तानि
तृ०	तेन	तया	तेन
	ताभ्याम्	ताभ्याम्	ताभ्याम्
	तैः	ताभिः	तैः
च०	तस्मै	तस्यै	तस्मै
	ताभ्याम्	ताभ्याम्	ताभ्याम्
	तेभ्यः	ताभ्यः	तेभ्यः
पं०	तस्मात्	तस्याः	तस्मात्
	ताभ्याम्	ताभ्याम्	ताभ्याम्
	तेभ्यः	ताभ्यः	तेभ्यः
ष०	तस्य	तस्याः	तस्य
	तयोः	तयोः	तयोः
	तेषाम्	तासाम्	तेषाम्
स०	तस्मिन्	तस्याम्	तस्मिन्
	तयोः	तयोः	तयोः
	तेषु	तासु	तेषु

तच्छब्दार्थवाचकस्य त्यत्शब्दः ततवत् स्यः त्यौ त्ये इत्यादि।

यद्शब्दस्त्रिषु

	पुं·	स्त्री·	नपुं·
प्र·	यः	या	यत्· द्
	यौ	ये	ये
	ये	याः	यानि
द्वि·	यम्	याम्	यत्· द्
	यौ	ये	ये
	यान्	याः	यानि
तृ·	येन	यया	येन
	याभ्याम्	याभ्याम्	याभ्याम्
	यैः	याभिः	यैः
च·	यस्मै	यस्यै	यस्मै
	याभ्याम्	याभ्याम्	याभ्याम्
	येभ्यः	याभ्यः	येभ्यः
पं·	यस्मात्	यस्याः	यस्मात्
	याभ्याम्	याभ्याम्	याभ्याम्
	येभ्यः	याभ्यः	येभ्यः
ष·	यस्य	यस्याः	यस्य
	ययोः	ययोः	ययोः
	येषाम्	यासाम्	येषाम्
स·	यस्मिन्	यस्याम्	यस्मिन्
	ययोः	ययोः	ययोः
	येषु	यासु	येषु

किम् शब्द त्रिलिङ्गः

	पुं·	स्त्री·	नपुं·
प्र·	कः	का	किम्
	कौ	के	के
	के	काः	कानि
द्वि·	कम्	काम्	किम्
	कौ	के	के
	कान्	काः	कानि
तृ·	केन	कया	केन
	काभ्याम्	काभ्याम्	काभ्याम्
	कैः	काभिः	कैः
च·	कस्मै	कस्यै	कस्मै
	काभ्याम्	काभ्याम्	काभ्याम्
	केभ्यः	काभ्यः	केभ्यः
पं·	कस्मात्	कस्याः	कस्मात्
	काभ्याम्	काभ्याम्	काभ्याम्
	केभ्यः	काभ्यः	केभ्यः
ष·	कस्य	कस्याः	कस्य
	कयोः	कयोः	कयोः
	केषाम्	कासाम्	केषाम्
स·	कस्मिन्	कस्याम्	कस्मिन्
	कयोः	कयोः	कयोः
	केषु	कासु	केषु

इदम् शब्दः त्रिलिङ्गः

	पुं·	स्त्री·	नपुं·
प्र·	अयम्	इयम्	इदम्
	इमौ	इमे	इमे
	इमे	इमाः	इमानि
द्वि·	इमम्	इमाम्	इदम्
	इमौ	इमे	इमे
	इमान्	इमाः	इमानि
तृ·	अनेन	अनया	अनेन
	आभ्याम्	आभ्याम्	आभ्याम्
	एभिः	आभिः	एभिः
च·	अस्मै	अस्यै	अस्मै
	आभ्याम्	आभ्याम्	आभ्याम्
	एभ्यः	आभ्यः	एभ्यः
पं·	अस्मात्	अस्याः	अस्मात्
	आभ्याम्	आभ्याम्	आभ्याम्
	एभ्यः	आभ्यः	एभ्यः
ष·	अस्य	अस्याः	अस्य
	अनयोः	अनयोः	अनयोः
	एषाम्	आसाम्	एषाम्
स·	अस्मिन्	अस्याम्	अस्मिन्
	अनयोः	अनयोः	अनयोः
	एषु	आसु	एषु

एतत् शब्दः त्रिलिङ्गः

	पुं॰	स्त्री॰	नपुं॰
प्र॰	एषः	एषा	एतत्-द्
	एतौ	एते	एते
	एते	एताः	एतानि
द्वि॰	एतम् *	एताम्	एतत्-द्
	एतौ	एते	एते
	एतान्	एताः	एतानि
तृ॰	एतेन	एतया	एतेन
	एताभ्याम्	एताभ्याम्	एताभ्याम्
	एतैःभ्यः	एताभिः	एतैः
च॰	एतस्मै	एतस्यै	एतस्मै
	एताभ्याम्	एताभ्याम्	एताभ्याम्
	एतेभ्यः	एताभ्यः	एतेभ्यः
पं॰	एतस्मात्	एतस्याः	एतस्मात्
	एताभ्याम्	एताभ्याम्	एताभ्याम्
	एतेभ्यः	एताभ्यः	एतेभ्यः
ष॰	एतस्य	एतस्याः	एतस्य
	एतयोः	एतयोः	एतयोः
	एतेषाम्	एतासाम्	एतेषाम्
स॰	एतस्मिन्	एतस्याम्	एतस्मिन्
	एतयोः	एतयोः	एतयोः
	एतेषु	एतासु	एतेषु

* एतद उक्तरूपस्येदमश्चोपान्त्येष्वनवान्त्यदशायाम् द्वितीयायां तृतीयैकवचने षष्ठीसप्तम्योर्द्विवचने च एनादेशो भवति। रूपाणि यथा { एनम्-एनौ-एनान्-एनेन एनयोः-एनयोः

स्त्रियाम् { एनाम्-एने-एनाः एनया एनयोः एनयोः

नपुं॰ { एनत्-द्-एने-एनानि एनेन एनयोः-एनयोः

अदस्शब्दः त्रिलिंगः

	पुं॰	स्त्री॰	नपुं॰
प्र॰	असौ	असौ	अदः
	अमू	अमू	अमू
	अमी	अमूः	अमूनि
द्वि॰	अमुम्	अमुम्	अदः
	अमू	अमू	अमू
	अमून्	अमूः	अमूनि
तृ॰	अमुना	अमुया	अमुना
	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्
	अमीभिः	अमूभिः	अमीभिः
च॰	अमुष्मै	अमुष्यै	अमुष्मै
	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्
	अमीभ्यः	अमूभ्यः	अमीभ्यः
पं॰	अमुष्मात्	अमुष्याः	अमुष्मात्
	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्	अमूभ्याम्
	अमीभ्यः	अमूभ्यः	अमीभ्यः
ष॰	अमुष्यः	अमुष्याः	अमुष्यः
	अमुयोः	अमुयोः	अमुयोः
	अमीषाम्	अमूषाम्	अमीषाम्
स॰	अमुष्मिन्	अमुष्याम्	अमुष्मिन्
	अमुयोः	अमुयोः	अमुयोः
	अमीषु	अमूषु	अमीषु

	পুংলিঙ্গান্ত রাজন্‌শব্দঃ	পুংলিঙ্গো রাজ্‌শব্দঃ	আত্মন্ শব্দঃ
প্র·	রাজা	রাট্·ড্	আত্মা
	রাজানৌ	রাজৌ	আত্মানৌ
	রাজানঃ	রাজঃ	আত্মানঃ
সং·	হে রাজন্	হে রাট্·ড্	হে আত্মন্
	হে রাজানৌ	হে রাজৌ	হে আত্মানৌ
	হে রাজানঃ	হে রাজঃ	হে আত্মানঃ
দ্বি·	রাজানম্	রাজম্	আত্মানম্
	রাজানৌ	রাজৌ	আত্মানৌ
	রাজ্ঞঃ	রাজঃ	আত্মনঃ
তৃ·	রাজ্ঞা	রাজা	আত্মনা
	রাজভ্যাম্	রাড্ভ্যাম্	আত্মভ্যাম্
	রাজভিঃ	রাড্ভিঃ	আত্মভিঃ
চ·	রাজ্ঞে	রাজে	আত্মনে
	রাজভ্যাম্	রাড্ভ্যাম্	আত্মভ্যাম্
	রাজভ্যঃ	রাড্ভ্যঃ	আত্মভ্যঃ
পং·	রাজ্ঞঃ	রাজঃ	আত্মনঃ
	রাজভ্যাম্	রাড্ভ্যাম্	আত্মভ্যাম্
	রাজভ্যঃ	রাড্ভ্যঃ	আত্মভ্যঃ
ষ·	রাজ্ঞঃ	রাজঃ	আত্মনঃ
	রাজ্ঞোঃ	রাজোঃ	আত্মনোঃ
	রাজ্ঞাম্	রাজাম্	আত্মনাম্
স·	রাজ্ঞি। রাজনি	রাজি	আত্মনি
	রাজ্ঞোঃ	রাজোঃ	আত্মনোঃ
	রাজসু	রাট্সু·ৎসু	আত্মসু

স্ত্রিয়াং রাজ্ঞী রাজ্ঞ্যৌ· মহারাজশব্দো নরবৎ
রাজ্ঞ্যঃ নদীবৎ

	वृत्रहन् इन्द्रवाचकः	श्वन्	अर्वन् अश्वः
प्र॰	वृत्रहा	श्वा	अर्वा
	वृत्रहणौ	श्वानौ	अर्वन्तौ
	वृत्रहणः	श्वानः	अर्वन्तः
सं॰	हे वृत्रहन्	हे श्वन्	हे अर्वन्
	हे वृत्रहणौ	हे श्वानौ	हे अर्वन्तौ
	हे वृत्रहणः	हे श्वानः	हे अर्वन्तः
द्वि॰	वृत्रहणम्	श्वानम्	अर्वन्तम्
	वृत्रहणौ	श्वानौ	अर्वन्तौ
	वृत्रघ्नः	शुनः	अर्वतः
तृ॰	वृत्रघ्ना	शुना	अर्वता
	वृत्रहभ्याम्	श्वभ्याम्	अर्वद्भ्याम्
	वृत्रहभिः	श्वभिः	अर्वद्भिः
च॰	वृत्रघ्ने	शुने	अर्वते
	वृत्रहभ्याम्	श्वभ्याम्	अर्वद्भ्याम्
	वृत्रहभ्यः	श्वभ्यः	अर्वद्भ्यः
पं॰	वृत्रघ्नः	शुनः	अर्वतः
	वृत्रहभ्याम्	श्वभ्याम्	अर्वद्भ्याम्
	वृत्रहभ्यः	श्वभ्यः	अर्वद्भ्यः
ष॰	वृत्रघ्नः	शुनः	अर्वतः
	वृत्रघ्नोः	शुनोः	अर्वतोः
	वृत्रघ्नाम्	शुनाम्	अर्वताम्
स॰	वृत्रघ्नि॰ वृत्रहणि	शुनि	अर्वति
	वृत्रघ्नोः	शुनोः	अर्वतोः
	वृत्रहसु	श्वसु	अर्वत्सु

एवं पापहन्। ब्रह्महन् मातृहन् स्त्रियां तु पापघ्नी मातृघ्नी ब्रह्मघ्नीत्यादयः

स्त्रियां शुनी शुन्यौ शुन्यः नदीवत्

अनर्वा अनर्वाणौ अनर्वाणः अनर्वाणम् अनर्वणौ अनर्वणः इत्यादि राजवत्।

	पुंलिङ्ग ब्रह्मन् शब्दः	नपुंसके	पुंलि यज्वन नकारांतशब्दः
प्र·	ब्रह्मा	ब्रह्म	यज्वा
	ब्रह्माणौ	ब्रह्मणी	यज्वानौ
	ब्रह्माणः	ब्रह्माणि	यज्वानः
सं·	हे ब्रह्मन्	हे ब्रह्मन् ब्रह्म	हे यज्वन्
	हे ब्रह्माणौ	हे ब्रह्मणी	हे यज्वानौ
	हे ब्रह्माणः	हे ब्रह्माणि	हे यज्वानः
द्वि·	ब्रह्माणम्	ब्रह्म	यज्वानम्
	ब्रह्माणौ	ब्रह्मणी	यज्वानौ
	ब्रह्मणः	ब्रह्माणि	यज्वनः
तृ·	ब्रह्मणा	ब्रह्मणा	यज्वना
	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्याम्	यज्वभ्याम्
	ब्रह्मभिः	ब्रह्मभिः	यज्वभिः
च·	ब्रह्मणे	ब्रह्मणे	यज्वने
	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्याम्	यज्वभ्याम्
	ब्रह्मभ्यः	ब्रह्मभ्यः	यज्वभ्यः
पं·	ब्रह्मणः	ब्रह्मणः	यज्वनः
	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्याम्	यज्वभ्याम्
	ब्रह्मभ्यः	ब्रह्मभ्यः	यज्वभ्यः
ष·	ब्रह्मणः	ब्रह्मणः	यज्वनः
	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणोः	यज्वनोः
	ब्रह्मणाम्	ब्रह्मणाम्	यज्वनाम्
स·	ब्रह्मणि	ब्रह्मणि	यज्वनि
	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणोः	यज्वनोः
	ब्रह्मसु	ब्रह्मसु	यज्वसु

स्त्रियां ब्राह्मी ब्राह्म्यौ ब्राह्म्यः

	पुंलिङ्गयुवन्शब्दः	पुंलिङ्गमघवन् इन्द्रः	
प्र॰	युवा	मघवा	मघवान्
	युवानौ	मघवानौ	मघवन्तौ
	युवानः	मघवानः	मघवन्तः
सं॰	हे युवन्	हे मघवन्	हे मघवन्
	हे युवानौ	हे मघवानौ	हे मघवन्तौ
	हे युवानः	हे मघवानः	हे मघवन्तः
द्वि॰	युवानम्	मघवानम्	मघवंतम्
	युवानौ	मघवानौ	मघवंतौ
	यूनः	मघोनः	मघवतः
तृ॰	यूना	मघोना	मघवता
	युवभ्याम्	मघवभ्याम्	मघवद्भ्याम्
	युवभिः	मघवभिः	मघवद्भिः
च॰	यूने	मघोने	मघवते
	युवभ्याम्	मघवभ्याम्	मघवद्भ्याम्
	युवभ्यः	मघवभ्यः	मघवद्भ्यः
पं॰	यूनः	मघोनः	मघवतः
	युवभ्याम्	मघवभ्याम्	मघवद्भ्याम्
	युवभ्यः	मघवभ्यः	मघवद्भ्यः
ष॰	यूनः	मघोनः	मघवतः
	यूनोः	मघोनोः	मघवतोः
	यूनाम्	मघोनाम्	मघवताम्
स॰	यूनि	मघोनि	मघवति
	यूनोः	मघोनोः	मघवतोः
	युवसु	मघवसु	मघवत्सु

स्त्रियां युवतिः युवती युवतयः ऊहिवत् पक्षे युवती युवत्यौ युवत्यः

स्त्रियां मघोनी नदीवत्

स्त्रियां मघवती मघवत्यौ मघवत्यः

	पुंसि दंडिन्शब्दः	नपुंसके	पुंसि पूषन्शब्दः पूषासूर्यः
प्र·	दंडी	दंडि	पूषा
	दंडिनौ	दंडिनी	पूषणौ
	दंडिनः	दंडीनि	पूषणः
सं·	हे दंडिन्	हे दंडिन् - दंडि	हे पूषन्
	हे दंडिनौ	हे दंडिनी	हे पूषणौ
	हे दंडिनः	हे दंडीनि	हे पूषणः
द्वि·	दंडिनम्	दंडि	पूषणम्
	दंडिनौ	दंडिनी	पूषणौ
	दंडिनः	दंडीनि	पूष्णः
तृ·	दंडिना	दंडिना	पूष्णा
	दंडिभ्याम्	दंडिभ्याम्	पूषभ्याम्
	दंडिभिः	दंडिभिः	पूषभिः
च·	दंडिने	दंडिने	पूष्णे
	दंडिभ्याम्	दंडिभ्याम्	पूषभ्याम्
	दंडिभ्यः	दंडिभ्यः	पूषभ्यः
पं·	दंडिनः	दंडिनः	पूष्णः
	दंडिभ्याम्	दंडिभ्याम्	पूषभ्याम्
	दंडिभ्यः	दंडिभ्यः	पूषभ्यः
ष·	दंडिनः	दंडिनः	पूष्णः
	दंडिनोः	दंडिनोः	पूष्णोः
	दंडिनाम्	दंडिनाम्	पूष्णाम्
स·	दंडिनि	दंडिनि	पूष्णि पूषणि
	दंडिनोः	दंडिनोः	पूष्णोः
	दंडिषु	दंडिषु	पूषसु

एवंगुणिन् । धनिन् पक्षिन्
शार्ङ्गिन् मंत्रिन् यशस्विन्
शब्दाः

	स्त्रियां सीमन् शब्दः मर्यादावाचकः	पुंसि पथिन् शब्दः मार्गवाचकः	पुंसि ऋभुक्षिन् शब्दः
प्र·	सीमा	पंथा	ऋभुक्षा
	सीमानौ	पंथानौ	ऋभुक्षाणौ
	सीमानः	पंथानः	ऋभुक्षाणः
सं·	हे सीमन्	हे पंथाः	हे ऋभुक्षिन्
	हे सीमानौ	हे पंथानौ	हे ऋभुक्षाणौ
	हे सीमानः	हे पंथानः	हे ऋभुक्षाणः
द्वि·	सीमानं	पंथानम्	ऋभुक्षाणम्
	सीमानौ	पंथानौ	ऋभुक्षाणौ
	सीम्नः	पथः	ऋभुक्षः
तृ·	सीम्ना	पथा	ऋभुक्षा
	सीमभ्याम्	पथिभ्याम्	ऋभुक्षिभ्याम्
	सीमभिः	पथिभिः	ऋभुक्षिभिः
च·	सीम्ने	पथे	ऋभुक्षे
	सीमभ्याम्	पथिभ्याम्	ऋभुक्षिभ्याम्
	सीमभ्यः	पथिभ्यः	ऋभुक्षिभ्यः
पं·	सीम्नः	पथः	ऋभुक्षः
	सीमभ्याम्	पथिभ्याम्	ऋभुक्षिभ्याम्
	सीमभ्यः	पथिभ्यः	ऋभुक्षिभ्यः
ष·	सीम्नः	पथः	ऋभुक्षः
	सीम्नोः	पथोः	ऋभुक्षोः
	सीम्नाम्	पथाम्	ऋभुक्षाम्
स·	सीम्नि-मनि	पथि	ऋभुक्षि
	सीम्नोः	पथोः	ऋभुक्षोः
	सीमसु	पथिषु	ऋभुक्षिषु

आकारान्त सीमा शब्दो रमावत्

एवं सुपथिन् स्त्रियां सुपथी सुपथ्यौ सुपथ्यः नदीवत्

	नपुंसके अहन्	नांतः पुंल्लिंग महत् शब्दः	भवत् शब्दः
प्र॰	अहः	महान्	भवान्
	अह्नी। अहनी	महान्तौ	भवन्तौ
	अहानि	महान्तः	भवन्तः
सं॰	हे अहः	हे महन्	हे भवन्
	हे अह्नी॰ अहनी	हे महान्तौ	हे भवन्तौ
	हे अहानि	हे महान्तः	हे भवन्तः
द्वि॰	अहः	महांतम्	भवंतम्
	अह्नी। अहनी	महांतौ	भवंतौ
	अहानि	महतः	भवतः
तृ॰	अह्ना	महता	भवता
	अहोभ्याम्	महद्भ्याम्	भवद्भ्याम्
	अहोभिः	महद्भिः	भवद्भिः
च॰	अह्ने	महते	भवते
	अहोभ्याम्	महद्भ्याम्	भवद्भ्याम्
	अहोभ्यः	महद्भ्यः	भवद्भ्यः
पं॰	अह्नः	महतः	भवतः
	अहोभ्याम्	महद्भ्याम्	भवद्भ्याम्
	अहोभ्यः	महद्भ्यः	भवद्भ्यः
ष॰	अह्नः	महतः	भवतः
	अह्नोः	महतोः	भवतोः
	अह्नाम्	महताम्	भवताम्
स॰	अह्नि। अहनि	महति	भवति
	अह्नोः	महतोः	भवतोः
	अहःसु॰ अहस्सु	महत्सु	भवत्सु

पुंल्लिंगाहशब्दो न भवत् सप्तम्येकवचने अह्नि अहनि

नपुंसके महत् महती महांति पुनरपि शेषं पुंवत् स्त्रियां महती नदीवत्

एवं दृशमत् श्रीमत् गुणवत् भगवदादयः स्त्रियां भगवती गुणवती

	पुंसि सत्शब्दः	नपुंसके	पुंसि मरुत्शब्दः
प्र·	सन्	सत्·द्	मरुत्·द्
	सन्तौ	सती	मरुतौ
	सन्तः	सन्ति	मरुतः
सं·	हे सन्	हे सत्·द्	हे मरुत्·द्
	हे सन्तौ	हे सती	हे मरुतौ
	हे सन्तः	हे सन्ति	हे मरुतः
द्वि·	सन्तम्	सत्·द्	मरुतम्
	सन्तौ	सती	मरुतौ
	सन्तः	सन्ति	मरुतः
तृ·	सता	सता	मरुता
	सद्भ्याम्	सद्भ्याम्	मरुद्भ्याम्
	सद्भिः	सद्भिः	मरुद्भिः
च·	सते	सते	मरुते
	सद्भ्याम्	सद्भ्याम्	मरुद्भ्याम्
	सद्भ्यः	सद्भ्यः	मरुद्भ्यः
पं·	सतः	सतः	मरुतः
	सद्भ्याम्	सद्भ्याम्	मरुद्भ्याम्
	सद्भ्यः	सद्भ्यः	मरुद्भ्यः
ष·	सतः	सतः	मरुतः
	सतोः	सतोः	मरुतोः
	सताम्	सताम्	मरुताम्
स·	सति	सति	मरुति
	सतोः	सतोः	मरुतोः
	सत्सु	सत्सु	मरुत्सु

	तांत्ददत्शब्दः	नपुंसके तु	तांतस्त्रियांसरित्शब्दःनदी वाचकः
प्र·	ददत्·द्	ददत्·द्	सरित्·द्
	ददतौ	ददती	सरितौ
	ददतः	ददति वा ददंति	सरितः
सं·	हेददत्·द्	हेददत्·द्	हेसरित्
	हेददतौ	हेददती	हेसरितौ
	हेददतः	हेददति वा ददंति	हेसरितः
द्वि·	ददतम्	ददत्·द्	सरितम्
	ददतौ	ददती	सरितौ
	ददतः	ददति वा ददंति	सरितः
तृ·	ददता	ददता	सरिता
	ददद्भ्याम्	ददद्भ्याम्	सरिद्भ्याम्
	ददद्भिः	ददद्भिः	सरिद्भिः
च·	ददते	ददते	सरिते
	ददद्भ्याम्	ददद्भ्याम्	सरिद्भ्याम्
	ददद्भ्यः	ददद्भ्यः	सरिद्भ्यः
पं·	ददतः	ददतः	सरितः
	ददद्भ्याम्	ददद्भ्याम्	सरिद्भ्याम्
	ददद्भ्यः	ददद्भ्यः	सरिद्भ्यः
ष·	ददतः	ददतः	सरितः
	ददतोः	ददतोः	सरितोः
	ददताम्	ददताम्	सरिताम्
	ददति	ददति	सरिति
	ददतोः	ददतोः	सरितोः
	ददत्सु	ददत्सु	सरित्सु

	नपुंसके	पुंसि चन्द्रमस्	अथसान्ताःविद्वस्
प्र·	जगत्·द्	चंद्रमाः	विद्वान्
	जगती	चंद्रमसौ	विद्वान्सौ
	जगंति	चंद्रमसः	विद्वांसः
सं·	हेजगत्·द्	हेचंद्रमः	हेविद्वन्
	हेजगती	हेचन्द्रमसौ	हेविद्वांसौ
	हेजगंति	हेचन्द्रमसः	हेविद्वांसः
द्वि·	जगत्	चन्द्रमसं	विद्वांसं
	जगती	चन्द्रमसौ	विद्वांसौ
	जगंति	चन्द्रमसः	विदुषः
तृ·	जगता	चन्द्रमसा	विदुषा
	जगद्भ्याम्	चन्द्रमोभ्याम्	विद्वद्भ्याम्
	जगद्भिः	चन्द्रमोभिः	विद्वद्भिः
च·	जगते	चन्द्रमसे	विदुषे
	जगद्भ्याम्	चन्द्रमोभ्याम्	विद्वद्भ्याम्
	जगद्भ्यः	चन्द्रमोभ्यः	विद्वद्भ्यः
पं·	जगतः	चन्द्रमसः	विदुषः
	जगद्भ्याम्	चन्द्रमोभ्याम्	विद्वद्भ्याम्
	जगद्भ्यः	चन्द्रमोभ्यः	विद्वद्भ्यः
ष·	जगतः	चन्द्रमसः	विदुषः
	जगतोः	चन्द्रमसोः	विदुषोः
	जगताम्	चन्द्रमसाम्	विदुषाम्
स·	जगति	चन्द्रमसि	विदुषि
	जगतोः	चन्द्रमसोः	विदुषोः
	जगत्सु	चन्द्रमस्सु चन्द्रमःसु	विद्वत्सु

	सांतःश्रेयस्शब्दःपुंसि	स्त्रियांअप्सरस्बहुवचनान्तः	पुंसिध्वस्शब्दः
प्र·	श्रेयान्		ध्वत्-द्
	श्रेयांसौ	अप्सरसः	ध्वसौ
	श्रेयांसः		ध्वसः
सं·	हे श्रेयः		हे ध्वत्-द्
	हे श्रेयांसौ	हे अप्सरसः	हे ध्वसौ
	हे श्रेयांसः		हे ध्वसः
द्वि·	श्रेयांसम्		ध्वसम्
	श्रेयांसौ	अप्सरसः	ध्वसौ
	श्रेयसः		ध्वसः
तृ·	श्रेयसा		ध्वसा
	श्रेयोभ्याम्	अप्सरोभिः	ध्वद्भ्याम्
	श्रेयोभिः		ध्वद्भिः
च·	श्रेयसे		ध्वसे
	श्रेयोभ्याम्	अप्सरोभ्यः	ध्वद्भ्याम्
	श्रेयोभ्यः		ध्वद्भ्यः
पं·	श्रेयसः		ध्वसः
	श्रेयोभ्याम्	अप्सरोभ्यः	ध्वद्भ्याम्
	श्रेयोभ्यः		ध्वद्भ्यः
ष·	श्रेयसः		ध्वसः
	श्रेयसोः	अप्सरसाम्	ध्वसोः
	श्रेयसाम्		ध्वसाम्
स·	श्रेयसि		ध्वसि
	श्रेयसोः	अप्सरस्सु	ध्वसोः
	श्रेयस्सु	अप्सरःसु	ध्वत्सु

	पुंसिपुमस्शब्दः	नपुंसकेमनस्शब्दः	चान्तपयोमुच्शब्दःपुंसि
प्र·	पुमान्	मनः	पयोमुक्·ग्
	पुमांसौ	मनसी	पयोमुचौ
	पुमांसः	मनांसि	पयोमुचः
सं·	हेपुमन्	हेमनः	हेपयोमुक्·ग्
	हेपुमांसौ	हेमनसी	हेपयोमुचौ
	हेपुमांसः	हेमनांसि	हेपयोमुचः
द्वि·	पुमांसम्	मनः	पयोमुचम्
	पुमांसौ	मनसी	पयोमुचौ
	पुंसः	मनांसि	पयोमुचः
तृ·	पुंसा	मनसा	पयोमुचा
	पुंभ्याम्	मनोभ्याम्	पयोमुग्भ्याम्
	पुंभिः	मनोभिः	पयोमुग्भिः
च·	पुंसे	मनसे	पयोमुचे
	पुंभ्याम्	मनोभ्याम्	पयोमुग्भ्याम्
	पुंभ्यः	मनोभ्यः	पयोमुग्भ्यः
पं·	पुंसः	मनसः	पयोमुचः
	पुंभ्याम्	मनोभ्याम्	पयोमुग्भ्याम्
	पुंभ्यः	मनोभ्यः	पयोमुग्भ्यः
ष·	पुंसः	मनसः	पयोमुचः
	पुंसोः	मनसोः	पयोमुचोः
	पुंसाम्	मनसाम्	पयोमुचाम्
स·	पुंसि	मनसि	पयोमुचि
	पुंसोः	मनसोः	पयोमुचोः
	पुंसु	मनस्सु	पयोमुक्षु

	हलन्तः वाच्शब्दः स्त्रियां	प्राञ्च्शब्दः	प्रत्यञ्च्
प्र.	वाक्-ग्	प्राङ्	प्रत्यङ्
	वाचौ	प्राञ्चौ	प्रत्यञ्चौ
	वाचः	प्राञ्चः	प्रत्यञ्चः
सं.	हे वाक्-ग्	हे प्राङ्	हे प्रत्यङ्
	हे वाचौ	हे प्राञ्चौ	हे प्रत्यञ्चौ
	हे वाचः	हे प्राञ्चः	हे प्रत्यञ्चः
द्वि.	वाचम्	प्राञ्चम्	प्रत्यञ्चम्
	वाचौ	प्राञ्चौ	प्रत्यञ्चौ
	वाचः	प्राचः प्राञ्चः	प्रतीचः प्रत्यञ्चः
तृ.	वाचा	प्राचा प्राञ्चा	प्रतीचा प्रत्यञ्चा
	वाग्भ्याम्	प्राग्भ्याम् ङ्भ्याम्	प्रत्यग्भ्याम् प्रत्यङ्भ्याम्
	वाग्भिः	प्राग्भिः ङ्भिः	प्रत्यग्भिः प्रत्यङ्भिः
च.	वाचे	प्राचे ञ्चे	प्रतीचे प्रत्यञ्चे
	वाग्भ्याम्	प्राग्भ्याम् ङ्भ्याम्	प्रत्यग्भ्याम् प्रत्यङ्भ्याम्
	वाग्भ्यः	प्राग्भ्यः ङ्भ्यः	प्रत्यग्भ्यः प्रत्यङ्भ्यः
पं.	वाचः	प्राचः ञ्चः	प्रतीचः प्रत्यञ्चः
	वाग्भ्याम्	प्राग्भ्याम् ङ्भ्याम्	प्रत्यग्भ्याम् प्रत्यङ्भ्याम्
	वाग्भ्यः	प्राग्भ्यः ङ्भ्यः	प्रत्यग्भ्यः प्रत्यङ्भ्यः
ष.	वाचः	प्राचः ञ्चः	प्रतीचः प्रत्यञ्चः
	वाचोः	प्राचोः ञ्चोः	प्रतीचोः प्रत्यञ्चोः
	वाचाम्	प्राचाम् ञ्चाम्	प्रतीचाम् प्रत्यञ्चाम्
स.	वाचि	प्राचि ञ्चि	प्रतीचि प्रत्यञ्चि
	वाचोः	प्राचोः ञ्चोः	प्रतीचोः प्रत्यञ्चोः
	वाक्षु	प्राक्षु ङ्क्षु-ङ्षु	प्रत्यक्षु प्रत्यङ्क्षु-ङ्षु

एवं स्रुच्त्वचादयः   स्त्रियां प्राचीवत्   एवं सम्यच् उदच् शब्दौ

	पुंसितिर्य्यञ्च्शब्दः	नपुंसके	पुंसियुज्शब्दः
प्र	तिर्य्यङ्	तिर्य्यक्·ग्	युङ्
	तिर्यञ्चौ	तिरश्ची	युञ्जौ
	तिर्यञ्चः	तिर्य्यञ्चि	युञ्जः अश्वयुजः
सं	हेतिर्यङ्	हेतिर्य्यक्·ग्	हेयुङ् हेअश्वयुक्·ग्
	हेतिर्य्यञ्चौ	हेतिरश्ची	हेयुञ्जौ हेअश्वयुजौ
	हेतिर्य्यञ्चः	हेतिर्य्यञ्चि	हेयुञ्जः हेअश्वयुजः
द्वि	तिर्य्यञ्चम्	तिर्य्यक्·ग्	युञ्जम् अश्वयुजम्
	तिर्यञ्चौ	तिरश्ची	युञ्जौ अश्वयुजौ
	तिरश्चः यञ्चः	तिर्य्यञ्चि	युजः अश्वयुजः
तृ	तिरश्चा यञ्चा	तिरश्चा	युजा
	तिर्य्यग्भ्याम् ङ्भ्याम्	तिर्यग्भ्याम्	युग्भ्याम्
	तिर्य्यग्भिः ङ्भिः	तिर्यग्भिः	युग्भिः
च	तिरश्चे यञ्चे	तिरश्चे	युजे
	तिर्य्यग्भ्याम् ङ्भ्याम्	तिर्य्यग्भ्याम्	युग्भ्याम्
	तिर्य्यग्भ्यः ङ्भ्यः	तिर्य्यग्भ्यः	युग्भ्यः
पं	तिरश्चः ञ्चः	तिरश्चः	युजः
	तिर्यग्भ्याम् ङ्भ्याम्	तिर्यग्भ्याम्	युग्भ्याम्
	तिर्यग्भ्यः ङ्भ्यः	तिर्यग्भ्यः	युग्भ्यः
ष	तिरश्चः यञ्चः	तिरश्चः	युजः
	तिरश्चोः यञ्चोः	तिरश्चोः	युजोः
	तिरश्चाम् यञ्चाम्	तिरश्चाम्	युजाम्
स	तिरश्चि यञ्चि	तिरश्चि	युजि
	तिरश्चोः यञ्चोः	तिरश्चोः	युजोः
	तिर्य्यक्षु यङ्क्षु·ङ्षु	तिर्य्यक्षु	युक्षु

	जान्तऋत्विज्शब्दः	स्रज्स्त्रियांमालावाचकः	नपुंसके असृज्
प्र॰	ऋत्विक्·ग्	स्रक्·स्रग्	असृक्·ग्
	ऋत्विजौ	स्रजौ	असृजी
	ऋत्विजः	स्रजः	असृञ्जि वा असानि
सं॰	हे ऋत्विक्·ग्	हे स्रक्·ग्	हे असृक्·ग्
	हे ऋत्विजौ	हे स्रजौ	हे असृजी
	हे ऋत्विजः	हे स्रजः	हे असृञ्जि वा असानि
द्वि॰	ऋत्विजम्	स्रजम्	असृक्·ग्
	ऋत्विजौ	स्रजौ	असृजी
	ऋत्विजः	स्रजः	असृञ्जि वा असानि
तृ॰	ऋत्विजा	स्रजा	असृजा वा अस्ना
	ऋत्विग्भ्याम्	स्रग्भ्याम्	असृग्भ्याम् असभ्याम्
	ऋत्विग्भिः	स्रग्भिः	असृग्भिः असभिः
च॰	ऋत्विजे	स्रजे	असृजे अस्ने
	ऋत्विग्भ्याम्	स्रग्भ्याम्	असृग्भ्याम् असभ्याम्
	ऋत्विग्भ्यः	स्रग्भ्यः	असृग्भ्यः असभ्यः
पं॰	ऋत्विजः	स्रजः	असृजः अस्नः
	ऋत्विग्भ्याम्	स्रग्भ्याम्	असृग्भ्याम् असभ्याम्
	ऋत्विग्भ्यः	स्रग्भ्यः	असृग्भ्यः असभ्यः
ष॰	ऋत्विजः	स्रजः	असृजः अस्नः
	ऋत्विजोः	स्रजोः	असृजोः अस्नोः
	ऋत्विजाम्	स्रजाम्	असृजाम् अस्नाम्
स॰	ऋत्विजि	स्रजि	असृजि अस्नि
	ऋत्विजोः	स्रजोः	असृजोः अस्नोः
	ऋत्विक्षु	स्रक्षु	असृक्षु असःसु

एवंस्त्रगुक् स्त्रियांऋत्विक्·ग्

	पुंसि ऊर्ज् शब्दः	नपुंसके ऊर्ज् शब्दः	पुंसि जान्त खञ्ज् शब्दः
प्र·	ऊर्क्·ऊर्ग्	ऊर्क्·ग्	खन्
	ऊर्जौ	ऊर्जी	खञ्जौ
	ऊर्जः	ऊन्र्जि वा ऊर्जि	खञ्जः
सं·	हे ऊर्क्·ऊर्ग्	हे ऊर्क्·ऊर्ग्	हे खन्
	हे ऊर्जौ	हे ऊर्जी	हे खञ्जौ
	हे ऊर्जः	हे ऊन्र्जि वा ऊर्जि	हे खञ्जः
द्वि·	ऊर्जम्	ऊर्क्·ऊर्ग्	खञ्जम्
	ऊर्जौ	ऊर्जी	खञ्जौ
	ऊर्जः	ऊन्र्जि वा ऊर्जि	खञ्जः
तृ·	ऊर्जा	ऊर्जा	खञ्जा
	ऊर्ग्भ्याम्	ऊर्ग्भ्याम्	खन्भ्याम्
	ऊर्ग्भिः	ऊर्ग्भिः	खन्भिः
च·	ऊर्जे	ऊर्जे	खञ्जे
	ऊर्ग्भ्याम्	ऊर्ग्भ्याम्	खन्भ्याम्
	ऊर्ग्भ्यः	ऊर्ग्भ्यः	खन्भ्यः
पं·	ऊर्जः	ऊर्जः	खञ्जः
	ऊर्ग्भ्याम्	ऊर्ग्भ्याम्	खन्भ्याम्
	ऊर्ग्भ्यः	ऊर्ग्भ्यः	खन्भ्यः
ष·	ऊर्जः	ऊर्जः	खञ्जः
	ऊर्जोः	ऊर्जोः	खञ्जोः
	ऊर्जाम्	ऊर्जाम्	खञ्जाम्
स·	ऊर्जि	ऊर्जि	खञ्जि
	ऊर्जोः	ऊर्जोः	खञ्जोः
	ऊर्क्षु	ऊर्क्षु	खन्सु

	विभ्राज्	देवेज्	जान्तविश्वराजशब्दः
प्र·	विभ्राट्·ड्	देवेट्·ड्	विश्वाराट्·ड्
	विभ्राजौ	देवेजौ	विश्वराजौ
	विभ्राजः	देवेजः	विश्वराजः
सं·	हे विभ्राट् ड्	हे देवेट्·ड्	हे विश्वाराट्·ड्
	हे विभ्राजौ	हे देवेजौ	हे विश्वराजौ
	हे विभ्राजः	हे देवेजः	हे विश्वराजः
द्वि·	विभ्राजम्	देवेजम्	विश्वराजम्
	विभ्राजौ	देवेजौ	विश्वराजौ
	विभ्राजः	देवेजः	विश्वराजः
त·	विभ्राजा	देवेजा	विश्वराजा
	विभ्राड्भ्याम्	देवेड्भ्याम्	विश्वाराड्भ्याम्
	विभ्राड्भिः	देवेड्भिः	विश्वाराड्भिः
च·	विभ्राजे	देवेजे	विश्वराजे
	विभ्राड्भ्याम्	देवेड्भ्याम्	विश्वाराड्भ्याम्
	विभ्राड्भ्यः	देवेड्भ्यः	विश्वाराड्भ्यः
पं·	विभ्राजः	देवेजः	विश्वराजः
	विभ्राड्भ्याम्	देवेड्भ्याम्	विश्वाराड्भ्याम्
	विभ्राड्भ्यः	देवेड्भ्यः	विश्वाराड्भ्यः
ष·	विभ्राजः	देवेजः	विश्वराजः
	विभ्राजोः	देवेजोः	विश्वराजोः
	विभ्राजाम्	देवेजाम्	विश्वराजाम्
स·	विभ्राजि	देवेजि	विश्वराजि
	विभ्राजोः	देवेजोः	विश्वराजोः
	विभ्राट्सु विभ्राट्त्सु	देवेट्सु	विश्वराट्सु·त्सु

	मस्ज्	पुंसि ह्रान्तो लिह्‌शब्दः	दुह्‌शब्दः
प्र	मट्-ड्	लिट्-ड्	धुक्-ग्
	मज्जौ	लिहौ	दुहौ
	मज्जः	लिहः	दुहः
सं	हे मट्-ड्	हे लिट्-ड्	हे धुक्-ग्
	हे मज्जौ	हे लिहौ	हे दुहौ
	हे मज्जः	हे लिहः	हे दुहः
द्वि	मज्जम्	लिहम्	दुहम्
	मज्जौ	लिहौ	दुहौ
	मज्जः	लिहः	दुहः
तृ	मज्जा	लिहा	दुहा
	मड्भ्याम्	लिड्भ्याम्	धुग्भ्याम्
	मड्भिः	लिड्भिः	धुग्भिः
च	मज्जे	लिहे	दुहे
	मड्भ्याम्	लिड्भ्याम्	धुग्भ्याम्
	मड्भ्यः	लिड्भ्यः	धुग्भ्यः
पं	मज्जः	लिहः	दुहः
	मड्भ्याम्	लिड्भ्याम्	धुग्भ्याम्
	मड्भ्यः	लिड्भ्यः	धुग्भ्यः
ष	मज्जः	लिहः	दुहः
	मज्जोः	लिहोः	दुहोः
	मज्जाम्	लिहाम्	दुहाम्
स	मज्जि	लिहि	दुहि
	मज्जोः	लिहोः	दुहोः
	मट्सु-त्सु	लिट्सु-त्सु	धुक्षु

	दुह्	विश्ववाह् शब्दः	अनडुह्
प्र·	धुक्·ग्·धुट्·ड्	विश्ववाट्·ड्	अनड्वान्
	दुहौ	विश्ववाहौ	अनड्वाहौ
	दुहः	विश्ववाहः	अनड्वाहः
सं·	हे धुक्·ग्·धुट्·ड्	हे विश्ववाट्·ड्	हे अनड्वन्
	हे दुहौ	हे विश्ववाहौ	हे अनड्वाहौ
	हे दुहः	हे विश्ववाहः	हे अनड्वाहः
द्वि·	दुहम्	विश्ववाहम्	अनड्वाहम्
	दुहौ	विश्ववाहौ	अनड्वाहौ
	दुहः	विश्वौहः	अनडुहः
तृ·	दुहा	विश्वौहा	अनडुहा
	धुग्भ्याम्·धुड्भ्याम्	विश्ववाड्भ्याम्	अनडुद्भ्याम्
	धुग्भिः धुड्भिः	विश्ववाड्भिः	अनडुद्भिः
च·	दुहे	विश्वौहे	अनडुहे
	धुग्भ्याम् धुड्भ्याम्	विश्ववाड्भ्याम्	अनडुद्भ्याम्
	धुग्भ्यः धुड्भ्यः	विश्ववाड्भ्यः	अनडुद्भ्यः
पं·	दुहः	विश्वौहः	अनडुहः
	धुग्भ्याम् धुड्भ्याम्	विश्ववाड्भ्याम्	अनडुद्भ्याम्
	धुग्भ्यः धुड्भ्यः	विश्ववाड्भ्यः	अनडुद्भ्यः
ष·	दुहः	विश्वौहः	अनडुहः
	दुहोः	विश्वौहोः	अनडुहोः
	दुहाम्	विश्वौहाम्	अनडुहाम्
स·	दुहि	विश्वौहि	अनडुहि
	दुहोः	विश्वौहोः	अनडुहोः
	धुक्षु·ट्सु·ट्त्सु	विश्ववाट्सु·ट्त्सु	अनडुत्सु·

एवं मुह् स्नुह् स्निह् एवं भारवाहादयः स्त्रियां भार स्त्रियां अनडुही
वाह्

	नपुंसके	स्त्रियां उपानह्शब्दः	उष्णिह्शब्दः
प्र	स्वनडुत्·द्	उपानत्·द्	उष्णिक्·ग्
	स्वनडुही	उपानहौ	उष्णिहौ
	स्वनड्वांहि	उपानहः	उष्णिहः
सं	हे स्वनडुत्·द्	हे उपानत्·द्	हे उष्णिक्·ग्
	हे स्वनडुही	हे उपानहौ	हे उष्णिहौ
	हे स्वनड्वांहि	हे उपानहः	हे उष्णिहः
द्वि	स्वनडुत्·द्	उपानहम्	उष्णिहम्
	स्वनडुही	उपानहौ	उष्णिहौ
	स्वनड्वांहि	उपानहः	उष्णिहः
तृ	स्वनडुहा	उपानहा	उष्णिहा
	स्वनडुद्भ्याम्	उपानद्भ्याम्	उष्णिग्भ्याम्
	स्वनडुद्भिः	उपानद्भिः	उष्णिग्भिः
च	स्वनडुहे	उपानहे	उष्णिहे
	स्वनडुद्भ्याम्	उपानद्भ्याम्	उष्णिग्भ्याम्
	स्वनडुद्भ्यः	उपानद्भ्यः	उष्णिग्भ्यः
पं	स्वनडुहः	उपानहः	उष्णिहः
	स्वनडुद्भ्याम्	उपानद्भ्याम्	उष्णिग्भ्याम्
	स्वनडुद्भ्यः	उपानद्भ्यः	उष्णिग्भ्यः
ष	स्वनडुहः	उपानहः	उष्णिहः
	स्वनडुहोः	उपानहोः	उष्णिहोः
	स्वनडुहाम्	उपानहाम्	उष्णिहाम्
स	स्वनडुहि	उपानहि	उष्णिहि
	स्वनडुहोः	उपानहोः	उष्णिहोः
	स्वनडुत्सु	उपानत्सु	उष्णिक्षु

	पुंसि तुरासाह्शब्दः	थान्तः अग्निमथ्शब्दः	स्त्रियां आपद्शब्दः
प्र॰	तुराषाट्-ड्	अग्निमत्-द्	आपत्-द्
	तुरासाहौ	अग्निमथौ	आपदौ
	तुरासाहः	अग्निमथः	आपदः
सं॰	हे तुराषाट्-ड्	हे अग्निमत्-द्	हे आपत्-द्
	हे तुरासाहौ	हे अग्निमथौ	हे आपदौ
	हे तुरासाहः	हे अग्निमथः	हे आपदः
द्वि॰	तुरासाहम्	अग्निमथम्	आपदम्
	तुरासाहौ	अग्निमथौ	आपदौ
	तुरासाहः	अग्निमथः	आपदः
तृ॰	तुरासाहा	अग्निमथा	आपदा
	तुराषाड्भ्याम्	अग्निमद्भ्याम्	आपद्भ्याम्
	तुराषाड्भिः	अग्निमद्भिः	आपद्भिः
च॰	तुरासाहे	अग्निमथे	आपदे
	तुराषाड्भ्याम्	अग्निमद्भ्याम्	आपद्भ्याम्
	तुराषाड्भ्यः	अग्निमद्भ्यः	आपद्भ्यः
पं॰	तुरासाहः	अग्निमथः	आपदः
	तुराषाड्भ्याम्	अग्निमद्भ्याम्	आपद्भ्याम्
	तुराषाड्भ्यः	अग्निमद्भ्यः	आपद्भ्यः
ष॰	तुरासाहः	अग्निमथः	आपदः
	तुरासाहोः	अग्निमथोः	आपदोः
	तुरासाहाम्	अग्निमथाम्	आपदाम्
स॰	तुरासाहि	अग्निमथि	आपदि
	तुरासाहोः	अग्निमथोः	आपदोः
	तुराषाट्सु-त्सु	अग्निमत्सु	आपत्सु

एवंविपदापदादयः

	स्त्रियांसमिध्शब्दः	पुंसिसुदिव्शब्दः	स्त्रियांदिक्शब्दः
प्र	समित्·ध्	सुद्यौः	द्यौः
	समिधौ	सुदिवौ	दिवौ
	समिधः	सुदिवः	दिवः
सं	हेसमित्·ध्	हेसुद्यौः	हेद्यौः
	हेसमिधौ	हेसुदिवौ	हेदिवौ
	हेसमिधः	हेसुदिवः	हेदिवः
द्वि	समिधम्	सुदिवम्	दिवम्
	समिधौ	सुदिवौ	दिवौ
	समिधः	सुदिवः	दिवः
तृ	समिधा	सुदिवा	दिवा
	समिद्भ्याम्	सुद्युभ्याम्	द्युभ्याम्
	समिद्भिः	सुद्युभिः	द्युभिः
च	समिधे	सुदिवे	दिवे
	समिद्भ्याम्	सुद्युभ्याम्	द्युभ्याम्
	समिद्भ्यः	सुद्युभ्यः	द्युभ्यः
पं	समिधः	सुदिवः	दिवः
	समिद्भ्याम्	सुद्युभ्याम्	द्युभ्याम्
	समिद्भ्यः	सुद्युभ्यः	द्युभ्यः
ष	समिधः	सुदिवः	दिवः
	समिधोः	सुदिवोः	दिवोः
	समिधाम्	सुदिवाम्	दिवाम्
स	समिधि	सुदिवि	दिवि
	समिधोः	सुदिवोः	दिवोः
	समित्सु	सुद्युषु	द्युषु

	पुंलिधान्तःबुध्शब्दः	स्त्रियामप्शब्दोनित्यं बहुवचनान्तः	पुंलिपांतःगुप्शब्दः
प्र·	भुत्·द्		गुप्·ब्
	बुधौ	आपः	गुपौ
	बुधः		गुपः
सं·	हे भुत्·द्		हे गुप्·ब्
	हे बुधौ	हे आपः	हे गुपौ
	हे बुधः		हे गुपः
द्वि·	बुधम्		गुपम्
	बुधौ	अपः	गुपौ
	बुधः		गुपः
तृ·	बुधा		गुपा
	भुद्भ्याम्	अद्भिः	गुब्भ्याम्
	भुद्भिः		गुब्भिः
च·	बुधे		गुपे
	भुद्भ्याम्	अद्भ्यः	गुब्भ्याम्
	भुद्भ्यः		गुब्भ्यः
पं·	बुधः		गुपः
	भुद्भ्याम्	अद्भ्यः	गुब्भ्याम्
	भुद्भ्यः		गुब्भ्यः
ष·	बुधः		गुपः
	बुधोः	अपाम्	गुपोः
	बुधाम्		गुपाम्
स·	बुधि		गुपि
	बुधोः	अप्सु	गुपोः
	भुत्सु		गुप्सु

पुंलिअकारान्तःबुधशब्दः
रामवत्

	भान्तः स्त्रियां ककुभ्शब्दः	मान्तः प्रशाम्शब्दः	रान्तः स्त्रियां गिर्शब्दः
प्र·	ककुप्·ब्	प्रशान्	गीः
	ककुभौ	प्रशामौ	गिरौ
	ककुभः	प्रशामः	गिरः
सं·	हे ककुप्·ब्	हे प्रशान्	हे गीः
	हे ककुभौ	हे प्रशामौ	हे गिरौ
	हे ककुभः	हे प्रशामः	हे गिरः
द्वि·	ककुभम्	प्रशामम्	गिरम्
	ककुभौ	प्रशामौ	गिरौ
	ककुभः	प्रशामः	गिरः
तृ·	ककुभा	प्रशामा	गिरा
	ककुब्भ्याम्	प्रशान्भ्याम्	गीर्भ्याम्
	ककुब्भिः	प्रशान्भिः	गीर्भिः
च·	ककुभे	प्रशामे	गिरे
	ककुब्भ्याम्	प्रशान्भ्याम्	गीर्भ्याम्
	ककुब्भ्यः	प्रशाम्भ्यः	गीर्भ्यः
पं·	ककुभः	प्रशामः	गिरः
	ककुब्भ्याम्	प्रशान्भ्याम्	गीर्भ्याम्
	ककुब्भ्यः	प्रशान्भ्यः	गीर्भ्यः
ष·	ककुभः	प्रशामः	गिरः
	ककुभोः	प्रशामोः	गिरोः
	ककुभाम्	प्रशामाम्	गिराम्
स·	ककुभि	प्रशामि	गिरि
	ककुभोः	प्रशामोः	गिरोः
	ककुब्सु	प्रशान्सु	गीःषु

	शान्ताः पुंसि विश्शब्दः	नश्	स्त्रियां दृश्
प्र०	विट् · ड्	नक् · नग् · नट् · ड्	दृक् · ग्
	विशौ	नशौ	दृशौ
	विशः	नशः	दृशः
सं०	हे विट् · ड्	हे नक् · ग् · हे नट् · ड्	हे दृक् · ग्
	हे विशौ	हे नशौ	हे दृशौ
	हे विशः	हे नशः	हे दृशः
द्वि०	विशम्	नशम्	दृशम्
	विशौ	नशौ	दृशौ
	विशः	नशः	दृशः
तृ०	विशा	नशा	दृशा
	विड्भ्याम्	नग्भ्याम् · नड्भ्याम्	दृग्भ्याम्
	विड्भिः	नग्भिः · नड्भिः	दृग्भिः
च०	विशे	नशे	दृशे
	विड्भ्याम्	नग्भ्याम् · नड्भ्याम्	दृग्भ्याम्
	विड्भ्यः	नग्भ्यः · नड्भ्यः	दृग्भ्यः
पं०	विशः	नशः	दृशः
	विड्भ्याम्	नग्भ्याम् · नड्भ्याम्	दृग्भ्याम्
	विड्भ्यः	नग्भ्यः · नड्भ्यः	दृग्भ्यः
ष०	विशः	नशः	दृशः
	विशोः	नशोः	दृशोः
	विशाम्	नशाम्	दृशाम्
स०	विशि	नशि	दृशि
	विशोः	नशोः	दृशोः
	विट्त्सु - ट्सु	नक्षु नट्सु नट्त्सु	दृक्षु

एवं स्पृश्

एवंदिश् कृतस्पृश् तादृशादयः।

	षान्तः पुंलिङ्गदधृष्शब्दः	रत्नानि मुष्णातीति रत्नमुट्	षान्तः पिपठिष्शब्दः
प्र॰	दधृक्-ग्	रत्नमुट्-ड्	पिपठीः
	दधृषौ	रत्नमुषौ	पिपठिषौ
	दधृषः	रत्नमुषः	पिपठिषः
सं॰	हे दधृक्-ग्	हे रत्नमुट्-ड्	हे पिपठीः
	हे दधृषौ	हे रत्नमुषौ	हे पिपठिषौ
	हे दधृषः	हे रत्नमुषः	हे पिपठिषः
द्वि	दधृषम्	रत्नमुषम्	पिपठिषम्
	दधृषौ	रत्नमुषौ	पिपठिषौ
	दधृषः	रत्नमुषः	पिपठिषः
तृ	दधृषा	रत्नमुषा	पिपठिषा
	दधृग्भ्याम्	रत्नमुड्भ्याम्	पिपठीर्भ्याम्
	दधृग्भिः	रत्नमुड्भिः	पिपठीर्भिः
च॰	दधृषे	रत्नमुषे	पिपठिषे
	दधृग्भ्याम्	रत्नमुड्भ्याम्	पिपठीर्भ्याम्
	दधृग्भ्यः	रत्नमुड्भ्यः	पिपठीर्भ्यः
पं॰	दधृषः	रत्नमुषः	पिपठिषः
	दधृग्भ्याम्	रत्नमुड्भ्याम्	पिपठीर्भ्याम्
	दधृग्भ्यः	रत्नमुड्भ्यः	पिपठीर्भ्यः
ष	दधृषः	रत्नमुषः	पिपठिषः
	दधृषोः	रत्नमुषोः	पिपठिषोः
	दधृषाम्	रत्नमुषाम्	पिपठिषाम्
स	दधृषि	रत्नमुषि	पिपठिषि
	दधृषोः	रत्नमुषोः	पिपठिषोः
	दधृक्षु	रत्नमुट्सु-ट्त्सु	पिपठीःषु पिपठीष्षु

	षान्तः चिकिर्षशब्दः	दोष्शब्दः	षान्तःस्त्रियामाशिष्शब्दः
प्र·	चिकीः	दोः	आशीः
	चिकीर्षौ	दोषौ	आशिषौ
	चिकीर्षः	दोषः	आशिषः
सं·	हे चिकीः	हे दोः	हे आशीः
	हे चिकीर्षौ	हे दोषौ	हे आशिषौ
	हे चिकीर्षः	हे दोषः	हे आशिषः
द्वि·	चिकीर्षम्	दोषम्	आशिषम्
	चिकीर्षौ	दोषौ	आशिषौ
	चिकीर्षः	दोषः दोष्णः'वा'दोषन्	आशिषः
तृ·	चिकीर्षा	दोषा· दोष्णा	आशिषा
	चिकीर्भ्याम्	दोर्भ्याम् दोषभ्याम्	आशीर्भ्याम्
	चिकीर्भिः	दोषभिः दोर्भिः	आशीर्भिः
च·	चिकीर्षे	दोषे। दोष्णे	आशिषे
	चिकीर्भ्याम्	दोषभ्याम् दोर्भ्याम्	आशीर्भ्याम्
	चिकीर्भ्यः	दोषभ्यः दोर्भ्यः	आशीर्भ्यः
पं·	चिकीर्षः	दोषः दोष्णः	आशिषः
	चिकीर्भ्याम्	दोषभ्याम् दोर्भ्याम्	आशीर्भ्याम्
	चिकीर्भ्यः	दोषभ्यः दोर्भ्यः	आशीर्भ्यः
ष·	चिकीर्षः	दोषः दोष्णः	आशिषः
	चिकीर्षोः	दोषोः दोष्णोः	आशिषोः
	चिकीर्षाम्	दोषाम्· दोष्णाम्	आशिषाम्
स·	चिकीर्षि	दोषि· दोष्णि	आशिषि
	चिकीर्षोः	दोषोः दोष्णोः	आशिषोः
	चिकीर्षु	दोःषु दोषसु	आशीःषु·ष्षु

	षान्तः सजुष्शब्दः	नपुंसके षान्तः धनुष्शब्दः	स्त्रियां त्विष्
प्र॰	सजूः	धनुः	त्विट्-ड्
	सजुषौ	धनुषी	त्विषौ
	सजुषः	धनूंषि	त्विषः
सं॰	हे सजूः	हे धनुः	हे त्विट्-ड्
	हे सजुषौ	हे धनुषी	हे त्विषौ
	हे सजुषः	हे धनूंषि	हे त्विषः
द्वि॰	सजुषम्	धनुः	त्विषम्
	सजुषौ	धनुषी	त्विषौ
	सजुषः	धनूंषि	त्विषः
तृ॰	सजुषा	धनुषा	त्विषा
	सजुर्भ्याम्	धनुर्भ्याम्	त्विड्भ्याम्
	सजुर्भिः	धनुर्भिः	त्विड्भिः
च॰	सजुषे	धनुषे	त्विषे
	सजूर्भ्याम्	धनुर्भ्याम्	त्विड्भ्याम्
	सजूर्भ्यः	धनुर्भ्यः	त्विड्भ्यः
पं॰	सजुषः	धनुषः	त्विषः
	सजूर्भ्याम्	धनुर्भ्याम्	त्विड्भ्याम्
	सजूर्भ्यः	धनुर्भ्यः	त्विड्भ्यः
ष॰	सजुषः	धनुषः	त्विषः
	सजुषोः	धनुषोः	त्विषोः
	सजुषाम्	धनुषाम्	त्विषाम्
स॰	सजुषि	धनुषि	त्विषि
	सजुषोः	धनुषोः	त्विषोः
	सजूःषु	धनुःषु ष्षु	त्विट्सु-त्सु

एवंचक्षुर्हविरादयः

	पुंसि विविक्ष्शब्दः	पिपक्ष्शब्दः
प्र॰	विविट्-ड्	पिपक्-ग्
	विविक्षौ	पिपक्षौ
	विविक्षः	पिपक्षः
सं॰	हे विविट्-ड्	हे पिपक्-ग्
	हे विविक्षौ	हे पिपक्षौ
	हे विविक्षः	हे पिपक्षः
द्वि॰	विविक्षम्	पिपक्षम्
	विविक्षौ	पिपक्षौ
	विविक्षः	पिपक्षः
तृ॰	विविक्षा	पिपक्षा
	विविड्भ्याम्	पिपग्भ्याम्
	विविड्भिः	पिपग्भिः
च॰	विविक्षे	पिपक्षे
	विविड्भ्याम्	पिपग्भ्याम्
	विविड्भ्यः	पिपग्भ्यः
पं॰	विविक्षः	पिपक्षः
	विविड्भ्याम्	पिपग्भ्याम्
	विविड्भ्यः	पिपग्भ्यः
ष॰	विविक्षः	पिपक्षः
	विविक्षोः	पिपक्षोः
	विविक्षाम्	पिपक्षाम्
स॰	विविक्षि	पिपक्षि
	विविक्षोः	पिपक्षोः
	विविट्सु-विविट्त्सु	पिपक्षु

अथसंख्यावाचकाः शब्दाः

	त्रिषुलिंगेषुकतिशब्दो नित्यंबहुवचनान्तः	पुंसिएकः	नपुंसके
		एकः	एकम्
प्र	कति	एकौ	एके
		एकाः	एकानि
द्वि	कति	एकम्	एकम्
		एकौ	एके
तृ	कतिभिः	एकान्	एकानि
		एकेन	एकेन
च	कतिभ्यः	एकाभ्याम्	एकाभ्याम्
		एकैः	एकैः
पं	कतिभ्यः	एकस्मै	एकस्मै
		एकाभ्याम्	एकाभ्याम्
ष	कतीनाम्	एकेभ्यः	एकेभ्यः
		एकस्मात्	एकस्मात्
स	कतिषु	एकाभ्याम्	एकाभ्याम्
		एकेभ्यः	एकेभ्यः
		एकस्य	एकस्य
		एकयोः	एकयोः
		एकेषाम्	एकेषाम्
		एकस्मिन्	एकस्मिन्
		एकयोः	एकयोः
		एकेषु	एकेषु

स्त्रियांतुएका एके एकाःशेषं सर्वावत्

	द्विवचनान्तः द्विशब्दः पुंसि	स्त्रियां वा नपुंसके	पुंसि बहुवचनान्तः त्रिशब्दः
प॰	द्वौ	द्वे	त्रयः
द्वि॰	द्वौ	द्वे	त्रीन्
तृ॰	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	त्रिभिः
च॰	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	त्रिभ्यः
पं॰	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	त्रिभ्यः
ष॰	द्वयोः	द्वयोः	त्रयाणाम्
स॰	द्वयोः	द्वयोः	त्रिषु

	स्त्रियांतु	नपुंसके	पुंसिचतुर्शब्दः	स्त्रियां	नपुंसके
प्र·	तिस्रः	त्रीणि	चत्वारः	चतस्रः	चत्वारि
द्वि·	तिस्रः	त्रीणि	चतुरः	चतस्रः	चत्वारि
तृ·	तिसृभिः		चतुर्भिः	चतसृभिः	चतुर्भिः
च·	तिसृभ्यः		चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः	
पं·	तिसृभ्यः		चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः	
ष·	तिसृणाम्		चतुर्णाम्	चतसृणाम्	
स·	तिसृषु		चतुर्षु	चतसृषु	

त्रिषुलिंगेषुसमानाःशब्दाः

	पञ्चन्	षष्	सप्तन्	अष्टन्		नवन्	दशन्
प्र.	पंच	षट्-ड्	सप्त	अष्ट	अष्टौ	नव	दश
द्वि.	पंच	षट्-ड्	सप्त	अष्ट	अष्टौ	नव	दश
तृ.	पंचभिः	षड्भिः	सप्तभिः	अष्टभिः	अष्टाभिः	नवभिः	दशभिः
च.	पंचभ्यः	षड्भ्यः	सप्तभ्यः	अष्टभ्यः	अष्टाभ्यः	नवभ्यः	दशभ्यः
पं.	पंचभ्यः	षड्भ्यः	सप्तभ्यः	अष्टभ्यः	अष्टाभ्यः	नवभ्यः	दशभ्यः
ष.	पंचानाम्	षण्णाम्	सप्तानाम्	अष्टानाम्	अष्टानाम्	नवानाम्	दशानाम्
स.	पंचसु	षट्सु-त्सु	सप्तसु	अष्टसु	अष्टासु	नवसु	दशसु

एकादशन्	द्वादशन्	त्रयोदशन्	चतुर्दशन्
एकादश	द्वादश	त्रयोदश	चतुर्दश

पंचदशन्	षोडशन्	सप्तदशन्	अष्टादशन्
पंचदश	षोडश	सप्तदश	अष्टादश

अकारान्ताऽएते शब्दाः उट्प्रत्ययान्ताः रामवत् ज्ञेयाः नकारान्ताः पंचवत् एकोनविंशतितमः विंशतितमः द्वाविंशतितमः त्रयोविंशतितमः चतुर्विंशतितमः पंचविंशतितमः षट्विंशतितमः सप्तविंशतितमः एतेः शब्दाः स्त्रियां मतिवत् अकारान्तास्तु पुंसि स्त्रियाङ्की बे च राम रमा ज्ञानवज्ज्ञेयाः क्रमेण अग्रे उनत्रिंशत् उनत्रिंशत्तमः त्रिंशत् त्रिंशत्तमः चत्वारिंशत्तमः पंचाशत्तमः षष्टितमः सप्ततितमः अशीतितमः नवतितमः इत्यादि।

दशाधिकं ज्ञेयम् एषु अकारेकारान्ताः पूर्ववत् नकारान्तास्तु सरिद्वज्ज्ञेयाः

अग्रे शतम् सहस्रम् दशसहस्रम् लक्षम् इत्यादि
शतशः सहस्रशः कोटिशः

विंशत्याद्याः सदैकत्वे सर्वाः संख्येय संख्ययोः
संख्यार्थे तेयदा संख्याः तदा द्वित्वादिकं भवेत्।
विंशती रामभक्ताः स्युः विंशती राम भक्तयः
सहस्रं रामभक्ताः स्युः शतं रामस्य भक्तयः।

संख्यार्थे तेयदा संख्यास्तदा द्वित्वादिकं भवेत्
यथा विंशतयस्तिस्रः रामभक्ताः शतानि च

अव्ययानि

अ· स्वल्पार्थ·अभाव·प्रतिषेधेषु
अकस्मात्· सहसार्थ· अतर्कित निमित्तेषु
अग्रतस्· प्रथम·पुरार्थयोः
अग्रे· भविष्यति
अहो· सम्बोधने
अङ्ग· सम्बोधन·हर्ष·संभ्रम· असूया · पुनरर्थेषु
अचिरं· शीघ्रे
अचिरात्· अविलम्ब·शीघ्रयोः
अचिरेण· शीघ्रे
अच्छम्· स्वच्छसन्मुखयोः
अजस्रम्· निरंतर·सातत्य· नित्येषु
अंजसा· विलम्बाक्षमा·शैघ्र्य· याथार्थ्येषु
अज्ञानतः अज्ञाने
अठ · आश्चर्ये
अटेटे· अहाहे· } उच्चशब्दे
अतः अस्माद्धेतोः
अति· प्रशंसा· अत्यंत· असंप्रतिलेप·लंघनस्तुति·पूजा

अतिशीतं· अतीतशीतकाले
अतीव· अतिशये
अत्र· अस्मिन्नेतस्मिन्स्थाने
अथ· मङ्गल· अधिकार ·आरंभ, अनन्तरेषु
अथकिम्· स्वीकारे
अथवा· पक्षान्तरे
अथो· अथार्थे ·अधिकारभेदे
अहह· आश्चर्ये
अद्धा· साक्षात्कार· अतिशय अवधारणेषु
अद्य· अस्मिन्दिने
अद्यत्वे· इदानीमित्यर्थे
अधरतः· अधरस्मात्· अधरात्· } अधरस्मात्· अधोभागे
अधरेण· अधोदिक्·कालयोः
अधरेद्युः पूर्वदिने
अधः नीचैरर्थे पातालयोन्योः
अधस्तात्· योनि· अधोभाग अवज्ञार्थेषु
अधि· अधिकार· ईश्वर· आ-

थिक्· उपरिमुख्यार्थेषु

अधुना। अस्मिन्काले· संप्रत्यर्थेषु

अध्यात्मम्· आत्मतत्वे

अन· पश्चात् सादृश्ययोः आवेच

अनामयम्· आरोग्यमोक्षाख्यपुरुषार्थे

अनिशम्· सातत्यनिरंतरयोः

अनु· पश्चात्· समीप· हीन· सादृश्यलक्षणेषु

अनुकं· वितर्के

अनुगिरं· पर्वतसमीपे

अनुज्येष्ठं· ज्येष्ठानुक्रमेणेत्यर्थे

अनुपदं· पश्चादागमने

अनुपदक· अनुमाते

अन्ततस्· सम्भवना· अवयव· पंचम्यर्थशासनेषु

अन्तः· मध्य· प्रांत्य· चित्त· अभ्युपगमेषु

अन्तरम्· अन्तराल· अवकाश· विशेषज्ञ· भेदमध्य· वाह्यविनार्थेषु

अंतरे।

अन्तरा· / अन्तरेण } विना· निकट· मध्य· विनार्थे· मध्य· वर्जनार्थेषु

अन्य· / अन्यत् } अन्यार्थे

अन्यतरेद्युः। अन्यदिने

अन्यतः अन्यस्मादर्थे

अन्यत्र· अन्यस्मिन्दिवसे

अन्यथा· अन्यप्रकारेण उष्ट· वितथार्थेषु

अन्यदा· कालान्तरे

अन्येद्युः अन्यस्मिन्दिने

अन्वाजे· दुर्बलस्यसामर्थ्याधाने।

अन्वक्· अनुमाने

अन्वहम्· प्रतिदिनम्

अन्वाजेकृत्य / अन्वाजेकृत्वा } दुर्बलस्यबलमाधाने

अप· वियोग· वर्जन· विपर्यय· विकृतिषु

अपतत्-उत

अपदिशम्· दिक्कोण· दिशोर्मध्येषु

अपरत्र· पश्चादर्थे

अपरम्· इतरस्मिन्

अपरेद्युः· अपरेह्नि

अपष्टुः· शोभन· विपरीत· निरवद्येषु

अपि· संभावन· प्रश्न· शंका· समुच्चय· गर्हासु

अपिच· अन्यदपि
अपितु· किंत्वर्थे· यद्यपि· अथा
र्थेषु
अभि· इत्थंभूतकथन· अभिमु
ख्य· अभिलाष· वीप्सा·
लक्षणेषु
अभितः चतुर्दिक्षु सर्वतः
शीघ्रसाकल्य· अंति
केषु
अभीक्ष्णम्· सर्वदा· शीघ्रप्रकर्षयोः
अभ्रम् शीघ्रसांप्रतिकयोः
अभीक्ष्णम् पुनः पुनरर्थे
अम्· अल्पशीघ्रयोः
अमा· सहार्थ निकटयोः
अमुतः· अमुष्मात्
अमुत्र· परलोक·भवांतरयोः
अमुर्हि· अमुष्मिन्काले
अम्नः· / अम्नस्· } शीघ्र·सांप्रतिकयोः
अय· खेदे
अयथा· मिथ्यार्थे
अयि· प्रश्न·कोमलालाप·सं
बोधन· अनुरागेषु
अये· संबोधन·कोमलाला
पयोः

अयोः· संबोधने
अरम्· शीघ्रचक्रांगयोः
अरे· शीघ्र·सम्बोधनयोः
अरुणोदय· प्रातःकाले
अरे· नीचसम्बोधने
अरेरे· नीचसम्बोधने
अर्वाक् / अर्वाच् } अवरे· पूर्वकालात्ः पश्चादर्थे
अलम्। व्यर्थ· असमर्थ·नि
षेध·भूषण·पूर्णार्थे·
वारण·अवधारण·
अत्यर्थेषु
अलले / अलेले } पिशाचभाषासम्बोधने
अव· व्याप्ति·निश्चय·साकल्य·
अनादरेषु
अवरतः / अवरस्तात् } पश्चादर्थे
अवश्यम्· निश्चय·नित्य·प्रय
त्नेषु
अवस्· बाह्यार्थे
अवरस्तात्। अवरे· अवरार्थयोः
अवरे· अवरस्मादर्थेच
अवे नीचसम्बोधने

असकृत्· पुनः पुनरर्थे
असाम्प्रतम्· इदानीमित्यर्थे
असि· त्वमित्यर्थे
अस्तम्· विनाश·अतिरोधनयोः
अस्ति· विद्यमान·सत्वयोः
अस्तु· अंगीकार·असूयापी
डा प्रकर्ष·प्रशंसा·आ
शीःषु
अस्मि· अहमित्यर्थे
अह· प्रशंसा·निक्षेपण·नि
योग·(पूजा) विनिग्रहेषु
अहम्· अहंकारार्थे·आत्मनोः
अहह· अद्भुत·खेद·परिक्लेश·
प्रकर्षार्थेषु
अहहा· अद्भुत·खेद प्रकर्ष स
म्बोधनेषु
अहे· वियोग·क्षेपणयोः
अहो· आश्चर्य·धिगर्थ·शो
कार्थः करुणा·वितर्क·
संबोधन·विषादेषु
अहोवत· अनुकम्पा·खेद स
म्बोधनार्थयोः
अहोस्वित्· विकल्पे
अहोही· चित्रे

अह्नाय· द्रुते· शीघ्रे। दिने
आ· स्मृतौ
आङ्· सीमा·मर्यादा·अभि
व्याप्तिषु
आतः इतोपीत्यर्थे
आदह· उपक्रम·कुत्सन
हिंसासु
आदि·
आदितस् } मुख्ये
आनुषक्· आनुपूर्व्यम्
आपाततस्· अकस्मात् अ
वधारणयोः
आभीक्ष्ण्ये। उत्तरोत्तरार्थे
आम्· अंगीकारे
आरात्· दूरसमीपयोः
आर्य्य सर्वे ये
आर्य्यहलम्· बलात्कारे
आलयम्· मौनपर्य्यन्तम्
आविस् प्रकाश्य· स्फुट·अ
वधारणेषु
आः पीडायां
आशु· क्षिप्रे
आस्· स्मरणकोपयोः
आस· बभूवे
आह· आक्षेप। वियोग। उवाचेत्यर्थेषु
आहो· प्रश्न·विकल्प·विचारेषु
आहोस्वित्। विकल्पे

आहो आहोस्वित्· विकल्पे

इ· भेद· रोषोक्ति· अनुकंपा·खे
द·विस्मय·संबोधन· जुगुप्सा
सु
इत्· इत्थमेव
इतरेद्युः· अन्यस्मिन्नहनीत्यर्थे
इतः। अस्मात्· पंचम्यर्थे
इतस्ततः· अस्मिन् तस्मिन् त्रिस्यर्थे
योः
इति· एतत्· हेतौ· प्रकार·प्र
करण·समाप्तिषु च
इतिह· उपदेशपरंपरायाम्
इत्यादि। समुच्चये
इत्थम्· एवंप्रकारेण
इदानीम्· सांप्रतमर्थे
इद्धा· प्राकाश्ये
इह्न· खेदविस्मययोः
इव· सादृश्ये
इह· अत्र·अस्मिन्· व्यवहारम
ध्ये
ईषत्· अल्पे·किंचित्

उ· वितर्के
उच्चकैः
उच्चैस्· } उन्नत· उच्चार्थ·महत्सु
उत्त्रिस्रा। नियतस्य इत्यर्थे
उत· प्रश्न·वितर्क· संशय·स
न्यर्थे उर्ध्व· अप्यर्थेषु
उत· विकल्प·समुच्चय·प्रश्न·
पादपूरण· वितर्केषु
उतह· विकल्प समुच्चयवितर्कप्रश्नेषु
उताहो· विकल्प·प्रश्न·विचारेषु
उताहोस्वित्
उत्तरतः· उत्तरादित्यर्थे
उत्तरा। उत्तरादि इत्यर्थे
उत्तरात्। दिक्·देश·कालेषु
उत्तरेद्युः· आगामिदिवसे
उद· प्रकाश·विभाव·प्राबल्येषु
उदक्· पूर्वदिग्कालयोः
उद्देशतः। एकदेशेन
उप· समीप· अधिकार· हीना
र्थ· सादृश्येषु
उपजोषम्। आनन्द· सुखयोः
इयक
उपधा· भेद पूर्वयोः
उपरि· उर्ध्वे। मूर्द्धि
उपरिष्टात्· उपरि
उपांशु· अप्रकाशे·चारण·
एकांतेषु
उपाजे
उपाजेकृत्वा } दुर्बलस्यसा मर्थ्याधाने
उपाजेकृत्य
उभयतः। पार्श्वद्वये· द्वयेतः

उभयथा। उभयप्रकारेण

उभयद्युः } उभयदिने
उभयेद्युः }

उम्· अङ्गीकार·क्रोध·प्रश्नेषु·

उररी }
उरी } अङ्गीकार·विस्तारयोः
उरूरी }

उषा· रात्रि·शेष·कालयोः

उह· सम्बोधन·एवार्थयोः

उहह· संबोधने

ऊ· वाक्यारंभ सम्बोधनानुकम्पासु

ऊम्· रोषोक्ति·प्रश्नयोः

ऊररी· अङ्गीकार विस्तारयोः
ऊरी, ऊरूरी

ऊर्ध्वम्· उपरि

ऊषा· रात्रौ

ऋ· ऋकार·निन्दा·दिति·देवमातृषु

ऋतम्· सत्यार्थे

ऋते· वर्जन·विनार्थयोः

ऋधक्· सत्ये

ॠ· वाक्यारंभे।

ॡ· देवांगना·देवमात्रोः

ए· स्मृति·अनुकम्पयोः

एकतः। एकस्मात्

एकशः एकैक

एकत्र· एकस्मिन्

एकदा· एकस्मिन्काले

एकधा· एकप्रकारेण

एकपदे· एकसमयप्रकारयोः
अकस्मादित्यर्थे

एकान्ततः अव्यभिचारिणि

एतर्हि· इदानींकाले

एव· अनियोग· औपम्य·
अवधारणेषु

एवम्। सादृश्ये

ऐ· आह्वान· स्मृति· आमन्त्रणेषु

ऐकधा· एकधार्थे एकवारम्

ऐषमः। वर्त्तमानवर्षे

ओ· आह्वाने

ओम्· उपक्रम· अभ्युपगम ब्रह्म
प्रणवोक्ति·अङ्गीकार अनुमतिषु

औ· आह्वान·सम्बोधन·विरोध·
निर्णयेषु

कच्चित्· इष्टप्रश्ने

कर· करौ
कर्ण· सप्तमीप्रतिरूपके।अ
भिलाषातिशयोश्च
कतिकथम्· कतिप्रमाणे
कथम्· केनप्रकारेण·प्रश्न·
हर्ष·संभ्रमगर्हो।प्र
कारार्थ·संभावनासु
कथंचन· केनाप्यंशेन
कथंचित्· अतिप्रयत्नेन·क
दाचित्
कथा · प्रसंगे
कथाच· अनादरे
कथानाम · कथानके
कदा· कस्मिन् काले
कदाचन· कस्मिन्कालेनेव·
कस्मिंश्चित्समये
कदाचित्· जातु· प्रस्ताव·
कस्मिंश्चित्कालेषु
कं· जलमस्तकसुखमंगल·
निंदापादपूर्णेषु
कर्हि· कदा· कस्मिन्काले
कर्हिचित्· कस्मिंश्चित्काले·
कस्यां·चि
दवस्थायाम्
कल्प· समूहे

कल्पं· पादिने
कश्चन· कश्चित्
कश्चित्· कश्चन कोपि
का असत्यार्थे
काचित्· कापिस्त्री।काचन
कामं· अभ्यनुज्ञायाम्
कामकारतः। स्वेच्छाभावेनेत्यर्थे
काम्· अनुमति·काम·स्वच्छ
न्दार्थेषु
किम्· प्रश्ने
किंवा· विकल्प·अप्रवार्थयोः
किञ्च· आरंभ. साकल्य·संभा
वनासु
किंचन· अल्प·असाकल्य·
असंपूर्णेषु
किंचित्· स्वल्प·अंशमात्रयोः
किल· स्पर्द्धायाम्
किंस्वि· किंपुनः
किन्नु· प्रश्न·वितर्क·स्थानेषु
किन्तु· वितर्क· निषेध·प्रश्न·
प्रकार निंदासु
किंतु· संभावना विचारयोः
किम्पुत्) प्रश्न·वितर्क·विकल्प
किम्पुनः) अतिशयेषु

किमुत· किमर्थे	क्रमशः· क्रमेण
किंकिल· इत्यापि कस्मिन्नर्थे (किञ्चित्रार्थे)	क्व· कुत्रार्थे
किमूत· वितर्के	क्वचन· क्वचिदर्थे
किलिक्रंठ हर्जिते	क्वचित्· कस्मिंश्चिद्देशे
किंस्वित्· वितर्के	
	खलु· वाक्य·भूषा·जिज्ञासा· निश्चयेषु
की· कुत्सायाम्	
कु· पाप·निवारण·निंदा·किंचिदर्थेषु	खलु· निश्चये·वाक्यालंकारे·निषेधे च
	खल्वपि· निश्चये
कुतः· कस्मात्	
कुत्र· कस्मिन्नर्थे	गणशः· बहुशः·संख्यायाम्
कुत्रचित्· कस्मिंश्चिदर्थे	
कुचित्· अरिश्रर्थे	च· वर्थे· अन्वाचय·समुच्चय समाहार·समूह·पादपू· र्ण·पक्षांतर·अन्योन्यार्थेषु
कुषत्· परंभे	
कुह· कुत्रार्थे	
कू· हत्यायांभूमौच	चन्द्रही· चतुःप्रकारे (तर्क·वारि·स्तुति·निंदा·हृदयेषु)
कूपत्· प्रशंसा·प्रश्नयोः	चट्· चाट·} प्रियवाक्ये
कृतं· अलमर्थ·निषेधयोः	चतुर्धा· चतुःप्रकारे
कृत्वा· विधायेत्यर्थे	चन· असकलार्थे
केचन· केचित् इत्यायर्थे	चित्· असकलार्थे
केचित्· केचन	चिरम्· चिराय· चिरं· } बहुकाले
केवाली· केवासी} यातिने	चिरसाक्राय· दीर्घकाले
केशाकेशि· केशेषुगृहीत्वाप्रहृत्ययुद्धे (मिलार्थे)	चिरात्· चिरेण· चिरे· } चिरकाले
कोटिशः· कोटिसंख्यायाम्	

चेत्· यद्यर्थ·पक्षांतर·असंदेह· संदेहेषु

चेव· निश्चयार्थे

ज्ञा· उत्पत्तिस्थाने

जातु· कदाचित्

जेतुं· वशीकर्तुं

जोकम्· चिरकाले

जोषम्· प्रशंसा·सुखयोः मौने

ज्योक्· शीघ्र·प्रश्न·काल·भूयस्त्वेषु

झगिति· } शीघ्रतायाम्
झटिति· }

तत्· हेतु· तनोत्यर्थयोः

ततः· आदि·परिप्रश्न·आनंतर्येषु

ततस्ततः· यावदर्थे

तत्र· तस्मिन्·सप्तम्यर्थे

तथा· साम्य·तद्वदर्थ·अभ्युपगमेषु

तथाच· पूर्वोक्तार्थदृढीकरणे

तथाहि· निदर्शन·प्रसिद्ध·पदार्थेषु

तथैव· तद्वत्

तद· हेतौ

तदा· } तस्मिन्काले
तदानीम् }

तद्दिनम्· दिनमध्य·प्रतिदिनयोः

तरतमः· न्यूनाधिकभावेन

तरसा· झटिति·अतिशीघ्रम्

तर्हि· तदार्थ·विशेषयोः

तावत्· मान·अवधि·अक्रमाऽवधारण कार्त्स्न्येषु

ताली· विस्तरार्थे

तिरस्· अंतर्द्धान·तिरस्करण·तिर्यग्गमन अवधिषु

तिर्यक्· तिर्य्यगर्थे·वक्र·निकृष्टार्थेषु

तिष्ठद्गु· गोमहिष्यादिदोहनकाले

तु· पादपूरण·भेद·समुच्चय·पक्षांतर·अवधारणेषु

तुम्· तुंकारे

तूष्णीम्· मौने प्रसन्नकरणे

तूष्णीकाम् मौने

ते· त्वयेत्यर्थे

त्रिधा· } त्रिप्रकारेण
त्रेधा· }

त्रैधम्· त्रिवारम्·त्रिप्रकारम्

त्वत्· त्वत्तः

त्वा· }
त्वे· } वितर्क·विशेषयोः
त्वै· }

थूथू· थूत्कारे· निष्ठीवनशब्दे
थैथै· वाद्यानुकरणशब्दविशे
ष नृत्यानुकरणयोः
दक्षिणतः
दक्षिणा
दक्षिणात् } दिग्देशयोः
दक्षिणाहि
दक्षिणेन } दक्षिणदिक्देशयोः
दंडादंडि· दंडैःपरस्परंयत्र हं
तस्मिन्
दं· कलत्रे· पत्न्याम्
दर्· गमनार्थ· ईषदर्थयोः
दशधा· दशप्रकारेण
दिने· दिवसे
दिवा· दिने· दीव्यंत्यत्र
दिवेदिवे· दिनेदिने
दिष्ट्या· हर्षे· मंगलयोः
दुर्· दुःखे
दुःषमम्· असमंजसे
दुः· दुःख· निषेध· निंदा दुष्टा
वलेपणेषु
दुःसमम्· पामंजसे
दुष्टु· निंदा· निकृष्ट· दुःस्थाने
षु
दूरम्· दूरे
हन्· हत्यार्थ· हिंसयोः

दृष्ट्वा· विलोक्य
देवसात्· देवाधीने
देवात्· — हठे अकस्मादर्थे च
दोषा· रात्रौ
द्य· हिंसा प्रातिलोम्य· पाद
पूरणेषु
द्राक्· शीघ्रे· झटिति
द्राङ्· शीघ्रे
द्विः· द्विवे
द्विधा· द्विप्रकारे
द्विशः· द्वयोर्द्वयोः द्वौ द्वौ ददाति
द्वेधा· द्विप्रकारेण
द्वै वितर्के।
द्वैधं· द्विप्राकारेण
धिक्· धिक्कार निंदयोः
ध्रुग्· दाहे
ध्रुवम्· निश्चयार्थे
न· निषेधे अल्प· अभावेषु
नकिम्
नकिर् } वर्जने
नकीम्
नक्तम्· । निशि· रात्रौ
नच· निषेधवितर्कयोः
नचेत्· निषेधे

नञ्· अभावे·निषेधेच
नन· नत्रर्थे
ननु· अनुप्रश्न·विनिग्रह·
   वितर्क अधिकार·प्रश्न·
   क्षेप्सेषु
नहुध· विरोधोक्तौ
नमस्· नमस्कारे
नवधा· नवप्रकारेण
नवविधा· नवतिप्रकारे
नवतिशतम्· नवतिवारं
नवम् – अस्त्ये
नवशम्· नवीनेनवीने
नभस्· आकाशे
नह· प्रत्यारंभे। निषेधेच
नहि· निषेधे
नहिकिम्। निषेधे
ना· निषेधे
नाकिः· वर्जने
नाना· अनेकप्रकार विनार्थयोः
नाम· कोप·अभ्युपगम·स्मरणेषु
नास्ति· नहीति। संभावना·
   कुत्सा·विकल्प·सत्य·
   प्राकाश्येषु
नि· निवेश·प्रशार्थ·नित्यार्थ·संशये·निकट·अंत
   र्भाव·उपरमः कौशल·
   दान·निश्चयेषु
निकामम्· स्वच्छंदे
निःषमम्· निंदितमात्र·निंदयोः

निकषा· मध्य·समीपयोः
नितराम्· स्वतराम्· अतिशय
   नेत्यर्थेषु
नित्यदा· सर्वदा· शश्वत्
नित्यम्· सर्वदा·स्थिर·सातत्ये
निर्· निषेधार्थे
निः· निर्णय·निषेधवहिर्भावेषु
निर्मक्षिकम्। मक्षिकाणामभावः
निवचनेकृत्य } वाचंनियम्य
निवचनेकृत्वा } वचनाभावे
निस्· निषेध·निश्चय·अतीत·
   साकल्येषु
नीचकैः। नीचैरित्यर्थे
नीचैः। स्वैर·अल्प·नीचेषु
नु· वितर्क·अपमान·विकल्पा
   तीतहेतुप्रश्नानुनयेषु
नुकम्· विकल्पे
नुना· संभावनायाम्
नूनम्· किमर्थे

नूनम्· निश्चय·स्मरणतर्क·वा
कारणेषु
नेत्· शंका·प्रतिषेध·विचार·
समुच्चयेषु
नो· अभाव·निषेधयोः

नोचेत्· निषेधे
न्वै· } वितर्के
न्वयि }
न्यक्· नीचे

पच्छस्· पादं·पादम्
परं· केवलानन्तरयोः
परंच } किन्त्वर्थके
परन्तु }
परश्वः· श्वोदिनादग्रमे
परा· भंगानादर·बाधा न्य
पञ्चधा·पंचप्रकारे (विशेषेषु
पराक्· वक्रे·कुटिलेच
परारि· गतवर्षात्प्रथमे अ
र्थात् तृतीये
परि· सर्वतः·पुनःपुनः चि
ह्नलक्षणयोः
परितः· चतुर्दिक्षु· सर्वतः
परुत्· गतवर्षे

परेद्यवि· } परदिने
परेद्युः· }
पशु· दर्शन·सम्यगर्थयोः
पर्याप्तम्· पूर्णतायाम्
पश्चात्· अनंतरे
पश्य· प्रशंसाविस्मययोः
पश्यत्· दर्शनार्थे
पाट्· सम्बोधने
पाणौ करे
पादशः· प्रतिपादम्
पाट्· सम्बोधने
पारेन्तः } वामावामे
पार्श्वतः }
पुनर्· पुनरर्थे·अप्रथमेच
पुनः पुनः· वारंवारे
पुरतः· अग्रतरर्थे
पुरस्· अग्रे·पूर्वदिशि
पुरस्तात्· पूर्वकाले·पू
र्वस्मिन्·प्रथमे
पूर्वस्याम् नार्थे
पुरा· पूर्वस्मिन्·वाक्यारे
पूर्वत्र· }
पूर्वम्· } प्रथमे
पूर्वतः· }
पूर्वेण· }

पूर्वेद्युः· पूर्वदिवस प्रातःकालयोः
पृथक्· भिन्ने
पृष्ठतः· पश्चात्· पृष्ठभागे
पौनःपुन्यं· वारंवारं मुहुर्मुहुः
प्याट् हौ सम्बोधन नीचस
म्बोधनयोः
प्र· प्रकर्षे
प्रकामम्· अतिशयार्थे
प्रथमम्· आदौ
प्रगे· प्रातःकाले
प्रतान्· विस्तारे
प्रताम्· ग्लानौ
प्रति· विनिमय· चतुर्थ्यर्थयोः
प्रतिदिनम्। दिने दिने
प्रभृति· प्रकारवचने
प्रत्यक्· पश्चात् पूर्वपश्चिमयोः
प्रवाह्लिका· पाठान्तरे
प्रवाहुकम्। समकालोर्ध्वयोः
प्रसह्य· बलात्कारे
प्रशान्·) सामर्थ्ये
प्रशाम्
प्रत्यहम्· प्रतिदिवसे
प्रत्युत· वैपरीत्ये
प्राक्· पूर्वम्· पूर्वदिक्प्रातःका लयोश्च
प्रातर्· प्रातःकाले
प्रादुस्· स्फुटन· प्रकाशयोः

प्राध्वम्· अनुकूल· नम्र· आज्ञास्थितेषु
प्राननम्· प्राकार चतुर्दिक् कुल· आवरणेषु
प्रायशः। बाहुल्ये
प्रायस्· बाहुल्ये
प्राह्नेतमाम्· प्रादुस्· प्रकाशे नृयोः
प्राह्नेतराम्· अतिशय· पूर्वा
प्रेत्य· परलोक· लोकान्तरयोः
फट्· विघ्नोपद्रवादिनिवारणे
व· इवार्थे· पद पूर्णे च
वदि· कृष्णपक्षे
बलवत्· बलवत्· अत्यन्ता
तिशययोः
बलात्· हठात्· बलात्कारेण
बहिस्· बाह्येर्थे
बहुतः· बहुप्रकारेण
बहुत्र· बहुषु
बहुधा· बहुप्रकारेण
बहुशः· अनेकधा· अत्यन्ते
वा· विकल्प· इवार्थ· उपमासु
वारंवारं· पुनःपुनरर्थे
बाहाबाहवि· मल्लयुद्धे
बाहूबाहवि· बाहुयुद्धे

विना· वर्जने
वृथा· व्यर्थे

भगोः· सम्बोधने
भाजक· शीघ्रार्थे
भुवस्· अन्तरिक्षे
भूयस्· पुनरर्थे· अधिकार्थे च
भूयिष्ठाः· बहुत्व· अत्यन्तयोः
भृशम्· वारंवारमर्थे· उत्तम· प्रकर्षे· अतिशयवत्सु
भोस्· सम्बोधन· आह्वानसम्बोधनयोः
भो· सम्बोधने
भोभो· सम्बोधन· आह्वानसम्बोधनयोः

मणीव· इवार्थे· मणीतुल्ययोः
मत्· मदीये
मध्यतः· मध्ये
मंक्षु· शीघ्रतायाम्
मनाक्· स्वल्पे
मम· } ममता· माययोः
मममम· } षष्ठ्यर्थे इति· अस्मच्छब्दार्थयोः
मंत्रतः· विचार· मंत्रकरणयोः
मम· मदीये

मर्या· सीमायाम्
मा· निषेध· विकल्पयोः

माजं· माने माम्न

माकिम्· } वर्जने
माकिः· }
माचिर्· शीघ्रे
मास्म· वारण· निषेधयोः

मिथ· अन्योन्य· परस्परयोः
मिथो· परस्परार्थे
मिथ्या· असत्यार्थे
मुकम्· प्रेम· भक्तियोः
मुधा· व्यर्थे
मुशलामुशलि· मुशलयुद्धे
मुष्टीमुष्टि· मुष्टिभिर्युद्धे
मुहुः· वारंवारार्थे
मुहुर्मुहुः· पुनःपुनरर्थे
मृधा· मिथ्यासत्ययोः
मृषा· मिथ्यायाम्

यत· } हेतुकारणयोः
यद् }
यतः· यस्मात्
यत्त्र· यत्र
यत्र· यस्मिन्
यथा· येनप्रकारेण

यथाकथाच· अनादरे
यथाक्रमम्· क्रमानुरूपे
यथातथम्· यथार्थे
यथापूर्वम्· पूर्ववत्
यथायथम्· यथार्थ·समुच्चयोः
यथावत्· यथाशक्ति
यथार्हम्· यथायोग्ये
यथास्वम्· स्वत्वे
यथाशक्ति·शक्त्यनुसारे
यथेप्सितम्· मनोभिवांछिते
यदा· यत्काले
यदि· संभावनायां
यद्वा· पक्षांतरे
यात्· विध्यर्थे
यावत्· यत्परिमाणम् अवधौच
यादृशं· यत्सादृश्ये
युक्· निन्दायाम्
युक्तम्· सहितार्थे
युत्· कुत्सायाम्
युगपत्· सहार्थे· एकदासहोक्ति·एकसमयेषु
रहस्· एकांते
रात्रौ· निशायाम्
रे·
रेरे· } नीचसम्बोधने

वै· ठानेअनादरेच
रोदसी·पृथ्वी·आकाश·सङ्गेषु·
व· इवार्थे
वत्· एवार्थे सादृश्ये
वत· खेदे
वदि·
वदी· } कृष्णपक्षे
वं· ईषदुत्कर्षे
वरम्· स्वच्छ·स्वल्प·प्रियेषु
वषट्· देवहविर्दाने
वहिस्· बाह्ये
वा· विकल्प·वितर्क·सादृश्य·उपमा·पादपूरणार्थेषु
बाढम्· अङ्गीकारे
बाट्· हवनशब्दे
बाहु बाहुमर्दे
बारंबारम्· पुनःपुनरर्थे
बाहाबाहवि· बाहुयुद्धे
वि· विशेष·निग्रह·निश्चय परिभवेषु
विधिवत्· विधिपूर्वकम्
विना· वर्ज्जन·तद्रहित·त्यक्तेषु
विभाषा· विकल्पे
विष्वक्· चतुर्दिक्·सर्वतः

विष्वतः· सर्वपार्श्वतः
विषु· नानार्थे
विष्व· सादृश्य· सामर्थ्ययोः
विष्वक्· चन्द्रिंत्त· सर्वपार्श्वतः
विहा· स्वर्गे·
विहाय· हित्वेत्यर्थे
विहायसा· आकाशे
वीजा· लेखादीनांवपने
वेट्· हवनशब्दे
वै· निश्चये
वृत्ततन्तः· गोलवृत्ते
वृथा· व्यर्थ· निरर्थयोः
वौषट्· देवहविर्दाने
शं· कल्याण· शुभ· शान्तेषु
शंट्· अन्तकारणे आभिमुख्येच
शनैस्· क्रियामान्द्ये
शश्वत्· वारंवारं· मुहुर्मुहुः
शानम्· निवृत्ति· वारणयोः
श्रत्· श्रद्धा· शीघ्रयोः
शाश्वत्· नैरन्तर्ये
शुकम्· शीघ्रे·
शुदि· शुक्लपक्षे
श्रौषट्· देवहविर्दाने
श्वः· वर्त्तमानदिनादुत्तरे
षड्धा· षट्प्रकारेण
षष्टिधा· षष्टिप्रकारेण
षाट्· सम्बोधने

सजूः· सहार्थे
सं· शोधनार्थे· प्रशंसा· सगत· समर्थे· सम्यक्प्रकारेषु
सवत्· वत्सरे
सकृत्· एकवारं· विश्वासद
सत्· आदरानादरयोः
सततम्· निरन्तरे
सत्रम्· सहार्थ· यज्ञयोः
सत्रा· सहार्थे
सत्यम्· स्वीकार· प्रश्नयोः
सदा· सदैव· सर्वदाकाले
सद्यः· तत्क्षणे· सपदि
सनत्· सततं· सर्वदा· निरन्तरम्
सना· सनुतर· सनात्· सनातनम्· नित्यम्· सर्वदा गोपने अन्तर्धानेच नित्यं निरन्तरे
सपदि· तत्क्षणे
सप्तधा· सप्तप्रकारेण
सम्· समान· सम्यगर्थ· शोभनेषु
संयक्· श्रेष्ठसम्पूर्णे

संप्रति· अस्मिन्काले· इदानीम्
समम्· सहार्थे· साहित्ये·
संमतः· सहार्थे·
समन्ततः }
समन्तात् } चतुर्दिक्षु
समया· निकटार्थे· मध्ययोः
समा· वर्षार्थे
समीपम् }
समीपे } निकटे
समीचीनम्· सम्यक्
समुपजोषम्· आनन्दे
संवत्· विक्रमार्कान्तवर्षगणनायाम्
सम्यक्· सत्यवचन· समुदययोः
सर्वके· सर्वत्र
सर्वतः· चतुर्दिक्षु· सर्वपार्श्वतः
सर्वत्र· सर्वदिग्देशकालेषु
सर्वथा· सर्वप्रकारेण
सर्वदा· सर्वस्मिन्समये
सह· सहार्थे· साकम्
सहरि· हरेः सदृशम्
सहसा· हठात्· अविचारिते
सहितम् }
साकम् } सहार्थे·
साचि· तिर्यगर्थे

सामि· निन्दा· अर्द्धयोः
सांप्रतम्· युक्तम्· इदानीम्
सायम्· सायाह्न· संध्याकालयोः
साये। दिनान्त· सायंकालयोः
सार्द्धम्· साहित्यार्थे
साक्षात्· प्रत्यक्ष· तुल्ययोः
सीमा· सीमासर्वतोभावे
सु· पूजाःनिर्भर कृच्छ्र· अनुमति समृद्धिषु
सुकम्· अतिशयार्थे
सुतराम्· स्वयमेव· अर्थान्तरार्थप्रतिपादकम्
सुदि· शुक्लपक्षे
सुचिरं· बहुकाले
सुष्ठु· प्रशंसायाम्
सूपत् प्रश्नप्रसंशयोः
स्थाने· निश्चयार्थे
स्यात्· भवेदर्थे
स्वतः· आत्मनः स्वयमेव
स्वधा· पितृभ्यो हविर्दान मंत्रे
स्वयम्· स्वयमेवार्थे
स्वर्· स्वर्गे परलोके च
स्वस्ति· कल्याणे
स्म· अतीते

स्वाहा· देवहविर्दानमंत्रः

स्वि· तेमे

स्वित्· प्रश्ने

ह· पादपूरण प्रकट· संबोधनेषु

हं· क्रोधवाक्ये

हंहो· सम्बोधनादर्पप्रश्नेषु

हञ्जे·
हण्डे· } नाट्योक्तौ सम्बोधने

हन्त· हर्ष· विषाद· अनुकंपा वाक्यारंभेषु

हन· रुषोक्ति· अर्जनयोः

हलम्· प्रतिषेध विवादयोः

हला ...... सखिसंबोधने

हले· पाणौ

हहह· अद्भुतखेदयोः

हा· विषाद· शोक· पीड़ा· निंदासु

हिरुक्·
हिदि· } वर्जने

हि· निश्चये

हिम· शैत्ये

हिहिठी· हास्ये

ही· विस्मय· दुःख· हेतुशोकेषु

हीही· हास्य· विस्मयोः

हुम्· स्मृतौ भर्त्सने

हुम्· तर्क· वितर्क· अपाकृतिप्रश्नेषु

स्वति· भर्त्सने

हे· आह्वान· अवज्ञा· अहंकार शोकेषु

हुं· मंत्रविशेषे

हूम्· हुंशब्दार्थे

हे· सम्बोधन· आह्वानयोः

हेतोः एतदर्थमर्थे

हेतो· हेतुना· हेतोः निमित्तेच

हेहेहे· संभ्रमसम्बोधने

हेहै·
है· } सम्बोधन· हूत्योः

हैहै, शीघ्रतायां

हो· आह्वान· सम्बोधनयोः

होहम्·
होहः } संबोधने

हौ· आह्वान· सम्बोधनयोः

ह्यः· गतदिने

ह्रीं· बीजमंत्रे

क्षमा· क्षमायां सहनेच

हंजा
हंज } सम्बोधने

अथ स्त्रीप्रत्ययाः

प्रायः आकारान्ता ईकारान्ताः शब्दाः स्त्रीलिङ्गा भवन्ति विश्वपा पपीत्यादयः आकारान्ताः ईकारान्ताश्चापि पुंसि भवन्ति ऊङो पि स्त्रीप्रत्ययत्वम् अदन्तशब्दात् स्त्रीत्वविवक्षायां आप् भवति यथा सर्वः सर्वा प्रायः प्राया अजः अजा पटकः पटका कृशः कृशा एवमजादिगणपठितानां स्त्रीत्वम्।

प्रत्ययस्थककारपूर्वस्याकारस्य प्रायशः इकारादेशो भवति यथा

पाचकः पाचिका कारकः कारिका सर्वकः सर्विका इत्यादि।

ऋदन्तेभ्यो नान्तेभ्यश्च शब्देभ्य ईप् स्त्रियां यथा

कर्तृ कर्त्री भर्तृ भर्त्री क्रोष्टृ क्रोष्ट्री
दातृ दात्री धातृ धात्री

स्वस्रादिभ्यो न यथा

स्वसृ स्वसा ननान्दृ ननान्दा दुहितृ दुहिता मातृ माता
तिसृ तिस्रः ननान्दृ ननान्दा यातृ याता

नान्तेभ्यो यथा

दण्डिन् दण्डिनी धीवन् धीवरी श्वन् शुनी
मघवन् मघोनी वा मघवती स्रग्विन् स्रग्विणी राजन् राज्ञी
मेधाविन् मेधाविनी धनिन् धनिनी
करिन् करिणी चमत्कारिन् चमत्कारिणी
सुखदायिन् सुखदायिनी गदिन् गदिनी चक्रिन् चक्रिणी
मानिन् मानिनी मनोहारिन् मनोहारिणी

सङ्ख्यावाचिभ्यस्तु न यथा

पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.	
पञ्च	पञ्च	दश	दश	इत्यादि
नव	नव	अष्ट	अष्ट	

स्त्रीत्वविवक्षायामुगिदन्तेभ्योपि ङीप् यथा

पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.
धनवत्	धनवती	मतिमत्	मतिमती
बलवत्	बलवती	गुणवत्	गुणवती
श्रीमत्	श्रीमती	बुद्धिमत्	बुद्धिमती
विद्यावत्	विद्यावती	पुत्रवत्	पुत्रवती
विद्वस्	विदुषी	लज्जावत्	लज्जावती
बलीयस्	बलीयसी	निषेदिवस्	निषेदुषी
उपेयिवस्	उपेयुषी	सम्यच्	समीची
तिर्य्यक्	तिरश्ची	तस्थिवस्	तस्थुषी
प्रत्यक्	प्रतीची	उदक्	उदीची
कुर्वत्	कुर्वती	ध्यायत्	ध्यायन्ती
नमत्	नमन्ती	गायत्	गायन्ती
वदत्	वदन्ती	पतत्	पतन्ती
भ्रमत्	भ्रमन्ती वा भ्राम्यन्ती	द्विषत्	द्विषती
धावत्	धावन्ती	भक्षयत्	भक्षयन्ती
स्नुवत्	स्नुवती	नृत्यत्	नृत्यन्ती
गच्छत्	गच्छन्ती	पिबत्	पिबन्ती
पचत्	पचन्ती	स्मरत्	स्मरन्ती
महत्	महती	सुवत्	सुवती
भवान्	भवती	दीव्यत्	दीव्यन्ती
ददत्	ददती	भात्	भान्ती

गौरादिगणपाठितेभ्यः ईप्

पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.
गौरः	गौरी	नर्त्तकः	नर्त्तकी	सुन्दरः	सुन्दरी
खनकः	खनकी	मनुषः	मनुषी	वैष्णवः	वैष्णवी
मत्स्यः	मत्सी	हयः	हयी	नदः	नदी
शूद्रः	शूद्री	गवयः	गवयी	मृगः	मृगी
हारिन्	हारिणी	आमलकः	आमलकी	इत्यादि।	

वयस्यचरमेस्त्रीत्वविवक्षायां ईप्

पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.	पुं.	स्त्री.
कुमारः	कुमारी	किशोरः	किशोरी	वधूटः	वधूटी
चिरंटः	चिरंटी				

इन्द्रादिद्वादशशब्देभ्योपिईप् मध्येआनुक्

इंद्रः	इंद्राणी
वरुणः	वारुणानी
भवः	भवानी
शर्वः	शर्वाणी
रुद्रः	रुद्राणी
मृडः	मृडानी
महत् हिमम्	हिमानी
महत् अरण्यम्	अरण्यानी
दुष्टोयवः	यवानी
मातुलः	मातुलानी - मातुली
आचार्यः	आचार्यानी
यवनः	यवनानीलिपिः
उपाध्यायः	उपाध्यायानी - उपाध्यायी

शरीरावयववाचकेभ्योविशेषणेभ्योवाईप्

पुं·	स्त्री·	स्त्री·
चन्द्रमुखः	चन्द्रमुखी·	चन्द्रमुखा
सुकेशः	सुकेशी·	सुकेशा
सुस्तनः	सुस्तनी·	सुस्तना
तुंगनासिकः	तुंगनासिकी	तुंगनासिका
मन्दोदरः	मन्दोदरी	मन्दोदरा
बिम्बोष्ठः	बिम्बोष्ठी	बिम्बोष्ठा
दीर्घजंघः	दीर्घजंघी।	दीर्घजंघा
समदंतः	समदंती	समदंता
चारुकर्णः	चारुकर्णी·	चारुकर्णा
तीक्ष्णशृंगः	तीक्ष्णशृंगी	तीक्ष्णशृंगा
सुमुखः	सुमुखी	सुमुखा
सुपुच्छः	सुपुच्छी	सुपुच्छा

अमूर्तविकारजद्रव्यप्राणीस्थ्येभ्यस्तुन यथा

पुं·	स्त्री·
सुज्ञानः	सुज्ञाना
सुस्वेदः	सुस्वेदा
सुमुखः	सुमुखाशाला
सुशोफः	सुशोफा

सहनञ्विद्यमानपूर्वकेभ्यः क्रोडादिभ्यो वह्वच्केभ्यश्चनईप् यथा

पुं·	स्त्री·
सकेशः	सकेशा
अनासिकः	अनासिका
विद्यमाननासिक	विद्यमानासिका
कल्याणक्रोडः	कल्याणक्रोडा
सुजघनः	सुजघना

गुणवाचकादुकारान्तान्स्त्रियां ईष् वा			बह्वादिगणपठितेभ्योऽपि अगुणवाचकेभ्यो ईष् वा		
पुं·	स्त्री·	स्त्री·	पुं	स्त्री·	स्त्री·
पटुः	पट्वी·	पटुः	बहुः	बह्वी	बहुः
मृदुः	मृद्वी	मृदुः	पद्धतिः	पद्धती	पद्धतिः
लघुः	लघ्वी	लघुः	शकटः	शकटी	शकटिः
गुरुः	गुर्वी	गुरुः	शक्तः	शक्ती	शक्तिः
साधुः	साध्वी	साधुः	कपिः	कपी	कपिः
उकारान्ताज्जातिशब्दान्मायः स्त्रियामूङ्			मुनिः	मुनी	मुनिः
			अहिः	अही	अहिः
कुरोरपत्यंस्त्री कुरूः			इत्यादि।		
ब्रह्मबंधुत्वजातिविशिष्टा स्त्री		ब्रह्मबंधूः	नित्यं सपत्न्यादिषु ईष्		
पंगुरूपा		पंगूः	एकपत्नी		
करभोरुः			वीरपत्नी		
शफोरुः			शूरपत्नी		
वामोरुः			भ्रातृपत्नी		
लक्षणोरुः			पुत्रपत्नी		
सहोरुः			सपत्नी		
संहितोरुः			इत्यादि		

इतो मनुष्यजातेः

पुं·	स्त्री·	पुं·	स्त्री·
दाक्षिः	दाक्षी		द्विनयी
	टिड्ढतिङीष्	लावणीकः	लावणीकी
धार्मिकः	धार्मिकी	ईदृशः	ईदृशी

मानुषः	मानुषी
कुरुचरः	कुरुचरी
ऐन्द्रः	ऐन्द्री
ऊरुद्वयस	ऊरुद्वयसी
जानुदघ्नः	जानुदघ्नी
मेरुमात्रं	मेरुमात्री
नदः	नदी

यूनस्तिः

युवा	युवतिः
ग्रन्थकारी	ग्रन्थकारिणी
तरुणः	तरुणी
तलुनः	तलुनी
अग्निः	अग्नायी
मनुः	मनायी · मनावी (पुं. मनुः)
नरः	वा ना नारी
सखा	सखी
पतिमत्	पतिवत्नी
अन्तर्वत्	अन्तर्वत्नी
पतिः	पत्नी
भाजः	भाजी · श्राणा
गोणः	गोणी · आवपनम्
स्थलः	स्थली · कृत्रिमाभः
कुण्डः	कुण्डी · पात्रम्
कालः	काली · वर्णे
कुशः	कुशी · अयोविकारः

सदृशः	सदृशी
इत्वरः मत्वरः	इत्वरी · मत्वरी
चौरः	चौरी
स्त्रैणः	स्त्रैणी
पौंस्नः	पौंस्नी
शाक्तीकः	शाक्तीकी
कामुकः	कामुकी · मैथुनेच्छुः
घटः	घटी
कबरः	कबरी · केशवेशः
नीलः	नीली · अनाच्छादनम्

ऊधसन्नान्तविशेषः

पीनोधस्	पीनोध्नी
घटोधस्	घटोध्नी
द्विहायन	द्विहायनी
त्रिहायण	त्रिहायणी
चतुर्हायण	चतुर्हायणी
द्विदामन्	द्विदाम्नी
चातुर्य्यम्	चातुरी
भ्रूषणः	भ्रूषणा
भारवाट्	भारौही
श्वेतवाट्	श्वेतौही
मत्स्यः	मत्सी
धीवरः	धीवरी

बहुव्रीहौ समासेन्त्रपदेश्चाश्
उपधालोपविरहिणस्तुङीप्न
वहुयज्वा   वहुयज्वे
वहुयज्वा   वहुयज्वानौ
वहुधीवन्   बहुधीवरी-र्यौ
बहुधीवा   बहुधीवानौ
वहुधीवा   बहुधीवे

मृगः   मृगी
हंसः   हंसी
गार्ग्यः गार्गी वा गार्ग्यायणी
कठः   कठी
कौथुमः   कौथुमी
अमूलः   अमूला
त्रिपाद्· त्रिपदी·अवचित्तु·त्रिपा
शोणः शोणी वा शोणा
चंडः   चंडी- चंडा
गोपः   गोपी
पुंयोगेनस्त्रियांवर्त्तमानाद्
नियतस्त्रीलिङ्गाज्जातिवाच
काच्च योपधादीप् भवति।
ब्राह्मणस्य स्त्री ति विग्रहे ॥
ब्राह्मणः   ब्राह्मणी
शवरः   शवरी
वेनः   वेनी

जातावपि ब्राह्मणी एव
याजकान्तान्तु गोपालिका
अश्वपालिकेत्यादिरूपमाव
न्तमेव
योपधात्तु वैश्यः वैश्या
क्षत्रियः क्षत्रियाः
क्षत्रियाणी क्षत्रियी एवमाय
शब्देपि
अनडुह- अनड्वाही- अनडुही
असितः- असिता- असिक्नी
पलितः- पलिता- पलिक्नी
इमौ होछ्य
श्येतः   श्येता
हरितः   हरिणी- हरिता
एतः   एता- एनी
रोहितः   रोहिता- रोहिणी
लोहितः लोहिता-लोहिनी

कान्तादपिकरणान्तीयान्त
पूर्वपदात् जातिपूर्वक वहु
व्रीहेर्जातान्तवर्जितात् भा
र्य्यावाचि पाणिगृहीतशब्दात्

अस्यत्वघोनक्ताच्चभवतिईप् यथा

पुं.	स्त्री.	
वस्त्रक्रीतः	वस्त्रक्रीती क्वचित्र	धनक्रीता
उरुभिन्नः	उरुभिन्नी जातान्तात्र	दन्तजाता
पाणिगृहीतः	पाणिगृहीती भार्याम्रते	पाणिगृहीता
अभ्रलिप्तः	अभ्रलिप्ती वह्नत्वेत्र	चन्दनलिप्ता
	क्वचिद्वा	
सुरापीतः	सुरापीती	सुरापीता

इतिस्त्रीलिंगविचारः।

अथकारकाः॥

क्रियान्वयित्वमात्रंस्यात्कारकाणांतुलक्षणम् वाक्यादौका रकज्ञानंबोधकंतानिषड्यथा १ कर्त्ताकर्म्मचकरणंसं प्रदानंतथैवच अपादानाधिकरणमित्याहुःकारकाणि षट् २ विभक्तयोत्रविज्ञेयाः क्रमतःप्रथमादिकाः तत्र पंचविधःकर्त्ताकर्म्मसप्तविधंभवेत् ३ करणंद्विविधं चैवतथाधारश्चतुर्विधः करोतिकारकंसर्वंतत्स्वातंत्र्यवि वक्षया ४ स्वतंत्रहेतुकर्म्मोक्तानुक्तकर्त्तेतिपंचधा धुएवंकरोतिवैप्राहुःदंडोदमयतेछलम् ५ बुधाःस्व यंहिमुच्यंतेपराणेसाधवोविदुः पराणोःसाधुभिःका र्याःपंचोदाहरणानिच ६ क्रियामुख्योभवेत्कर्त्ताहे तुकर्त्ताप्रयोजकः अनुमंताग्रहीताचकर्त्तापंचविधः क्वचित् ७ क्रियामुख्यःस्वतंत्रःस्यात् हेतुकर्त्तापिदर्शि तः प्रयोजकोनुमन्ताचग्रहीतापिस्वतंत्रकाः ८।

क्रियाप्रयोजकः कर्त्ता तच्चास्मिन्प्रथमाभवेत् तृतीयावाप्यतु
क्तेस्यादेतदेवनचान्यथा ९ ग्रामंगच्छतिपांथोयंपांथे
गतिनिषेत्कृता तिङ्ाद्यभिहितःपांथः वचनंचक्रियासमं
१० कर्त्तर्यभिहितेज्ञेयाविभक्तिःप्रथमासदा तिङाभि
हितकर्म्मस्याविभक्तिःप्रथमातथा ११ ओदनःपच्यतेतेन
तृतीयाकर्तृगात्रतु पचतीत्यत्रचोक्तत्वंकर्त्तुरस्तिविवक्षया
१२ आकांतावशतोमुख्योभिहितत्वंभवेत्तिङा प्रउक्तेक
थितत्वंचाभिहितत्वंतदेवहि १३ पच्यतेपचतीत्यत्रमुख्य
त्वंकर्म्मकर्तृगं यकृशब्भ्यांतिङ्विशिष्टाभ्यांबुध्यतेगौणता
न्यथा १४ पचतीत्यत्रकःकिंचपच्यतेकिंचकेनच आकां
तामुख्यगोणस्यास्यात्क्रमात्कर्तृकर्म्मणोः १५ कर्तृप्रधा
नतास्थानेकर्त्तुःसंख्यातिङासमा कर्म्मप्रधानतायांचक
र्म्मसंख्यापितत्समा १६ कर्तृप्रधानकेस्थानेकर्म्मसंख्या
यथोचिता कर्म्मप्रधानकेस्थानेकर्त्तुःसंख्यायथेप्सिता १७
उक्तेकर्त्तरिसंख्यातुतिङःकर्त्तुर्द्वयोःसमा चैत्रःपचतिमा
साच्चंपचतस्तौपचंतिते १८ तथासंख्याकर्म्मणस्याज्ज्ञेया
कर्म्मक्रियापदे मूलकंपच्यतेतेनपच्येतेमूलकेतथा १९
मूलकानिचपच्यंतेकर्त्तुःसंख्यात्वपेक्षया कृदन्तेषष्ठिका
ज्ञेया नभिहितेतुकर्त्तरि २० परलोकहितस्यस्यातप
रलोकहितेनवा सेवितव्यःसदाधर्म्मःपुरुषेणनरस्यच
२१ अनुक्तेकर्म्मणीज्ञेयाःषष्ठीद्विविचतुर्थिकाः कटस्य
कारकःकारुःषष्ठ्यत्रानुक्तकर्म्मणि २२ ग्रामंगच्छत्यनुक्ते
तुद्वितीयाकर्म्मणीरिता संजानीतेतुपुत्रेणतृतीयाचप्रकी
र्त्तिता २२ ग्रामायव्रजतीत्यत्रतुर्यिकानुक्तकर्म्मगा अ
ध्वभिन्नेतुगत्यर्थेकर्म्मणीद्वेविभक्तिके २३ द्वितीयाचचतु

र्थीचग्रामंग्रामायवाव्रजेत् क्रियायोगेप्ययोगेपिप्रथमावच
नानिच २४ राजानदीजलंस्तेषुप्रथमैवक्रियानदि त्र
यः कालाः प्रयोगेतुक्रियानाद्दक्प्रदीयताम् २५ सम्बो
धनेचद्देभोभ्यांज्ञायतेप्रथमैवहि
अथभावविचारः धात्वर्थस्त्वत्रभावोस्तिभवनेभावएव
वा २६ धात्वर्थएवभावाख्योकर्मकस्यलगोभवेत्
तिङ्वाच्यभावनायास्तुसत्त्वरूपतयास्थितेः २७ भाव
वाचितिङन्तेतुस्यादेकत्वंचसर्वदा द्वित्वाद्यप्रत्ययाच्चा
पिभाष्यादेकत्वमिष्यते २८ घटेनभूयतेगेहे घटाभ्यां
भूयतेतथा घटैस्तुभूयतेत्येवं द्वित्वाद्यंनक्रियागतम् २९
कर्त्रादीनांतुयत्रस्यात्सामानाधिकरण्यकम् लकारार्थे
नतत्रैवस्यात्कर्त्रादिगताचया ३० संख्यातद्बोधकंचस्या
दाख्यातमितिनिश्चयः सामानाधिकरण्यंचतत्कर्त्रादिनिरू
पितम् ३१ लकारार्थेनतोभावेदृश्यतेयतएवहि त
स्मादाख्यातगेभावेनैवद्वित्वादिकंभवेत् ३२।

अथकर्तृकर्मक्रियाविचारः

कार्य्यादीनांयथोत्पत्तिः सव्यापारप्रवृत्तिका साक्रियाक
र्तृनिष्ठास्तिसैवस्यात्कर्मबोधिका ३३ क्रियायांव
चनेकर्तृकर्मणोःलिंगसंख्यके कर्त्तरिप्रथमायत्रद्विती
यातत्रकर्मणि ३४ कुंभंकुलालःकुरुतेकर्तृवाच्यमि
यास्तिसा कर्मणिप्रथमायत्रतृतीयाचास्तिकर्तरि क
र्मक्रियापदंतत्रतुतिङन्तमितिबुध्यताम् कर्तृव्यापारि
काचापिविवक्ष्यतेयथा ३५ व्यापारेस्वचकर्मादेः
स्वातंत्र्यात्कर्मणाभवा ओदनःपच्यतेचास्तिकर्तृवत्क
र्मणिस्फुटा ३६ क्रियाकर्मप्रधानाचेत्कर्तृसंख्याविवक्ष

या क्रियते घटं कुलालेन कुलालाभ्यात्तथाखनैः ३८ छिन्न
त्तिचासिनात्रास्ति मथमासिः छिन्नस्यापि किञ्चित्प्रयोजनाद
त्रप्रक्रियाविज्ञयोमया ३९ दर्शितोन्यद्विशेषेणतिङ
न्तविषयेस्थितम् कर्मकर्तृक्रियाद्यैः स्यात् वाक्यार्थः स
विशेषणैः क्रियाविशेषणे चाद्यं द्वितीयावचनंभवेत्
लिंगंनपुंसकंचस्यात् अन्यत्रतुविवक्षया ४१ ।

अथविशेष्यविशेषणभावः

विशेष्योवस्तुवाचीस्यात् तद्गुणंतुविशेषणम् विशेष
णोविशेष्यस्यलिंगसंख्याविभक्तयः ४२ भवंतिह्यज
हल्लिंगंत्यक्त्वासर्वत्रनिश्चयः मुख्योगौणोलाक्षणिकः
प्रयोगस्त्रिविधोभवेत् ४३ मुख्यंज्ञानंभवेन्मुख्येवि
शेषणपदंविना विशेषणैर्विशेष्यस्यज्ञानंगौणत्वकार
कम् ४४ यथाक्रोधगुणाक्रौणोरामःक्रोधोविषमह
त् सिंहोमाणवकश्चात्रलाक्षणीकोबलादिना ४५
अस्मात्पदादिदंबोध्यमितीच्छाशक्तिरिष्यते शक्तंपदं
चतद्वोतुयौगिकंरूढमित्यपि योगरूढंतथाज्ञेयंयौगि
कंरूढमेवच लक्षणासक्यसंबंधस्तात्पर्यानुपपत्ति
तः ४७ वक्तुश्चाभीप्सितोह्यर्थःशक्यार्थोलक्षणास्थ
ले जहत्स्वार्थाजहत्स्वार्थाभेदतोलक्षणाद्विधा ४८
गंगायांघोषइत्युक्तौतीरेसालक्षणामता स्वार्थरूपप्र
वाहस्यत्यागात्तीरेस्तिसायतः ४९ द्वितीयाछत्रिणोयां
तिकाशीमन्येपिबुध्यते रक्षतांदधिकाकेभ्योद्वितीयाल
क्षणात्रच ५० रक्षणंश्वादिकेभ्योपिज्ञायतेकाकल
णात् लक्षणाविषयोलक्ष्योव्यंजनानश्यकततः
५१ ॥

अथद्वितीया

क्रियोद्देश्यंभवेत्कर्म्मद्वितीयातत्रजायते जलंपिबतिदुग्धंच
जलेदुग्धेचकर्म्मता ५२ जलदुग्धेक्रियोद्देश्येपानक्रिया
निरूपिते सप्तकर्म्माण्यकथितानीप्सिताभिहितेप्सिताः ५३
ईप्सितानीप्सितंकर्त्रोख्यमनभिहितंतथा गांदोग्धिचपयो
गोपाःकथितंतत्रविद्यते ५४ विषंभुंक्तेसुभेज्योपिग्रामं
गच्छंस्तृणंस्पृशन् अनीप्सितमिदंकर्म्मज्ञायतेत्वनिच्छ
या ५५ कटस्तुक्रियतेतेनाऽभिहितंतत्प्रदर्शितम् ई
प्सितंत्विदमेवास्तिज्ञातव्यंप्रदृधतेबुधः ५६ ईप्सितानी
प्सितंशुद्धंचोरयतिविमूढधीः कर्तृकर्म्मसमाख्यातंगुरुः
शिष्यंचप्रेषते ५७ शिष्योग्रामंतुयात्येवशिष्यःकर्त्ता
पिकर्म्मच उत्पाद्यंसंस्कार्य्यंचविकार्य्यंप्राप्यमेवच ५८
चतुर्धात्रविकार्य्यंतुद्विधाभवतिभेदतः प्रकृतेर्नाशकंचा
पिगुणान्तरकरंतथा ५९ भेदाएतेपिसर्वेषामन्तर्भूताः
पृथक्स्थिताः कटंकरोतिकारूकःउत्पाद्यंत्विदमेवहि ६०
दीप्तिंप्राप्नोतिसच्छिष्यःसंस्कारोत्रतुदीप्तया काष्ठंभस्मक
रोत्यत्रविकार्य्यंप्रकृतेर्हरम् ६१ मृदंघटंकरोत्यत्रगु
णान्तरकरंमतम् ग्रामंप्राप्नोतिग्रामीणःप्राप्यंकर्म्मात्रबु
ध्यते ६२ क्रियाविशेषणंकर्म्मनपुंसकमपीष्यते य
थानिःशंकमनिशंलंकांरामोवलोकते ६३ ऋतेवि
नासमायोगेद्वितीयाऽत्रजायते कालाधनोऽध्ववीप्सा
यांह्यंतरेणांतरोऽपरि ६४ अभितःपरितश्चापिनिकषा
समयाभिधिक् प्रत्यन्वधिगताचस्यात्सर्वोभयतसोरपि
६५ ऋतेबुद्धिंनवोधःस्याद्विनाज्ञानंसुखंनहि आ
बालंहरिभक्तिस्यात्मासंश्वा कोशमापगा ६६ वारंवारं

समयाति हा दुष्टं चान्तरेण शं अन्तरा त्वां मदयास्येन मुपर्य्यो
गतोस्ति सः ६७ नगरं चाभितो गर्ताः नगरं परितो जलम्
निकषाद्रिं स्थिता वृक्षाः समयाद्रिं जलाद्रिता ६८ अभ्या
सेच गुणं मानः धिङ्मूर्खं गुणवर्ज्जितम् दीनं प्रति कृपा
कार्य्यो सोनु गेहं गृहं त्वाधि ६९ परितःसर्वतो ग्राममन्त्रप
न्वोभयतस्सभा शीङ्स्थासामधि पूर्वाणामाङ्याध्यु
भिर्वसः ७० आधारः कर्म विज्ञेयन्तदुदाहरणं यथा
अधिशेते वनं रामो ध्यास्ते चाप्यधितिष्ठति ७१ आवस
ति हि वैकुण्ठमुपवसति च ध्रुवम् अधिवसति यस्तत्रानु
वसति समाधवः ७२ अभुक्त्यर्थस्य वसते नोपोष्य वस
तः पथि दुहाद्यर्थकधातूनामविवक्षितकारकम् ७३
कर्मसञ्ज्ञम्भवत्येवन्दुहादिः प्रोक्त ईरितः दुह्याच्पच्द
ण्ड्रुधि प्रच्छिचिब्रूशासुजिमन्थमुषाम् ७४ कर्मयुक्स्या
दकथितं तथा स्यान्नीहृकृष्वहाम् दुह्यादिद्वादशानां स्या
न्न्यादिकानान्तथैव च ७५ चतुर्णां कर्मणा युक्तं यत्तत्कर्मा
विवक्षितम् गान्दोग्धि च पयो गोपो याचते वसुधां बलिम्
७६ गोर्वलेरिन्यपादानमत्र कर्माविवक्षितम् तूर्णान्य
पूपं पचति चौरान्दण्डयते शतम् ७७ दुर्गं रुणद्धि राजानं
विपक्षन्नृपतिर्महान् अर्भकं पृच्छतो ध्यानं शाण्विनन्विदु
तः फलम् ७८ धर्मं ब्रूतेऽथ शिष्टः शिष्यं तापसत्तमो
राजन्यकमहाम्भोधिं कृष्णो जयति रुक्मिणीम् ७९ ममन्थ
फाणं दधि चौरो मुष्णाति तं शतम् अजां निनाय स ग्राममज्ञ
हारैनाम्वकर्षञ्च ८० वाहाथ समानार्थापर्यायेनान्नि वोधन
भित्तते प्रार्थते चापि बलिं पृथ्वीं स वामनः ८१ भाषते वक्ति
गदति शिष्यञ्च मेत्तथापरान् जानीते वन्दिकर्म्माख्यान्यान्

स्तोदाहृतिरूपितान् ८२
गतिबुद्ध्यर्थभक्षार्थाकर्म्मकाश्शब्दकर्मकाः येषान्तेऽत्र स
न्त्येषाम्प्रयोज्यकर्मसञ्ज्ञकः ८३ समादिष्टोऽथ तेषां ये प्रयो
गाः पूर्वदर्शिताः तान्येवोदाहरिष्येऽत्र कारिकारूपकाः यतः ८४
शत्रूनगमयत्स्वर्गं वेदार्थं स्वानवेदयत् आशयच्चामृतं दे
वान्वेदमध्यापयद्विधिम् ८५ आसयत्सलिले पृथ्वीं यस्स
मे श्रीहरिर्गतिः गत्यर्थयोर्नीवह्योस्तु प्रतिषेधः प्रदर्शितः ८६
सूतकर्तृवहेस्तत्र प्रतिषेधो न विद्यते अहिंसार्थस्य भक्षेश्च प्र
योज्यः कर्म नो भवेत् ८७ यत्त्मादीनान्दृशेश्चापि प्रयोज्यः क
र्मतामियात् हृक्रोर्वास्यात्तथानड्वान्दृशोऽभिवदेऽपि ८८
भारं वाहयते भृत्यैस्त्वादयति तैः पुनः सूतो वाहयते चोदं रथं
भक्षयते गरम् ८९ महेशेनाशमत्तुजान्कालन्नियामिति
स्थितिः पुत्रं जल्पयते भाषयते चैवोदाहरितथा ९० भक्ता
न्दर्शयते सैस्वाँस्तथा हारयते चटान् कटान्कारयतीस्यैं चै
वाभिवादयते गुरून् ९१ दर्शयतेङ्द्विवालेन वालं वापीतिभाव
य कर्मेणोदाहृता ह्येते प्रयोगाश्चार्थसाधकाः ९२ काला
ध्वनोर्द्दिनीयास्यात्संयोगातिशये सति मासं पचति मांसान्न
कुरुधानाश्च रोदति ९३ अधीते मासमत्रापि क्रोशमद्रि
श्च वर्त्तते नदी वहति वक्रापि क्रोशमित्यादिकं भवेत् ९४

अथ तृतीया

सहायकन्तु करणं यद्व्यापारादनन्तरम् क्रियासिद्धिर्भवेत्त
त्र तृतीयात्र कर्तृके मता कुठारेणच्छिनत्त्येधः कुठारोऽत्र स
हायकः वाह्यमाभ्यन्तरं चेति करणं द्विप्रकारकम् चक्षु
षा पश्यति ग्रामं गंगां च मनसा न्तिमं साकं सार्द्धं सहालं किं

हयोगेऽपि तृतीयिका समयानिकषायोगे स्यादित्थंभूतलक्षणे हेतौ कर्तरि तु स्वार्थे विनायोगे भये गुदे कारणे च तथाप्यन्यूने हीने भवेत्तथा निंदार्थे संप्रदाने च तृतीया तूर्यकार्थिका प्रकृत्यादिकशब्देभ्योऽवयवाच्च विकारिणः ॥

तेन साकं च सार्द्धं वा सह पुत्रेण चागतः श्रमेणालं च किं कोधैः हा कष्टेन सुखं नहि पुत्रेण समया तोषः मित्रेण निकषा प्रियं इत्थंभूते तृतीयास्ति जटाभिस्तापसा इमे तापसत्वं जटानां च धारणाद्देवलक्ष्यते हेतौ धूमेन चास्त्यग्निः "हता रामेण राक्षसाः समं तुल्यं च चन्द्रेण सदृशं च मुखं तव विनाधनेन चिंतास्ति भयेन च पलायनम् गृहीतः शत्रुभिर्दुष्टैः कालो मित्रेण चानिशं गुणेन न्यून ऊनश्च हीनश्चापि गुणेन वै दास्यै मालार्थके निंद्ये दास्या मालां प्रयच्छति प्रकृत्या शोभनो गार्ग्यो गोत्रेणेति समेन च मायेण यातिकस्तोऽत्र काणः पत्तु· स्तथाक्ष्णि·णा ॥

अथ चतुर्थी

कर्मणा यमभिप्रैति संप्रदानं तदुच्यते दार्थकानां तु धातूनां चतुर्थी तत्र जायते नमः स्वस्ति स्वधा स्वाहा वषडादियुतात्तथा अलंहिते निमित्तेऽर्थे स्यादाशिषि विकल्पनात्स्पृ रुच्यर्थकधातूनां स्याच्च क्रु स्थाशपान्तथा धारेः स्पृहेः क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानां तथा। राधेरीक्षेर्गणश्चापि योगे ह्यर्थविशेषके चतुर्थी जायते तद्रुत्थीधातोः करणेऽपि च तादर्थ्ये क्लृपि सम्पन्नौ क्रियार्थोपपदस्य च तुमुनः कर्मणि तेयात्तुमर्थे भाववाचिनि मन्यतेः प्राणिवर्ज्ये च कर्मणि स्यादनादरे शृगालशुककाकानामेव प्राणिषु वर्जनम् नौका

द्वयोरपि ज्ञेयं वर्जनं शास्त्रसम्मतम् हरिज्ञायधनं दत्ते हरिर्द्वे
संप्रदानता संप्रदानं त्रिधा ज्ञेयं प्रेरकं चानुमन्तृ च अनिराक
रणकं चेति दाधातोर्विषये स्फुटम् याचते गोस्त्वं विप्राय दा
नं प्रेरकमुच्यते अयाचते तु यद्दानमनुमन्तृ तदुच्यते नि
षेधाभावकं दानमनिराकर्तृसंज्ञकम् अतिथये फलं दत्तं
सदेहीति न याचते देव्याश्च नैवेद्यमालादानं देवी न रोध
ति नमो रामाय पुत्राय स्वस्ति स्वाहाग्नये भवेत् स्वधापि
तृवषट्वौषट् प्रभोरलं तु यमाय च सद्योहितनिमित्ता
र्थे स्वाभार्थं जलमानय मह्यं हाय स्तु भक्त्या दाशिषादौ
च दृश्यते हरये रोचते भक्तिर्गोपीकृष्णाय श्लाघते कुत
निश्तिष्ठते न स्वे वापि विभावय गान्धार्यजि मह्यं स
मोऽलम्भक्ताय वा हरिः पुष्पेभ्यश्च स्पृहयते दैत्यः क्रुध्यति
विष्णवे उपतिष्ठते वानरस्याय स्तुपतिर्विगर्हति गर्गोन
ध्यति कृष्णाय द्रोग्ध्रे सोऽनुगृह्णाति च शताय च परिक्रीतोऽनु
क्रेय ते वने हरिम् ज्ञानाय जायते भक्तिः कल्पते स्तुपति
हुते फलेभ्यो याति मित्रस्य गमयत्वमहीपतिः तृणाय म
न्यते न त्वां तृणमन्यत इत्यपि पुनेश्वानं च त्वामन्येनाव
मन्तव्यमन्यते ॥

अथ पंचमी

अपादानम्भवेत्सोऽवविश्लेषेयोऽवधिर्ध्रुवम् विभक्तिःपं
चमी तत्र ग्रामाद्याति बुधो यथा चलाचलविभिन्नं तदेका
दशविधं पुनः धावतास्तु चलं पाते स्थावरादचलं भवेत्
भयमादानमुक्तिः पराजयजुगुप्सके प्रमादत्राणविश्ले
षाविरामान्तर्द्धिवारणाः आज्ञाद्बिभेति देवाल आदत्ते च

धनेविभोः पितुः संजायतेपुत्रः करीसिंहात्पराजितः पा
पाज्जुगुप्सते विद्वान् नीचोधर्मात्प्रमाद्यते ज्याद्याद्द्रतिगां
शूरः ह्रताम्यर्णेपतत्यधः स्रुरिविंसृतेपापादंतर्धत्तेगु
रोर्वटुः यवेभ्योवारयतिगामपादानंक्रमात्मतम् भिन्ना
न्यपृथगादीनांयोगेपिस्यात्तुपंचमी गोपालाद्धीवराद्भि
न्नाःशूद्रास्तेषांसमामताः पावरास्तुपृथकतेभ्यःन्यूना
स्तेभ्योन्यजास्तथा । इतिपञ्चमी

अथषष्ठी

षष्ठीसम्बन्धमात्रस्याकर्तृत्वेनविवर्जिता भ्रातानैत्रस्य
चायंवैसंबंधश्चैत्रगोमतः संबंधगात्तुषष्ठ्येषाविवक्ष
वशात्तोद्वयोः संबंधस्योभयस्थत्वादुभयत्रापिजायते
निर्द्धारणेयथासास्यात्सर्वेषांगुणवान्वरः राजास्य
पुरुषस्यायंराज्ञोभृत्यस्तुभक्तिमान् प्रयोगभेदज्ञाज्ञे
याषष्ठीतूभयत्रापिसा द्वितीयार्थेपिषष्ठ्यास्तुकारकत्वं
यथात्रहि प्राज्ञोर्दिनस्तिसूरेपंमातुःस्मरतिचेन्यपि कु
त्रचित्तुद्वितीयायाःकारकत्वविवर्ज्जिताः यथातास्वत्र
विज्ञेयाःद्विमासिंदसिणेनतु जडाभिस्तापसाश्चात्रपा
कायस्यास्तिकायथा धूमाद्वह्निश्चभोधीरचर्म्मणीद्वी
पिनंततः पातिवत्तापतेयास्तितुध्यतेदंतिपंचभिः कि
याभिश्चाप्रयुक्ताभिःकारकत्वेनचान्यथा ॥

अथसप्तमी

अधिकरणमाधारःसप्तमीतत्रजायते क्रियाज्ञाप्यप
दार्थानांविषयेसाचदृश्यते पततप्रतिबंधादेमाधारं

नेविदुर्बुधाः मद्याधिकरणंज्ञेयंषड्विधंनामभेदतः सामीप्यं व्यापकश्चैव वैषयिकोपचारिके औपश्लेषिकनैमित्तकसत्नैव त्तुषड्विधम् यथांचोषोहृदि ग्रस्य सामीप्यमिदमीरितम् व्यापकंतुतिलेतैलं वैषयिकं वनेम्रगाः ॥

ताराशातंकराग्रेनदौपचारिकसंतकम् गुहेश्वरस्थितिर्यं स्मानैमित्तकमिदंमतम् कटेशेतेकुमारोसावौपश्लेषिक सञ्ज्ञकम् निर्द्धारणेनिमित्तेचसतिसत्यर्थगापिच पंडिते षुकविःश्रेष्ठःनिर्द्धारणमिदंमतम् चर्मणीद्वीपिनंहंतिनि मित्तार्थेत्रसाप्तमता सत्सुसन्तेषुनोदुःखमित्यादौसतिसप्त मी दियमानेगवांगोष्ठेसत्यर्थोस्यत्रकिंपुनः

श्लोकोयथा

चर्मणीद्वीपिनंहन्तिदन्तयोर्हंतिकुंजरं
केशेषुचमरींहन्तिसीम्निपुष्कलकोहतः
नाभिकोशोत्रसीमास्यात्गंधम्रगस्तुपुष्कलः

अथमिश्रितार्थाःविभक्तयः ॥

तृतीयापंचमीहेतुभयेहर्षेचसम्मते हर्षाद्धर्षेणवायाति भयाद्भयेनकम्पते प्रभवतीतियोगेस्तःचतुर्थीषष्ठिकेचते तस्यप्रभवतीतिस्यात्तस्मैप्रभवतीतिच विनाश्यकहयो र्योगेद्वितृतीयेथपंचमी भक्तिंविनाद्वथाजन्मपुत्रेणचवि नाकुलम् विनागुणात्त्वमानंस्यात्सर्वलोकमतंत्विदम् श्यकुठारमेधोत्रकुठारेणश्यकहतम् कुठाराच्चश्यक

ज्ञानमिंधनंसमुपार्ज्जितम् ऋतेयोगेद्वितीयास्यात्
पंचमीचापिजायते ऋतेबुद्धिंनबोधःस्यादृतेज्ञाना
न्सुखंनहि चतुर्थीसप्तमीहेतुनिमित्तार्थेप्रकीर्तिते
यज्ञायचपशुर्वद्धःयज्ञेवापशुबंधनम् समानार्थ
कशब्दानांयोगेषष्ठीतृतीयके सप्तमःसहशास्त्रस्ये
धनस्यचधनेनवा तेयेनिर्द्धारणेहेतुसप्तमीषष्ठि
काभिधे सर्वेषांगुणवान्कृष्णःसर्वेषुगुणवान्वाः
तुष्टापोषेषुभोगेनतृतीयाषष्ठिकेचने तस्यतुष्ट
स्तेनैवतेनतस्यापमानितः तेनतस्योपयुक्तं
स्यात्तस्यभोगोकृतेनवा तृतीयापञ्चमीषष्ठी
कारणेस्युर्विभक्तयः कुठारेणच्छिनत्त्येधःस्तोका
न्मुक्तोभवेत्तथा कारणेषष्ठिकाभिन्नंसञ्जानीते
घृतस्यच तृतीयार्थोत्रसर्वत्ररूपाण्येवमभेदता
तृतीयात्वर्थकाषष्ठीसम्प्रदानेतथात्रिधा दास्याः
संयच्छतेमालांदास्यैचेत्यर्थबोधनम् सुधिनाय
वदान्यत्वेसम्प्रदानेचतुर्थिका वलिस्त्वद्भ्यःसदेयो
त्रार्थस्तुभ्यसेत्तिच सम्प्रदानेतुहेतवेकालानि
यतकेक्रये चतुर्थीचतृतीयाचशतेनचशताय
च अध्वभिन्नेतुगत्यर्थेकर्मणोद्विविभक्तिके
द्वितीयाचचतुर्थीचग्रामंग्रामायवाव्रजेत्॥

इतिविभक्त्यर्थाः

अथसमासाः

पदानांबह्वयोर्वापिचैकपदंसमासस्तत्र विभक्तिलोपस्त
स्मांतेविभक्तिर्जायतेपुनः तत्पुरुषोबहुव्रीहिःकर्मधा
रयएवच द्विगुर्द्वन्द्वाव्ययीभावाः समासाःषट्प्रदर्शिताः
अत्रार्थैकस्यचित्कृषोराजानंस्वार्थबोधने द्वंद्वोद्विगुरपि
चाहंमद्गेहेनित्यमव्ययीभावः तत्पुरुषकर्मधारय
येनाहंस्यांबहुव्रीहिः चार्थेद्वंद्वःसमासस्याद्भेदे
कर्मधारयः अन्यार्थेतुबहुव्रीहिःनादौतत्पुरुषप्रथा
नित्योनित्यान्तुगन्योलुक्केवलोष्टनञ्च मध्यमप
दलोपीचोपपदोह्येकशेषकः लौकिकोलौकिकस्यापि
वस्तांभेदाइमेपिच. समासेषुचप्राधान्यंचतुर्धाविप
नेस्फुटम् पूर्वोत्तरोभयान्यार्थेभेदैर्लक्ष्यानुरोधतः
द्वंद्वैकशेषद्विगवःप्रायःस्युर्हिप्रधानकाः द्विगुर्नञ्
मध्यलोपीचकर्मधारयएवच अव्ययीभावकेपूर्व
प्रधानमव्ययोत्तरम् तत्पुरुषस्यविज्ञेयम्बहुव्रीहाव
यान्यकम्॥

अथतत्पुरुषः

विभक्तिनाम्नावत्तन्नाम्नास्तौतत्पुरुषामताः प्रथमाद्यं
तिमेशब्देनादौतत्पुरुषेभवेत् प्रथमादौक्वचिद्वापिपू
र्वकायःसमासके पूर्वकायःप्रयोगादौप्राधान्यपूर्वके
क्वचित्

प्रथमातत्पुरुषोयथा

पूर्वःकायस्य पूर्वकायः

अर्द्धंपिप्पल्याः अर्द्धपिप्पली
द्वितीयंभिक्षायाः भिक्षाद्वितीयं
एवंतृतीयातुर्यादिशब्देऽपिसमासः
प्राप्तोजीविकां प्राप्तजीविकः
आपन्नोजीविकां आपन्नजीविकः

द्वितीयातत्पुरुषोयथा कृष्णंश्रितः कृष्णश्रितः नरकंपतितः नरकपतितः ग्रामंगतो ग्रामगतः सुखम् आपन्नः सुखापन्नः

तृतीयातत्पुरुषोयथा शंकुलयाखंडः शंकुलाखंडः शंकुलाखगकर्त्तरी मासेनपूर्वः मासपूर्वः कुठारेणछिन्नः कुठारछिन्नः वाचानिपुणोवाङ्‌निपुणः

चतुर्थीतत्पुरुषोयथा यूपायदारु यूपदारु कुंडलायहिरण्यं कुंडलहिरण्यं भूतायबलिः भूतबलिः शिवायरक्षितं शिवरक्षितम् तस्मैहितं तद्धितम्

पंचमीतत्पुरुषोयथा सिंहात्भयं सिंहभयं चौरात्भयं चौरभयं हयात्पतितः हयपतितः

षष्ठीतत्पुरुषोयथा कृष्णस्यभक्तः कृष्णभक्तः वृक्षस्यफलं वृक्षफलम् वृक्षपुष्पं वृक्षमूलं वृक्षपत्रमित्यादि

सप्तमीतत्पुरुषोयथा अक्षेषुशौंडः अक्षशौंडः अक्ताः स्तनपाशकाः ग्रामेगतः ग्रामगतः कूपेपतितः कूपपतितः

अथनञ्समासाः

प्रायोव्ययेऽव्ययार्थे नञभावार्थवोधकः नञ्पुरुषोह
सोयं वैनञ् नाम्नात्र वर्णितः

न ब्राह्मणः	अब्राह्मणः	न अश्वः	अनश्वः
न घटः	अघटः	न अकारः	अनकारः
न भेदः	अभेदः	न उत्तरम्	अनुत्तरम्

अत्र स्वराद्युत्तरपदयोगात्
नकारागमः

अथबहुब्रीहिः

समेधाथबहुब्रीहिःप्रायोन्यार्थप्रधानकः द्विपदोबहु
रूपोपि सद्रूपर्वपदस्तथा संख्योत्तरपदश्चैव संख्योभ
यपदोपिच दिगंतव्यतिहाराभ्यां लक्षणाभ्यां तु सप्तधा
ससप्तदशधाज्ञेयः पुनर्भेदैः सलक्षणः स्वतरामोय
मित्यादौ यच्छब्देनान्यबोधनात् द्वित्रेत्यादौ तु धेज्ञेया
पदोभयप्रधानता द्विपदस्तु बहुब्रीहिर्विभक्त्यर्थे स
माश्रितः द्वितीयादिविभक्तीनां नामभिः षट्विधो
मतः षष्ठ्यर्थेस्तु बहुब्रीहिस्त्रिधोदाहरणैः कृतः
नञ्गुणोः नञ्गुणोपिस्यात् संविज्ञानोतसंयुतः समा
स्यर्थो बहुब्रीहिः सामानाधिकरण्यभाक् चक्रपा
णीप्रयोगादौस्यात् व्याधिकरणोपिच।

उदाहरणानि

तत्र प्रथमं द्विपदो बहुव्रीहिः।

१ द्वितीयार्थे बहुव्रीहिः यथा ग्रामंधनं येप्राप्तं स ग्रामधनः ग्रामम् प्राप्तं यं पुरुषं स ग्रामप्राप्तः आरूढवानरोवृक्षः

२ तृतीयार्थे बहु॰ यथा निर्जितःकामोयेन स निर्जितकामः दत्तंदानं येन सदत्तदानः

३ चतुर्थ्यर्थे बहु॰ यथा उपनीतंभोजनंयस्मै स उपनीतभोजनः दत्तोदंडोयस्मै स दत्तदंडः

४ पंचम्यर्थे बहु॰ यथा निर्गतं उदकं यस्मात् स निर्गतोदकः कूपः निर्गताजनायस्मात् ग्रामात् स निर्गतजनोग्रामः

५ षष्ठ्यर्थे बहु॰ यथा पीतं अम्बरं यस्य सपीताम्बरः विष्णुः बहवो भृत्यायस्य स बहुभृत्योधनाढ्यः

६ षष्ठ्यर्थेभेदस्तद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः यथा तस्यगुणास्तद्गुणाः तद्गुणाः संविज्ञायंते यत्रेतिविग्रहः लंबकर्णमानयेत्यत्र लंबौकर्णौयस्यस लंबकर्णः

इतिज्ञाने लंबकर्णतारूपतद्गुणसंविज्ञानपूर्वकं कर्णविशिष्टस्यैवानयनंभवति

७ अतद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिर्यथा दृष्टसागरमानयेत्यत्र नोरूपतद्गुणविशिष्टस्यानयनासंभवात्तौ रूपतद्गुणविज्ञानपूर्वकमेवतस्यानयनंभवति

८ समम्यर्थे व· यथा मामंउदकंयस्मिन्तेत्रे तत्सा मोदकंतेत्रं घृतंमधुयास्मिन्पात्रे तत्घृतमधु पात्रम्

९ बहुपदो· यथा सुखदाः हृद्दाःब्राह्मणाः यस्य स सुखद हृद्दब्राह्मणः + बहुली राग्रष्टिर्गौर्य स्य सबहुलीरागष्टिगुः।

१० संख्योत्तरपदोः यथा उपसमीपेदशानामिमेपुरु षाः उपदशाः उपविंशाः उपशताः

११ संख्योभयपदोः यथा द्वौ वा त्रयो वा मुख्यायेषु इ तिद्वित्रा· पंचदशाः पंचषट्

१२ सहपूर्वपदो· यथा सहमूलेनउद्धृतः तरुः ससमूलोद्धृतः सहपत्नैःपतितोयः स·सपत्तपतितः पत्नाः सहायाः

१३ व्यतिहारलक्षणो यथा केषेषुकेषेषुगृहीत्वाप्रव र्ततेयत्युद्धं तत्केशाकेशि मुष्टिभिः मुष्टिभिः मुष्टीमुष्टि दंडैश्चदंडैः दंडादंडि

१४ दिगंतलक्षणो यथा दक्षिणस्याश्चपूर्वस्याश्च दि शोर्यदन्तरालं सेयंदिक दक्षिणपूर्वा· उत्तरपूर्वा दक्षिणपश्चिमा इत्यादि

१५ समाधिकरणो यथा बहवोवर्णाः यस्मिन् पटेसं ति सबहुवर्णः× बहवः पांशायस्मिन्कटेसंति सबहुपांशुः कटः

१६ व्यधिकरणो यथा चक्रंपाणौयस्यसचक्रपाणिः

१७ नित्यसमासरूपो व·यथा कंठेकालोयस्य सकंठे कालःशिवः बिलेशेतेयः सबिलेशयःसर्पः

उरसि लोमानि यस्य स उरसिलोमा इति बहुब्रीहिः

अथ कर्म्मधारयः।

कर्म्मधारयसंज्ञस्तु समधाचाष्टमोपिहि विशेषणादिकश्चैव विशेष्यादि पदस्तथा विशेषणद्वयादिश्चोपमानादि पदोपिच उपमानोत्तराख्योस्ति संभावनादिकस्तथा अवधारण पूर्वाख्यः समपूर्वपदान्वितः मध्यमपदलोपी च कर्म्मधारयकोष्टमः

प्राधान्यं रूपभेदेन द्विविधं कर्म्मधारये क्वचित्पूर्वपदार्थे च क्वचिदुत्तरके तथा शूरः पुरुषसिंहोयमत्र पूर्वपदार्थके नीलोत्पलमिवास्यास्ति प्राधान्यं चात्रतूत्तरे

उदाहरणानि यथा

१ विशेषणपूर्वपदो यथा नीलंचतदुत्पलं नीलोत्पलम् श्वेतश्चासौ अश्वश्च श्वेताश्वः नीलएवघटः नीलघटः

२ विशेष्यपूर्वपदो यथा वैयाकरणश्चासौ खसूचीच वैयाकरणखसूची शास्त्रदृष्टः अहोनिर्म्मलंगगनमितिवक्ता

३ विशेषणोभयपदो यथा शीतंचतत् श्वेतञ्च शीतश्वेतम्

४ उपमानपूर्वपदो यथा कुंदइवश्वेतः कुंदश्वेतः मेघइवश्यामः मेघश्याम

५ उपमानोत्तरपदो यथा पुरुषोयंव्याघ्रइव पुरुषव्याघ्रः नरोयंसिंहइव नरसिंहः पुरुषोयंवृष

इव गुरुवद्गुरुः

६ संभावनापूर्वपदो यथा गुणा इति बुद्धिः गुणबुद्धिः पुत्र इतियत्न ग्रहणं पुत्रग्रहणम्

७ अवधारणापूर्वपदो यथा गुणएवधनं गुणधनं स्वकृतमेवबंधुः स्वकृतबंधुः

८ मध्यमपदलोपी यथा शाकःप्रियोयस्य पार्थिवस्यसशाकप्रियःशाकप्रियश्चासौपार्थिवः शाकपार्थिवः अत्रमध्यगतप्रियपदलोपात्संज्ञा इतिकर्मधारयः

अथद्विगुः

संख्यापूर्वपदानांच समासोद्विगुरुच्यते द्विगुःस्यादेकवद्भावोनेकवद्भावसंज्ञकः विषयस्तद्वितार्थस्यवाच्योपितद्धितार्थके समाहारोपितेषवोत्तरपदपरस्त्था द्वंद्वैकशेषद्विगवः प्रायःपूर्वप्रधानकाः

उदाहरणानियथा

एकवद्भावो यथा त्रीणिशृंगाणि समाहृतानि इति त्रिशृंगं पंचमूलानिसमाहृतानि इतिपंचमूली दशमूली शतमूली

अनेकवद्भावो यथा चतस्रोदिशः चतुर्दिशः त्रयोलोकाः त्रिलोकी

समाहारो यथा त्रयाणांसखीनां समाहारः त्रिसखं अदंतानांस्त्रीप्रत्ययांतत्वं पंचानांवटानांसमाहारः पंचवटी ।त्रयाणांलोकानांसमाहारः त्रिलोकी

त्रिफला इति रूढिः

उत्तरपदो यथा पंचगावः धनं यस्य सपंचगवधनः

तद्धितार्थविषयो यथा द्वयोर्मात्रोरपत्यं द्वैमातुरः षण्णा
म् मातॄणामपत्यं षाण्मातुरः पंचनापितानामप
त्यं पांचनापितिः

तद्धितार्थवाचो यथा पंचभिः गोभिः क्रीतः पंचगुः

इति द्विगुः

अथ द्वंद्वः

द्वंद्वः पञ्चविधश्चार्थे ह्येकशेषसमन्वितः समासे द्वंद्व
केत स्यात् प्राधान्यं द्विपदद्वये समुच्चयसमाहारौ तथै
वान्वाचयो मतः इतरेतरयोगश्चाप्येकशेषोस्ति पं
चमः लिंगं चांत्यस्य शब्दस्य द्विर्वचनादि पंचमे।

१ समुच्चयो· यथा चैत्रः पचति मैत्रश्च अत्रविभ
क्तिलोपाभावेपि चकारादेकवाक्यतारूपा
समासता वाक्यार्थबोधः फलम्

२ समाहारो यथा शंखश्च पटहश्च तयोः समाहा
रः शंखपटहं वाक्च त्वक्च द्वयोः समा
हारः वाक्त्वचम् पाणिपादम्
अत्रांतिमशब्देएकवचनांतता नित्यनपुंस
कता च सदैव

३ अन्वाचयो· यथा भिक्षामट गां चानय· अत्रैकं
कार्य्यमहत्त्वस्य सामान्येन द्वितीयकार्यक
रणं भवति

४ इतरेतरयोगो· यथा रामश्च कृष्णश्च रामकृष्णौ

रामश्च कृष्णश्च गोविन्दश्च रामकृष्णगोविंदाः
अत्रप्रत्येक पदप्राधान्यात् अनेकद्वयोः द्विवचनंब
हूनांसमासेबहुवचनंचभवति
अन्त्यशब्दलिंगताच यथा गंगाचप्रयागश्च गंगा
प्रयागौ प्रयागश्च गंगाच प्रयागगंगे
५ एकशेषो यथा माताच पिताच पितरौ दुहिताच
पुत्रश्च पुत्रौ ब्राह्मणीच ब्राह्मणश्च· ब्राह्म
णौ इतिद्वंद्वः
समुच्चयेनवाक्यन्वेद्व हूनांवाद्वयोश्च वा अंगनमाश्रिता
संख्यावाचकानांविकल्पतः

अथाव्ययीभावः

नामादिश्चाव्ययादिश्चाव्ययीभावोद्विधाभवेत् त्वती
योपिभवत्येकः पुनरव्ययमंतया पूर्वोत्तरान्यसंतं
त्वप्राधान्यंतत्रविद्यते पूर्वस्मिन् चोपकृष्णंतु गङ्गा
निविपिनेनिशि प्राधान्यंचोत्तरस्मिंस्तु नगरेलिह
खंप्रति उत्तमगङ्गन्तिद्वन्द्वेत्वत्रान्यप्रधानकः
नामपूर्वपदो यथा सूपस्यलेशः सूपप्रति घृतस्य
लेशः घृतप्रति शाकस्यमात्रं शाकप्रति फल
स्यमात्रं फलप्रति
अव्ययपूर्वपदो यथा कुंभस्य उपसमीपेवर्त्तते उप
कुंभं कृष्णस्य उपसमीपेवर्त्तते उपकृष्णं क्रम
मनतिक्रम्यवर्त्तते यथाक्रमम्।
पुनरव्ययादिर्यथा ब्राह्मणान् आमंत्रयस्व ब्राह्म
णानामंत्रयस्व यावन्त्यमत्राणिसन्ति तावतो

ब्राह्मणानामंत्रयस्वेति या वदमत्रम्

अथ संकीर्णाः समासाः

नित्योऽनित्योऽलुगन्योऽलुक् केवलोऽथ नञपि च मध्यमपदलोपी चोपपदोऽप्येकशेषकः

१ नित्यसमासो यथा कंठेकालः अधिहरि इत्यादि बहुव्रीह्यादौ दर्शितः

प्रायेणाविग्रहोनित्यसमासः

अस्थिरात्वकः कुंभकारश्च

२ अनित्यसमासो यथा राजपुरुषः राज्ञः पुरुषः पक्षे वाक्यमपि दृश्यते

३ अलुक् समासो यथा नचिरात् युधिष्ठिरः सरसिरुहम् अत्र इवेन समासो विभक्त्यलोपश्च जीमूतस्य इव जीमूतस्येव

४ केवलसमासो यथा भूतपूर्वः पूर्वंभूतः इतिविग्रहः केवलः अलुगेव वागर्थौ इव वागर्थाविव

५ नञ् समासः तत्पुरुषांते दर्शितः

६ मध्यमपदलोपी कर्मधारयांते दर्शितः

७ उपपदसमासो यथा सुवंतस्यातिङंतेन सहयोऽन्वयः सउपपदसमासः कर्मवाचके पूर्वपदे सति पचनहिधानम्

कुंभं करोतीति कुंभकारः ग्रंथकारः मालाकारः कुंभादि सुवंतपदैः सह करोतीतितिङ्पद मतिनिधिकारपदसमासः

एकशेषः अयं हन्दान्ते दर्शितः
लौकिको यथा सर्वश्च नः भ्रनश्च सर्वः
अलौकिको यथा सर्व अम्‌ भ्रन स्व राजन्‌ उःस पुरुष स्व इत्यादिरूपः

इति समासाः समाप्ताः

अथास्मिंस्तद्धितप्रकरणे विशेषद्योतनाय तत्त्व दशविभागा आकरे प्रदर्शिता स्तेषाञ्च कतिपये ऽनेक भेद संवलिता यथाऽपत्याधिकारनाम्नि प्रथमविभागे गोत्रापत्ययुवापत्येत्यावान्तरभेदात्त्रिधा सामान्यापत्य गोत्रापत्य युवापत्येतिनामभिः प्रत्यया अभिधीयन्ते तेषु प्रधानादि विभागा अकारादि वर्णक्रमेण प्रदर्शयिष्यमाणशब्देषु स्वादिगतैकद्वयादिवर्णैस्सूचिता उत्तेयाः येषां भागाः येषां यथाक्रमसुल्लिखितास्तेषां विलोक्यताम्‌ ॥

यदा पौत्रादीनपत्यत्वेन वक्तुमिच्छेत्तर्हि पितामहादीनां ते गोत्रापत्यानि कथ्यन्ते ऽथ यदा पित्रादयो ज्येष्ठो भ्राता वा जीवति तदा पितामहादिमपेक्ष्य पौत्रप्रभृतेरपत्यत्वन्तर्थादिकं युवापत्यमिति व्यवह्रियत इति बोध्यम्‌

प्रकरणनाम	संकेताक्षराणि		
१ अपत्याधिकारः	अप	९ ठगधिकारः	ठग
२ चातुरर्थिकाः	चातु	१० तस्य तदधिकारः	तस्य
३ शैषिकाः	शैषि	११ मत्वर्थीयाः	मत्व
४ प्राग्दीव्यतीयाः	प्राग्दी	१२ प्राग्दिशीयाः	प्राग्दि
५ ठगाधिकारः	ठग	१३ प्रागिवीयाः	प्रागि
६ प्राग्घितीयाः	प्राग्घि	१४ तद्राजाः	तद्रा
७ यद्विधिः	यद्वि	१५ द्विरुक्तप्रक्रिया	द्विरु
८ आर्हीयप्रकरणम्‌	आर्ही		

अंगना। नः। म०। अंगानि अस्याः सन्तीति। कल्याणान्यंगान्यस्याः

अंगिरसः। अण्। अप०। अंगिरसः अपत्यानि। बहुत्वे। आंगिरसा अपि।

अंगुलीयम्। छः। शै०। अंगुल्यां भवं। शेषभवे वा।

अंगुलीयकम्। कः। शै० स्वार्थे अंगुलीयमेवेति विग्रहः

आग्नेयम्। ढक्। अप० अग्नेरपत्यादि

आग्रभोजनिकः। ठक्। ठ०। अग्रे भोजनं नियतं दीयते यस्मै सः

अग्रिमम्। डिमच्। शै०। अग्रे भवम् साधु वा

अग्र्यः यत्। प्राग्दि। अग्रे साधुः।

अजथ्या। थ्यन्। छ०। अजाभ्यो हिता अजथ्या। अजथ्या अजा
समूहः।

अणीष्ठः। इष्ठन्। प्राग्। सर्वेषामतिशयेन अणुः इति।
अणीमा। इमनिच्। तज्जन्य। अणोर्भाव इति।

अणुकः। कन्। तद्रा। अणुरिव प्रकृतिः

आणवम्। तद्राज०। अणोरेव

अतः। तस्। तसिल्। अव्य० प्राग्दी०। अस्मादिति।

अततः तसिल्। तद्रा०। अतेरिति।

अतितराम्। तरप्। प्राग्। अतिशयेन अतिशयम्

आतीसारकी। इनिः। म०। अतीसारमस्यास्तीति।

अत्यंतीनः। खः। म०। अत्यंतं गामी अत्यंतीनः।

अत्र। त्रल्। प्राग्दि०। अव्यय। अस्मिन्निति

अद्य। द्य। प्राग्दि०। अव्य। अस्मिन्नहनि इति।

अद्यतनम्। ट्यु। ट्युल्। शै०। अद्य जातमित्यादि।

अधः। असिः। प्राग्दिवी। अव्य। अधरस्यां दिशि। अधरस्याः
दिशः। अधराद्वा दिक्।

अधरेण। एनप्। प्राग्०। अधरस्मिन्निति।

अधरेद्युः। एद्युस्। प्रागि। अधरस्मिन्नहनि।
अधस्तात्। अस्तातिः। प्रागिवी॰। अधरस्यां वा इति।
अधार्म्मिकः। ठक्। ठ। अधर्म्ममाचरतीति।
अधित्यका। त्यकन्। म॰। पर्वतस्य आरूढंस्थलमिति।
अधीती। इनिः। म॰। अधीतमनेनेति।
अधुना। अधुना। प्राग्दी॰। अव्य॰। अस्मिन् कालेइति।
अध्वनीनः। खः। म॰। अध्वानम्। अलंगच्छतीति।
अध्वन्यः। यत्। म॰। अध्वानम् अलंगच्छतीति।
अनेकधा। धा। अनेकप्रकारः।
अन्यतरेद्युः। एद्युस्। प्राग्दि॰। अव्य॰। अन्यतरस्मिन् अहनिइति।
अन्यथा। थाल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। अन्यप्रकारेणेति।
अन्यदा। दा। प्राग्दि॰। अव्य॰। अन्यस्मिन् कालेइति।
अन्येद्युः। एद्युस्। प्राग्दि॰। अव्य॰। अन्यस्मिन्नहनिइति।
अन्योन्यस्य। अन्यस्यद्वित्वम्। पूर्वपदस्तुपस्तुरादेशः द्विरु॰
कर्म्मव्यतिहारेणान्यः अन्यस्य
अन्योन्यंनमते।
अन्योन्येनकृतम्।
अन्योन्यस्मैदत्तम्। द्विरुक्तम्
अन्योन्याश्रयः।
अपराह्णकः। वुन्। शै॰। अपराह्णेजातः।
अपराह्णेतनम्। ट्यु। ट्युल्। शै॰। अपराह्णकालेजातं।
अपरेद्युः। एद्युस्। अपरस्मिन्नहनिइति।
अभितः। तस्॰ प्राग्दि॰। अव्य॰ चतुर्दिग्भ्यइति।
अभिरूपतमा। तमप्। सर्वेषामतिशयेन अभिरूपेति।
अमात्यः। त्यप्। शै। अमांतिकसहाययोरव्ययं। निकटेसहा

येवावर्त्तन्तेइति।
अमुतः। तसिल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। अमुष्मादिति
अमुत्र। त्रल्। प्राग्दी॰। अव्य॰। अमुष्मिन्इति
अयाथातथ्यम्। ष्यञ्। नञ्तत्। अयथा तथाभावइति।
अर्घ्यः। यत्। आर्हीं॰ अर्घमर्हतीति।
अर्घ्यम्। यत्। तद्धा॰। अर्घार्थमुदकमित्यादि।
अर्थी। इनिः। म॰। अर्थोस्यास्तीति।
अर्थ्यं। यत्। प्राग्घि। अर्थादनपेतम्।
अर्द्धिकः। ठिकन्। आर्हीं॰। अर्द्धेनक्रीतः। इति
अर्द्धिकी। ठिकन्। आर्हीं॰। अर्द्धेक्रीतायासा।
अर्णवः। वः। मत्व॰। अर्णांसि विद्यंते अस्यइति
अल्पशः शस्। तद्धा॰। अल्पानिइति॰
अल्पीयान्। ईयसुन्। तद्धा॰। अयमेषामतिशयेन अल्पिष्ठइति
अवः। अस्तिः। प्रागिवी॰। अव्य॰। अवरस्यांदिशि। अवरस्यादिशः। अवराबादिक्
अवरतः। तसिल्। प्रागिवी॰ अव्य॰। अवरस्यादितम्
अवरस्तात्। अस्तातिः। प्रागिवी॰। अव्य॰। अवरस्यांदिशि। अवरस्यादिशः। अवराबादिक् इति
अवस्तात्। अस्तातिः प्रागिवी॰। अव्य॰। अवरस्यांदिशि। अवरस्यादिशः अवराबादिक् इति
अवंती॰। लोपः अप॰ अवंतीदेशस्यनगर्याः वाराली
अवाच्यम्। यत्। शै॰। अवाच्यांदिशिभवं॰ अपशब्दवाचकस्तत्कृदंतप्रयोगः।
अवारपारीणः। खः शै॰। अवारपारे ग्रामादिः। खः। मः। अवारपारेगामी इति।

अवारपारवारीणः। खः शै· अवारपारवारेजातादिः।
अवारीणः। खः। शै· अवारेजातादिः। खः। म·। अवारेगामीइति
अविथ्या। ष्यन्। ऊ· प३ कायेदिना।
अश्ममयम्। मयट्। प्रा·। अश्मनः अवयवरूपंविकाररूपंवा
अश्वीयम्। छः। चा·। अश्वानांसमूहः।
अष्टमः। डट्। मडागमः। म·। अष्टानाम्पूरकः।
अंसलः। लच्। म·। अंसोस्यास्तीति।
अस्मदीयः। छः। शै·। आवयो· अस्माकंवा। अयम्।

आकरिकः। ठक्। ठ·। आकरेनियुक्तः।
आकर्षकः। वुन्·। म·। आकर्षेकुशलः। रेफाभावे। आकषकोपि
आगस्त्यः। यञ्। अप। अगस्त्यस्य गोत्रापत्यं आगस्त्यः। तस्य
बहुत्वेयञोलुकि आगस्त्य देशेच अगस्तयः।
आंगः। अण्। अप·। अंगस्यगोत्रापत्यं। ततः पिञ्युवापत्येत
स्यलुक्। आंगः पितापुत्रश्च।
आंगी। अण्·। अप·। अंगदेशानांराज्ञी।
आग्निमारुतम्। अण्। चा·। अग्नि मरुतौदेवते अस्य।
आग्नेयाः। ढक्। चा·। अग्निर्देवतास्येति। तस्येदमितिवा।
आग्रहायणिकः। ठक्·। चा·। आग्रहायणी पौर्णमास्यस्य
स्मिन्मासे इत्यादि।
आग्रहायणीकम्। ठञ्·। शै·। आग्रहायण्यांदेयमृणम्।
आग्रहायणी। अण्·। चा·। अग्रेहायनमस्यांसा।
आचमनीयम्। यः। प्रा·। आचमनार्थमुदकादि।
आचमनीयकम्। यः। प्रा·। आचमनार्थमुदकम्।
आचार्यकम्। वुञ्। आचार्यस्यभावइति।

आप्यकुलीनः। खः। अप॰। आप्यकुले जातः अथवा आप्य
कुलस्यापत्यम् पुमान्।
आघ्नचरः। चरट्। भागिवी॰। आघ्नोभूतपूर्व इति।
आतिथेयम्। ढञ्। भागिप॰। अतिथये साधु इति।
आतिथ्यम्। ञ्यः। तद्रा। अतिथये हितं दीयते वा
आत्मनीनम्। खः। छ॰। आत्मने हितमिति।
आत्रेयः। ढक्। अप॰ अत्रेरपत्यमिति
आथर्वणः। ञ्यः। शै॰। अथर्वणां धर्म आम्नायो वा।
आथर्वणिकः। ठक्। चा॰। अथर्वणमधीते वेत्ति वा
आदितः। तसिल्। तद्रा। आदौ इति। अव्य॰
आदित्यः। ण्यः। अप॰। अदितेरपत्यादि।
आदिमम्। डिमच्। म॰। आदौ भवः इति
आधिदैविकम्। ठञ्। शै॰। अधिदेवे भवम् इत्यादि
आधिभौतिकम्। ठञ्। शै॰। अधिभूतं वर्त्तते अधिभूते
भवम् इत्यादि।
आध्यात्मिकम्। ठञ्। शै॰। अध्यात्मनि भवमित्यादि।
आध्वर्यवम्। अञ्। शै॰। अध्वर्योः इदम्।
आनुकूलिकः। ठक्। ठ॰। अनुकूलं वर्त्तते।
आनुलोमिकः। ठक्। ठ॰। अनुलोमं वर्त्तते।
आपणीकः। ठक्। ठ॰। आपणस्य धर्मः
आपत्कालिकः। ठिञ्। शै॰। आपत्काले जातादिः।
आपत्कालिकी। ठञ्। शै॰। आपत्काले जातादि
आपराह्णिकम्। ठञ्। शै॰। अपराह्णे भवम्।
आपूपिकः। ठक्। शै॰। अपूपाः भक्तिः भागोऽस्य सः।
आभिकः। ठक्। ठ॰। अभियावनतीति कदीइति।

आमलकम्। मयट्। मा॰ न स्यात्तक। आमलक्याः विकाररूपम्
आम्रमयम्। मयट्। मा॰ आम्राणां अवयवरूपं विकाररूपं वा। फलम्
आमितीयम्। छ। मा॰। आमित्रायेहितम्।
आयुधिकः। ठञ्। ठ॰। आयुधेन आयुधैर्वा जीवति।
आयुधीयः। छः। ठ॰। आयुधैर्जीवति आयुधीयः।
आरण्यकः। वुञ्। शै॰। अरण्ये भवः। पन्थाः अध्यायः न्यायः। विहारः मनुष्यः हस्ती चेते। गोमये आरण्यकाः पत्ते आणि अरण्याः वा।
आर्चः। णः। म॰। अर्चा अस्यास्तीति।
आर्ची। णः। म॰। अर्चा अस्याः अस्ति इति।
आर्द्धदेरुः अण्। ठञ्। अर्द्धेभवमिति
आर्द्धद्रोणिकः। ठञ्। आर्ही। अर्द्धद्रोणेन क्रीतः।
आर्द्धद्रोणिकम्। ठञ्। आर्ही। अर्द्धद्रोणेन क्रीतम्।
आर्यकल्पः। कल्पप्। इषदूनआर्य्य इति।
आवंत्यः। ञ्यङ्। अवंत्याः राजा। अवंते अपत्यं वा।
आशिषिकः। ठञ्। आशिषा जीवति।
आशौचम्। अण्। शै॰। अशुचेरपगतं। पक्षे। अशौचं। नशौचं अशौचं वा।
आश्वः। अञ्। चा॰। अश्वस्य भावः इति अश्वैरुह्यते इति वा। आण्। शै॰। रथः।
आश्वम्। अण्। चा॰। अश्वानां समूहः अश्वस्य भाव इति वा।
आश्वपतः। अण्। अप॰। अश्वपतेरपत्य इति।
आश्वपतम्। अश्वपतेरपत्यादि॰ अप॰ अण्।
आश्वः। अण्। शै॰। अश्वैरुह्यते। रथः
आश्विकः। ठक्। ठ। अश्वेन गच्छति चरतिवा कन्। तद्धा॰। अश्व इव मति कृतिः आश्विकः

आश्विकम्। अश्वेनगमनम्। ठक्· ठम·
आश्मः। अण्। प्रा· दीर्घ। अश्मनःविकारः।
आश्मनम्। अञ्। प्रा·। अश्मनः विकारमयम्।
आश्मरः। रः। चा·। अश्मना। अश्मभिर्वानिर्वृत्तः
आषाढः। अण्। चा·। आषाढी पौर्णमास्यस्यास्मिन्मासेति
आष्टमः। ञः। प्रागि्वी। अष्टमोभागः इति
आष्टाकपालः। अण्। चा·। अष्टस्वकपालेषुसंस्कृतःपुरोडाशः
आसिकः। ठक्। ठ·। असिः प्रहरणमस्येति।
आस्माकः। अण्। शै। आवयोः। अस्माकंवा।
आस्तिकः। ठक्। अस्तिपरलोकं मतौयस्येति।
आस्माकीनः। खञ्। शै·। आवयोः अस्माकंवा।
आस्यमात्रम्। मात्रच्। आस्यंप्रमाणमस्येति जलम्।
आह्निकम्। ठञ्। ठञ्·। अह्नानिर्वृत्तमाह्निकम्।
आक्षिकः। ठक्। ठ·। अक्षैर्दीव्यतिजयतिवा।
आक्षिकम्। ठक्। ठ·। अक्षैर्जितम् द्रव्यादि।
आक्षद्यूतिकम्। ठक्। ठ·। अक्षद्यूतेननिर्वृत्तंवैरं पांडवानां
यथा।
इतः। तसिल्। प्राग्दि·। अव्य·। अस्मादिति।
इत्थम्। थमु·। प्राग्दि·। अव्य। अनेनप्रकारेणेति।
इतरेद्युः। द्युस्। इतरस्मिन्नहनि।
इदानीम्। दानीम्। प्राग्दि·। अव्य·। अस्मिन्कालेइति।
इंद्रकल्पः। कल्पप्। इषदिन्द्रोनसमाप्यते इषद्ऊनः इं
द्रः इतिवा।
इयान्। मतुप्। म·। इयत्प्रमाणमस्येति।
इष्टी। इनिः। म·। इष्टमनेनेति।

इह। ह। प्राग्दि। अव्य:। अस्मिन् देशे। लोके। काले वेतिवर्त्तते
इहत्य:। त्यप्। शै०। इहभव:। जातादि:।
उख्यम्। यत्। चा०। उखापात्रविशेष: तस्यां संस्कृतम्।
उच्चकै:। अकच्। प्रागिवी। उच्चै:एव इति।
उडुलोमा:। अ:। उडुलोम्न: अपत्यानि
उत्क:। कन्। म०। उत्कंठितोयं। उत्क:
उत्कटम्। कटच्। तत्। उत ऊर्द्धंप्राप्नोतीति।
उत्कंठित:। इतच्। म०। उत्कण्ठासंजाता अस्य।
उत्का। कन्। म०। उत्कंठितास्त्री। नायिका।
उत्तरत:। तसिल्। प्रागिवी०। अव्य। उत्तरस्मादिति।
उत्तरपदिक:। ठन्०। उत्तरपदेवर्त्तते इति।
उत्तरतोवसति। अतसुच्। प्राग्दि०। अव्य०। उत्तरस्यांदिशि
उत्तरास्मिन् देशेवा इति।
उत्तरागत:। आति:। प्राग्दी०। अव्य०। उत्तरस्मादेशा दागत:
उत्तरेद्यु:। एद्युस्। उत्तरस्मिन्नहनि इति।
उत्साही। इनि:। म०। उत्साहोस्यास्तीति।
उदीच्यम्। यत्। उदीच्यांभवम्।
उद्गंधि:। इत्। उद्गंधोयस्येति।
उपत्यका। इतच्। म०। पर्वतस्य समीपे आरूढंस्थलम् इति
उपरिष्टाद्वसति। रिष्टाति:। प्राग्दी०। अव्य० ऊर्द्धं वसति।
उभयेद्यु:। एद्युस्। उभयस्मिन्। उभययोर्वा दिनयो: इति
उभयद्यु:। एद्युस्। प्राग्दि०। अव्ययं। उभयोरह्नो:।
उरसिल:। इलच्। म०। उर: अस्यास्तीति।
उरस्य:। यत्। शै०। उरसिभव:। उरसा एकदिक्। हारादय:
उरस्वान्। मतुप्। म०। उरोयस्तीति उरस्वान्।
उषस्यम्। यत्०। चा०। उष:प्रात:कालोदेवतास्येति। तस्येदमि
तिवा।

उष्णालुः। आलुच्। म०। उष्णं न सहते इति।
ऊरुदघ्नम्। दघ्नच्। म०। ऊरुप्रमाणमस्येति। जलम्।
ऊरुद्वयसम्। द्वयसच्। म०। ऊरुप्रमाणमस्येति।
ऊरुमात्रम्। मात्रच्। म०। ऊरुप्रमाणमस्येति।
ऊर्णायुः। युस्। ऊर्णायस्यास्तीति।
ऊर्ध्ववसति। रिल्। प्राग्दी। अव्यय० उच्चैर्वसति।
ऋतव्यम्। यत्। छसंबंधीयत् ऋतवेदितम्।
ऋष्यकम्। कः। चा०। ऋष्येण निर्वृत्तम्।
एकः। आकिन्। प्रागिवी। आकिनोलुक्। न सहायोस्येति।
एककः। कन्। शै०। असहायः एकाकी
एकदा। दा। प्राग्दि०। अव्य०। एकस्मिन् काले इति।
एकधा। धा। प्रागिवी। अव्य०। एकवारमिति।
एकध्यम्। ध्यमुञ्। प्रागिवी०। एकधा वार्थे ऽ इति।
एकधुरीणः। खः। प्राग्हि०। एकधुरं वहतीति।
एकविंशः। डट्। म०। एकविंशतेः पूरकः एकविंशः।
एकविंशतितमः। तमट्। म०। एकविंशतेः पूरणः इति।
एकशततमः। तमट्। म०। एकाधिकशतस्य पूरणः इति।
एकषष्टः। डट्। म०। एकषष्टेः पूरकः इति।
एकषष्टितमः। तमट्। म०। एकषष्टेः पूरणः इति।
एकाकी। आकिन्। प्रागिवी। न सहायोस्येति।
एतर्हि। र्हिल्। प्राग्दि०। अव्य०। एतस्मिन् काले।
एतावान्। मतुप्। म। एतावत्प्रमाणमस्येति।
ऐकध्यम्। ध्यमुञ्। प्रागिवि० एकस्य भावः इति एकधावारार्थे ऽ।
ऐणम्। अण्। प्रा०। एणस्य हरिणस्य विकाररूपम्।
ऐणेयम्। ढञ्। प्रा०। एण्याः विकाररूपं ढञ् एण्या अपत्यं वा।

ऐतिह्यम्। ष्यः। तद्धि०। इतिह इति।

ऐतिहासिकः। ठक्। चा। इतिहासमधीते० वेद वा।

ऐंद्रम्। अण्० चा०। इंद्रो देवता अस्य० इति।

ऐषमस्तनम्। ट्युल्। ट्युल्। शे०। षि कौ। ऐषमः इत्यव्ययं तत्रजा तादि।

ऐषमः। सप्तम्या म्। मा०। अस्मिन् संवत्सरे जातादि

ऐषमस्त्यम्। त्यप्। शे०। ऐषमः इत्यव्ययं तत्रजातादि।

ऐहलौकिकम्। ठञ्। शै०। इह लोके भवम्।

औडुपिकः। ठक्। ठ। उडुपेन तरति

औडुलोमिः। इञ्। अप०। उडुलोम्नोपत्यम्। बहुषु कारः उडुलो माः

औत्तराहः। आहञ्। शै०। उत्तरस्यां भवः जातादिर्वा।

औत्सः। अञ्। अप०। उत्सस्यापत्यादि।

औदश्वितः। ठक्। चा०। उदकेन श्वयति वर्द्धते इति उदश्वित्। उद श्वितः सः।

औडुंबरः। अण्०। चा। उडुंबराः संत्यस्मिन्।

औपगवः। अण्। अप। उपगोरपत्यम्। उपगोः गोत्रापत्यं वा उपगोरयं वार

औपगवी। अण्। अप०। उपगोरपत्यं स्त्री।

औपनिषदः। अण्। शै०। उपनिषद्भिः गम्यते इति।

औरसः। अण्। प्राग्दि०। उरसा निर्मितः इति।

औरस्यः। यत्। प्राग्दि०। उरसा निर्मितः पुत्रः औरस्यः। उरसः सकाशाद्भवतीति वा।

और्णम्। अञ्। प्राग्दी। ऊर्णायाः विकाररूपम्।

और्णिकम्। ठञ्। प्रा०। ऊर्णायाः विकाररूपम्। सूत्रम्।

औलपयः। ष्फः। तद्रा। औलपीयो। बहुत्वे० औलपयः।

औलूखलः। अण्०। शै०। उलूखले तुन्नाः।

औषधिकः। ठक्। चा॰। उषाचरति।
औष्ट्रम्। अञ्। उष्ट्रस्यभाव इति।
औष्णासम्। अण्। चा॰। उष्णासा दृष्टम्। साम।
औषणम्। अण्॰। चा॰। उषणासा दृष्टम साम। टिलोपोत्र।

कठाः। णीनिः। शै॰। तस्यस्तुक्। कंठेन प्रोक्तमधीयते।
कंठ्यः। यत्। कंठे भवः इति।
कंठ्यम्। यत्। छ। कंठे हितम्। इति।
कच्छुरः। रः। म॰। कच्छूरस्यास्तीति विग्रहः कच्छू इत्यस्य ह्रस्वत्वम्
कतरः। डतरच्। प्रागि॰। अनयोः कः।
कतमः।
कति। डति। म॰। कियत्प्रमाणं यस्येति। कति
कतिथः। डट्। म॰। कतिसंख्यकानां पूरण इति अनथुगागमः।
कतिधा। धा॰। प्राग्दी॰। कतिप्रकारः इति।
कतिपयथः। डट्। म॰। कतिपयसंख्यकानां पूरण इति।
कथम्। थमु॰। प्राग्दि॰। अव्य॰। केन प्रकारेणेति।
कदा। दा। प्राग्दि॰। अव्य॰। कस्मिन् काले इति।
कनिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेन अल्पः इति
कनीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमनयोरतिशयेन कनिष्ठ इति
कर्णिका। कन्। शै॰। कर्णेभवा। भूषणम्।
कर्ण्यम्। यत्। यद्वि॰। कर्मणे हितम्।
कर्मण्यः। यत्। प्राग्घि॰। कर्मणि साधुः।
कवर्गीयम्। छः। शै॰। कवर्गे भवम्।
कर्हि। र्हिल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। कस्मिन्काले। कदा इति।
काकम्। अण्। चा॰। काकानां समूहः।

काच्छः । अण् । शै॰ । कच्छदेशेभवः । काच्छः ।

काठिन्यम् । ष्यञ् । तत्स्त॰ । काठिनस्यभावः ।

काणेयः । ढक् । अप । काणस्यापत्यम् ।

काणेरः । ढ्रक् । अप॰ । काणस्यापत्यम् ।

काण्वाः । अण् । शै॰ । कण्वस्य छात्राः ।

कातीयाः । छः । अप॰ । कात्यायनस्यछात्राः अत्रफकःलुक् ।

कात्यायनीयाः । छः । अप । कात्यायनस्य छात्राः । अत्र नफकलुक् ।

कात्रेयकः । ढकञ् । शै॰ । कुत्सिताः त्रयः कत्रयः । तत्रजातादिः ।

काथिकः । ठक् । प्राग्घि । कथायांसाधुः । इति ।

काद्रवेयाः । ढक् । अप॰ । कद्र्वाः अपत्यानि ।

कानीनः । अण् । अप । कन्यायाः अपत्यं । कर्णो । व्यासश्च ।

कापेयम् । ढक् । कपेः भावः । इति ।

कापोतम् । अञ् । चा॰ । कपोतानांसमूहः ।

कापित्थम् । अण् । प्रा॰ । कपित्थस्यविकारःफल मिति ।

कायम् । अण् । चा॰ । कोब्रह्मादेवतास्येति ।

कारीरम् । अञ् । प्राग्दी । करीरस्यावयवः विकारःफलंवा ।

कारूषी । अण् । अप॰ । करूषाणां देशा[…]नांराज्ञी । दंतवक्त्रमहिषी

कार्तिकः । अण् । चा॰ । कार्तिकीपौर्णमासीयस्मिन्मासेसः ।

कार्पासम् । अण् । प्राग्दी॰ । कार्पासस्यविकारः तत् आच्छादनम् ।

कार्तिकी । अण् । चा॰ । कृत्तिकायुक्तापौर्णमासी ।

कार्तिकिकः । ठक् । चा॰ । कार्तिकीपौर्णमासीयस्मिन्मासेसः ।

कार्दमिकः । ठक् । चा॰ । कर्दमेनरक्तःपटः ।

कार्मार्यायणिः । फिञ् । अप॰ । कार्मार्यस्यापत्यम् । कर्मकारस्याप
त्यंकार्मार्यः

कार्मुकम् । उकञ् । ठञ्॰ । कर्मणि प्रभवतीति ।

कार्ष्णिः । इञ् । अप॰ । कृष्णस्यापत्यमिति ।

कालशेयम्। ढञ्। शै॰। कलशिर्घटः। तत्रभवं। पयः।

कालायाः। अण्। शै॰ कलादिनामो सक्तमधीयते।

कालिंगः। अण्। कलिंगदेशस्यराजा। कलिंगस्यापत्यंवा।

कालेयम्। ढक्। अप॰। कलेरपत्यादि।

कावचिकम्। ठञ्। चा॰। कवचिनांसमूहः।

काव्यम्। ष्यञ्। तत्त्व। कवेर्भावः कर्मवाकाव्यम्।

काशिका। ञिठ्। शै॰। काशिः देशविशेषः तत्रजातादि।

काशिकी। ठञ्। शै॰। काशिः देशविशेषः तत्रजातादि।

काशिलः। इल॰ चा॰। काशेननिर्वृत्तम्।

काषायम्। अण्॰ चा॰। कषायेणारक्तंवस्त्रम्।

कांस्यम्। कंसापद्दितं। कंसीयंकः तस्यविकारः यञ्। छस्य लुक्

कियंतः। मतुप्। म। कियत्प्रमाणंयस्येति।

कियान्। मतुप्। म। कियत्प्रमाणमस्येतिकियान्।

किरातार्जुनीयम्। छः। पौ॰। किरातार्जुनमधिकृत्यकृतम्।

कुंचकीयम्। छः। चा॰। कुंचकाभ्यो अदूरभवम्।

कुंजरः। रः। म॰। कुंजः हनुः देशः दंतावा। तदस्यास्तीति।

कुटीरः। रक्। प्रागिवी॰। अल्पाकुटी।

कुतः। तस्। प्राग्दि॰। अव्य॰। कस्मादिति।

कुत्र। त्रल्॰। प्राग्दि॰। अव्य॰ कस्मिन्निति।

कुत्साः। अण्। अप॰ कुत्सस्यापत्यानि॰। अणः लोपान्तकौत्साः

कुमारतरः। तरप्। अयमनयोरतिशयेनकुमारः इति।

कुमुद्वान्। मतुप्। चा॰। कुमुदानिसंत्यस्मिन्।

कुलीनः। खः। अप॰। कुलस्यापत्यं।

कुल्यः। यत्॰ अप॰। कुलेभवः। कुलस्यापत्यंवा।

कुसीदिकः। कुसीदायप्रयच्छतीति वृद्धिजीवी। व्याजजीया इतिभाषा
कुसुमितः। इतच्। कुसुमानिसंजातानि अस्येति।
कूर्चिका। ठन्। म॰। कूर्चमस्त्यस्याः साकूर्चिका॰ कूर्चश्मश्रु तूल
ए गुच्छेवा दाढी इति।
कुह। ह। प्राग्दि॰। अव्यय कस्मिन् काले इति किमः कुआदेशः
कृत्रिमं। मम्। ठ॰। उपन्नेर्थे कर्णेन निर्वृत्तम्।
कृशतमः। तमप्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेन कृशः
कृशतरः। तरप्। अयमनयोरतिशयेन कृश इति।
कृषिवलः। वलच्। म॰। कृषिः क्षेत्रादिकर्मास्यास्तीति।
कृष्णः। मतुप्। म॰। कृष्णो गुणोस्यास्ति इति।
कृष्णीकृतः। च्विः। तद्धा। अकृष्णः कृष्णः संपद्यते इति।
कृष्णीयान्। ईयसुन्। अयमेषामतिशयेन कृष्ण इति।
केकयी। अण॰ अप॰। केकयस्यराज्ञः अपत्यंयास्त्रीसाकेकयी।
केशचणः। चणप्। केशेनवित्त इति।
केशवः। वः। म॰। केशोस्यास्तीति।
केशवान्। मतुप्। म॰ प्रशस्ताः केशाः अस्यसन्तीति।
केशिकः। ठन्। म॰। केश केशोभग इतीर्यते। केशवती स्त्री॰
कैकेयी। अण्। अप॰। केकयदेशविशेषाणां राज्ञी।
कैदारकम्। वुञ्। चा॰ केदाराणां समूहः।
कैदारम्। अण्॰। चा॰ केदाराणां समूहः।
कैदारिकम्। ठञ्। चा॰ केदाराणां समूहः।
कैदार्यम्। यञ्। चा॰ केदाराणां समूहः।
कैशिकम्। ठक्। चा॰ केशानां समूहः।
कैश्यीयम्। छः। चा॰ केशानां समूहः।

केश्यम्। यः। चा॰। केशानांसमूहः।
कौंजायनः। च्फञ्। अप। कुंजस्यगोत्रापत्यम्।
कौंजायिन्यः। ञ्यः। अप॰। कौंजायनएव कौंजायन्यः।
कौंतिकः। ठक्। ठ॰। कुंतः प्रहरणमस्येति।
कौंभकारिः। इञ्। अप। कुंभकारस्यापत्यम्।
कौंभकार्यः। एयः। अप। कुंभकारस्यापत्यम्।
कौमारः। अञ्। चा॰। अपूर्वं पतिं कुमारीं पतिरुपपन्नः इति
कौमारः पतिः विवाहितः यद्वा अपूर्वपतिः कुमा
रीपतिमुपपन्ना कौमारीभार्या।
कौमारम्। अञ्। कुमारस्यभावः।
कौमारी। अञ्॰। चा॰। कुमारीपतिं उपपन्ना।
कौमुदिकः। ठक्। चा॰। कुमुदानि सन्त्यस्मिन्।
कौरवः। अण्। अप॰। बहुत्वेलुकि कुरवः।
कौरवकः। वुञ्। शै॰। कुरुषुदेशविशेषेषु। जातादिः।
कौरव्यः। ण्यः। अप॰। कुरोरपत्यं। कुरूणां राजावा।
कौलः। शै॰। कुलेजातादिः। अण्।
कौलटिनेयः। ढक्॰। अप॰। कुलटाया अपत्यम् भिक्षुकी सती कुलटा
कौलटेयः। ढक्॰। अप॰। कुलटाया अपत्यम् भिक्षुकी सती कुलटा
कौलटेरः। ढ्रक्॰। अप॰। व्यभिचारिण्याः कुलटाया अपत्यम्
कौलत्थम्। अण्। ठ॰। कुलत्थेन संस्कृतम्।
कौलेयः। ढक्॰। कुलेभवः।
कौलेयकः। ढकञ्॰। शै॰। कुलेजातादिः श्वेव। अन्यः कौलः
कौशलायनिः। फिञ्॰। अप॰। कुशलस्यापत्यम्।
कौशांबी। अण्॰। चा॰। कुशांबेन निर्वृत्ता
कौशेयम्। ढञ्। कोशेभवं। शे। जातम्।

कौसल्यः। ञ्यङ्। अप०। कोसलदेशानां राजा। कोसलस्यापत्यंवा।
कौस्तुभः। अण्। कुस्तुभएव।
कौसुंभम्। अण्। चो०। कुसुंभेनरक्तम्।
कौन्तेयकः। ढकञ्। शै०। कुन्तेर्जातादिः। असिरेव। अन्यः कौन्तः। अण्
कौन्तेयम्। ढञ्। कुन्तौभवम्।
कौन्तेयकः। वुञ्।
क्रमकः। वुन्। चा०। क्रममधीते। वेदवा।
क्रयविक्रयिकः। ठन्। ठ०। क्रयविक्रयेणजीवति।
क्रयिकः। ठन्। ठ०। क्रयेणजीवति।
क्रशिमा। इमनिच्। कृशस्यभावइति।
क्रशिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि०। सर्वेषामतिशयेनकृशइति।
क्रौंचकीयः। छः। शै०। क्रौंचकस्यायम्।
क्रौशशतिकः। ढन्। कन्। ठन्०। क्रोशशतंगच्छतीति।
क्व। अत्। प्राग्दि०। अव्यय। कस्मिन्कालेइतिकस्मिन्देशे। स्थानेच
क्वत्यः। त्यप्०। शै०। क्वभवः। जातादिर्वा।
खरः। रः। म०। खरमिन्द्रियंराति। अभिभवतीति।
खल्यम्। यत्। छ०। खलायहितं। खलः खलवाडा अन्नकोथइ(इतिभाषा)
खल्या। यः। चा०। खलानांसमूहः।
खादिरम्। अञ्। प्रा०। खदिरस्यविकाररूपमवयवस्यवा।
खानित्रिकः। ठक्। खनित्रेणखनति।
गजता। तल्०। चा०। गजानांसमूहः।
गण्यः। यत्। प्राग्हितीयः। गणंलब्धा।
गरिमा। इमनिच्। गुरोर्भावइति।
गरिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि०। सर्वेषामतिशयेनगुरुरिति।

गरीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेन गुरुरिति।
गव्यम्। यत्॰ अप॰ गोर्विकारादि। गोरिदं गोर्विकारो वेति।
गव्यं॰। यत्॰। प्रा॰। गोर्विकारः। यत्॰ क्र। गोभ्यो हितं गव्यं।
गांगः। अण्। अप॰। गंगाया अपत्यम्।
गांगायनिः। फिञ्। अप॰। गंगाया अपत्यम्।
गांगेयः। ढक्। अप। गंगाया अपत्यम्।
गाणपतम्। गणपतेरपत्यादि॰ अप॰। अण्।
गाणपत्यः। गणपतेरपत्यादि॰। मंत्रविशेषः ण्य ञ्। अप॰।
गाणिक्यम्। ष्यञ्। चा॰। गणिकानां समूहः
गांभीर्यम्। ष्यञ्। शै॰। गंभीरस्य भावम्।
गार्गः। ण॰। अप॰। गार्ग्याः अपत्याः यस्येति ईलोपः।
गार्गिकः। ठक्। गार्ग्याः अपत्यम्।
गार्ग्यः। ण्यः। अप॰। गर्गस्य गोत्रापत्यं। यञ्वा। गर्गस्य गोत्रापत्यं।
गार्भिणम्। अण्। चा॰ गर्भिणीनां समूहः।
गार्ग्यायणः। फक्। अप॰। गार्ग्यस्य युवापत्यं। फञ्वा।
गार्ष्टेयः। ढक्। अप॰। सकृत्प्रसूताया गोरपत्यः। गृष्टेः।
गार्गीयाः। छः। अप॰। गर्गाणां छात्राः।
गार्हपत्यः। यत्। प्राग्दि॰। गृहपतिर्यजमानः तेन संयुक्तो गार्ह
पत्योग्निः
गुणवान्। मतुप्। गुणो यस्य यस्मिन् वा भवंतीति स्त्री चेत् गुणवती।
गुणी। इनिः। गुणं यस्यास्तीति।
गुरुतमः। तमप्। अयं सर्वेषामतिशयेन गुरुरिति।
गौतमाः। अण्॰। अप॰। गौतमस्यापत्यानि। बहुत्वे। पक्षे।
गौतमः। गौतमौ। गौतमाः।
गोता। तल्। तन्नमत्त्। गोर्भावः इति तलंतं स्त्रिकं।
गोत्वम्। त्व तन्नत्वत्। गोर्भावः गोत्वम्।

गोनर्दीयः। छः। शै॰। गोनर्दे देशे भवः।
गोमयम्। मयट्। प्रा॰। गोः पुरीषम्।
गोरूप्यम्। रूप्यः। प्र। गोभ्यो हेतुभ्य आगतमिति।
गौधारः। आरक्। अप॰। गोधाया अपत्यम्।
गौधेयः। ढक्। अप। गोधाया अपत्यम्।
गौधेरः। ढ्रक्। अप। गोधाया अपत्यम्।
गौनर्दः। अण्। शैषि। गोनर्दे भवः।
गौपुच्छिकः। ठञ्। ठ। गोपुच्छेन तरति।
गौरवम्। अण्। गुरोर्भावः इति। न ञ्नञ्।
गौरुतल्पिकः। ठक्। ठ॰। गुरुतल्पं गच्छतीति।
ग्रामता। तल्। चा॰। ग्रामाणाम्। समूहः।
ग्रामेयकः। ढकञ्। शै॰। ग्रामे जातादिः।
ग्राम्यः। यः। शै॰। ग्रामे जातादिः।
ग्रामीणः। खञ्। शै॰। ग्रामे जातादिः।
ग्रैवः। अण्। शै॰। ग्रीवायां जातादिः। विस्फोटकाद्याः।
ग्रैवेयम्। ढञ्। शै। ग्रीवायां भवम्।
ग्रैवेयकः। ढकञ्। शै। ग्रीवायां शोभने भवो।
ग्रैवेयकम्। ढकञ्॰ शै॰ ग्रीवायां शोभवं वा।
ग्रैष्मम्। अण्। शै॰। ग्रीष्मे भवम्।
ग्रैष्मिकम्। वुञ्। शै। ग्रीष्मे जातम्।
ग्लुचुकायनिः। फिञ्। अप॰। ग्लुचुकस्य गोत्रापत्यं सामान्या पत्येपि
ग्लौचुकायनः। अण्। अप॰। ग्लुचुकायनेः युवापत्यं। तच्छात्रोपि
घटिकः। ठन्। ठ॰। घटेन तरति।
चतुर्थः। अन्। भागिवी॰ चतुर्थो भाग इति।
चतुर्धा। धा॰। प्रागि। वीं॰। चतुः प्रकारः इति।

चपलतमा। तमप्। प्रागि॰ सर्वेषामतिशयेन चपला इति।
चपलतरः। तरप्। प्रागि॰। अयमनयोरतिशयेन चपलः।
चरकः। णिनिः। शै॰। चरकेण प्रोक्तमधीयते प्रत्ययस्य लुक्
चर्मण्वती। मतुप्। मं॰। चर्मास्त्यस्यामस्या वा।
चाक्रिणः। अण्॰ अप॰। चक्रिणः अपत्यम्।
चाटकैरः। ऐरक्। अप॰। चटकाया अपत्यम्।
चाण्डालकिः। इञ्। अप॰। चाण्डालस्यापत्यम्।
चाणकीनम्। खञ्। म॰। चणकानां भवनं क्षेत्रं।
चातुरम्। अण्॰ शै॰। चतुर्भिरुह्यते।
चातुर्मासी। अण्॰। ठञ्॰। चतुर्षु मासेषु भवती या।
चातुर्वर्ण्यम्। ष्यञ्। तत्स्वत्। चत्वारो वर्णाः इति।
चान्द्रायणम्। अण्। चन्द्रायणस्य भावः इति।
चारकीणम्। खञ्। छ॰। चरकाय हितमिति।
चारायणः। फक्। चरस्य गोत्रापत्यम्।
चाक्षुषम्। अण्॰। शै॰। चक्षुषा गृह्यते इति रूपम्।
चिरत्नम्। त्नः। शै॰। चिरकाले भवं। चिरकालाद्भूतम्।
चिरंतनम्। ट्यु। ट्युल्॰ शै॰। चिरकालात्भूतम्।
चिरंतराम्। आम्। प्रागिवी। चिरंतरमेव चिरंतराम्। अव्य॰
चूडालः। लच्। चूडाऽस्यास्तीति।
चैत्रः। अण्॰ चा॰ चैत्री पौर्णमासी यस्मिन्मासे सः।
चैत्रवत्। वतिः। तत्रतत्। चैत्रस्येवेति।
चैत्रिकः। ठक्। चा। चैत्री पौर्णमासी यस्मिन्मासे सः।
छात्रः। णः। ठ॰। गुरोर्दोषाणामाच्छादनं शीलमस्येति।
छान्दोग्यम्। ञ्यः। शै॰। छन्दोगानां धर्म आम्नायो वा।
जघन्यः। यत्। तद्रा॰। जघन्यमिवेति।

जनकीयम्। छः। शै॰ जनेभवं। जनस्येदंवा।
जनता। तल्। बा॰ जनानांसमूहः॥
जंबु। ग्रन्। मा॰ मस्यलोपात्रहदिः॥ जंव्वाःविकारहूपं। फलंजंबु
जाड्यम्। ष्यञ्। तन्त्वन। जडस्याभावइति।
जानुषम्। अण्। मा॰ जल्लुनोविकारहूपं। अवयवहूपंवा।
जानकी। अण्॰ अप॰ जनकस्यापत्यंस्त्री।
जानपदः। अण्॰। जनपदोयस्यसः॥
जानुदघ्नम्। दघ्नच्। जानुप्रमाणमस्यजलस्येति।
जिह्वामूलीयम्। छः। शै॰ जिह्वामूलेभव।
ज्यायान्। ईयसुन्॰ प्रागि॰ अयमेषामतिशयेन ज्येष्ठइति।
ज्येष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰ सर्वेषामतिशयेम वृद्धःप्रशस्योवा इति।
ततः। तस्। तसिल्॰ प्राग्दि॰। अव्य॰। तस्मादिति।
ततरः। उतरः। प्रागिवी। तत्संख्याकः॥
ततस्त्यः। त्यप्। शै॰ ततोभवः ततोजातादिर्वा।
तत्कः। कन्। मन तस्यायंतत्कः॥
तत्र। त्रल्। प्राग्दि॰ अव्य॰ तस्मिन्निति।
तथा। थाल्। प्राग्दि॰ अव्य॰। तेनप्रकारेणेति।
तत्रत्यः। त्यप्॰ शै॰ तत्रभवः॥ तत्रजातादिर्वा।
तदा। दा॰ प्राग्दि॰ अव्य॰ तस्मिन्‌काले इति।
तदानीम्। दानीम्। प्राग्दि॰ अव्य॰। तस्मिन्‌काले इति।
तदीयः। छः। शै॰ तस्मिन्‌भवः। तस्यायंवा।
तद्वर्गः॥ शै॰। तत्सजातीयसमूहः।
तद्वर्गीयः। छः। शै॰ तद्वर्गेस्यायम्।
तद्वर्गीणः। खः। शै॰ तद्वर्गेभवः।
ततिमा। इमनिच्। तन्त्र॰ ततोभावः इति।

तपिष्ठः। इष्ठन्। प्राति। सर्वेषामतिशयेनतप्तुरिति।
तपस्वी। विनिः। म॰। तपोस्यास्तीति।
तर्हि। र्हिल्। प्रातिद्। अव्य॰। तस्मिन्काले। तदा इति।
तवकः। अकच्। प्रातिवी। तवत्वयमिति।
तांतुवायिः। इञ्। अप॰। तंतुवायस्यापत्यम्।
तांतुवाय्यः। एयः अप॰। तंतुवायस्यापत्यम्।
तावकः। अण्। पौ॰। तवत्वयम्।
तावकीनः। खञ्। पौ॰। तवत्वयम्।
तावतिकः। कन्। इडागम। आर्हि। तावताक्रीतः।
तावत्कः। कन्। आर्ही। तावताक्रीतः।
तावान्। मतुप्। म। तावत् प्रमाणमस्येति।
तारकितम्। इतच्। म। तारकाः सजाताअस्येति। नभः।
तालम्। अण्। प्रा॰। तालस्यविकाररूपम्। तालंधनुः। अन्य
तालमयम्।
तालव्यः। यत्। तालुनिभव इति।
तालणः। अण्। अप॰। तलणः अपत्यम्।
तालण्यः। एयः। अप। तलणः अपत्यम्।
तिलतैलम्। तैलच्। म। तिलानांस्नेहः इति।
तिलमयम्। मयट्। प्रा। तिलानांविकाररूपम्। संज्ञायां
तैलम्। अण्। प्रा॰।
तिल्यम्। यत्। क्षे॰। तिलेषुहितम्। तिल्यं। यत्। म॰। तिला
नांभवनंक्षेत्रंतिल्यम्।
तुंदिकः। ठः। म॰। तुंदमस्यास्तीति।
तुंदिवान्। मतुप्। म॰। इलच् च। तुंदोस्यास्तीति।
तुंदी। इनिः। म॰। तुंदमस्यास्तीति।

तुरीयः। छः। म॰। चतुर्णां पूरणः तुरीयः।
तुर्यः। यत्। म। चतुर्णां पूरणः।
तुल्यम्। यत्। प्राग्घि। तुलया संमितम्।
तृणसम्। सः। चा॰। तृणैः निर्वृत्तं। कृशादि।
तृण्या। यः। चा॰। तृणानां समूहः। मार्जनी। रज्जुर्वा।
तृतीयः। तीयः। म॰। त्रयाणां पूरकः इति।
तृतीयकम्। कन्। म॰। तृतीयएव तृतीयकः। कन्। प्रागिवीयः
तृतीयकः तार्तीयकः।
तृतीयाकरोति। डाच्। तृतीयं कर्षणं करोतीति।
तेजस्वी। विनिः। म॰। तेजोऽस्यास्तीति।
तैकायनिः। फिञ्। अप। तिकस्यापत्यम्।
तैत्तिरीयाः। छः। शै॰। तित्तिरिणा प्रोक्तमधीयते।
तैन्तिडीकम्। अण्। प्रा॰। तिन्तिडीकस्यावयवरूपं विकाररूपं वा। अण्। ठ॰। तिन्तिडीकेन संस्कृतम्।
तैर्थः। अण्। शै॰। तीर्थादागतः।
तैलम्। अण्। शै॰। तिलस्येदम्। तिलानां वा।
तैलंपाता। ञः। चा। तिलानां पातोस्यां स्वाधायां इवनेता।
तैलीनम्। खञ्। म॰। तिलानां भवनं क्षेत्रमिति।
तैङः। अण्। शै॰। तिङां व्याख्यानो ग्रंथः। तिङ्सु भवं तैङः।
तौल्वलायनः। फक्। अप॰। तौल्वलेः युवापत्यम्।
तौल्वलिः। इञ्। अप॰। तुल्वलस्य गोत्रापत्यम्।
तौंबिकः। ठक्। ठ॰। तुंब्या तरतीति।
त्रयम्। तयप्। म। त्रयः अवयवाः यस्येति।
त्रपालुः। आलुच्। म॰। त्रपा लज्जा यस्यास्तीति
त्रपिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामयमतिशयेन तृप्रः इति।

त्रापुषम्। अण्। मा॰। त्रपुणः विकाररूपं त्रापुषं। अवयवरूपं वा।
त्रिः। सुच्। तद्धि॰। त्रिवारमिति।
त्रिकम्। कन्। म॰। त्रयमेवेति
त्रितयम्। तयप्। म॰। त्रयः अवयवाः यस्येति।
त्रिधा। धा। प्रागिवी। अव्य। त्रिप्रकारः इति।
त्रिंशकः। डवुन्। आर्ही। त्रिंशता क्रीतः।
त्रेधा। एधाच्। प्रागिवी। त्रिप्रकार इति।
त्रैगर्त्तः। अञ्। अप॰। त्रिगर्त्तस्येति।
त्रैगर्त्तकः। वुञ्। शै॰। त्रिगर्त्ते जातादिः।
त्रैगुणिकः। ठक्। ठ॰। त्रिगुणं प्रयच्छतीति।
त्रैगुण्यम्। ष्यञ्। चा॰। त्रयाणां गुणानां समूहः।
त्रैधम्। धमुञ्। प्रागिवी। अव्य॰। त्रिप्रकारमिति।
त्रैष्टुभम्। अण्। चा॰। त्रिष्टुब् इव।
त्रैहायनम्। अण्। नञ्स्नञ्। त्रिहायनस्य भावः। इति।
त्वत्कः। कन्। म॰। त्वदीयोयं त्वत्कः।
त्वदीयः। छः। शै॰। तव अयम्।
त्वद्वर्गीणः। खः। शै॰। त्वद्वर्गे भवः।
त्वद्वर्गीयः। छः। शै॰। त्वद्वर्गे भवः।
त्वद्वर्ग्यः। यत्। शै॰। त्वद्वर्गे भवः।
त्वङ्मयम्। मयट्। मा॰। त्वचो विकाररूपम्। अवयवरूपं वा।
दंडी। इनिः। म॰। दंडोस्यास्तीति।
दंड्यः। यत्। आर्ही। दंडमर्हतीति।
दंतुरः। उरच्। म॰। दंता उन्नता यस्य।
दंत्यः। यत्। शै॰। दंते भवः दंत्यः।
दंत्यम्। यत्। छः। दंतेभ्यो हितं दंत्यम्।

दविष्ठः। इष्ठन्। नञ्स्नञ्। सर्वेषामतिशयेन दूर इति।
दयालुः। आलुच्। म·। दया यस्यास्तीति।
दर्पचणः। चणप्। म·। दर्पेण वित्त इति।
दक्षिणतः। तसिल्। प्राग्दी। अव्य·। दक्षिणस्मादिति।
दक्षिणतआगतः। अतसुच्। प्राग्दि·। अव्य·। दक्षिणस्यां दि
शि वा दक्षिणस्मिन् देशे वसति इति।
दक्षिणतो वसति। अतसुच्। प्राग्दि। अव्यय·। दक्षिणस्मिन्
देशे दक्षिणस्यां दिशि वा वसति। इति।
दक्षिणागतः। आति। प्राग्दी·। अव्य·। दक्षिणस्मा देशादागतः
दक्षिणा देशो रमणीयः। आच्। अत्र दक्षिणो देशो रमणीय इ
त्यर्थः पंचम्याः भ्रमः।
दक्षिणाहि वसति। आहि। प्राग्दि। अव्य·। दक्षिणस्मिन्देशे वस
तीति
दक्षिणाहि ग्रामाद्वसति। आहि। प्राग्दी·। दक्षिणस्यां दि
शि ग्रामस्य अदूरे वसतीत्यर्थः।
दक्षिणेन देशो रमणीयः। एनपः। दक्षिणतः अयं देशो
रमणीयः इत्यर्थः दक्षिणेनेत्यत्र तृतीया भ्रमः।
दाण्डा। णः। चा·। दंडः प्रहरणमस्यां क्रीडायां सा।
दाधिकम्। ठक्·। चा·। दध्नि संस्कृतं। ठक्। ठ·। चा। दध्ना
संस्कृतम्।
दाधिकः। ठक्। ठ·। दध्ना भक्षतीति।
दामनीयः। छः। तद्रा। दामनीयः दामनीयौ। बहुत्वे·।
दामनीयाः।
दारिद्र्यम्। ष्यञ्। नञ्स्नञ्·। दरिद्रस्य भावः।
दार्ढ्यम्। ष्यञ्। नञ्स्नञ्। दृढस्य भावः। इति दार्ढ्यम्।

दार्त्तेयम्। ढञ्। शै॰ दृतौभवम्। दृतिः। मूकाना। पिचकारी। डुकाना। दस्तूर। वस्तिकर्म।

दार्षदाः। अण्। शै॰ दृषदिपिष्टाः सक्तायाः।

दाशरथिः। इञ्। अप॰। दशरथस्यापत्यमिति।

दासेयः। ढक्। अप॰। दास्याः अपत्यम्।

दासेरः। ढ्रक्। अप॰। दास्याः अपत्यम्।

दात्तिः। इञ्। अप॰। दत्तस्यापत्यम्।

दात्तिणात्याः। त्यक्। शै॰। दत्तिणाव्ययम्। तत्रजातादिः।

दात्तिणायनः। फक्। अप॰। दात्तेरपत्यम्।

दिवातनम्। ट्यु। ट्युल्। दिनेभवम्।

दिव्यम्। यत्। शै॰ दिविस्वर्गे आकाशे चभवम्।

दिश्यम्। यत्। शै॰। दिशिभवम्।

दीर्घसत्रम्। अञ्। शै॰। दीर्घसत्रेभवम्।

दुःकुलीनः। खः अप॰ दुःकुलस्यापत्यम्।

दुःखी। इनिः। म॰ दुःखमस्यास्तीति।

दूरेत्यः। त्यः। शै॰। दूरेभवः। जातादिर्वा।

देवकीयम्। छः। शै॰ देवेषुजातादि। देवानामिदंवा।

देवपथः। कन्। तद्रा॰ कनोलुक्। देवमार्गे

देवदत्तमयम्। मयट्। शै॰। देवदत्तादागतम्। देवदत्तस्यविकारोवा।

देवदत्तरूप्यम्। रूप्यः। शै॰। देव दत्तादागतम्।

देवागारिकः। ठन्। ठ॰। देवागारेनियुक्तः।

दैत्यः। ण्यः। अप॰। दितेरपत्यम्।

दैवम्। अञ्। अप॰। देवस्यापत्यादि। दिविभवंवा।

दैव्यम्। यञ्। अप॰ देवस्यापत्यादि। दिविभवंवेति।

दैष्टिकः। ठक्। ठ। दिष्टमाग्यमतिर्यस्येति। प्रारब्धानिस्वय वान्।
दोषातनम्। ट्यु। ट्युल्। शै०। रात्रौभवम्।
दौत्यम्। ष्यञ्। नम्स्त्रन्। दूतस्यभावइति।
दौवारिकः। ठक्। द्वारेनियुक्तइति।
दौष्कुलेय। ढक्। अप०। दुःकुलस्यापत्यम्।
दौष्कः। ठक्। चा०। दोर्भ्यांचरतीति।
दौहित्रः। अण्०। अप०। दुहितुरपत्यम्।
द्रढिमा। इमनिच्। नम्स्त्रन्। दृढस्यभावः।
द्रढीयान्। ईयसुन्। प्रागि०। अयमेषामतिशयेनदृढइति
द्रव्यम्। यत्। प्रा०। द्रुर्द्रुत्तस्यावयवोविकारोवा।
द्राघिमा। इमनिच्। दीर्घस्यभावइति।
द्राघिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि०। सर्वेषामतिशयेनदीर्घः।
द्राघीयान्। ईयसुन्। प्रागि०। अयमेषामतिशयेनदीर्घइति।
द्रोणधी। अनक्०। द्रोणप्रमाणमूधोयस्याइति।
द्रौणायनः। फक्। अप०। द्रोणस्यगोत्रापत्यम्
द्रौणिः। इञ्। द्रोणस्यगोत्रापत्यम्।
द्वयम्। अयच्। म०। द्वौअवयवौयस्येति।
द्वारिकः। ठक्। द्वारेनियुक्तइति।
द्विः। सुच्। तद्धा०। द्विवारमिति।
द्विका। कन्। म०। द्वौविद्येतेयस्याम्।
द्विगुणाकरोति। डाच्। तद्धा। द्विवारंकरोति।
द्वितयम्। तयप्। म०। द्वौअवयवौयस्येति।
द्वितीयकः। कन्। म०द्वितीयएव द्वितीयकः। कन्। प्रागि। तीयः। द्वितीयकः।
द्वितीयः। तीयः। म। द्वयोःपूरकोद्वितीयः।
द्वितीयाकरोति। डाच्। तद्धा०। द्वितीयंकर्षणंकरोतीति।

द्विधा। धा। प्रागिवी॰ अव्य॰। द्विप्रकारइति।
द्विरात्रिकः। ठः। पौ॰ द्वयोरात्र्योर्भवः।
द्विरात्रीणः। खः। ठञ्। द्वयोःरात्र्योर्भवः इति।
द्विवार्षिकः। ठन्। ठञ्॰। द्वयोर्वर्षयोर्भवतीति।
द्विवर्षीणः। खः। ठञ्॰। द्वयोःवर्षयोर्भवइति।
द्विशूर्पिकम्। ठन्॰। आर्हीं। द्वाभ्यांशूर्पाभ्यांक्रीतम्।
द्वेधा। एधाच्। प्रागिवी। द्विप्रकारइति।
द्वैगुणिकः। ठक्। ठ॰। द्विगुणंप्रयच्छतीति।
द्वैगुण्यम्। ष्यञ्। नन्द्या॰। द्विगुणस्यभावः।
द्वैधम्। धमुञ्। प्रागिवी॰ अव्य॰। द्विप्रकारमिति।
द्वैपः। अञ्। चा॰। द्वीपिनोविकारः। द्वीपिभ्याक्र तच्चर्मे
णपरिवृतः द्वैपः रथः।
द्वैप्यः। यञ्। शै॰ द्वीपेभवः। जातादिर्वा।
द्वैप्यम्। यञ्। शै॰ द्वीपे जातादि।
द्वैमातुरः। अण्॰। अप॰। द्वयोः मात्रोरपत्यम्।
द्वैवार्षिकः। ठञ्। ठन्॰ द्वयोर्वर्षयोरयमिति।
द्वैरात्रिकः। ठञ्। ठन्। द्वयोः रात्र्योर्भवः इति।
द्वैहायनम्। अण्। द्विहायनस्यभावः।
द्वैहायनः। अण्। द्विहायनस्यभावइति।
धनवत्। मतुप्। म॰। धनंविद्यतेयस्यतत्। अथवा। वतिः
धनेनतुल्यम्॰ अव्ययात्।
धनिकः। ठन्। म॰। धनमस्यास्तीति।
धनी। इनिः। धनंयस्यास्तीति।
धन्यः। यत्। प्राग्धि। धनंलब्धाइति। यत्। आर्हीं। धनेनयु
क्तः। धनस्ययोग्यः।

धन्यार्थी। इनि । म॰ धन्यार्थोऽस्यास्तीति।
धर्म्यम्। यत्। प्राग्घि। धर्मेण प्राप्यम्। इति। धर्मादनपेत।
धार्मिकः। ठक्। ठ॰। धर्ममाचरतीति।
धुर्यः। यत्। प्राग्घि॰ धुरंवहतियः।
धुर्या। यत्। प्राग्घि॰ धुरंवहतीति।
धूम्यः। यत्। यद्वि। धूमायहितः।
धेनुकम्। ठक्। चा॰ धेनूनां समूहः।
धौरेयः। ढक्। प्राग्घि॰ धुरंवहति इति।
नडकीयम्। छः। चा॰। नडादिभ्यो हूरभवः।
नड्वलः। ड्वलच्। चा॰ नडा नाम दूरभवं इत्यादि।
नड्वान्। ड्मतुप्। चा॰ नडा निसन्त्यस्मिन्।
नवीनम्। खः। तद्धा॰। नवमेव।
नस्यम्। यत्। छ॰ नासिकायां हितमिति।
नाकुलः। अण्॰ अप॰। नकुलस्यापत्यम्।
नागरः। अण्। शै॰ नगरेजातः।
नागरेयकः। ढकञ्। शै॰ नगरेजातादयर्थे।
नादेरः। ढ्रक्। शै॰ नद्यांजातादिः। नदीस्रुतः।
नाद्यम्। ञ्यः। शै॰ नदानांधर्म आम्नायोवा।
नाडायनः। फक्। अप॰ नडस्यगोत्रापत्यम्। पौत्रवोधे फक्
नाडिः। इञ्। अप॰ नडस्यापत्यम्। पुत्रपर्यंतमिञ्प्रव।
नादेयम्। ढक्। शै॰ नद्यांजातादि।
नापितायनिः। फिञ्। नापितस्यापत्यम्।
नापित्यः। ण्यः। अप। नापितस्यापत्यम्।
नाभ्यम्। यत्। छ॰ नाभौहितमिति।
नारायणः। फक्। नरस्यगोत्रापत्यमिति।

नार्मदः। अण्। अप। नर्मदाया अपत्यम्।
नाविकः। ठन्। ठ। नावा तरति। इति।
नाव्यम्। यत्। प्राग्हि। नावा तार्य्यम्।
नासिक्यम्। यत्। यद्धि। नासिकायै हितम्।
नास्तिकः। ठक्। ठ। नास्ति परलोकं यस्य मतौ सः।
नित्यः। त्यप्। शै। ध्रुवम्।
निद्रालुः। आलुच्। म। निद्रा यस्यास्तीति।
नीलनीलम्। रूपम्। द्विरुक्तम्।
नीलम्। अन्। चा। नील्या रक्तं नीलम्।
नीचकैः। अकच्। नीचैरेव इति।
नूतनम्। तनप्। तद्धा। नवमिति।
नूत्नम्। त्नप्। तद्धा। नवमिति।
नेदिष्ठः। इष्ठन्। प्राग्हि। सर्वेषामतिशयेन अन्तिक इति।
नैकटिकः। ठक्। ठ। निकटे वसतीति।
नैधेयः। ढक्। अप। निधेरपत्यम्।
नैपथ्यः। अण्। शै। नेपथ्ये जातादिः।
नैयग्रोधम्। अण्। प्राग्। न्यग्रोधस्य विकारः। पैवागमोत्र।
नैयायिकः। ढक्। चा। न्यायमधीते वेद वा।
नैल्यम्। ष्यञ्। चा। नीलस्य भाव इति।
नैशम्। अण्। शै। निशि भवम्। जातादि वा।
नैशः। अण्। शै। निशायां व्याहरति।
नैशिकः। ठञ्। शै। निशायां व्याहरति मृगः।
नैशिकम्। ठञ्। शै। निशि भवं। जातादि वा।
नैषध्यः। ण्यः। अप। निषधस्यापत्यं। निषधानां राजा वा।
नैषादकिः। इञ्। अप। निषादस्यापत्यम्।

नैष्किकः। ठञ्। प्रा। निष्कस्यविकारः नैष्किकः।

नैष्किकम्। अण्। प्राग्॰। निष्केनक्रीतम्।
न्याय्यम्। यत्। प्राग्धि॰। न्यायादनपेतम्।
पंचकः। कन्। आर्ही। पंचभिःक्रीतः। इति।
पंचकृत्वः। कृत्वसुच्। तद्रा॰। पंचवारंकृतमिति।
पंचजनीनम्। खः। छ॰। पंचजनेभ्योहितमिति।
पंचजनीयम्। छ॰। प्राग्धि॰। शाख्य। जनायहितम्।
पचतितराम्। तरप्। अतिशयेन पचतीति तिङंताजरप्
पंचधा। धा॰। प्रागिवी॰। पंचप्रकारः इति।
पंचमः। अन्। प्रागिवी॰। पंचमोभागः।
पंचवारम्। ग्रमुनंतः। पंचधाप्रवृत्तः।
पंचदशः। डः। म। पंचदशानांपूरण इति।
पंचविंशः। डट्। म॰। पंचविंशतेःपूरक इति।
पचिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। अतिशयेनपक्ता।
ँपटिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। अतिशयेनपटुरिति।
पटीयान्। इष्ठन्। प्रागि॰। अयमेषांमतिशयेनपटुरिति।
पटुजातीयः। जातीयर् पटुप्रकार इति।
पटुत्वम्। त्व॰। चा॰। पटोर्भावः।
पटुतरः। तरप्। प्रागि॰। अयमनयोरतिशयेपटुरिति।
पटुता। तल्। तस्तिञ्। पटोर्भावः इति।
पटुतमः। तमप्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेनपटुः
पटुपटुः। द्विरुक्तः।
पटुपट्वी। द्विरुक्तः।
पटुरूपः। रूपम्। प्रागिवी। पटुप्रकारः इति।
पटूकृतः। च्विः। तद्रा॰। अपटुःपटुर्भवतीति।

पंडितकल्पः। कल्पप्। प्रागि। ईषदून: पंडित: पंडितकल्पः

पंडितपाशः। पाशप्। कुत्सितः पंडितः इति।

पथकः। वुन्। शै। पथिजातः। वुन्। स। पथिकुशलः।

पथिकः। ठन्। पंथानं गच्छतीति।

पथिकी। स्त्रियां। पथिकी। पंथानं गच्छतीति।

पथ्यम्। यत्। प्राग्घि। पथः अनपेतम्।

पदकः। वुन्। चा। पदमधीते वेत्तिवा।

पद्याः। यत्। प्राग्घि। पादौविध्यंतीति। शर्कराः कंटकावा।

पयःपाशम्। पाशम्। कुत्सितं पयः इति।

पयस्यम्। यत्। प्रा। पयसोविकाररूपं। द्रव्यम्।

परकीयम्। छः। शै। परस्मिन् जातादि। परस्येदंवा।

परतः। तसिल्। प्रागिवी। अव्य। परस्मादिति।

परस्तात्। अस्तातिः। प्रागिवी। परस्यां। परस्याःदिशः। परावा दिक् इति।

परारिः। आरिल्। प्राग्दि। अव्यय। पूर्वतरे वत्सरे इति।

परारि। आरिल्। शै। पूर्वस्मात्पूर्वस्मिन् वत्सरेइति।

परारित्नम्। त्नः। शै। पूर्वस्मात्पूर्वस्मिन् वर्षेजातम्।

परार्द्ध्यः। यत्। शै। परार्द्धसंख्याकेकाले जातादिः।

परावरीणः। खः। म। पराश्च अवराश्च अनुभवतीति।

परितः। तस्। प्राग्दि। अव्य। अखिदिग्भ्य इति।

परीणः। खः। म। परस्यायम्।

परुत्। परुत्। पूर्वस्मिन्वत्सरेइति।

परुत्नम्। त्नः। शै। पूर्ववर्षेभवम्।

परेद्यवि। एद्यवि। प्राग्दि। अव्य। परस्मिन्नहनिइति।

पर्णीयम्। छः। शै। पर्णदेशेजातादि पत्रसंबन्धिनित्रण। अण।

पर्वतीयम्। छः। शै॰। पर्वतेभवः। मनुष्यः। अन्यः पर्वतीयः पार्वतोपि।
पवर्गीयम्। छः। चा॰ मा॰। शै॰। पवर्गेभवम्।
पश्चिमम्। डिमच्। शै॰। चा॰ ता॰ पश्चिमेभवम्।
पत्ती। इनि। म॰। पत्तोयस्यास्तीति।
पांचजन्यः। न्यः। शै॰। पंचजन्येभवः पांचजन्यः पंचजन्यः। शंखासुरः।
पांचालः। अण्। अप॰। पंचालानांराजा। पांचालस्यापत्यमितिवा। अञ्।
पांचाली। अण्॰। अप। पांचाल देशानांराज्ञी। पांचाली।
पांडुः। डुण्। अप। पांडोरपत्यं। पांडूनांराजावा।
पाणिनिः। इञ्। अप॰। शै॰। पाणीनांयुवापत्यम्।
पाणिनीयम्। छः। शै॰। पाणिनिनाप्रोक्तं। पाणिनः वैयाकरणाः भक्तिः भागः यस्यसपाणिनाउपसातं।
पांथः। णः। ठन्॰। पंथानंगच्छतीति। स्त्रियांपांथा।
पाथेयम्। ढञ्। साध्वि॰। पथिसाधु। इति।
पाटलिपुत्रकः। वुञ्। शै॰। पाटलिपुत्रेजातादि। पटनाख्ये।
पाक्षगारिः। इञ्। अप॰। पक्षगारस्यगोत्रापत्यं। ततःयुवापत्येफक् तस्यलुक् पितापुत्रःस्यु।
पामनः। नः। म॰। पामा अस्यास्तीति।
पायसिकः। ठक्। शै॰। पायसंभक्तिःभागः। अस्य।
पारदारिकः। ठक्। ठ॰। परदारान्गच्छति। यः।
पारलौकिकम्। ठञ्। शै॰। परलोकेभवम्।
पारायणिकः। ठञ्। कन्॰। पारायणंवर्तयतीति। पारायणिकः। छात्रस्य।

पारावारीणः। खः। शे॰। पारावारेजातादिः। खः। म॰। पारावारेगामी पारावारीणः।

पारिपार्श्वकः। ठक्। ठ॰। परिपार्श्वेवर्त्तनेइति। भृत्यःशिष्यो वा।

पारियात्रिकः। ठक्। ठ॰। पर्याप्तमितियन्त्रादृग्ग्रासलंभोजनेन।

पारिषदः। अञ्। शे॰। परिषदः। अयं। अण्। प्राग्धि॰। परिषदिसाधुः। पारिषदम्।

पारिषद्यः। ण्यः। प्राग्धि॰। परिषदिसभायांसाधुः। पारिषद्यः

पारीणः। खः। शै॰। पारेजातादिः। खः। म॰। पारेगामी। पारीणः

पार्थः। अण्। अप॰। पृथायाअयंपार्थः पृथापाअपत्येर्थेपार्थेय इतिरूपसम्पादकःढ्चक्इत्यनेनढक्स्यात्।

पार्थिवम्। अण्। नञ्स्नञ्। पृथोर्भावइति।

पार्थिवः। अ॰वा। अञ्। शै॰। पृथिव्याअयम्।

पार्थिवा। ञः। अप॰। पृथिव्याअपत्यादि।

पार्थिवी। अञ्। अप॰। पृथिव्याअपत्यादि।

पार्याप्तिकः। ठक्। ठण॰। पर्याप्तमित्याह। पूर्णभोक्ता।

पार्वतायनः। फक्। अप॰। पर्वतस्यगोत्रापत्यम्।

पार्वतिः। इञ्। अप॰। पर्वतऋषेः गोत्रपत्यम्।

पार्वती। इञ्। अप॰। पर्वतस्य॰ अपत्यंस्त्रीपार्वती।

पार्शवः। अण्॰। तद्रा॰। पर्शुराद्युधजीवीसङ्घएव।

पार्श्वतः। अण्॰। तद्रा॰। पार्शवौ। बहुत्वे। पर्शवः।

पार्श्वतः। तसिल्। तद्रा॰। पार्श्वेइति।

पार्श्वतीयम्। छः। शे॰। पार्श्वतोभवम्।

पार्श्वधिकः। ठञ्॰। ठ॰। पर्श्वधः प्रहरणमस्येति।

पालाशः। अञ्। प्राग्दी। पलाशस्यावयवः।

पालाशम्। अण्॰। प्रा॰। पलाशानांविकाररूपमवयवरूपंवा।

पांशुरः। रः। म॰। पांशुः धूली अस्यास्तीति।
पाशुपतम्। अण्। चा॰। पशुपतिः शिवो देवतास्येति उद्देश्य
विशेषे पाशुपतः।
पाश्वम्। एस्॰। चा॰। पशूनां समूहः।
पाश्चात्यः। त्यक्। शै॰। पश्चाज्जातादिः।
पाश्यः। यः। चा। पाशानां समूहः।
पिच्छिलः। इलच्। म॰। पिच्छमस्यास्तीति।
पिंजिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशायेन पिंजिरः इति
पिंजीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशायेन पिंजरः इति
पितामहः। डामहच्। चा। पितुः पिता।
पितामही। डामहच्। चा। पितुर्माता।
पितृभोगीणः। खः। ख॰। पितृभोगार्थं हितः।
पितृव्यः। व्यत्। चा॰। पितुः भ्राता।
पितृष्वस्रीयः। छः। अप॰। पितृष्वसुरपत्यं पुमान्।
पित्र्यम्। यत्॰। चा॰। पितरः देवतास्येति। पितुरिदं वा शै॰
के। पितुरागतं धनम्।
पिष्टकः। कन्। प्रा॰। पिष्टस्य विकारविशेषः पिष्टकोऽपूपः।
पिष्टमयम्। मयट्। प्रा॰। पिष्टस्य विकाररूपम्। भस्म।
रामचक्रे वडे वडीयाम्।
पीतः। मतुप्। मं॰। पीतत्वं गुणोऽस्यास्तीति।
पीतकम्। कन्। चा॰। पीतेन रक्तं वस्त्रं पीतकम्।
पुत्रपौत्रीणः। खः। म। पुत्रपौत्रमनुभवतीति।
पुत्रवलः। वलच्। म॰। पुत्राः अस्य सन्तीति।
पुत्रीयः। छः। याहिधिं। पुत्राय हितः। छः। आर्हीं॰ पुत्रनिमित्तः।
पुत्रीयम्। छः। याहि॰। पुत्रेभ्यो हितम्।

पुत्रम्। यत्। आर्ही। पुत्रनिमित्तमिति।
पुरः। असिः। प्रागिवी। अव्य। पूर्वस्यांदिशि। पूर्वस्यावादिशाः। पू
र्वोवादिक्। इति।
पुरस्तात्। अस्तातिः। प्रागिवी। पूर्वस्यांदिशि। पूर्वस्यादिशाः।
पूर्वोवादिक् इति।
पुरस्तादागतः। अस्तातिः। पूर्वस्यांदिशिवसति। पूर्वस्याःदि
शआगत इति वा पुरस्ताद्वसति।
पुरस्ताद्रमणीयः। अस्तातिः। पूर्वो देशोरमणीयः। पुरस्ताद्रम णीयः।
पुंवत्। वतिः। पुंसस्तुल्यः।
पुंस्त्वम्। त्व। नञ्स्नञ्। पुंसोभावः इति।
पुंस्ता। तल्। नञ्स्नञ्। पुंसोभावः इति।
पूर्वतः। तसिल्। प्रागिवी। पूर्वस्मादिति।
पूर्वपदिकः। ठन्। ठण्। पूर्वपदेन चरति इति वस्तुतस्तुपौ
र्वपदिकः। ठञ्। ठण्। पूर्वपदंगृह्णाति।
पूर्वाह्णकः। वुन्। शै। पूर्वाह्णे जातः।
पूर्वाह्णकम्। वुन्। शै। पूर्वाह्णे भवं।
पूर्वाह्णतनम्। ट्यु। ट्युल्। शै। पूर्वाह्णे जातम्।
पूर्वाह्णेतनम्। ट्यु। ट्युल्। शै। पूर्वाह्णे जातम्।
पूर्वेद्युः। एद्युस्। प्राग्दि। अव्य। पूर्वस्मिन्नहनि इति।
पूर्वेण देशोरमणीयः। एनप्। प्राग्दी। पूर्वतः रमणीय इ
त्यर्थः अवन्तनीयाभ्रमः।
पृष्ठतः। तसिल्। तद्धा। पृष्ठे इति।
पैतृकम्। वुञ्। शै। पितुरागतम्।
पैतृष्वसेयः। ढक्। अप। पितृष्वसुरपत्यम्।
पैतृष्वस्रीयः। छण्। अप। पितृष्वसुः अपत्यम्।

पैत्तिकम्। ठक्। आर्हो। पित्तस्यशमनंकोपनंवा।
पैप्पलम्। अण्। चा॰ पिप्पलस्यविकारः।
पैलेयः। ढक्। अप॰ पीलाया अपत्यम्। पीलाया अपत्यं पैलोपि।
पैलः। अण्। अप॰ पीलाया गोत्रापत्यं
ततः फिञ्। फिञोलुक्। अत्रपैलः पिता। पुत्रश्च।
पौनःपुन्यम्। ष्यञ्। म॰ पुनःपुनरित्यस्यभावः
पौनःपुनिकः। ठञ्। शै॰ पुनःपुनर्भवः। ज्ञानादिर्वा।
पौरस्त्याः। त्यक्। शै॰ पुरः अग्रेज्ञानादिः।
पौराणिकः। ठक्। चा॰ पुराणमधीतेवेदवा। ठक्। शै॰ पुराणंवर्त्तयति।
पौरोहित्यम्। एयः। तन्त्रन्। पुरोहितस्यभावइति यक् वा पुरोहितस्यभावइति।
पौरुषम्। अण्। म॰ पुरुषःप्रमाणमस्य। शै॰ पुरुषस्येदम्।
पौरुषेयाः। ढञ्। ऋ॰ वध॰ विकार॰ समूह॰ तेनकृतेषु।
पौर्णमासी। अण्॰। ठञ्॰ पूर्णोमासोऽस्यांभवतिइति।
पौर्वः। अण्॰। अप॰। पूरूणांराजा। पूरोरपत्यमपि।
पौर्वशालः। ञः। शै॰ पूर्वस्यांशालायांभवः।
पौर्वमद्रः। अञ्। शै॰ पूर्वमद्रेभवः।
पौषः। अण्। चा॰ पुष्येणयुक्ता पौर्णमासी पौषी पौषी पौर्णमासीयस्मिन्मासेसः।
पौषम्। अण्॰। चा॰ पुष्येणयुक्तमहः पौषमहः।
पौषी रात्रिः। स्त्रीचेत्। पौषी।
पौंस्नः। स्नञ्। अप॰। पुंसिभवः। पुंसः अयं। पुंसः अधीनः।
पौंस्नम्। स्नञ्। तन्त्रन्। पुंसोभावः इति।
प्रकटम्। कटच्। तन्त्रन्। प्रकर्षेणज्ञायते इति।

प्रतनम्। तनप्। तद्धा०। पुरातनमिति।
प्रतीच्यम्। यत्। शै०। प्रतीच्यांभवम्।
प्रत्नम्। त्नप्। तद्धा०। पुरातनमिति।
प्रथिमा। इमनिच्। तन्त्रज्। पृथोर्भावइति।
प्रथिष्ठः। इष्ठन्। प्राग्०। सर्वेषामतिशयेन पृथुरिति।
प्रदोषकः। वुन्। शै०। प्रदोषेजातः।
प्रस्थमात्रम्। मात्रच्। म०। प्रस्थप्रमाणमस्य।
प्राकट्यम्। ष्यञ्। तन्त्रम्। प्रकटस्यभावः।
प्राच्यम्। यत्०। शै०। प्राच्यांभवंप्राच्यम्।
प्राच्चीयाः। छः। शै०। प्राच्येषुभवाः।
प्राजापत्यः। ण्यः। अप०। प्रजापतेरपत्यादि।
प्राजापत्यम्। यक्। प्रजापतेःभावः
प्रातिजनीनः। खञ्। प्राग्घि। प्रतिजनेसाधुः।
प्रातिकूलिकः। ठञ्। ठ०। प्रतिकूलंवर्त्ततेइति।
प्रातिलोमिकः। ठक्। ठ०। प्रतिलोमंवर्त्ततेइति।
प्रातीपिकः। ठक्। ठ०। प्रतीपंवर्त्ततेइति।
प्रादोषिकम्। ठक्। ठ०। प्रदोषेजातादि।
प्रावृषिकः। ठक्। चा०। प्रावृषःइदं। सादेवतास्येतिवा।
प्रावृषेण्यः। एण्यः। शै०। प्रावृषिभवः। जातादिवा।
प्रास्थिकम्। ठञ्। आर्ही। प्रस्थस्यभावइति।
प्रास्थिकी। ठञ्। आर्ही। प्रस्थस्यभावःस्त्रीत्वेचेत्
प्राह्णेतनम्। ट्युल्। प्राह्णकालेभवम्।
प्राज्ञः। णः। म०। प्रज्ञाअस्यास्तीति।
प्राज्ञी। प्रज्ञएवप्राज्ञः। स्त्रीचेत्प्राज्ञी।
प्रियतमः। तमप्। प्राग्०। अयंसर्वेषामतिशयेनप्रियःइति—
—स्त्रीचेत्प्रियतमा।

प्रियतरः। तरप्। प्राग्॰। अयमनयोरतिशयेनप्रियः।
प्रीणम्। खः। नञ्॰। पुरातनमिति।
प्रेमा। इमनिच्। भ॰। प्रियस्यभावइति।
प्रेयान्। ईयसुन्। प्राग्॰। अयमेषामतिशयेनप्रियइति।
प्रेष्ठः। इष्ठन्। प्राग्॰। सर्वेषामतिशयेनप्रिय इति।
प्रैयंगवीनम्। खञ्। प्रा॰क्षि॰प्रियंगूनांभवनंक्षेत्रमिति।
प्रौष्ठपदिकम्। ठञ्। चा॰। प्रोष्ठपददेवतास्य।
प्रौष्ठपादः। अण्॰। पौ॰। प्रोष्ठपदासुजातः प्रोष्ठपादः। भवार्थे
ऽप्रौष्ठपदः। पूर्वपदेवृद्धिर्जातार्थेऽजातपदइ
प्लात्तम्। अण्। प्रा॰। प्लत्तस्यावयवरूपंविकाररूपंवा। द्धिः
फाल्गुनिकः। ठञ्। चा॰। फाल्गुनीनक्षत्रेणयुक्तापौर्णमासी
यस्मिन्मासेसः।
फलिनः। इनच्। फलानिअस्यसंतीति।
फाल्गुनः। अण्। चा॰। फाल्गुनीनक्षत्रेणयुक्तापौर्णमासी
यस्मिन्मासेसः।
फेनिलः। इलच्। म॰। फेनोस्यास्तीति।
बंधुता। तल्। चातु॰। बंधूनांसमूहः।
बन्यः। यत्। पौ॰। वनेभवः।
बली। इनि। म॰। बलमस्यास्तीति।
बलीयान्। ईयसुन्। प्राग्॰। अयमेषामतिशयेनबलीइति
बल्यम्। यः। चा। बलमस्यास्तीति।
बहिमा। इमनिच्। भा॰। बहुलस्याभावइति।
बहुकः। कन्। आर्ही॰। बहुभिः क्रीतः इति।
बहुतः। तस्। प्राग्दी॰। अव्य॰। बहुभ्यइति।
बहुत्र। त्रल्। प्राग्दि॰। अव्य। बहुष्विति।

बहुधा। धा॰। प्राग्दी॰। बहुप्रकारः इति। बहुशः। शस्। तद्धा॰। बहूनि इति।
बाकम्। अण्॰। चा॰। बकानां समूहः।
बांगः। अण्॰। अप॰। बंगदेशस्य राजा। बंगस्यापत्यं वा।
बांगी। अण्॰। अप॰। बंगदेशानां राज्ञी।
बाडवम्। यञ्॰। चा॰। वडवानां समूहः।
बांधकिनेयः। ढक्। अप॰। बंधक्या अपत्यं बांध॰।
बाल्कवत्। वत्। तन्त्रत्र । बालकेन तुल्यम्।
बाभ्रव्यः। यञ्। अप॰। बभ्रोः गोत्रापत्यं। कौशिक ऋषिः।
बार्हस्पत्यम्। ष्यञ्॰। तन्त्रत्र॰। बृहस्पतेर्भाव इति।
बाहुकः। ठन्। ठ। बाहुभ्यां तरति।
बाहविः। इञ्। अप॰। बाहोरपत्यम्।
बाह्वृच्यम्। ण्यः। शै॰। बह्वृचां नां धर्माम्नायो वा।
बृंदारकः। आरकन्। बृंदमस्यास्तीति।
बृंदिष्ठः। इष्ठन्॰। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेन बृन्दारकः।
बृंदीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेन बृंदिष्ठः।
वैणकीयम्। छण्॰। शै॰। वेणोरिदम्।
वैजवापीयः। छः। शै॰। बीजवापिनां धर्मः रीतिर्वा।
ब्रह्मण्यम्। यत्। छ॰। ब्रह्मणि हितम्।
ब्रह्मता। तल्॰। तन्त्रत्र। ब्रह्मणो भावः इति।
ब्रह्मत्वम्। त्व। तन्त्रत्र॰। ब्रह्मणो भावः इति।
ब्राह्मम्। अण्॰। शै॰। ब्रह्मणः इदं। चा॰। ब्रह्मदेवताऽस्य

ब्राह्मं हविः।

ब्राह्मणः। अण्॰। अप॰। ब्रह्मणः अपत्यम्।
ब्राह्मणकल्पः। कल्पप्। ईषदूनो ब्राह्मणं। ब्राह्मणग्रंथो

न समाप्यते इति वा।

ब्राह्मणकीयम्। छः। शै॰ ब्राह्मणस्येदं ब्राह्मणेज्ञातादि वा।
ब्राह्मणवत्। वतिः। तत्र॰। ब्राह्मणेनतुल्यमिति।
ब्राह्मण्यम्। यत्। चा॰ ब्राह्मणानां समूह इति। ष्यञ्॰। तत्त्वम्। ब्राह्मणस्य भावः।
ब्राह्मी। अण्। शै॰ ब्रह्मणः इयं हूतिः। चा॰ ब्रह्मादेवता ऽस्या ऋचः सा।
ब्राध्रायनः। च्फञ्। अप॰ ब्रध्रस्य गोत्रापत्यम्।
ब्राध्रायन्यः। ञ्यः। अप॰ ब्राध्रायन एव ब्राध्रायन्यः। त्रैगर्तेषु ये वन्याः।
व्रीहिमयः। मयट्। प्रा॰ व्रीहीणां विकारः पुरोडाशः अन्यत् व्रैहम्। अण्। प्रा॰
व्रैहेयम्। ढक्। म॰ व्रीहीणां भवनं क्षेत्रमिति।
भवदीयः। छः। शै॰ भवतः अयम्।
भाक्तिकः। ठक्। ठ॰ भक्तमस्मै नियुक्तं दीयते सः।
भागवित्तिकः। ठक्। अप॰ भागवित्तेरपत्यम्। भागवित्तायनः। फक्।
भागीरथः। अञ्। अप॰ भगीरथस्यापत्यम्।
भागीरथी। अण्। शै॰ भगीरथेन प्राप्ता आनीतानेत्यादि।
भाङ्गमातुरः। अण्। अप॰ भद्रमातुरपत्यम्।
भारतः। अण्। चा॰ भरताः योद्धारोऽस्य संग्रामस्य इति।
भार्गवः। अण्। अप॰ भृगोरपत्यम्।
भावत्कः। ठञ्। शै॰ भवतः अयम्।
भास्मः। अण्। प्रा॰ भस्मनो विकारः।
भास्मनः। अण्। प्रा॰ भस्मनो विकारः।
भूमा। इमनिच्। तत्त्वम्। बहोः भाव इति। अत्र विशेषः।
भूयिष्ठः। इष्ठ॰। प्रागि॰ सर्वेषामतिशयेन बहु इति।

भार्गवः। अण्। अप॰। भर्गोरपत्यानि। अणोऽस्त्रिकि भार्गवः।
भैषज्यम्। ष्यः। न ह्वाभेषजस्येति।
भैक्षम्। अण्। चा॰। भिक्षाणां समूहः।
भोजकटीयः। छः। शै॰। भोजकटे भवः।
भौजकटः। अण्। शै॰। भोजकटे भवः।
भ्रात्वलः। वलच्। म॰। भ्रातरः अस्य सन्तीति भ्रात्वलः।
भ्रातृव्यः। व्यन्। अप॰। भ्रातुरपत्यम्। व्यन् शत्रुतायां।
भ्रातृव्यः। आत्मनः शत्रुः।
भ्रात्रीयः। छः। अप॰। भ्रातुरपत्यम्।
भ्रामरम्। अण्। शै॰। भ्रमरेण मक्षिकया कृतं भ्रामरं मधु
भ्राष्ट्राः। अण्। चा॰। भ्राष्ट्रे संस्कृता धानाः।
मणिवः। वः। म॰। मणिः यस्यास्तीति।
मत्कः। कन्। म॰। मदीयोऽयं मत्कः।
मंत्री। इनिः। म॰। मंत्रं यस्यास्तीति।
मथुरावत्। वतिः। तत्र॰। मथुरायामिवेति।
मदीयः। छः। शै॰। मम अयम्।
मद्रकः। कन्। शै॰। मद्रेषु जातादिः।
मद्वर्गीणः। खः। शै॰। मद्वर्गे भवः।
मद्वर्गीयः। छः। शै॰। मद्वर्गे भवः।
मद्वर्ग्यः। यत्। शै॰। मद्वर्गे जातादि।
मधुमान्। मतुप्। चा॰। मधु अस्त्यस्मिन्।
मधुरः। रः। म॰। मधु अस्यास्तीति। मधोः भावः इति वा।
मध्यतः। तसिल्। तद्धा॰। मध्ये इति।
मध्यमः। मः। शै॰। मध्ये भवः। मध्ये जातादिर्वा।
मनस्वी। विनिः। म॰। मनो अस्यास्तीति।

ममकः। अकच्। प्रागि०। ममअयमिति।
महिमा। इमनिच्। नन्तन्। महतोभावइति।
महीयान्। ईयसुन्। प्रागि०। अयमेषामतिशयेनमहा न्इति।
मागधः। अण्। अप०। मगधदेशस्यराजा।
मगधस्यापत्यंवा।
मागधी। अण्। अप०। मागधस्यापत्यंकन्या। शै०। म
गधस्येयं मगधेभवावा।
माघी। अण्। चा०। मघयायुक्तापौर्णमासी।
मांजिष्ठम्। अण्। चा०। मंजिष्ठयारक्तंवस्त्रंमांजिष्ठम्।
मांडूकेयः। ढक्। अप०। मंडूकस्यापत्यम्।
मांडूकिः। इञ्। अप०। मंडूकस्यापत्यम्।
मांडूकः। अण्। अप०। मंडूकस्यापत्यम्।
मातामहः। डामहच्। चा०। मातुःपिता।
मातामही। डामहच्। चा०। मातुर्माता।
मात्स्यिकः। ठक्। ठ०। मत्स्यान्हंतीति।
मातुलः। डुलच्। चा०। मातुःभ्राता।
मातृभोगीणः। खः। छ०। मातृभोगेभ्योहितः।
मातृष्वसेयः। ढक्। अप०। मातृष्वसुरपत्यम्।
मातृष्वस्रीयः। छण्। अप०। मातृष्वसुरपत्यम्।
माधव्यः। यञ्। अप०। मधोःगोत्रापत्यं। ब्राह्मणश्चेत्।
माधुर्यम्। ष्यञ्। भा०। मधुरस्यभावः।
मानवीनम्। खञ्। छ०। मानवा यहितमिति।
मानवः। अञ्। अप०। षुकागमःमनोःजात्यपत्यं। अत्र
जातिःसमुदायार्थः।
मानुष्यः। यत्। अप०। षुक्। मनोःजात्यपत्यम्।

मानुष्यकम्। वुञ्। चा॰। मनुष्याणांसमूहः।
मामकः। अण्। शै॰। ममायम्।
मामकीनः। खञ्। शै॰। ममायम्।
मायावी। विनिः। म॰। मायास्यास्तीति।
मायूरम्। अञ्। चा॰। मयूराणांसमूहः। मयूरस्यअवय
वःविकारोवामायूरः।
मार्कंडेयः। ढक्। अप॰। मृकण्डोरपत्यम्।
मायूरिकः। ठक्। ठ॰। मयूरान्हन्तीति।
मारिचकम्। ठक्। ठ॰। मरिचेनसंस्कृतम्। मारिचकंवा
मार्गिकः। ठक्। शै॰। मार्गंदर्शयति। ठक्। ठग्॰ मृगा
न्हन्तीतिवा।
मार्त्तिकः। अण्। प्राग्दी॰। मृत्तिकायाविकारः।
मार्दंगिकः। ठक्। ठ॰। मृदंगस्यवादनंशिल्पमस्येति।
मार्द्दवम्। अण्। नञ्स्नञ्। मृदोर्भावइति।
माली। इनिः। म॰। मालास्यास्तीति।
मालीनः। खः। शै॰। मालयाशोभते।
मालीयः। छः। शै॰। मालायांभवादि।
माशब्दिकः। ठक्। ठ॰। माशब्दःकारिइतियआह। स॰अ
टःलोपः।
माषीनम्। खञ्। म॰। माषाणांभवनंक्षेत्रम्।
माष्यम्। यत्। छ॰। माषेषुहितं। यत्। म॰। माषाणांभव
नंक्षेत्रंमाष्यम्।
मासिकः। ठञ्। ठञ॰। मासंभृतोमासिकःकर्मकारः। मा
संभृतोमासिकाव्याधिः मासंभवतीतिमासि
क उत्सवः।

मासिकम्। ठञ्। चा॰। मासस्येदम्। ठक्। शै॰। मासे देयं ऋणं।
माहाराजिकम्। ठञ्। चा॰। महाराजस्येदम्। स देवतास्येति वा
माहिषिकः। अण्। शै॰। माहिषिके देशे जातादिः नगरे वा।
माहेन्द्रम्। अण्॰। चा॰। महेन्द्रो देवतास्य
माहेन्द्रियम्। घ। चा॰। माहेन्द्रो देवतास्य।
माहेयम्। ढक्॰। शै॰। मह्यां जातादिः
मुखतीयम्। छः। शै॰। मुखतो भवं। संमुखे वा जातम्।
मूर्द्धन्यः। यत्। मूर्द्धि भव इति।
मुखरः। रः। म॰। मुखस्य भाव इति।
मुख्यः। यत्। तद्धा॰। मुखमिव मुख्यः।
मूलेमूलेस्थलः। द्विरुक्तः।
मृत्सा। सः। तद्धा। प्रशस्ता मृत् इति।
मृत्स्ना। स्नः। तद्धा। प्रशस्ता मृदिति।
मृदुजातीयः। जातीयर्। मृदुप्रकारः इति।
मृदुतमः। तमप्। सर्वेषामतिशयेन मृद्वीति।
मृदुतरः। तरप्। सर्वेषामतिशयेन मृदुरिति।
मृदुत्वम्। त्व। मृदो भाव इति।
मेधावी। विनिः। मेधाऽस्यास्तीति।
मैत्रेयः। ढञ्। अप॰। मित्रयोः अपत्यं। मित्रं गच्छतीति मित्र
युः। ढकि मित्रयोः अपत्यं मैत्रेयः बहुत्वे मित्रयवः।
मैनिकः। ठक्॰ ठ॰। मीनान् हन्तीति।
मौञ्जीनम्। खञ्। म॰। मुञ्जानं भवनं क्षेत्रम्।
मौढ्यम्। ष्यञ्। तन्त्वञ्। मूढस्य भावः इति।
मौनम्। अण्॰। तन्त्वञ्। मुनेर्भावः इति।
मौर्वम्। अण्॰। प्रा॰। मूर्व्याः विकारः।

मोष्टाः। एाः। चा॰। मुष्टिः प्रहरणमस्याः क्रीडायां। सा।
मोष्टिकः। ठक्। मुष्टिना जयतीति।
म्रदिमा। इमनिच्। नञ्स्नञ्। मृदोभावः इति।
म्रदिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेन मृदुरिति।
म्रदीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेन मृदुरिति।
यतः। तसिल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। यस्मादिति।
यत्र। त्रल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। यस्मिन्निति।
यथा। थाल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। येन प्रकारेणेति।
यदा। दा। प्राग्दि॰। अव्य॰। यस्मिन् काले इति।
यवक्यम्। यत्। म॰। यवकानांभवनंक्षेत्रमिति।
यवमयम्। मयट्। प्रा॰। यवानां विकाररूपम्।
यव्यम्। यत्। छ॰। यवेभ्यो हितं यव्यम्। यत्। म॰। यवानांभवनंक्षेत्रंयव्यम्।
यर्हि। र्हिल्। प्राग्दि॰। अव्य॰। यस्मिन् काले। यदा इति।
यविष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेन युवा इति।
यवीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। द्वाविमौ युवानौ अयमनयोरतिशयेन युवा इति। ईयसुन्।
यशस्यः। यत्। अर्हीं। यशसे योग्यो यशस्यः।
यशस्वी। इनिः। प्रा॰। यशोऽस्यास्तीति।
यामुनः। अण्। अप॰। यमुनाया अपत्यम्।
याम्यः। ण्यः। अप॰। यमस्यापत्यादि।
यावकः। वुञ्। प्रा॰। यवभक्षणकर्मकोव्रतम्।
यावत्। वतुप्। अ॰। यत्प्रमाणमस्य तत्।
यावान्। वतुप्। म॰। यत्प्रमाणमस्य।
यावीनम्। खञ्। यवानांभवनंक्षेत्रमिति।

यावीयान्। ईयसुन्। अयमेषामतिशयेनयुवाइति।
याष्टीकः। ईकक्। ठः। यष्टीप्रहरणमस्येति।
यास्कः। अण्। अप॰। यस्कस्यगोत्रापत्यमिति।
यास्कायनिः। फिञ्। अप॰। यास्कस्ययुवापत्यम्।
यास्कायनीयाः। छः। अप॰। यास्कायनेःछात्राः।
यास्कीयाः। छः। अप॰। यास्कायनेः छात्राः।
याज्ञिक्यम्। ष्यञ्। शै॰। याज्ञिकानांधर्मआम्नायोवा।
युधिष्ठिरः। उणादिःयुधितिष्ठतीति। इञ्। अप॰। युधिष्ठिरस्यगोत्रापत्यानि
युष्मदीयः। छः। शै॰। युवयोर्युष्माकंवा।
योग्यः। यत्। ठञ्॰। योगायप्रभवतीति।
यौगंधरः। अण्॰। शै॰। युगंधरन्तीति युगंधरः।तत्रजातादिः।
यौगंधरकः। वुञ्। शै॰। युगंधरन्तीतियुगंधरः। तत्रजातादिः।
यौगिकः। ठक्। ठञ्॰। योगायप्रभवतीति।
यौजनिकः। ठञ्। कन्। ठञ्। योजनंगच्छतीति।
यौधिष्ठिरिः। यौधिष्ठिरा। बहुत्वेयुधिष्ठिराःइञःलुक्।
यौधेयः। अञ्। तद्रा॰। योधाइवेति। यौधेयौ। बहुत्वेयुधेयः।
यौवनम्। अण्॰। शै॰।युवतीनांसमूहः।
यौवनम्। अण्॰। शै॰।यूनोभावइति।
यौष्माकः। अण्॰। शै॰। युवयोर्युष्माकंवा। अयम्।
यौष्माकीनः। खञ्। शै॰। युवयोर्युष्माकंवा अयम्।
रजस्वलः। वलच्। रजो यस्यास्तीति रजस्वलास्त्री।
रजस्वला। वलच्। रजोस्यास्तीति।
रथिकः। ठक्। ठः। रथेनगच्छतिचरतिवा।
रथ्यम्। यत्। शै॰। रथस्येदम्।

रथ्यः। यत्। शे॰। रथं वहतीति। इति
रथ्या। यः। चा॰। रथानां समूहः। यत्। प्रागि॰। रथं वहति
राजकीयम्। छः। शै॰। राज्ञः इदं। राज्ञि जातमादिवा।
राजतम्। अन्। प्रा॰। रजतस्य विकारःरूपम्।
राजन्यः। यत्। अप॰। राज्ञः जात्यपत्यम्।
राजन्यकः। वुञ्। चा॰। राजन्यानां विषयो देशः।
राजन्यकम्। वुञ्। चा॰। राजन्यानां समूहः।
राजपथः। कन् तद्धा॰। कनोलुक्। रासभकः। अकच्। प्रा
गिवी। रासभ एवेति।
राजभोगिणः। खः। ख। राजभोगार्थैर्हितः इति।
राजसात्करोति। साति। तद्धा॰। राजाधीनं करोतीति।
राज्यम्। यत्॰। नन्त्वम्। राज्ञः कर्म॰ भावो वा।
रामणीयकम्। वुञ्। रमणीयस्य भावः।
रासभकः। कन् स्वार्थे। प्रागिवी। रासभ एवेति।
रैवतिकः। ठक्। अप॰। रेवत्याः अपत्यम्।
रौचनिकः। ठक्। चा॰। रोचनेन रक्तः।
रोमशः। शः। म॰। रोमाणि यस्य सन्तीति।
लघिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेन लघुरिति।
लघीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अनयोर्वा एषामतिशयेन
लघुरिति।
लघुतरः। तरप्। अनयोरतिशयेन लघुः इति।
लक्ष्मणः। नः। म॰। लक्ष्म चिह्नं यस्यास्तीति।
लालाटिका। कन्। शै॰। ललाटे भवा। वेंदी। वेला।
लालिमा। इमनिच्। तत्त्व॰। रक्तस्य भाव इति।
लावणिकः। ठक्। ठग॰। लवणः पण्यमस्येति।

लालिकः। ठक्। चा॰ लालयाश्क्तः।
लोमशः। शः। म॰ लोमान्यस्यसन्तीति।
लोहमयम्। मयट्। प्राग्दी॰ लोहस्यविकारः।
लौकिकः। ठञ्। आर्हीं। लोकेविदितःइति।
लौहित्यम्। ष्यञ्। नञ्नञ॰। लोहितस्यभावःष्यञ्वा।
वाणिज्यं। यत्। नञ्नञ॰। वाणिजोभावःकर्म्मवा।
वत्सलः। लच्। म॰ वत्सकामयते।
वयस्यः। यत्। प्राग्हि॰ वयसातुल्योवयस्यः।
वरिष्ठः। इष्ठन्। प्राग॰ सर्वेषामतिशयेनवराइति।
वरीयान्। ईयसुन्। प्राग॰। अयमेषामतिशयेनवरःइति।
वर्ग्यम्। यत्॰। प्रो॰ वर्गेभवम्।
वर्णतः। तसिल्। तद्रा॰। वर्णेति।
बर्हिणः। लच्॰। म॰। बर्हाणीयेषांसन्तीतिबर्हिणः।
वश्यः। यत्। प्राग्हि॰ येषांवशंगतःवश्यः।पराधीनः।
वासिष्ठाः। अण्। अप॰। वसिष्ठस्यापत्यानि। अन्नाणोलोपोव
बहिष्ठः। इष्ठन्॰ । सर्वेषामतिशयेनबहुलइति,ऊ से।
वाग्मी। ग्मि॰नि ट्। म॰। वाक्यस्यास्तीति।
वाङ्मयम्। मयट्। प्रा॰। वाचोविकाररूपमंययवहृषेवा।
वाचाटः। आटच्। म॰। वाचानिपुणःइति। असंवद्धंयःवहु
वहुभाषतेइतिवा।
वाचालः। आलच्। म॰। वाचानिपुणः। असंवद्धंवहुभाष
तेइतिवा।
वाणिजः। अण्। प्रो॰ वणिगिराभिगतोदेशः
वाणिज्यम्। ष्यञ्। नञ्नञ॰। वणिजोभावःकर्मवा।
वातकी। इनिः। प्रा॰। वातोऽस्यास्तीति।

वातिकम्। ठक्। आर्हा। वातस्यशमनंकोपनंवा।
वातूलः। ऊलः। वातानांसमूहः। वातंनसहतेइतिवा।
वात्यम्। यः। चा०। वातानाम्। समूहः।
वात्या। यः। चा०। वातानांसमूहः। आंधीइति।
वात्स्यः। यञ्। अप०। वत्सस्यगोत्रापत्यम्। बहुत्वेयञोलु
क्गिर्गाः। वत्साः इत्यादि।
वामदेव्यम्। ञ्य· चा०। वामदेवेनदृष्टंवामदेव्यम्।
वायव्यम्। यत्। चा०। वायोरिदं। वायुर्देवतास्येतिवा।
वाररुचः। अण्०। शै०। वररुचिनाप्रोक्तम्।
वाराणसेयम्। ढक्। शै०। वाराणस्यांजातादिः।
वारुडकिः। इञ्। अप०। वरुडस्यापत्यम्।
वारुणम्। अण्। चा०। वरुणोदेवताऽस्यहविषः।
वार्त्तः। ण०। वृत्तिर्यस्यास्तीति स्त्रीचेत्वार्त्ती
वार्द्धकम्। वुञ्। चा०। वृद्धानांसमूहः।
वार्द्धुषिकः। ठक्। ठ०। वृद्धिंप्रयच्छतीति। व्याजडीया भाषा
वार्षिकम्। ठक्। शै०। वर्षासुसाधुः वर्षेभवंवा।
बार्हस्पत्यम्। अण्०। बृहस्पतिर्देवतास्येति। उद्देशप
विशेषेबार्हस्पतः
वासंतिकः। ठक्। चा०। वसंतमधीते।
वासंत्यः। अण्०। शै०। वसंतेपुष्प्यंतिकुंदादिः।
वासनीयकम्। वुञ्। वसनीयस्यभावः।
वासिष्ठः। अण्। अप०। वसिष्ठस्यापत्यम्। वसिष्ठेनदृष्टो
वासिष्ठोमंत्रोवा।
वासिष्ठम्। अण्०। चा०। वसिष्ठेनदृष्टंसामवासिष्ठम्।
वास्त्रोरथः। अण्०। चा०। वस्त्रैःपरिवृतोरथः।

वाह्विः। इञ्। अप॰। वाहोरपत्यमिति।
वाह्लीकः। ईकक्। अप॰। वहिषः अपत्यादि।
वाह्यः। यञ्। अप॰। बहिर्भवः वाह्यः।
विक्रयिकः। ठन्। ठ॰। विक्रयेण जीवति।
विधिवत्। वतिः। तन्त्र॰। विधिमर्हतीति।
विद्वत्कल्पः। कल्पप्। प्रागिवी॰। ईषदूनो विद्वानिति।
विद्याचणः। चणप्। म॰। विद्यया वित्त इति।
विद्याचञ्चुः। चञ्चुप्। म॰। विद्यया वित्तः इति।
विप्रसात्करोति। साति। तद्राज॰। विप्राधीनंकरोति।
विंशः। डट्। म॰। विंशतेः पूरकः विंशः।
विंशकः। डवन्। आर्हो। विंशत्या क्रीतः।
विशालम्। शालच्। तन्त्वत्। विशेषेण शोभते भवति वा।
विश्वजनीनम्। खः। छः। विश्वजनेभ्यो हितमिति।
विश्वजनीयम्। छः। छः। विश्वजनेभ्यो हितम्।
विंशतितमः। तमट्। विंशतेः पूरणः।
विषममयम्। मयट्। शै॰। विषमादागतं विकारो वा।
विषमरूप्यम्। रूप्यः। शै॰। विषमादागतम्।
विषमीयम्। छः। शै॰। विषमादागतम्।
वृंदारकः। आरकन्। अप॰। वृंद मस्यास्तीति वृंदारकः।
वृन्दीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। अयमेषामतिशयेन वृन्दारक इति।
वृन्तकः। अकच्। प्रागिवी॰। वृन्तएवेति।
वैदारिकम्। ठञ्। चा॰। विदाराणांसमूहः।
वैदिशम्। अण्। चा॰। विदिशायाः अदूरभवम्।
वैदिका। ठिठ्। शै॰। वेदाञ्जानादि।

वैदिकी। ठञ्। शै०। वेदांजानादि।
वैतसान्। ड्मतुप्। चा०। वैतसानि सन्त्यस्मिन्।
वैत्रकीयम्। छण्। शै०। वेत्रस्येदं। जानादिवा।
वैदम्। अण्। शै०। विदेभ्यआगतं। अञ्। शै०। वेदःसंहोत्र
कोघोषोवा। इतिवैदं। विद्
वैदर्भी। अण्। अप०। विदर्भाणांदेशानाम्।राज्ञी
वैदेहः। अञ्। अ०। विदेहस्यापत्यमिति।
वैदूर्यः। ञ्यः। शै०। विदूरात्भवति।
वैनतेयः। ढक्। अप०। विनताया अपत्यम्।
वैमात्रेयः। ढक्। अप०। विमातुरपत्यमिति।
वैल्वः। अण्। मा०। विल्वस्यविकारः अवयवोवा।
वैयाकरणः। अण्। चा०। व्याकरणमधीते वेदवा।
वैय्याकरणपाशः। पाशप्। कुत्सितो वैयाकरणः।
वैयासकिः। इञ्। अप०। व्यासस्यापत्यम्।
वैय्याघ्रः। अञ्। वा०। प्राणीव्याघ्रस्यविकारः वैयाघ्रं तेन
परिहृतः वैयाघ्रः।
वैरम्। अण्। नन्स्व। वीरस्यभावःकर्मच।
वैबाकिः। इञ्। विंबाया अपत्यम्।
वैंशतिकः। ठक्। ठय०। विंशतिमयच्छति।
वैंशतिकम्। ठञ्। विंशत्याक्रीतमिति।
वैश्वामित्रः। अण्। अप०। विश्वामित्रस्यापत्यम्।
व्यावहारिकः। ठक्। ठ०। व्यवहारेणचरति। आचरति।
शांकव्यम्। यत्। ख। शंकवेहितमिति। दारुकाष्ठम्।
शातकम्। वुन्। चा०। शातस्यसमूहः।
शततमः। तमट्। म०। शतस्यपूरणःइति।

शतधा। धा। प्रागि॰। शतप्रकारम्।
शतरुद्रियम्। घः। चा॰। शतंरुद्राःदेवताअस्येति।
शतरुद्रीयम्। छः। चा॰। शतंरुद्राःदेवताअस्येति।
शतिकम्। कन्। आर्हीं। शतेनक्रीतं। इति।
शतिकः। ठन्। प्रा॰। शतेनक्रीतः।
शत्यः। यत्। प्रा॰। शतेनक्रीतः।
शत्यम्। यत्। प्रा॰। शतेनक्रीतम्।
शब्दचंचुः। चंचुप्। शब्देनवित्तइति।
शमीरः। रक्। प्रागिवी॰। अल्पाशमी।
शरण्यः। यत्। प्राग्हि। शरणेसाधुः।इति।
शरभकः। अकच्। शरभएव।
शरमयम्। मयट्॰। प्रा॰। शराणांविकारमयमवयवमयंवा
शर्करा। मत्वर्थपि।म॰।शर्कराअस्त्यस्मिन्।
शाकटः। अण्॰। प्राग्हि॰। शकटंवहतीति। वृषःमहिषोवा
शाकटिकः। ठन्। ठ॰। शकटेनगच्छतीति।
शाकलः। ठक्। चा॰। शाकलेनरक्तः। शाकलिकोपिभवति
शाक्तीकः। ईकक्। ठ॰। शक्तिःप्रहरणमस्येति।
शाख्यः। यत्। तद्राजा। शाखेवेति।
ग शारदु-वालतणम्
शाद्वलः। ड्वलच्। म॰। हरितशादविशिष्टः। शादोऽस्यस्मिन्।
शातमानम्। अण्॰। आर्हीं॰। शतमानेचक्रीतमिति।
शाब्दिकः। ठक्। ठ॰। शब्दंकरोतीति। गर्दभः।
शामीलम्। ष्लन्। शम्याःविकाररूपंभस्म। शम्याअवयव
रूपंशामीलीस्रुक्।
शारदम्। अण्॰।शै॰। शरदिभवम्।
शारीरिकम्। ठक्। ठ॰। शरीरेभवम्।

शारदाः। अण्। शै॰ शरदिपच्यन्तेसूर्येणकालेनवा।
शारद्वतायनः। फक्। अप॰ शरद्वतोगोत्रापत्यंशारद्वता
यनः भार्गवश्चेअन्यः शारद्वतः।
शारीरकीयः। छः। शै॰ शारीरकमधिकृत्यकृतोग्रंथः।
शार्करम्। अण्॰ चा॰ शर्करा अस्त्यस्मिन्।
शार्करिकम्। ठक्। चा॰ शर्कराः संत्यस्मिन्।
शार्करीयम्। छः। शै॰। शर्कराः सन्त्यस्मिन् इति।
शालम्। अण्। चा॰। शालायाः इदम्।
शालीयः। छः। शै॰। शालायांभवः।
शालेयम्। ढक्। म॰। शालीनांभवनेक्षेत्रं इति।
शाल्वेयः। ढक्। अप॰ शाल्वस्यापत्यम्।
शांशपः। अञ्। शै॰। शिंशिपायाः विकारः।
शिखावलम्। वलच्। चा॰ शिखा अस्त्यस्मिन्।
शिखावलः। वलच्। म॰। शिखा अस्यास्तीति।
शिल्पी। इनिः। म॰। शिल्पमस्यास्तीति।
शीतालुः। आलुच्। म॰। शीतंनसहते इति।
शीर्षण्यः। यत्। क॰। शीर्षाय हित इति।
शीर्ष्यम्। यत्॰। म॰। शीर्षभवम्।
शुक्रियम्। घन्॰। चा॰। शुक्रोदेवतास्येति।
शुक्लशुक्लः। द्विरुक्तः पटः।
शुक्लशुक्लम्। द्विरुक्तम् रूपम्।
शुक्लिमा। इमनिच्। तद्धि॰। शुक्लस्यभावः इति।
शुक्लीकृतः। च्विः। तद्धि॰ अशुक्लः शुक्लः संपद्यते इति
अन्नदीर्घोपि।
शुचीकृतः। च्विः। तद्धि॰ अशुचिः शुचिर्भवतीति।

शूद्रकः। कन्स्वार्थे। प्रागिवी· शूद्रपवेति। कश्च
शूरसेनिः। इञ्·। शूरसेनस्यापत्यम्।
शूल्यम्। यत्। वा·। शूलेसंस्कृतं मांसादिकम्।
शृंगारकः। आरकन्। शृंगं यस्यास्तीति।
शृंगाटी। आ टच्। शृंगं यस्याः सा। गौः। महिष्यादि।
शैवः। अण्। अप·। शिवस्यापत्यम्। अण्·वा। शिवीनांनि
वासो। विषयोदेशोवा।
शैवपुरम्। अञ्। शै·। शिवेभवं। जातादिवा।
शैलेयम्। ढञ्। नद्यादि। कनोलुक्। शिलेवशैलेयम्
शिलेयम्
शौक्ल्यम्। यञ्·। शुक्लस्यभावः।
शौचम्। अण्। नञ्तत्। शुचेर्भावः कर्मवा।
शौक्ल्यम्। ष्यञ्। नञ्तत्। शुक्लस्यभावः इति।
शौंडिकः। अण्·। शै· शुंडिकादागतः।
शौनकायनः। फक्। अप·। शौनकस्यगोत्रापत्यम्। वात्स्य
श्चेत्। शौनकोन्यः।
शौभ्रेयः। ढक्। अप·। शुभ्रस्यापत्यम्।
शौरिः। इञ्। अप·। शूरस्यापत्यम्।
शौवस्तिकम्। ठ ञ्। श्वः आगामिदिनेजातादि।
श्यामः।
श्यामिष्ठः। इष्ठन्। मा·। सर्वेषामतिशयेनश्याम इति।
श्यामीयान्। ईयसुन्। मा·। अयमेषामतिशयेनश्याम इति
श्यैनंपाता। ञः। श्येनस्यपातोस्यांक्रीडायांश्यैनंपातायामृ
गया।
श्रद्धालुः। आलुच्। म·। श्रद्धायस्यास्तीति स्वभाववान्
श्राद्धः। णः। म·। श्रद्धाअस्यास्तीति स्त्रीचेत्। श्राद्धी।
श्राद्धिकः। ठन्। म·। श्राद्धमनेनभुक्तमिति।

श्राद्धी। इनिः। म॰। श्राद्धोस्यास्तीति।

श्राद्धीयः। छः। चा॰। श्राद्धस्ययोग्यः

श्रायम्। अण्। चा॰। श्रीर्देवतास्येति।

श्रायसम्। अन्। शै॰। श्रेयसिभवम्।

श्रावणः। श्रावणी पौर्णमासी यस्मिन्मासे सः। अण्॰। चा॰
अण्॰। शै॰। श्रवणेनस्श्रूयते इति।

श्रावणिकः। ठक्। चा॰। श्रावणीपौर्णमासीयस्मिन्मासेसः

श्रावणी। अण्॰। चा॰। श्र वणेनयुक्तापौर्णमासीश्रावणी।

श्रेयान्। ईयसुन्। सर्वेषामतिशेयनश्रेष्ठइति।

श्रेष्ठः। इष्ठन्। प्रा सर्वेषामतिशेयनप्रशास्य इति।

श्रेष्ठता। तल्। श्रेष्ठस्यभावः।

श्रेष्ठ्यम्। ष्यञ्। श्रेष्ठस्यभावः।

श्लैष्मिकम्। ठक्। आर्हीं। श्लेष्मणःशमनंकोपनंवा।

श्वस्तनम्। ट्यु॰। ट्युल्। द्वौ॰ शैषिकौ। आगामिदिनेजातादि।

श्वस्त्यम्। त्यप्। शै॰। आगामिनिदिनेजातादि।

श्वेतिमा। इमनिच्। श्वेतस्यभावइति।

श्वेतिष्ठः। इष्ठन्। प्रा सर्वेषामतिशयेनश्वेतइति।

श्वैत्यम्। ष्यञ्। श्वेतस्यभावःइति।

षण्ढः। उ ढ। म। षण्णांपूरणःषष्ठइति। ष ढ। प्रागिवी॰।
षष्ठोभावःइति।

षष्ठिकाम्। यत्। म॰। षष्ठिकानांभवनंक्षेत्रमिति।

षष्ठितमः। तमट्। म॰। षष्टेःपूरकःइति।

षाड्गुण्यम्। ष्यञ्। नञ्स्वञ्। षड्गुणस्यभावइति।

षाण्मातुरः। अण्॰। अप॰। षसांमातॄणामपत्यम्।

षाण्मासिकः। ठञ्। ठन्॰। षण्मासेभवतीतिषाण्मासिकः
उत्सवः।

षाण्मास्यः। यत्। ठञ्। षण्मासेभवः इति।
षाड्वः। नः। प्रागिवीः षाड्वोभागः।
सख्यम्। यत्। नन्त्वम्। सख्युःभावः इति। पः। इति।
संकटम्। कटच्। नन्तव्। सम्यक् उःखयतीति।
सतीर्थ्यम्। सतीर्थ्यः। यः। प्राग्हिती। समानेतीर्थेवसति इति।
सदाध्यायी। तीर्थगुरुगरहम्।
सदा। दा। प्राग्दि। अव्य। सर्वस्मिन्कालेइति।
सद्यः। द्यस्। प्राग्दि। अव्य। समाने अहनि इतिशीघ्रम्।
सपत्नः। यत्। नन्त्रिन्। सपदितत्क्षणेभवतीति
सप्ततिकः। ठन्। आर्ह्रीं। सप्तत्याक्रीतः। इति।
संभवीयम्। छः। शैः। संभवयोग्यम्।
संमुखीनः। खः। मः। सर्वस्यमुखस्यदर्शनः। इति।
समजातीयः। जातीयर्। समप्रकारइति।
समयम्। मयट्। शैः। समस्यविकारः। समादागतंच।
समरूप्यम्। रूप्यः। शैः। समादागतंसमरूप्यम्।
समानोदर्यः। यः। प्राग्हि। समानेउदरेशयितः। सहोदरः।
सर्वजनीनः। खः। छः। सर्वजनेभ्योहितः। सर्वकर्मीणः। खः। मः। सर्वकर्माणिव्याप्नोतीति।
सर्वतः। तस्। प्राग्दि। अव्य। सर्वेभ्यः इति।
सर्वत्र। त्रल्। प्राग्दि। अव्य। सर्वस्मिन्निति।
सर्वथा। थाल्। प्राग्दि। अव्य। सर्वप्रकारेणेति।
सर्वदा। दा। प्राग्दि। अव्य। सर्वस्मिन्कालेइति।
सर्वधुरीणः। खः। प्राग्हि। सर्वधुरंवहतीति।
सर्वकर्मीणः। खः। मः। सर्वकर्माणिव्याप्नोतीति।
सर्वपात्रीणः। खः। मः। सर्वपात्राणिव्याप्नोतीति।
सर्वमुखीनः। खः। मः। सर्वस्यमुखस्यदर्शनः।

सर्षपतैलम्। तैलच्। म॰। सर्षपाणांस्नेह इति। ×सहस्री। इनिः। म॰। सह
सांकाश्यम्। ण्यः। चा॰। संकाशाददूरभवम्। स्रमस्यास्तीति।
साक्तुकम्। ठक्। सक्तूनां समूहः।
साखेयम्। ढञ्। चा॰। सख्यानिर्वृत्तम्।
साधिष्ठः। इष्ठन्। सर्वेषामतिशयेन बाढः इति।
सांधिवेलम्। अण्। शै॰। संधिवेलायां भवम्।
साधीयान्। ईयसुन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेन साधुः।
सान्निध्यम्। ष्यञ्। नञ्स्नञ्। सन्निधेः भाव इति।
सान्निपातिकम्। ठक्। ठ॰। सन्निपातेन निर्वृत्तमिति।
सामयिकम्। ठञ्। ठञ्॰। समयः प्राप्तोऽस्येति।
सामाजिकः। ठक्। ठ॰। समाजं रक्षतीति।
साम्राज्यः। ण्यः। अप॰। सम्राजोपत्यम्।
सामीप्यम्। ष्यञ्। नञ्स्नञ्। समीपस्य भावः।
सामूहिकः। ठक्। ठ॰। समूहेन समवेतः।
सायंतनम्। ट्युल्। ट्यु॰। शै॰। संध्यायां भव
सांयुगीनः। खञ्। प्राग्घि। संयुगे साधुः।
सार्वजनीनः। खञ्। प्राग्घि। सर्वजनं प्रति साधुः।
सार्वभौमः। अण्। प्राग्दीय। सर्वस्याः भूमेः निमित्तं। संयो
गः। उत्पातः। राज्यं वा।
सार्वभौमी। स्त्रियां। सर्वस्याः भूमेः राज्ञी।
सार्वम्। अण्। ञ्य। सर्वस्मै हितं।
सार्वीयम्। छञ्। छ॰। सर्वस्मै हितमिति।
सार्षपम्। अण्। म॰। सर्षपस्य इदं। सार्षपतैलम्।

सांवत्सरिकम्। ठञ्। शै॰। संवत्सरे भवं। संवत्सरे देयमृणं वा।
सांवत्सरकम्। वुञ्। शै॰। संवत्सरेयऋणम्।

सावर्ण्यम्। ष्यञ्। नञ्स्न॰। सवर्णस्य भावः॥
साहदेवः। अण्। अप॰। सहदेवस्यापत्यम्।
साहसिकः। ठक्। ठ॰। सहसा अविचार्य प्रवर्तते इति।
साहायकम्। वुञ्। नञ्स्नञ्। सहायकस्य भावः॥
साहाय्यम्। ष्यञ्। नञ्स्नञ्। सहायकस्य भावः॥
साली। इनिः। म॰। सालाद्व्रहेति।
सिंहकः। कः स्वार्थे। प्रागिवी। सिंह एव सिंहकः॥
सीत्यम्। यत्। प्राग्घि। सीतया हलेन समितं। इति।
सुखी। इनिः। म॰। सुखमस्यास्तीति।
सुगंधिः। इत्। सुरभिगंधोयस्येति कल्याणोगंधोयस्य
सुषिरः। रः। म॰। सुषिरेव सुषिरः सुषिश्छिद्रम्।
सुहुतराम्। आम्। सुहुतरमेवेति। अव्य॰।
सैनापत्यम्। ष्यः। नञ्स्नञ्। सेनापतेर्भावः। अत्रयक्‌वा
सेनापतेः भावइति। यञ्वा।
सैनिकः। ठक्। ठ॰। सेनया समवेतः॥
सैंधवः। अण्। शै॰। सिंधुदेशे भवः। कच्छादिः। सिंधुदेशः अ
भिजनो यस्य।
सोदर्यः। यत्। प्राग्घि॰। समाने उदरे वसतीति।
सौदामनी। अण्। शै॰। सुदाम्ना पर्वतेन एकदिक्।
सौधातकिः। इञ्। अप॰। सुधातुरपत्यम्।
सौपर्णेयः। ढक्। अप॰। सुपर्ण्या अपत्यमिति।
सौपः। अण्। शै॰। सुपांव्याख्यानग्रन्थः।
सौभाग्यम्। ष्यञ्। सुभगस्य सुभगाया वा भाव इति।
सौभद्रः। अण्। चा॰। सुभद्रनाप्रयोजनमस्य।
सौभागिनेयः। ढक्। अप॰। सुभगाया अपत्यं। सुहृभगिन्या
अपत्यं वा।

सौमित्रिः। इञ्। अप॰। सुमित्रायाअपत्यमिति।
सौमी। ऋत्विः। म॰। सोमोदेवताअस्याःसौमीऋक्।
सौम्यम्। यण्॰। चा॰। सोमोदेवतास्येति।
सौरभेयः। ढक्॰। अप॰। सुरभेरपत्यंढक्
सौरभेयी। अण्॰। सुरभ्याःअपत्यादि।
सौरमसः। अण्॰। अप॰। सुरमसदेशस्यराजा। सुरमसस्यापत्यम्।
सौवीरः। ण॰। अप॰। सुवीरदेशोद्भवः।
सौवीर्यः। ण्यङ्। अप॰। सुवीराणांराजा। सुवीरस्यापत्यंवा।
सौस्नातिकः। ठक्॰। ठ॰। सुस्नातंपृच्छति।
सौहार्दम्। अण्॰। नञ्स्न॰। सुहृदोभावः।
सौहार्दः। अण्। अप॰। सुहृदःअपत्यम्।
स्त्रीता। तल्। नञ्स्नञ्। स्त्रियःभावःइति।
स्त्रीत्वम्। त्व। नञ्स्नञ्। स्त्रियाभावःइति।
स्त्रीवत्। वत्। मतुप्। स्त्रियाइव।
स्तेयम्। यत्। नञ्स्नञ्। स्तेनस्यभावःकर्मवाइतिनलोपश्च।
स्त्रैणः। नञ्। अप। स्त्रियांभवः। स्त्रियाःअधीनः स्त्रियाःअयम्।
स्त्रैणम्। नञ्। नञ्स्नञ्। स्त्रियोभावःइति।
स्थविमा। इमनिच्। स्थूलस्यभावइति।
स्थविष्ठः। इष्ठन्। प्राति॰। सर्वेषामतिशयेनस्थूलःइति।
स्थूलकः। कन्। तद्वा। स्थूलइवप्रतिकृतिः।
स्थेयान्। ईयसुन्। प्राति॰। अयमेषामतिशयेनस्थिरःइति।
स्थेष्ठः। इष्ठन्। सर्वेषामतिशयेनस्थिरः इति।
स्रग्वी। विनिः। स्रगस्यास्तीति।
स्वर्ग्यः। यत्। प्राग्दी। स्वर्गस्ययोग्यःइति।
स्रौघ्नः। अण्। शै॰। स्रुघ्नदेशेभवःआगतोवा। स्रुघ्नादागतोवा। स्रु

घ्नंगच्छति। सोघ्नःपंथा। दूतोवा। स्रुघ्नं अभिनि
ष्क्रामतिकान्यकुब्जद्वारं। स्रुघ्नोनिवासोस्य-सः।
स्रुघ्नो अभिजनोस्य। यत्रस्ववासः सनिवासः।
यत्रपित्रादीनांनिवासोभवत्सोभिजनः स्रुघ्नः
भक्तिः भागोस्य।

स्थंडिलः। अण्। चा। स्थंडिलेभवः।
स्थविष्ठः। इष्ठन्। प्रागि। सर्वेषामतिशयेनस्थूलइति।
स्थाविरम्। अण्। स्थविरस्यभावः इति।
स्थूलकः। कन्। नद्राजा। स्थूलएव स्थूलकः।
स्वरितः। इतच्। स्वरोजातोयस्य।
स्वस्रीयः। छः। अप। स्वसुरपत्यम्।
स्वागतिकः। ठक्। ठ। स्वागतमित्याहयः।
हरिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि। सर्वेषामतिशयेनहरितः इति।
हरीतक्यः। अयट्। प्रा। हरीतक्याःफलानिहरीतक्यः।
हल्यः। यत्। प्राग्वि। हलस्यकर्षः इति।
हल्या। यत्। प्राग्वि। कर्षितुंयोग्यास्तः।
हविष्यम्। यत्। छः। हविषेहितमिति। घृतम्।

हस्तिद्वयसम् । हस्तिद्वयसम्प्रमाणमस्येति।
हस्ती। इनिः। म। हस्तः शुंडोस्यास्तीति।
हस्त्यम्। यत्। ठन्। हस्तेनदीयतेइति।
हारितः। अञ्। अप। हरितापत्यम्।
हारिद्रम्। अञ्। चा। हरिद्रयारक्तंवस्त्रम्।
हारिषेणिः। इञ्। हरिषेणस्यापत्यम्।
हारिषेण्यः। ण्यः। अप। हरिषेणस्यापत्यम्। इञ्। हारिषेणिः।

हालिकः। ठक्। प्राग्घि॰। हलंवहतीति। वृषःमहिषोवा।
हालिकम्। ठक्। चा॰। हलिनीनांसमूहः।
हिमेलुः। एलुः। हिमंनसहनेइति।
हिरण्यवः। वः। हिरण्यंयस्यास्तीति।
हृद्यः। यत्। प्राग्घि॰। हृदयस्यप्रियःवराकिरणमंत्रादि।
ह्यस्तनम्। ट्यु॰। ट्युल्॰। ह्यो। शैषिकी। स्र्वेनेजातादि।
ह्यस्त्यम्। त्यप्। शै॰। ह्यःश्र्वदिनेजातादि।
हेमंतः। अण्। शै॰। हेमंतेसाधुः।
हैमंताः। अण्। शै॰। हिमंतेउप्तंते।
हैमवती। अण्। शै॰। हिमवतःप्रभवति॰।
हैयंगवीनम्। खञ्। म॰। स्यःगोदोहस्यविकारःइति। उद्य
तेइतिदोहः।
ह्रसिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेनह्रस्वइति।
ह्रसीयान्। ईयसु॰। प्रा॰। अयमेषामतिशयेनह्रस्वइति।
क्षत्रियः। घः। अप॰। क्षत्रियस्यजात्यपत्यम्।
क्षात्रिः। इञ्। अपत्ये। क्षत्रस्यापत्यम्।
क्षेपिष्ठः। इष्ठन्। सर्वेषामतिशयेनक्षिप्र॰इति।
क्षेपीयान्। ईयसुन्। प्रा॰। अयमेषामतिशयेनक्षिप्रइति
क्षैरेयी। ढञ्। चा॰। क्षीरेणसंस्कृता।
क्षोदिष्ठः। इष्ठन्। प्रागि॰। सर्वेषामतिशयेनक्षुद्रइति।
क्षोदीयान्। ईयसुन्। प्रागि। अयमेषामतिशयेनक्षुद्रइति।
क्षौद्रम्। अण्। शै॰। क्षुद्राभिःमक्षिकाभिःकृतम्।
ज्ञानेयम्। ढक्। ना॰। ज्ञानेर्भावइति।

इतितद्धिताः।

रजिष्ट्री किया गया